

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

STUDIA RUTHENICA

STUDIA RUTHENICA

23

ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНІК РОБОТОХ

НОВИ САД, 2018

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

STUDIA RUTHENICA
STUDIA RUTHENICA

23
(36)

ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНІК РОБОТОХ

НОВИ САД, 2018.

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
САДРЖАЈ
ЗБОРНИК РАДОВА „STUDIA RUTHENICA“ БРОЈ 23 (36)
2018.

Предговор	10
Уводне слово	11
Preface	12

I
27. ДАНИ МИКОЛЕ М. КОЧИША
ОКРУГЛИ СТО
„Културолошки процеси у русинистици“

01. 12. 2017. године; Нови Сад

I. 140 година од рођења о. Ђуре Биндаса (1877-1950)

Ђура Лаћак, Ђура Биндас и наш национални препород	15
Др Јулијан Рамач, О језику Ђуре Биндаса и наших предатних аутора	26
Љубимир Међеши, Време младог Ђуре Биндаса	34
Ирина Папуга, Обележавање 140-годишњице рођења 39 о. Ђуре Биндаса 2017. године	39

II. Културолошки процеси у русинистици

Др Михајло Фејса, Уз родно осетљив језик	41
Мр Славомир Олејар, Литванска метрика – давна документа на русинском језику	49
Мр Канапе Окано, Синтакса безличне егзистенцијалне реченице са одричним предикатом <i>нет</i>	56
Мр Хелена Међеши, Језички савети за лепше изражавање	63
Мр. Сенка Бенчик, Лексички паралелизми у русинском, српском и мађарском језику	72
Михајил Римар, Географске промене салаша у околини Руског Крстура	83
Олена Планчак Сакач, О превођењу књижевности са русинског на српски и са српског на русински језик	90
Хавријил Кољесар, Дигитализација и интернационализација достигнућа русинске културе	94
Јелена Перковић, Русинска стартна линија	105
Соња Виславски, Израженост националног идентитета код Русина	109
Миломир Шайтош, О фолклору Русина	116
Леона Лабош Хајдук, Живот је игра – треба је одиграти како ваља!	126

II ПРЕДШКОЛСКО ВАСПИТАЊЕ И ОБРАЗОВАЊЕ

Сликовнице за предшколску децу

02. 09. 2017. Руски Крстур

Ирина Папуга, Сликовнице за предшколску децу.....	135
Ђура Лаћак, Сликовнице у издању „Руског слова“ 1945-2016	138

III НОВИЈА ИЗДАЊА, ОСВРТИ И РЕЦЕНЗИЈЕ

Речници

Др Јулијан Рамач, Речник русинског народног језика, 2017	145
Блаженка Хома Цветковић, Григориј Миронов, Помоћ у учењу, 2015	159

Друга издања

Јулијан Пап, Успомене из Ђурђевог, Из књиге: Катица Јовановић, Незаборав – Записи	160
Мр Хелена Међеши, О Русину – на српском, Виртуелни мостови Михајла Љикара, фотомонографија	167
Марија Тот: Мишел Парвенски (Michele Parvensky) „In the footsteps of our ancestors“ – „Шлїдом наших предкох“	172

Издања Друштва

Др Оксана Тимко Ђитко, Мр Хелена Међеши, Црвеним дописано, 2017	175
Блаженка Хома Цветковић, Још једна драгоценост у језику: мр Хелена Међеши, Црвеним дописано	176
Ђура Љикар, Сусрети русинских школа, фотокаталог, Нови Сад, 2015. и 2017. године	179
Љубомир Међеши, Саслушано и записано: Меланија Арваји, Не треба се плашити живота, 2017	181
Љупка Варга Цвејић, Нимало лака времена: Меланија Арваји, Не треба се плашити живота, 2017	183
Мр Хелена Међеши, <i>Не треба се плашити живота</i> , 2017.....	185
Ирина Папуга, Зборник радова <i>Studia Ruthenica</i> 22 (35) 2017.....	188
Љубомир Међеши, Живот једноставан и замршен: Владимир Сабо-Дајко, Изабране песме и проза, 2018	191
Мр Хелена Међеши, Живот у складу са природом: Владимир Сабо-Дајко, Изабране песме и проза, 2018	194

Сликовнице за предшколску децу - *рецензије*

Александра Колбас, Јесењи разговор, 2017	198
Серафима Макаји, Јесењи разговор, 2017.....	199
Оља Баљинт, Ко шта ради, 2017.....	199

Оленка Русковски, Ко шта ради, 2017	200
Мср. Сенка Бенчик, Домаће животиње, 2017	201
Серафина Јаглица, Домаће животиње, 2017	202
Марина Сабадош, У нашем крају птичице певају, 2018	203
Марија Стрибер, У нашем крају птичице певају, 2018	203
Мср Ана-Марија Рац, У нашем крају птичице певају, 2018	204
Мр Хелена Међеши, Реч уз четири сликовнице, 2018	205

IV СЕЋАЊА

Ксенија Саламон (1928-2017), учитељица – просветни и културни стваралац	211
Ђура Љикар (1941–2018), учитељ - просветни и културни стваралац	212
Михајло Зазуљак (1961-2017), новинар, глумац, режисер – русински предњак	215
Љубка Сегеди Фалц (1932-2018), учитељица, песникиња	217
Славко Захорјански (1947-2018), композитор, популаризатор русинске песме	218

V ГОДИШЊИЦЕ И ЈУБИЛЕЈИ

Јанко Ердељи, 120 година од рођења професора и иноватора	223
Јулијан Д. М. Кољесар, 90 година од рођења ликовног уметника	225
Хелена Хафич Стојков, 80 година од рођења песникиње и књижевнице	227

VI НАГРАДЕ И ПРИЗНАЊА

Мср. Оља Јаковљев, добитник 10. јубиларног признања „Проф. Хавријил. Х. Нађ“	235
Владимир Салонски, добитник Митровданске повеље Општине Жабал	238

VII	
ХРОНИКА ДРУШТВА ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ	
Писмени састави ученика средњих школа у Новом Саду: Желько Сопка, Иван Чизмар и Давид Шанта	241
Активности Друштва за русински језик, књижевност и културу у 2017. години	244
Нови чланови Друштва за русински језик, књижевност и културу (2017–2018)	252
Издавање “Studia Ruthenica” 23 помогли	253
Аутори прилога у часопису “Studia Ruthenica” 23	254

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
З М И С Т
ЗБОРНІК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA“ ЧИСЛО 23 (36)
2018.

Предговор	10
Уводне слово	11
Preface	12

I

27. ДНІ МИКОЛИ М. КОЧИША
„Руски язык и литература после Миколи М. Кочиша“
 06. 12. 2016. року, Нови Сад
ОКРУГЛИ СТОЛ
„Културологийни процеси у русинистики“
 01. 12. 2017. року, Нови Сад

I. 140 роки од народзєня о. Дюра Биндаса (1877-1950)

Дюра Латяк, Дюра Биндас и наш национални препород	15
Др Юлиан Рамач, О языку Дюра Биндаса и наших предвойнових авторох	26
Любомир Медєши, Часи младаго Дюра Биндаса	34
Ирина Папуга, Означованє 140-рочнїци народзєня о. Дюра Биндаса 2017. року	39

II. Културологийни процеси у русинистики

Др Михайло Фейса, Гу родово чувствотельному языку	41
Мр Славомир Олеяр, Литванска метрика – давни документи на русинским языку	49
Мр Канаме Окано, Синтакса безособного егзистенцияльного вирєчєня зоз одрекающим словом <i>нет</i>	56
Мр Гєлена Медєши, Язични поради за красне висловйованє	63
Мср. Сенка Бенчик, Лєксични паралєлизми у руским, сєрбским и мадярским языку	72
Михайл Римар, Географски прєменки салашох коло Руского Керєстура	83
Олена Планчак Сакач, О прєкладаню литератури зоз руского на сєрбски и зоз сєрбского на руски язык	90
Гавриїл Колєсар, Дигитализация и интернационализация здобуткох рускей култури	94
Єлена Перкович, Руска стартна линия	105
Соня Виславски, Вираженосц национального идентитету при Руснацох	109
Миломир Шайтош, О фолклору Руснацох	116
Леона Лабош Гайдук, Живот то бависко – треба го одбавиц як спада!	126

II ПРЕДШКОЛСКЕ ВОСПИТАНЄ И ОБРАЗОВАНЄ

Сликовніци за предшколски дзеци

02. 09. 2017. Руски Керестур

Ирина Папуга, Сликовніци за предшколски дзеци	135
Дюра Латяк, Сликовніци у виданю „Руского слова“ 1945-2016.....	138

III НОВШИ ВИДАНЯ, ОГЛЯДНУЦА И РЕЦЕНЗИЇ

Словніки:

Др Юлиан Рамач, Словник руского народного языка, 2017	145
Блаженка Хома Цветкович, Григорий Миронов, Помоц у ученю <i>Русско-русинский словарь</i> , 2015.....	159

Други виданя:

Юлиан Пап, Памятки з Дюрдьова, Зоз кнїжки: Катица Йованович, Незабуце – <i>Записи</i>	160
Мр Гелена Медеши, О Руснакови – по сербски, <i>Виртуални мости</i> <i>Михайла Лікара</i> , фотомонография	167
Мария Тот: Мишел Парвенски (Michele Parvensky) „In the footsteps of our ancestors“ – „Шлїдом наших предкох	172

Виданя Дружтва:

Др Оксана Тимко Дїтко, Мр Гелена Медеши, <i>З червеним дописане</i> , 2017	175
Блаженка Хома Цветкович, Ище єдна драгоціносц з языка: мр Гелена Медеши, <i>З червеним дописане</i>	176
Дюра Лікар, <i>Стретнуца руских школах</i> , фотокаталог, Нови Сад, 2015 и 2017. року.....	119
Любомир Медеши, Вислухане и записане: Мелания Арваї, <i>Не бац ше од живота</i> , 2017	181
Люпка Варга Цвеїч, Не легки часи: Мелания Арваї, <i>Не бац ше од живота</i> , 2017	183
Мр Гелена Медеши, <i>Не бац ше од живота</i> , 2017.....	185
Ирина Папуга, Зборник роботох <i>Studia Ruthenica</i> 22 (35), 2017.....	188
Любомир Медеши, Живот прости и змервени: Владимир Сабо-Дайко, <i>Вибрани писні и проза</i> , 2018	192
Мр Гелена Медеши, Живот у складзе з природу: Владимир Сабо-Дайко, <i>Вибрани писні и проза</i> , 2018	194

Сликовніци за предшколски дзеци - рецензиї

Александра Колбас, Єшенська розгварка, 2017	198
Серафина Макаї, Єшенська розгварка, 2017	199
Оля Балїнт, Хто цо троби, 2017	199

Оленка Русковски, Хто цо роби, 2017.....	200
Мср. Сенка Бенчик, Домашні животині, 2017	201
Серафима Яглица, Домашні животині, 2017	202
Марина Сабадош, У нашим краю птички шпиваю, 2018	203
Мария Стрибер, У нашим краю птички шпиваю, 2018.....	203
Мср Ана-Мария Рац, У нашим краю птички шпиваю, 2018	204
Мр Гелена Медєши, Слово гу штиром сликовніцом, 2018	205

IV

ЗДОГАДОВАНЯ

Ксения Саламон (1928-2017), учителька – просвітни и културни творитель 211	
Дюра Лікар (1941–2018), учитель, публициста - просвітни	
и културни творитель	212
Михайло Зазуляк (1961-2017), новинар, глумец, режисер – руски предняк ..	215
Любка Сегеди Фалц (1932-2018), учителька, поетеса	217
Славко Загорянски (1947-2018), композитор, популяризатор рускей писні...	218

V

РОЧНІЦИ И ЮВИЛЕЇ

Янко Ерделі, 120 роки од народзєня професора и иноватора	223
Юлиан Д. М. Колесар, 90 роки од народзєня подобового уметніка.....	225
Гелена Гафич Стойков, 80 роки од народзєня поетеси и писательки	227

VI

НАГРАДИ И ПРИПОЗНАНЯ

Мср. Оля Яковлев, добитнік 10. ювильейного припознання	
„Проф. Гавриїл Г. Надь“	235
Владимир Салонски, добитнік Митровданскей повелї Општини Жабель.....	238

VII

Хроніка Дружтва за руски язык, литературу и културу

Литературни роботи школярох штредніх школах у Новим Садзе:	
Желько Сопка, Иван Чижмар и Давид Шанта	241
Програма роботи Дружтва за руски язык, литературу и културу за 2018. рок	244
Нови члени Дружтва за руски язык, литературу и културу (2017–2018)	252
Видаванє “Studia Ruthenici” 23 помогли	253
Авторе прилогох у часопису “Studia Ruthenica” 23	254

ПРЕДГОВОР

Друштво за русински језик, књижевност и културу (основано 1970. године у Новом Саду) издаје свој гласник од 1975. године. Гласник је до 1987. године носио назив *Творчосц* (*Стваралаштво*), а од 1988. године излази под називом *Studia Ruthenica*. Објављено је 13 бројева часописа *Творчосц* и 22 *Studia Ruthenica* (укупно 35 гласника). Од трећег броја, *Studia Ruthenica* излази као зборник радова.

У двадесет трећем броју зборника *Studia Ruthenica* (тридесет шестом броју гласника), објављени су прилози са Округлог стола који је под називом „Културолошки процеси у русинистици“, а у оквиру 27. Дана Миколе М. Кочиша, одржан 1. децембра 2017. године у Новом Саду. Скуп је имао два дела. У првом је било речи о 140-годишњици рођења о. Ђуре Биндаса (1877-1950), а у другом о културолошким процесима у русинистици. Прочитано је укупно 17 саопштења.

У другом делу овог броја часописа *Studia Ruthenica* су написи о сликовницама за предшколску децу, у трећем прилози о новијим издањима, освртима и рецензијама, у четвртом сећања, у петом написи о годишњицама и јубилејима, у шестом о наградама и признањима и у седмом – хроника Друштва.

Уредништво

УВОДНЕ СЛОВО

Дружтво за руски язык, литературу и културу (основане 1970. року у Новим Садзе) видава свой глашнік од 1975. року. Глашнік по 1987. рок мал назву *Творчосц*, а од 1988. року виходзи як *Studia Ruthenica*. Обявени 13 числа *Творчосци* и 22 *Studia Ruthenica* (вєдно 35 глашніки). Од трецого числа *Studia Ruthenica* виходзи як зборнік роботох.

У дваець трецим чишлє зборніку *Studia Ruthenica* (триець штвартим глашніку) обявени прилоги зоз Округлого стола, хтори под назву „Културологийни процеси у русинистики“, а у рамиках 27. Дньох Миколи М. Кочиша, отримани 1. децембра 2017. року у Новом Садзе. Сход мал два часци: у першей було слова о 140-рочніци народзєня о. Дюри Биндаса (1877-1950), а у другей о културологийних процесох у русинистики. Пречитани вкупно 17 сообщєня.

У другей часци того числа часопису *Studia Ruthenica* обявени прилоги о сликовніцох за предшколски дзеци, у трецей написи о новиших виданьох, огляднуцох и рецензийох, у штвартей здогадованя, у пиятей прилоги о рочніцох и ювильєох, у шестей о наградох и припознаньох и у седмей – хронїка Дружтва.

Редакция

PREFACE

The Society of the Ruthenian Language, Literature and Culture (founded in 1970 in Novi Sad) has been publishing its herald since 1975. Till 1987 the herald's title was *Tvorchosc* (Творчосц = *Creative Work*), but since 1988 it has been published under the name of *Studia Ruthenica*. 13 issues of *Tvorchosc* and 22 issues of *Studia Ruthenica* have been published so far (a total of 35 issues of the herald). *Studia Ruthenica* has been published as a collection of works since its third issue.

In the 23^d issue of the collection *Studia Ruthenica* (the 36th issue of the herald) are published the reports from the Round Table entitled "Cultural processes in the Studies of the Ruthenian Language", which was held on December 1, 2017 in Novi Sad, within the manifestation called „27th Days of Mikola M. Kočiš (Микола М. Кочиш)". The gathering was divided into two parts. The first part was dedicated to the 140th anniversary of the birth of father Đura Bindas (Дюра Биндас) (1877-1950), and the second one to the cultural processes in the Studies of the Ruthenian language. Seventeen reports were read at the Round Table.

The second part of this issue of *Studia Ruthenica* is dedicated to the reviews of picture books for preschool children, the third part to the supplements on the latest editions and reviews, the fourth part is dedicated to memoirs, the fifth to the reports on anniversaries and jubilees, the sixth to awards and acknowledgments and the seventh part gives the chronicle of the Society.

Editorial Board

I

27. ДНІ МИКОЛИ М. КОЧИША

Округли стол

140 роки народження о. Дюри Биндаса (1877-1950)

Културологійни процеси у русинистики

Нови Сад, 01. 12. 2017. року

Дюра Латяк, Нови Сад

ДЮРА БИНДАС И НАШ НАЦИОНАЛНИ ПРЕПОРОД

140 роки од народзєня о. Дюри Биндаса ...

Абстракт: Священік Дюра Биндас найзначнейша и найзаслужнейша особа у процесу пририхтованя Сновательней схадзки будучого Руского народного просвитного дружтва, найзначнейшей культурно-просвитней рускей асоцияції у чаше медзи двома шветовима войнами, и єден з найзначнейших активистох през цали час його иснованя (1919-1941). У тим сообщеню представена його улога у националним препороду Руснацох у Бачкей, Срме и Славонії од першей децениї 20. вику та по початок пиятей децениї 20. вику.

Ключни слова: Дюра Биндас; Руске народне просвитне дружтво; Руски календар; Молитвенік за руски дзеци; управитель парохиї у Дюрдьове; циркуларне писмо 1913; циркуларне писмо 1918; Организация грекокатолицкей молодежи (ОГМ).

Дня 23. марца 2017. року наполнєло ше 140 роки од народзєня Дюри Биндаса. Инициатора, главного и найзаслужнейшого актера у снованю Руского народного просвитного дружтва, найглавнейшей культурней асоцияції у периодзе нашого национального препороду у перших трох децениях 20. вику.

Дюра Биндас ше народзел у Руским Керестуре 23. марца 1877. року у селянскей фамилии. Основну школу закончел у своїм валалє и у Винковцох, а гимназию у Винковцох и Загребе, дзе и матуrowал 1896. року. Богословию закончел у Ужгородзе од 1896. по 1900. рок. За священіка бул пошвєцєни у вєльким посце 1901. року и поставєни за администратора парохиї у Сошицох (у Жумберку), дзе пребул 6 мешацє, потим є мєновани за капелана у Руским Керестуре, дзе службовал и як катехєта 11 роки. Дня 29. августа 1912. року є мєновани за пароха у Дюрдьове, 1. мая 1923. року за пароха у Коцуре, а оталь є 25. августа 1933. року премєсцєни за пароха до Старого Вєрбасу, дзе остал по кєнєц живота (21. януара 1950. року). Там є и поховани 24. януара 1950. року.

Як призначєл Михайло Ковач, тєдишнї керестурски учитель, секретар РНПД-а, редактор часопису за дзеци „Наша заградка“ и сотрудинїк „Руских новинох“, Биндас уж як капелан у Керестуре виrowєл при Цєркви стипєндий за школованє наших школярох у Семинарє, у суми од 12.000 коруни рочнє. За його часу обновєна и ушорйована керестурска цєрква, направєна капелания,

основане друге капеланске место, „Водица“ преведзена на церковну општину зоз политичней, а то шицко найвецей його заслуга. Кед є премесцени до Дюрдьова, знова и там оправел церкву, купел за церкву два порти такой коло церкви, єдну за дзияковню, а другу за Народни дом. У дальшей роботы го зопарла шветова война. По ошлебодзеню, на його иницијативу, з його невестату роботу и пожертвовноспу основане Руске народне просвитне дружтво, хторе, як видземе, и нешка жие, напредує и розвива ше, на хасен цалого нашого народу.

Тото дружтво збера и нешка коло себе цалу нашу интеллигенцију и цали народ у роботы, у роботы на културно-просвитним полю.

Як редактор Руского календара, през 15 роки достал єднодушне признание наших и странских явних работникох.

Як писатель, видал Молитвеник за руски дзеци и зоз покойним Осифом Костелником „Народни писни“.¹

У чаше кед познати украински науковец Володимир Гнатюк 1897. року перебувал у наших крайох, Дюра Биндас уж бул студент богословія у Ужгородзе. Гоч не маме о тим конкретни докази, з вельку вирождостойноспу можеме предпоставиц же ше Биндас и Гнатюк под час школского розпусту стретли у Керестуре (юний-юлий и початок августа 1897). Гнатюк теди мал 26, а Биндас 20 роки. Од того часу почина дописованє медзи нїма. Треба ту спомнуц же Гнатюк ту застал барз интензивни процес мадяризації бачванских Руснацох. На тот процес указує и тедишнї керестурски учитель Михайло Врабель, автор зборнику народних писньох „Русскій соловей“, хтори обявени у Ужгородзе 1890. року.

Процес уторчення (мадяризації) Руснацох у Бачкей окреме постал интензивни после утаргованя конфесийней школи у Руским Керестуре, цо ше ище баржей одражело, як пише Дюра Варга, на отупйованє националней свідомосци Руснацох од початку XX стороча до конца „живота“ Монархії 1918. року.²

И сам Володимир Гнатюк прибіжно исто видзи тот проблем, цо потвердує його запис:

„Як ше Русини у Бачкей мадяризују, так у Сриме поставаю Горвати: муша ше повиновац месним горватским законом и посилац својо дзеци до горватских школах. Розуми ше, скорей Русин научи горватски як мадярски; прето цо ше дотика однародзованя, у Славонїї векиша опасносц за руских населенцох як у Угорскей. Кед ше тераинї обставини у Бачки и Сриме не пременя и останю и убудуце таки яки су teraz, наших Русинох там очекує незаобиходна шмерц (подцагнул – Дю. Л.). Їх друге поколенє ше не будзе волац Русини, але Горвати або Мадяре...“ (непотребне вихабел Дю. Л.)

1 Ковач Михайло: ШТЕРАЦЕПРОЧНИЦА СВЯЩЕНСТВА о. ДЮРИ БИНДАСА, ПРЕДСИД. „ПРОСВИТИ“, Руски календар на прости рок 1941., видало Руске Народне Просвитне Дружтво Руски Клерестур, друковала Друкарня „Просвити“ 1940, боки 159-161.

2 Дюра Варга: Початки национално-културного руху при Руснацох у Югославії (70-рочниця Руского народного просвитного дружтва), „Шветлосц“ ч. 4/1989, бок 509.

„Ест лем єдна порада же би ше то не дошлєбодзело: нашо Русини (дума на Галичанох – зам. Дю. Л.) конечно ше муша старац же би виховали интелектуалцох Угорских Русиных хтори би ше познейше врацели до родзеного краю и постали му водителе. Даскелїм и добрим интелектуалцом удало би ше там направиц подполне преобрацєне у питаню народного препородзєня...“³

Познати руско-українски науковец академик др Микола Мушинка спомина же уж у 1898. року Биндас видзел єдину драгу препороду угорских Русиных у орієнтації на народни язык. У писме Гнатюкови од 26. марца 1898. року вон пише: *„Чом шпи народ? (...) и я до того прешвечени же не будзе квитицу угоруска кнїжка покля писателе не почню воспитовац народ на його языку. Але ані сам не знам же кеди ше то збудзе. А же ше раз муши пременїц, до того я твардо прешвечени, лем кеди то будзе? (...) Гварим вам, любезни панє, же ище вельо води пречече Дунайом док Угро-руси станю на свойо ноги.“*⁴

Биндасови напевно було познате Гнатюково видзєне ришєня того проблему, котре глаши:

*„Зоз того ше видзи же би було барз добре за бачванских Русиных кед би мали и свою власну школу, так як цо маю свою Нємци, Мадяре и Серби. Вони ю и маю, але лем по мену, а наисце вона мадярска. То би наисце було лєгко але треба же би интелігенция була руска, а не мадярска. На жаль, рускосц тей интелігенції потераз була „цма вода у хмарох“. Прето думам же будзе цалком розумлїве прецо я так инсистуєм же би ми виховали Угорским Русином интелігенцию, прето же би ше вона аж теди чувствовала руска и робела би на хасен Русином, а не на хасен других нацийох.“*⁵

Очевидне же таке Гнатюково видзєне мало позитивни уплїв на Биндасово опредзелєне за дальшу активносц на планє национального препороду, особлїво на подручу Бачкей и Сриму. Окреме було значне Гнатюково твердзєне же „не правда же ше нїби угорски Русини не можу воздзвиговац прето же их Мадяре прешлїдзую, але же ше Мадяре не противя тому же Нємци, Серби, Румунє маю народни и стреднї школи, свойо виданя и т. п., цо у Русиных цалком нет“⁶.

Обачлїво знемирєни пре преберанє керестурскей конфесийней школи з боку мадярскей держави, Биндас пише Гнатюкови:

3 В. Гнатюк: *Руски населєня у Бачки (у южней Угорскей)*; Етнографични материяли з Угорскей Руси – розправи и статї о Руснацох Бачкей, Сриму и Славонїї, том V; „Руске слово“ Н. Сад, 1988, б. 85-86

4 Цитат виняти зоз статї М. Мушинки: *Зв'язки Володимира Гнатюка з югославськими русинами*, – „Шветлосц“ ч. 3/1971, б. 223, котри зме ту з карпаторуского преложели на наш литературни язык.

5 В. Гнатюк: *Руски населєня у Бачки (у южней Угорскей)*; Етнографични материяли з Угорскей Руси – розправи и статї о Руснацох Бачкей, Сриму и Славонїї, том V; „Руске слово“ Н. Сад, 1988, б. 113-114)

6 В. Гнатюк: *Поетични талант медзи бачванскими Русинам*, Етнографични материяли з Угорскей Руси, розправи и статї о Руснацох Бачкей, Сриму и Славонїї, том V, „Руске слово“ Н. Сад, 1988, б. 222

„У Керестуре ше людзе дали нагвариц од новтаруша и придали школи державней управи. То велька чкода, бо teraz отворена драга мадяризації. Можебуц я там будзем катехет док скончим богословию. У других валалох не таки случай и не будзе, бо там иншаки людзе. У сиверней Угорскей таких случайох ест не мало.“⁷

Биндас, як уж спомнута, 21. августа 1912. року преходзи до Дюрдьова за управителя парохії. Праве ту, у Дюрдьове, найбаржей приходзи до вираженя його дружтвено-културна активносц. Спочатку преїг писмох зазберує коло себе руских интелектуалцох. Уж у октобрі 1913. року зоз Дюрдьова розпосила циркуларне писмо-апел (зоз своїм подписом и подписом др Михала Гайнала „провкаторского кандидата“ зоз Кули), котри адресовал бачванско-сримскей рускей интелігенції.⁸

У тим писме вон поволує руских интелектуалцох най ше вияшню о потреби видаваня новинох за Руснацох у Бачкей и Сриме. Вон твердзи же таки новини потребни и же би уж на 300 предплатнікох були подмирені трошки їх друкування. За редактора предложел др Михала Гайнала.

Оштре око може замерковац подобносц констатації з того писма зоз констатацію В. Гнатюка кед спомина же би ше „даскелім добрим интелектуалцом удало направиц подполне преобрацене“ и Биндасовой, же „и мале число соединених силех досц важни задачи у народней просвити окончиц може“. Праве ту видно корені Биндасовой інспірації за просвітно-културне організоване Руснацох у Бачкей и Сриме. По Биндасовим думаню, як видно зоз виложеного, того організоване би мало почац од видаваня новинох на народнім язїку (подцагнул – Дю. Л.), але вон дума и на кнїжку. Медзитим, свідомосц о потреби дакей верховней націоналней културно-просвітней асоціяції у нїм, випатра, теди ище не дозрела.

Нажаль, тоту Биндасову акцію, порушану у октобрі 1913. року, зопарла Перша шветова война.

Охрабрени з общу климу у окруженю, яка пановала перших рокох после подписованя примиря у Першей шветовой войны и формованя новей

7 Виривок, ту у нашим прекладу, зоз обширного писма Дюри Биндаса Володимирови Гнатюкови, написане зоз Ужгороду на карпаторуским диялекту 29. марца 1899. року, цитовани зоз статї Миколи Мушинки: „Зв’язки Володимира Гнатюка з югославськими русинами“ обявеной у часопису „Шветлосц“ ч. 3/1971, б. 236. Гоч су не унешени до його библиографії (бо су обявени после його шмерци у рамикох стат्यों других авторох) писма о. Дюри Биндаса В. Гнатюкови барз значни за виучоване исторії нашої култури. Чкода же не зачувани и Гнатюково писма Биндасови! Зоз нїх бизме виroyтно дознали же кельо вони впливовали на Биндасово ангажоване на організованю нашого културного живота не лем по законченю Першей шветовой войны, але ище под час богословских студийох у Ужгородзе и на початку 20. вику, после пошвєцаня за священїка, та аж пред початком войны.

8 Тото писмо-апел, з напомуцом Редакції, обявене у Руских новинох ч. 2 од 15 януара 1937. року на бокох 1-2. Виройтно го послал нови дюрдьовски парох о. Михайло Бєсерминї, котри у другей половки 1936. року на тоту длужносц меновани пре одход потєдишнього пароха о. Мирка Боїча на нову длужносц за пароха до грекокатолицькей парохії у Бєоградзе.

славянської держави на Балкане – Кральовини Сербох, Горватах и Словенцох – а інспіровани зоз щедрю потримовку Володимира Гнатьока, веряци и до потримовки своїх истодумніоих керестурского пароха о. Михайла Мудрого, познейшого крижевського владыки др Дионизия Нярадия и других інтелектуалцох зоз шорох його генерації, Биндас 13. децембра 1918. року пише циркулярне письмо, адресоване бачванско-сримській рускій інтелігенції.⁹

У тим писме вон поволає руских інтелектуалцох, а особліво священіоих, на обєдиненосц у просвищованю руского народу. Ту вон спомина учебніки за школски дзеци, календар за 1919. рок, и „накеди возможно будзе видавац мали просвітни руски новинки котри би тижньово або двотижньово виходзели“ и зазберованє народних писньох и обичайох.

Медзи першіма одвит на Биндасово циркулярне письмо послав владыка др Дионизий Няради. Други по шоре Биндасови одвитовал керестурски управитель школи учитель Михаил Поливка 19. XII 1918. року, а треци по шоре ше одозвал коцурски дзиякоучитель Емилиян Губаш. Інтересантне же Губаш письмо написав на карпаторуским языку. Зоз його письма уж мож нагадац будуцу руску просвітну організацію, чия ше сновательна сходзка пошвидко очековала. Але не посцигнута согласносц на яким языку ше ма видавац публикації. Було предложене же би то бул галицки, або карпаторуски. Єдино Керестурци прилапели Биндасово предкладанє же би то бул язык на яким бесєдує бачванско-сримски Руснаци. То віроятно була главна причина же ше зоз сновательну сходзку одцаговало.

Биндас ше почав обавац же ше цала ствар годна вияловиц. Прето у марцу 1919. року розпосила нове циркулярне письмо. У тим писме вон опомина своїх інтелектуалцох же уж прешло 4 мешацї од предходного циркулярного письма, а ище вше ше ситуація, як пише, „вше баржей заплєцує“. Прето, у догварки „з вєцей нашіма отличіма народолубцями“ вжал себе шлєбоду поволац „шицкиох інтелігентних (кваліфікованих) братох и пп. шєстри на території держави Югославії на Народну руску просвітну організаційну сходзку до Нового Саду и то на дзєнь 14. мая (стрєда) тек. року“.

Тото другє циркулярне письмо указує же Биндас постав центральна особа коло котрєй ше одвивали пририхтованя за снованє будуцєй національно-културнєй організації Руснацох у Бачкей, Сримє и Славонії. Нє сигурни зме же чи, починаючи тоту акцію, Биндас бул того свідомий. Але, кєд „колєсо рушєло“ – нє шмєл ше тєй улоги одрєкнуц. Добре замєрковал Янко Рамач кєд констатовал же „мєдзи своїма сонародніками (Биндас – зам. Дю. Л.) нє мал таки авторитєт як Гавриїл Костельник, и нє крашєла го гаризма національного вождя,

9 Тото письмо обявєнє у кнїжкї о. Романа Миза *Священіки осєцкого викаріята*, 1 – Грекокатолицка парохія св. Петра и Павла Нови Сад, 1991, боки 47–48, а єден прикладнік з оригінального тиражу, видрукованого на писацєй машинкї зоз сєрбску кирилицу под бєлавим индигом, о. Дюра Биндас у свой час придал на чуванє тєдишньому секретарови Рускєй маткї Дюрови Варгови, котри го обявєл у „Швєтлосци“ ч. 4/1989, б. 518–519, и було од скорєй доступнє авторови тих шорикох.

але зоз свою витирвалу роботу вредней брамушки з дробними поцагами будовал значне діло.¹⁰ По своєй натури, випатра, Биндас не мал лидерски амбиції, але щедро укладав своєю моци до національного освидомйованя и просвищованя народу котрому припадал. Професия священїка му у тим вельо помагала, бо му уж тот факт гарантовал довириє вирнікох. Прето ше у започатей акції и операл у першим шоре на грекокатолицьке священство, котре було єдине у можливосци позберац коло себе и организовац своїх вирнікох у ище вше несигурних часох по преставаню Першей шветовой войны, але не забувал ані на podporу просвитних роботнікох.

Та, заш лєм, сновательна схадзка не отримана 14. мая (среду) 1919. року, и попри тим же организаторе мали допущене од власцох! Варга наводзи же главна причина тому були слаби транспортни вязи¹¹, же ше раховало на гайзибани, але же путніцки транспорт бул застановени. Гу тому, делегатом зоз Сриму ище вше була потребна офіційна препустка, и то – зоз фотографію!

Як познате, Сновательна схадзка будущей рускей просвитней організації отримана 2. юлія 1919. року у Новим Садзе, у святочней сали новосадского Магістрату (нешка познати як „городска хижа“ – зам. Дю. Л.). Чесц же би ю отворел и привитал присутних, припадала ей инициаторови о. Дюрови Биндасови¹².

Биндас за председаючого предложел тедишнього новосадского грекокатолицького пароха Йована Храниловича, а бул и перши референт на Сновательней схадзке, зоз рефератом котри ноши наслов: „О потреби руского просвитного товариства за бачвано–сримских Руснацох“, на основі котрого принесена одлука о снованю Руского народного просвитного дружтва, „котрому цель будзе: зачувац народни характер Русиснох и розвивац и розпространяц руску народну просвиту и у культурних вопросах вшадзи заступац интерес южних Русинох“¹³

Нововибрани председатель о. Михайло Мудри „преподавал“ реферат „О язiku за южно-славянску руску писменосц“ и на концу предложел же най ше за „руску писменосц у держави СХС приме тот руски язык, котрим наш южнославянски руски народ teraz бешедує“¹⁴. Була то велька и далекосяжна Биндасова победа у борби за будуци литературни язык бачванско-сримских Руснацох, започата ище 1913. року!

10 Янко Рамач: *На крижней драги*, – „Руске слово“ Нови Сад, 2016, б. 32.

11 Дюра Варга: *Початки национално-культурного руху при Руснацох у Югославії (70-рочниця Руского народного просвитного дружтва)*, „Шветлосц“ ч. 4/1989, бок 516.

12 Записник I-го руского народного собрания отриманого 2./VII. 1919. року у Новим Саду, Руски календар на 1921. рок, б. 6-8, а обявени є и у часопису „Шветлосц“ ч. 4/1989, б. 538-540.

13 Исте., цитат зоз часопису „Шветлосц“ ч. 4/1989, б. 538.

14 Записник I-го руского народного собрания отриманого 2./VII. 1919, Шветлосц“ ч. 4/1989, б. 539.

Значне ту спомнуц же при концу Сновательней схадзки „Собрание випомина Дюрови Биндасови записнице припознанье за його старанье и труд“¹⁵ (зоз чарнима буквами наглашел – Дю. Л.)

Була то цала „плаца“ Биндасови за уложени труд и пенєж на путованя и други трошки коло мобилованя людзох за отримоване Сновательней схадзки. А найвекше задовольство зоз плодом уложеного труда висловел на початку привитного слова отвераючи „собрание“: *„Шерцо ми от радости ше треше, кед ступам на тото место да вас шестри и браца насходзених зос шицких наших русских крайох привитам на першей нашей народной русской схацки.“*¹⁶ За нас то ище єден доказ же за Биндаса тота схадзка представляла кульминацию уложеного труда. Мож було очековац же праве вон стане на чоло організації за чийо ше сноване тельо заклада. Але – вон ше задоволел и зоз функцию першого подпредседателя! То ище єден доказ же му не бул цель лидерство, але культурно-просвітна робота, чий вон и надалей бул основна порушуюца сила.

Треба ту спомнуц же новоосноване РНПД уж од початку 1922. року мало и свою оппозицию, незадовольну з тим же водзацу улогу у нїм ма грекокатолїцке священство, виражену през публикацию „Руски батог“, котра мала за цель постац тижньова новинка. Медзитим, то нїгда не постала! Спочатку, випатра, тей оппозиції предняки РНПД не пошвецовали достаточну увагу, або кед не вежнемє до огляду Биндасово реагованє у двох числох сербских новиных „Єдинство“ (815 и 816 зоз 1922. року), не мали дзе явно виношиц свойо реагованє покля не почали виходзиц „Руски новини“ (од 4. децембра .1924. року). Нашу увагу прицагло реагованє о. Дюри Биндаса на Главней схадзки РНПД, отриманей 23. мая („тот дзень по кирбаю“) у Руским Керестуре. Видно то зоз вишивку з информации, обявеной у „Руских новиных“, котри глаши:

„По тим бешедує о. Дю. Б и н д а с о нападох, котри ше у послїднє време появили у даєдних сербских новиных против нашому Просвित.(ному) Дружтву, и предклада слїдуюцу резолюцию:

Южнославянски Русини собрани на главней схадзки Руского Нар.(одного) Просвитного Дружтва у Керестуре дня 23 мая 1925 найодлучнейше протестуєме против шицких нападаньох на наше Просвитне Дружтво а найбаржей против клеветом, же Дружтву цель чкодзиц сербскому православию лебо же воно орган гоч якей политической партии. Константуєме, же нашо Дружтво през роки працує у духу нашей державней єдносци утвердзуюци медзи Русинами лєм любов гу свойому и поштованє гу цудзому. Надалей констатуєме, же тоти нападания походза од познатих виродох русских, котри ше уж давно одрекли и своей народносци и вири а зос хторима Просвитне Дружтво не мало и не сче мац нїякей звязи. Думаю бидаци у своей моральной погубеносци же зос тим послужа своїм паном а за себе вибию якиш хасен.“

¹⁵ Исте, б. 539.

¹⁶ *Привитне слово Биндаса*; – „Шветлосц“ ч. 4/1989, б. 530.

Собрание тоту резолюцію єдногласно прийало.“¹⁷

Інтензивнейши реагованя у „Руских новинок“ на опозиційни напади почали после Сновательней схады Културно-просвітнього союзу югославянских Русинок (КПСЮР) 2. септембра 1933. року.

Полеміка медзи РНПД-ом и КПСЮР/КНСЮР-ом тирвала, з векшим або меншим інтензитетом, аж по 1941. рок! Медзитим, дальшу учаск о. Дюри Биндаса у тей полеміки у руских друкованих медіях ми не замерковали. Як длугорочни редактор Руского календара, вон свою діялносц пошвецел унапредзованю тей публікації и витворйованю програмней діялносци РНПД-а, окреме после 1936. року, кед ше подняв стануц на чолу тей нашої асоціації.

Йому, як актуальному председателю, припала и неподзековна длужносц розришиц дальшу судьбу Руского народного просвітнього дружтва и проблем културно-просвітнього розвою Руснадох у окупированей Бачкей под час Другей шветовой войны.

О тим „розишенню“ вон обявел „СЛОВО гу бачванско-сримским Русином“.¹⁸ Тото „розишенє“ ше состояло у тим же бачванска часц представителю руского народу 20. октобра 1941. року принесла одлуку же би ше РНПД приключело як член гу „Організації грекокатоліцкей молодежи (ОГМ)“. А Биндас го обгрунтувал так:

„Як сом уж спомнул, о тим шицким сом ше радзел з нашими народними предняками и з других валалох, як лем мож було и дошли зме до тей думки:

1. Да зачуваме наш руски капитал РНПД-а, котри зме з телім пожертвованьом нашого народу шицки наскладали и утемелели.“

То ані не чудне кед ше зна же кельо вон особне труду уложел же би ше тот капитал змогло и хасновало за дальши розвой економского и културно-просвітнього живота Руснадох у Бачкей, Сриме и Славонії.

Зоз таким „ришеньом“, як мож предпоставиц, престало иновац Руске народне просвітне дружтво, а з тим и дальша активносц його дотедишнього председателя о. Дюри Биндаса. Воєни обставини негативно уплївовали на дальшу културно-просвітню діялносц бачванских Русинок котру водзели други, младши предняци, под меном Організації грекокатоліцкей молодежи, ОГМ (у тедишнім чаше у нас познатим под мадярську назву „Kalot“¹⁹). Окрем у Керестуре, индзей не замеркована значнейша активносц.

После поцагованя зоз функції председателя РНПД, „приключеного“ гу ОГМ, о. Дюра Биндас ше пошвецує своїй священіцкей роботі и вибудови

17 „Руски Новини“ ч. 26. од 28. мая 1925. р., боки 1-2.

18 *Великий сельско-господарский календарь Подкарпатского общества наук на рокъ 1942. зложивъ Др. Иванъ Гарайда – СЕЛСКО-ГАЗДОВСКИ КАЛЕНДАР на рок 1942.* – Книгопечатня Подкарпатского Общества Наукъ, Унгварь.

19 „Katolikus agrárifjúsági legényi országos testülete“ Католіцке аграрномладежске хлапцовске держевне дружтво.

парохияльній церкви пошвещеней Покрову Пресвятей Богородици. Як пише др Роман Миз, будовав ю у найчежших часох – часох Другей шветовой войны. Але, и попри реалних почежкосцох – збудовав ю.²⁰ Як парох у Старим Вербаше, Биндас служел од 25. августа 1933. року, дзе остал скоро 17 роки, аж до своєї шмерци 24. януара 1950. року.²¹ По законченю Другей шветовой войны вон ше цалком поцагнул з явного живота. Медзитим, чувствуюци ше обовязним, вон часц архивних документох потайомне од державних власцох придал на чуване Дюрови Варгови, котри у тедишнім чаше бул секретар Рускей матки, понеже вона превжала функцию дакедишнього РНПД-а, але на такволаних „новых идейних основах“.

Зоз того цо по тераз спомнута, мож заключиц же о. Дюра Биндас бул наисце не лем инициатор снованя, але и моторна сила у діялносци Руского народного просвитного друства през цали период його діяствованя. Прето му припада найвизначнейше место медзи учашніками у культурно-просвитним и национальным препороду рускей национальней заедници на подручу Бачкей, Сриму и Славонії, а мож повец – и ширше!

Потвердзел то и Янко Фейса, наш познати поета и учитель з медзिवойнових часох, зоз констатацію:

„Цала Биндасова діялносц представляла моторну моц за оживйоване культурно-просвитного живота нашого народа, представляла, и нешка представля, вельке доприношенє нашому народному препороду, котрим у ше Дюра Биндас часто находзел на чолє як еден з його найнапреднейших и инициаторох и правдивих духовних преднякох.“²²

Подобне заключує и др Янко Рамач:

„Dura Bindas kao potpredsednik i predsednik RNPД, uvek pun ideja i planova, ali isto toliko spreman da radi na njihovoj realizaciji na razne načine, a naročito kao urednik *RK* i autor brojnih priloga u njemu i u *RN*, svojim neumornim radom u značajnoj meri je kreirao i usmeravao ukupnu delatnost RNPД i dao svoj doprinos u najšire shvaćenom društvenom životu, u kulturno-prosvetnom, nacionalnom, religijskom, i u privrednom životu Rusina u Jugoslaviji u periodu između dva svetska rata.“²³

20 О. проф. др Роман Миз: *Священіки дакедишнього осецкого викариата*; – Видавателє: Парохия св. Петра и Павла, Нови Сад – „Максима“, друкарня и издавательна хижа, Петроварадин, – Нови Сад, 2016. б. 59-60.

21 Исте, б. 59.

22 Янко Фейса: 20 роки од шмерци Дюри Биндаса – *Организатор культурного препороду*, „Шветлосц“ ч. 1/1970, боки 72-74, а цитат превжати з б. 74.

23 Dura Bindas kao publicista u kulturno-prosvetnom i nacionalnom preporodu Rusina u Jugoslaviji (1918-1941)*, Osmi Međunarodni interdisciplinarni simpozijum Susret kultura, Univerzitet u Novom Sadu – Filozofski fakultet Novi Sad, 2016 (у дрыку).

* Tekst je nastao kao fazni rezultat rada na projektu *Vojvodanski prostor u kontekstu evropske istorije* (broj 177002) Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Repulike Srbije.

Янко Рамач: *НА КРИЖНЕЙ ДРАГИ*, Руснаци у Югославії од 1918-1941. року; „Руске слово“ Нови Сад, 2016. боки 42.

Треба ту спомнуц и констатацію о. проф. др Романа Миза, котра глаши:
 „Мало було таких священїкох як Дюра Биндас, котри окрем своїх душпастирских обовязкох орал и народну бразду. И вещей од того – вон положел фундаменти сучасного культурного и просвитного живота Руснацох Югославиї. За нього мож повесц не лем же бул человек велького духа, але и будитель и просвитель народа.“²⁴

На концу, нам остава лем повторит слова о. проф. др Романа Миза котри зме цитовали на початку того сообщеня, а котри глаша:

„Нет сумні, Дюра Биндас єден з наших найвизначнейших священїкох. Його діялносц на подручу духовней, культурней, просвитней и других діялносцох заслужує же би бул баржей припознати и у сучасносци, цо ше, нажал, не случує“!

ЯК ЗАЧУВАЦ ПАМЯТКУ НА О. ДЮРУ БИНДАСА

Як уж було спомнуте, нет сумніву же о. Дюра Биндас єден з наших найвизначнейших священїкох, чия діялносц превозишла душпастирски рамики. Вон поставел фундаменти нашого сучасного культурного и просвитного, а у добрей мири и економского живота наших предкох. Вон бул будитель и просвитель Руснацох на южнославянских просторох у перших штирох децениях двадцетого вику. Така його діялносц наисце заслужує же би бул баржей припознати и у сучасносци. Тото припознанє му длужна дац сучасна и будучи генерації нашей националней заєднїци.

Єдна з можлївосцох чуваня памятки могло би буц уводзене єдного з найвисших припознаньох за животне доприношенє общому культурному розвою нашей националней заєднїци, котре би ношело мено о. Дюри Биндаса, а додзельовац би го мог наш Национални совет, як наш найвисши репрезентативни орган, кандидатом котрих би предкладали нашо культурно-просвитни асоцияції.

24 О. проф. др Роман Миз: *Священїки дакедишнього оссцкого викарията*; – Видавател: Парохия св. Петра и Павла, Нови Сад – „Максима“, друкарня и издавательна хижа, Петроварадин, – Нови Сад, 2016. б. 55.

Дюра Латяк: о. Дюра Биндас и нашим националним препороду

Ђура Лаћак

ЂУРА БИНДАС И НАШ НАЦИОНАЛНИ ПРЕПОРОД

Резиме

Свештеник Ђура Биндас је најзначајнија и најзаслужнија личност у процесу припремања Оснивачке седнице будућег Русинског народног просветног друштва, најзначајније културно-просветне русинске асоцијације у периоду између два светска рата, и један од најзначајнијих активиста у току његовог постојања (1919-1941). У овом саопштењу је представљена његова улога у националном препороду Русина у Бачкој, Срему и Славонији од прве деценије 20. века, па до почетка пете деценије 20. века.

Ђура Лаћак

ЂУРА BINDAS AND OUR NATIONAL RENAISSANCE

Summary

Priest Đura Bindas is the most significant and the most meritorious person for the process of preparing the Founding Session of the future Rusyn People's Educational Association, which is the most important cultural-educational Rusyn association between the two world wars. He was one of the most important activists during the existence of the Association (1919-1941). This text presents his role in the national revival of the Rusyns in Backa, Srem and Slavonia from the first decade of the 20th century to the beginning of the fifth decade of the 20th century.

ЯЗИК ДЮРИ БИНДАСА И ДРУГИХ РУСКИХ МЕДЗИВОЙНОВИХ АВТОРОХ

Абстракт. На текстах Дюри Биндаса, Михала Мудрого и др. автор жада спатриц одношене народного языка, сербизмох и восточнославянизмох у медзівойновим литературним языку – переважно у лексики – у текстах з общу, фахову, административну и др. тематику.

Ключни слова. Руски язык. Язык медзівойнових авторов. Народни язык, сербизми, восточнославянизми.

На самим початку наведеме вишивки зов текстох Дюри Биндаса и Михала Мудрого зов хторих зме годни видзиц главни характеристики языка наших медзівойнових авторов. (У шипких наведзених пейцох пасусох **1**, **2**, **3**, **4**. и **5**. руски народни слова означени зов болдом-стандардом: **казал им**; восточнославянизми з болдом-италиком: **отчина**; сербизми подцагнути: поседини.)

1. Дю. Биндас, *Зединена народна моц*. Руски календар 1923, 112–113.

1) *Равноапостол руского народу и покреститель його св. княз Владимир поволал на смертельной поселї своих 12 синов гу себе.* 2) *Розказал им най му принешу еден сноп звязани пруты.* 3) *Кед то зробели, **казал** им най шором пробую тот сноп розламац.* 4) *Кед ше то ані єдному не удало розвязал св. Владимир тот сноп и давал им поседини пруты най ламу, цо вони легко зробели.* 5) *И теди мудри оцц так прегварел гу сином: Видзице, мойо **люб**и дзеци, док пруты були у снопу не могли сче ані еден зламац, а кед су розвязани и окреме, легко их ламац.* 6) *Так и з вами буде.* 7) *Кед будзеце медзи собу у злагоди и любви жиц ніхто вас не **преможе**, а кед будзеце жиц у **вражде** и **несогласию**, неприятеле так вас зніца окреме єдного по єдного, як цо и ви поламали еден по єдним пруты.* 8) *Мудри то були слова доброго оца гу своїм дзецом.* 9) *Але неблагодарни синове не послушали svojого доброго и мудрого оца.* 10) *Оначели ше медзи собу, у непрестаней вражде жили и **застояли** зос злосцу еден на другого.* 11) *Прето не лем еден другого зніщели, **запрепасцели**, але зруйновали и свою **крайну-отчину**, котрей*

моцни темель положел их слави оцц. 12) Стим запрепасцели на длого и цали руски народ, котри ше по их прикладу медзи собу и з неприятелими розтаргано з неуспихом століттями борел. 13) Кельо злого на швецце запричинела братска вражда, зависц и гадне самолюбство!

2. Михаил Мудри, *Жем и єй жителє. Южна Америка*. Руски календар 1926, 62–63.

1) Русини-Українци почали ше селїц до Бразилїї року 1896. ... 2) Чежки були их перши часи приходу до тей жеми, бо их тримали **през** вецей мешацї на єдним острову, дзе и умерали, док ше дочекали, да им почню дзелїц жеми. 3) Але яки то були жеми? 4) Густі леси котри требало вирубац зос шекеру. 5) А при тим щешлїви бул хто мог себе набавиц чарней пасулї и рижкаши. 6) И цо себе викерчели леси, и то мушели чувац и робиц, бо на рок з нова прерос, кед би не чисцели. 7) **Вообщє**, док себе жем не очисца, маю вельо неприятельох у **господарству**. 8) Перше нагли скок жими – на цело; то су мрази, вецка брамушки, цо их єст як нїдзе; вецка летна спекота, цо попалї зашате жито. 9) Статок церпи в жиме од недостатку трави, гоч жима мєгка, але є трава тварда. 10) Вецка нет нїякей комуникациї, да человек звежє зродзене[,] шицко на хрибце.

Знанє народного языка

Кед пречитаєме Биндасов виривок, виривок Мудрого, а тиж и тексти других медзिवойнових авторох, кед су писани на общи теми, легко обачиме же нашо старши писателє **лєпше знали наш народни язык як цо го ми нешка знаме**: наш народ, а з тим и писателє, пред 80–90 роками бешедовали чистейше, тє. руски язык ше як островски язык теди ише не пременел у такєй мири як нешка, переважно под уплївом сербского языка. Нашо предходнїки ише хасновали таки народни слова, значєня и вирєчєня яки ми нешка уж не хаснуєме або их ридше хаснуєме: место нїх найчастейше хаснуєме други руски синоними або сербизми. У виривку зоз статї Дюри Биндаса (текст ч. 1) єст шейсц таки народни слова: **казац** (3. вирєченє): нешка частейше гуторимє *гвариц*, *розказац*; (*пре*)*гвариц* **гу** дакому (5. вир.): применовнїк *гу* нешка не хаснуєме з дїєсловами бешедованя, тє. гуторимє *гвариц дакому* (без применовнїка *гу*); **люби** (5. вир.): нешка звичайно гуторимє *мили*; **премогнуц** (7. вир.): нешка хаснуєме синоним *зладац* и сербизем *победзиц*; **застояц на дакого** (10. вир.): нешка хаснуєме синоним *нападац* дакого; **запрепасциц** (11. вир.): нешка хаснуєме *зни́тожиц* и сербизем-гомоним *упрепасциц*; **країна** (11. вир.): нешка гуторимє *жем* або *держава*.

У виривку 2 з текста М. Мудрого нет тельо застарєни народни слова як у Биндаса, але у його *чистим народним* руским тексту пейц сербизми и два восточнославянизми не так падаю до оч (исте можеме повесц и за текст

Мудрого ч. 5). Од забутих конструкційох Мудри у тексту ч. 2 похасновал лєм применовнїк *през* зоз застареним значеньом тирваня дії: *тримали [их] през вецей мешацї на єдним острову* (2. вир.): у сучасним языку тоти часово синтагми без применовнїка *през*: *тримали их вецей мешацї...* або (кед ше дія повторювала вецей раз): *тримали их по вецей мешацї*

Тиж и у других медзівойнових авторох, кед пишу о общих темох (не зохавим языком, языком узшей специялносци и под.), находзиме нешка забути народни слова. Зоз досц велького списку таких словох и значеньох наведеме лєм даєдни (авторе статъох, окреме менших, часто ше не подписовали): **видац** „потрошиц”: *за пароха Петра Копчая видало ше на поправянє церкви 900 фор.* „потрошело ше” (Г. Костельник, *Проза* 1975, 177. б.) (нешка хаснуєме сербизем (по)трошиц); **виявиц ше** „по одредзеним чаше ше дознац, указац, одкриц (о дачим ище не познатим, о даякей тайни и под.)”: *Тераз ше не зна хто [то зробел], але то ше дараз вияви* „дараз ше дозна” (нешка хаснуєме дієслово *дознац* ше); **зарно** „житарки”: *Союз торговцох котри вивозжую зарно зос нашої держави замодлели министра ... же би ше зніжсела такса на зарно* (РН 1/1929, 2) (у сучасним языку хаснуєме сербизем *житарки*); **мраз** 1. „нізка температура, жима”: *Вельки мраз завлада у цалей держави „велька жима запановала”* (РН 5/1933, 3) (нешка гвариме (велька жима). 2. „температура под нулу вжиме”: [Найнізша] *температура була у Петроварадину, дзе було 26 степени мразу* (РН 5/1933, 3) (сучасне: 26 ступні (гради) под нулу); **уживац** „єсц; пиц; хасновац”: *У Р. Керестуре вартанє Артейскей студні ... завершили и уж жителе у вельким числу прихода да уживаю зос ней чисту ... воду* (РН 3/1930, 2) (у сучасним языку хаснуєме синоними *єсц; пиц; хасновац*).

При гледаню нових терминов нашо старши авторе були не меней креативни од сучасних авторох. Напр. Оскар Лабош у напису о урану похасновал аж штири вирази зоз значеньом „зарйовац, серб. *зрачити*”: *випуцовац, випуковац, виблїсковац, видавац*: *уран и його сполуки (вязи) випущую, випукую зоз себе за просте око невидлїви зарї (проминї) ... Зоз тим випукованьом, виблїскованьом ше радиоактивни елементи троша ... [Радіум] ше з часом розклада ... док на краю не постане инактивни ... вецей не видава зоз себе проминї бо ше витрошел* (РН 1929).

Гу таким новим словом спадаю и описни вирази: **морска турня** „швицарнїк, серб. *светионик*”: *Недалеко од морскей турні, котра дава по ноци корабльом шветла ... виврацел ше чамец до моря* (РН 9/1937, 3) (нешка хаснуєме калк *швицарнїк* (од сербского *светионик*); **нафтова цива** „нафтовод”: *Арабски терористи 5. октобра з динамитом розвалели вельку нафтову циву* (РН 39/1937, 1) (у сучасним языку хаснуєме сербизем *нафтовод*).

То тиж и слова з новим значеньом: **лата** „златна полуга”: *Шицко злато преляте до грубих латох. Тоти лати поскладани на железних поліцох* (РН 2/1932, 2) (нешка хаснуєме сербизем *полуга*); **ограда** „защитна ограда коло гарадицох,

гелендер”: *обачим, же ше тот пан тачка и же ше трима на гарадичох за ограду* (РН 15/1934, 4) (нешка хаснуєме сербске *рукохват*).

Медзивойново авторе хасновали и даєдни файти виреченьох характеристичних за народни язык, хтори нешка поциснути од синонимских конструкторох. То напр. причиново зложени виречєня зоз злучніком *прето же* на початку зависного виречєня кед воно у препозиції (опрез главного виречєня): **Прето же** у „Руских новинох” було о Канади писано и досц неповольно, а и **прето же** о тим по народу вишєйяки гласи, сцєм да читательом представим Канаду у правдивим шветлу (РН 2/1927, 2, И. Крайцар). Нешка место злучніка *прето же* у тей позиції хаснуєме церковнославянски злучнік **понеже** и сербизем **почим** (калк сербского *пошто*): **Понеже** у „Руских новинох” було о Канади писано... **Почим** у „Руских новинох” було о Канади писано... То и поровнуюци виречєня зоз злучніками **чим ... тим**: Чарна жем – и **чим** чарнейша, / на **тим** билиши дава хлеб (Г. Костельник, *Поезия...* 1970, 176. б.); И **чим** ридше винїца засаджена, **тим** вецей слунка достава, лепше грозно узрєє а вец баяко и вино лепше (РН 13/1933, 3). Сучасни конструкторї зоз злучніком *цо* хаснуєме под уплївом сербского: **Цо** жем чарнейша, билиши хлеб дава.

Досц части при тедишнїх авторох и бешедни слова и форми хтори у сучасним языку маю своєю литературни вариянти: **вовуторок**: *Вовуторок* рано на 6.10 уж зме були у Риму (РН 20/1929, 2) (суч. лит. *вовторок*); **на памнят** присл.: Раховац ше учели *на памнят* (15/32, 2, 1) (суч. лит. *напамят*); **хорльовити**: *Хорльовити* бул више одкеди ше врацел зос шветовой войны (РН 46/1935, 3) (суч. лит. *хорйовити*). То и даєдни присловнїки, словка и заменовнїки зоз суфиксом **-ль**: **дзешкаль**, **нешкаль** (и *нешкальши*), **вєцкаль** (и *вєцкай*); **оздадь**; **хтошкаль**, **цошкаль**: У його гласу було *цошкаль*, цо мнє понуковало, да го вислухам (РН 39/1929, 2); *Вєцкай* Диямант [пес] лєгнул гу хлапцу, силууюци ше го награв зос своїм целом (РК 1925, 113); вони су иншакого учителя, *оздадь* такого, яки су сами (РН 7/27, 4); даєдни присловнїки, словка и злучнїки зоз суфиксом **-к**: **кедик** „кеди”, **гочик** „гоч”; **оздак** „озда”: зос ділами укажеме цо сцєме, на *гочик* за тоти діла нїхто ані знає не будзе (РН 21/1936, 4); гласово вименєни присловнїки при хторих початково **в-** траци дзвонкосц: **фше** место *више*, **фшадзи** место *вишадзи*, **фщєра**, **вщєра** и **щєра** место *вчєра*, **вщас** и **фщас** место *вчас*. Напр.: Церква од *вщас* рана до нескоро вечєра полна була з народом (РН 11/1928, 3).

Сербизми

И попри доброго познання народного языка, и Биндас и други нашо авторе хасновали и сербизми. Преважно то сербизми хтори у тедишнім чаше уж вошли до бешеди, та их авторе можебуц и несвідомо хасновали, гоч дакеди наш язык мал за нїх своєю еквиваленти. У наведзеним Биндасовим тексту (текст 1) похасновани штири сербизми: поєдини „єден по єден” (4. вир.), непрестани „непреривни, стаємни” (10. вир.), темель „фундамент” (11. вир.), гадни (13. вир.). Сербизем поєдини ту мож розумиц, бо наш еквивалент єден по єден, а автор виroyтно волел похасновац єднозначне слово поєдини як синтагму. Але сербизми непрестани, темель и гадни маю нашо еквиваленти: за непрестани – нашо стаємни, напр. *през тоту їх смутносц пребивала ше якашик зоднукашия стаємна радосц жица* (РК 1929, 104–105, Г. Костельник); за темель – нашо карпатске фундамент; за гадни – нашо бридки. Заш лем, у цалим вирывку тоти штири сербизми не так падаю до оч, траца ше медзи другима словами народного языка.

Ані у других Биндасових текстах сербизми хтори уж прилапени у бешеди окреме не упадліви. Напр.:

3. 1) *Не дармо гуторя нашо стари, же по тим мож познац яке моцне газдовске обисце: кельо ма ушорени мехи, поньви, покровци а газдиня у ормане платна.* 2) *У днєшніх часох драготні то такой мож и вериц, бо дзе вредни руки газдині напреду, наткаю довольно мехи, поньви, крухи платна, – там шицкого у обисцу єст, не осети ше драготня, а найдзе ше и напредай дацо зос платна и докупи ше цо треба до обисца.* 4) *Але скорей як до того дойдзе муши газда до на то приготовеней жеми пошац шеменсц, да з нього вирошнє конопа, муши ю витаргац або вижац, вимочиц, витрец, – же би газдиня могла влакно як гадваб вичесац, спресц и виткац.* (Д. Биндас, *Шаце конопи*, РК 1923, 132).

Автор ту похасновал три лексични и єден синтаксични сербизем (*да*). Перши два (*вредни* и *довольно*), як и три у предходним вирывку, могол заменїц з рускима еквивалентами: место *вредни* – **роботни**, место *довольно* – (**на**)**досц**. Место *осетиц ше* „почувствовац ше” могол похасновац дієслово **обачиц ше**, хторе ма ширше значене и не подполни є еквивалент сербизму *осетиц ше*. Злучнік *да* „же би” ту можеме розумиц, бо бул у общим хаснованю при тедишніх авторох. Але и у тим вирывку сербизми „ше траца” медзи народну лексику.

И у тексту Михала Мудрого (оп. текст 2, 1. бок) штири у бешеди хасновани сербизми мало падаю до оч прето же були у общим хаснованю у бешеди. Три з нїх маю руски еквиваленти: за дієслово набавиц (5. вир.) народни еквивалент **серзовац**: *кед ведно (серзую) набавяю їм потребни ствари, вельо туньше їх достаю* (РК 1924, 115); за викерчиц (4. вир.) – **вирубац**; за чувац (6. вир.) – **хранїц, охранныца**.

Але опатьме публицистични текст Мафтея Виная з дружтвенополитичну тематику:

4. 1) Особито не треба човекови сцаговац шлебоду прето, же ше у держави находза людзе, котри у газдовским обегованю заостали. 2) Лєм треба дац людзом подполну шлебоду най ше каждый стара за свойо газдоване, як зна, и газдоване у дружтвеним живоце швитко будзе напредовац. 3) Людзе по натури своєї добри и у газдовским їх обегованю продукция доброх у найлєпшим **порядку** будзе напредовац и будзе на щесце цалого дружтва. 4) У политики захтева либерализм политическу шлебоду (народ ма буц учашник у державним управяню). 5) Надалей науче либерализм же каждый человек шлебодни у своїм думаню (шлебодна **совисти**) и шлебодни є да сам одредзи способ свойого живота. (М. Винай, *Капитализм и социализм*. Руски календар 1926, 132) У тексту похасновани аж 13 сербизми, цо можемо потолковац з тим же зме до того часу не мали створену свою дружтвено-политичну терминологию.

У шлїдуючим публицистичним тексту з административну лексику (непознатого автора) похасновани 5 сербизми:

Глобу за лаце уведли у Дубровнику у Далмації. Там варошка управа видала наредбу, же полицай ма право такой на лицу места оглобиц каждого, кого влаи, же тадно лал. Барз то мудра и барз потребна наредба (РН 46/1933).

Пречитайме тот исти виринок з нашими еквивалентами: **Штроф** за лаце уведли у Дубровнику у Далмації. Там варошка управа видала **розказ**, же полицай ма право **такой на месце оштрофац** каждого, кого влаи, же **бридко** лал. Барз то мудри и барз потребни **розказ** (РН 46/1933). Як видзимо, окрем меновнік управа, место других пейцох сербизмох автор могол похасновац нашо еквиваленти.

И у фахових текстах и текстах зоз спеціальну тематику, у хторих авторе не нашли одвитуюци нашо термини, находзимо вельо сербизми. У статї Онуфрия Сакача „Яки порези маме плациц од 1. I 1929. року” др А. Дуличенко зазначел „**60** сербизми, то єст фактично по **20** сербизми на каждым боку: порезник, порез, равнотежа, ... предратни, разрез, ... разред, доходарина, имовина, ... намет, ютро, ратни, ванредни ... Кед вежнемо до огляду же ше велї сербизми повторюю по 5–10 раз у тей статї, вец видзе же ше стредне на єдним боку тексту найду по **100** и вецей сербизми!” (А. Дуличенко, *Jugoslavo-Ruthenica I*, 1995).

Восточнославянизми

Уж у перших числох Руского календара и Руских новинок попри сербизмох находзимо и восточнославянизми: церковнославянизми, пожички з язичия и українизми. Опатьме перше текст Михала Мудрого:

5. 1) **Понеже** зме ше **моцно розлучели** од наших Руснакох на **Карпатах** у цалим нашим животу и створели себе **окремни** южно-

славянски руски язык, характер и тим, цо ше шицко уж нє да прменїц и преруциц на инше и так зме остали зохабени сами на себе, то зме и длужни сами ше зос своима силами старац за себе, за свой народни живот и язык: за свою просвиту, бо ше за нас ныхто други старац нє будзе. 2) Ягод цо ше нашо браца на Карпатох, восточни и заходни Русини ... розвиваю кажди на своим языку, так ше мушиме и ми, як єдна треца громада на югу, розвивац на своим мацеринским языку. 3) Ми себе зробели язык, котри вецей нє припада нькому, лєм нам самим. 4) С тим языком ше служиме у звичайним животу, а на тим слатким мацеринским языку сцеме себе створиц и нашу руску писменосц. (о. М. Мудрий, *О языку за южно-славянску руску писменосц*. Руски календар 1921, 38)

У тим тексту находзиме пейц восточнославянизми: *понеже, славянски, характер, просвита* (шицки штири у 1. вир.) *восточни* (2. вир.), два сербизми: применовнік *за*: старац ше *за* себе (1. вир., нашо *старац ше о себе*) и *писменосц* (4. вир.) и три застарени народни слова: дієслово *преруциц ше* (на други тип, файту и под., 1. вир.), злучнік *то* у пошлїдковим виреченю (1. вир., нашо сучасне *та* зме и длужни сами ше ... *старац*) и *зробиц* „створиц” (3. вир.).

У першим Биндасовим тексту (текст 1 на 1. боку) зазначели зме штири сербизми и пейц восточнославянизми: *вражда, несогласиє* (7. вир.), *отчина* (11. вир.), *неуспих, столїтиє* (12. вир.); у другим його тексту (текст 2 на 1. боку) – штири сербизми и єден восточнославянизем: *днєшинї* (2. вир.). У тексту 3 Михала Мудрого (на 3. боку) штири сербизми и два восточнославянизми: *вообще* и *господарство* (7. вир.). У публицистичним тексту Мафтея Виная (текст 4 на 4. боку) похасновани тринац сербизми и три восточнославянизми: *порядок, совист* и суфикс *-ически*

У даєдних текстах (текст ч. 5 М. Мудрого), як можеме видзиц, числово превладую восточнославянизми над сербизмами. З а ш лєм, при медзिवойнових авторох (текст 2 Дюри Биндаса, текст 3 Михала Мудрого, текст 4 Мафтея Виная) сербизми превладую над восточнославянизмами.

Скрацєня

вир. – виречєне; *РК* – *Руски калєндар за югославянских Русинох* (1921–1941). Видатель и властитель Руске народне просвитне дружтво – Руски Керестур; *РН* – *Руски новини за Русинох у Краљовини С. Х. С.* (роки 1924–1941). Властитель Руске Народне Просвитне Дружтво, Руски Керестур; *серб.* – сербски; *суч. лит.* – сучасни литературни.

Др Јулијан Рамач

ЈЕЗИК ЂУРЕ БИНДАСА И ДРУГИХ РУСИНСКИХ МЕЃУРАТНИХ АУТОРА

Резиме

Желећи да сагледа однос елемената народног језика, србизама и источнословенизама у међуратном русинском књижевном језику – претежно у лексици – аутор чланка анализира текстове Ђуре Биндаса, Михајла Мудрог и примере из неколико других аутора у русинској периодици. У текстовима с општом тематиком српски утицај код већине аутора још није превладао над елементима народног језика. Међутим, у текстовима са ужом – стручном, административном и др. тематиком талас српског утицаја је упадљиво јачи. Утицај српског језика преовлађује и над источнословенским утицајем.

Dr Julijan Ramač

THE LANGUAGE OF DJURA BINDAS (ЂУРА БИНДАС) AND OTHER RUTHENIAN AUTHORS BETWEEN THE TWO WARS

Summary

In order to explain the relationship between the elements of the folk language, Serbian loanwords and East Slavic loanwords in the Ruthenian literary language between the two wars – mostly in lexicon – the author of the article analyzes the texts written by Đura Bindas, Mihajlo Mudri and some other authors in the Ruthenian periodicals. In texts on general subject matter the Serbian influence in most authors has not yet prevailed over the elements of folk language. However, in texts on professional, administrative and other topics, the influence of the Serbian language is much stronger. The influence of the Serbian language prevails even over the East Slavic influence.

ЧАСИ МЛАДОГО ДЮРИ БИНДАСА

Абстракт: Дюра Биндас одроснул и образовал ше у чаше национального препороду у Европи, та так и националней самосвідомосци медзи Руснацами. Тото у велькей мири допринесло його шмелосци понукнуц Руснацом нови способ организоваия. Гоч то не було поволоване на сноване националней матки, яки уж мали даєдни други народи у Австроугорскей, Биндасова инициатива вшелїяк у велькей мири допринесла обєдїньованю интелектуалних моцох зисц ше на общи руски сход 1919. року и основац Руске народне просвітне дружтво.

Ключни слова: национална свідомосц; теорії о руским языку; Руске народне просвітне дружтво; Руснаци

Дюра Биндас (1877-1950), священїк, руски национални предняк, роснул и школовал ше праве у чаше национального препородзєня у Европи, односно у чаше зачатку национального преображєня медзи Русинами у Австроугорскей. Так як и каждая млада особа, млади Биндас учел о збуваньох коло себе, о людзох з хторих походзи и о держави у хторей жие.

Шицко тото ше мушело одражиц и на його похопєнє о етносу, култури, друштвених пременкох. Понеже ше школовал у Винковцох и Загребе, а потим у Ужгородзе, значи у славянских центрох, мушела му буц позната идея о „прєбудзєню” Славянох у Австроугорскей, а гу тому и о панславизме. Йому мушело буц познате о Илїрским руху медзи южнима Славянами, з тим вещей же учасц у тим руху мали тромє визначни Руснаци з Войводини: Габор Гвождяк, Андрий Лабош и Георгий Шовш.[□]

Зоз руских кнїжкох знал слова Александра Духновича „Я Русин, бул сом и будзем” хтори найбаржей одражовали чувства Русинох у Угорскей, гоч самому Духновичови не було яснє чи тримац ше зоз териториялно барз далекима Русами национална охрана, чи политична чкода. О Рускей тройки у Галиції, у составе Шашкевич, Головацки и Вагилєвич, найвироятнєйше дознал аж на школованю у Ужгородзе. Їх преводзєнє русинского мєна и бєшєди на новє, украинскє, за подлогу мало подполно ше позбуц московского патронизма, алє поетски скарб Тараса Шевченка ше у векшєй мири престар од Галиції на восток, як на заход. Под уплївом шицких тих националних рушаньох формовал

ше характер самого Дюри Биндаса, же познейше пожертвовно и чесно робел у перших шорох руского національного руху.

Повязованє на націоналней основі и вимога за націонални автономії у чаше молодого Дюри Биндаса були переважни дружтвени теми медзи тима цо не припадали гу „державотворним народом” у Австроугорскей, гу Немцом и Мадяром. Попри намагання утаргнуц остатки феудалней дружтвеной системи, идея о националносци була вше вещей присутна медзи водзацу интеллигенцию. Тота интеллигенция пропагує националне обєднїньованє, та на таки способ дойсц до власних политичних, та вєц и економских цильох. За политични цїлї повязованє вещей националносцох тиж було прилаплїве. Так Ѓабор Ѓвояк, Руснак зоз Бачкей, на Социалдемократским конгресу у Будапешту 1895. року представлял даскельо националносци.¹ Основне у таких намаганнях було вихасновац чувство людзох о окремносци мєна, бєшєди и култури вообщє. Вибор могол буц лєм двояки, и то национално зляц шє до численших, на тот способ и моцнейших, до даякого уж формованого народу, або тримац шє своєй узшєй традиций и витвориц национално-културну окремносц.¹

Руснаци тиж були залапени з таким пронационалним рухом. Зоз писаних жридлох видно у якєй шє мири тєдишнї Руснаци у Бачкей и Сримє интересовали о своєм походзєно. О тим до рижних виданьох писали локални людзє як цо Дюра Виславски², Миколє Ѓубаш³, алє о єтнїчним походзєно Руснацох розправа постала вєльо ширша з боку интеллигенций: Михайло Врєбєль⁴, И. Франкл⁵, Володимир Ѓнатюк,⁶ Франтишєк Пастрнєк⁷, А. Саболєвский⁸, Олаг Брєх⁹ и други.

Руснаци у Бачкей и Сримє по националним питаню мали правє лєм таки вибор яки понукани Руснацом/Русином у цалєй Ѓабзбугскей монархий:

- 1 Р. Миз, Нашо илирци зоз першєй половки XIX ст. Ѓвояк, Лабош и Шовш, „Нова думка” 1, Вуковар 1971, б. 88.
- 2 Опатриц вещей: А. Лебл, Социална структура Русинох у Югославий, „Шветлосц”, 2, 3, 1, 1, Нови Сад 1975, 1976, б. 169-193, 251-272, 53-54, 134-153.
- 3 Медзи иншим опатриц: А. S. Miljkov, Uloga slovenskih matica u razvoju nacionalne svesti, Kulturno-politički pokreti naroda Habsburške Monarhije u XIX veku, Novi Sad 1983.
- 4 Я. Виславски, Даскельо слова о нашєй историй. На основі дописованя Дюра Виславского з єдним патриотом з Львова 1848. року, Руски калєндар 1934, Дяково 1933, б. 152.
- 5 М. Павлик, Про русько-українскі народні читальні, Наукова библєотека, 2-3, Львов 1887, б. 126-129; Н. Ѓубаш, Сєло Коцурь (Русска колония вь Бачки), „Недиля”, 16, Будапешт 1899, б. 247.
- 6 М. Врєбєль, Русин у долини бачванской, Калєндар „Недиля”, Будапешт 1891, б. 80-86.
- 7 I. Frankl, Ruthenek, Bacs-Bodrogh varmeye egyetemes monografiája, II, Zombor 1896, б. 406-411.
- 8 В. М. Ѓнатюк, Руські осєлї в Бачцї (в полуднєвий Угорщинї), Записи Наукового Товариства им. Шевченка, XX II, 2, Львєв 1898, б. 1-58.
- 9 F. Pastrenek, Rusini jazyka slovenskeho (Odpoved panu Vlad. Hnatjukivi), Статьи по славяновидинию, II, 1906, б. 60-78.

Тримац ше зоз Мадярами як пануючим народом и помадяриц ше: одрекнуч ше мена Русин або Малорус и наволац ще „Мадяре або католики восточного обряду, та ше так ошлебодзиц репутації надриленей з боку антипатриотох”¹⁰;

1. Прилапиц Русох за своїх и повязовац ше зоз „мацеру Русию”, „матку шицких Славянох”, чого ше тримали дзепоедни русински предняки з часох Национального препородзєня, як Алексей Петров¹¹ и Адолф Добрянский¹²;
2. Вжац Словацох як себе найблизших, окреме пре близкост бешеди, аж по формоване заєдницькей Матици Русинскей и Словацкей, за цо найвещей заслуги мал праве Русин Адолф Добрянски¹³;
3. Пойсц по напряме галицийских Русинох, обєдиньовац ше до українскей нації, як Иван Франко пояснил, „створиц заєдницьки, южноруски язык (дума ше на українски – Л.М.) и литературу, и з помоцу нїх увесц цалу южноруску націю до нового духовного и дружтвеного живота”¹⁴, або
4. Вибрац окремну национально-культурну драгу на основи власней бешеди и власного мена, бо, „окрем велькей бліскосци у бешеди и по вири”, през длуги час, у иншакей держави и под плївом иншакых историйних умовин, потаргали ше вязи и тельо того ше премєнєло, та нет другей нїтки повязованя „зоз сивєрну родзину”¹⁵. Прето, твердзел О. Барвинский, „лем права народна просвита, понукнута на живей народней бешеди, може спашиц угорских Русинох од сигурней препасци”¹⁶. Даєдни оцєнєли, Михайло Штец у першим шоре, же тот народ „створєл окремну культуру, свой окремни психични тип, свой окремни язык”¹⁷, односно же у ери национального препородзєня мєдзи русинским житєльством у Угорскей, борба за хаснованє народней бешеди у просвити, литератури и администрації, то праве борба за припознанє постояня окремого карпат-русинского народу, твердзел Штец.

Руснаци у Войводини почали тиж од власного языка, спочатку ше закладаючи за „руски” школи¹⁸. Потим ушлїдзело перше литературне виданє на „бачко-рускей бешеди” 1903. року (Г. Костелник). Аж

10 О. Саболевский, Не русские а словаки, Етнографическое обрине, 4, 1898, б. 147-149.

11 O. Broch, Aus der uralcarischen Slavenwelt, Archiv für slavische Philologie, XXI, 1899, б. 49-61.

12 P.R. Magocsi, The Shaping of a National Identity: Subcarpathian Rus', Massachusetts 1979, б. 72.

13 И. Панькевич, Професор Алексей Петров симдесятилетний, „Подкарпатска Русь”, 4, Ужгород 1929, б. 76-77.

14 Е. Недзелький, А. И. Добрянский (къ 30-лїтїю со дня смерти), „Зоря”, 8-10, Ужгород 1931, 153-157

15 О живоце и ділу А. Добрянского опатриц: Maria Majer, Karpatukran (rizsin) politikai es tarsadalmi torekvesek 1860-1910, Budapest 1977.

16 І. Франко, Літературне відродження полудневої Русі и Ян Коллар, Твори, XVIII, Київ 1955, б. 256-257.

17 O. Szabo, a Magyar oroszokrol (Ruthenek), Budapest 1913, б. 12.

18 О. Барвинский, Иллюстрована исторія Руси вод найдавніших до нїнїшних часовь, Львов 1890, 275

познейше ше дошло по иницијативу за видаванє новинох „на руским бачванским языку”, о чим ше „длого розсправляло медзи нашу бачкосримску младшу интелігенцію”¹⁹.

Коло идеї о видаваню власних новинох до вираженя пришла одважносц Дюри Биндаса, хтори зоз Михайлом Гайналом, адвокатом, у октобрі 1913. року розпослал лісток рускей интелігенції праве з таку намиру, zorganizовац ше и видавац свойо новини. На розуме трема мац же то ище вше було под час постояня Австроугорскей, и же мири мадяризації запровадзени непоштречно з боку угорских державних власцох. Прето характеристичне же ношители национального будзеня медзи войводянско-славонскима Руснацами пред початком и под час Першей шветовой войны припадали гу генерациї хтора була свідомо о политичних пременкох. Кед почала война, Дюра Биндас мал 37 роки и бул прешвечени же информованє, новинка на власним языку, найвигоднейши способ уплївовац на националну свідомосц. Прето, вишколовани у славянским духу, бул порушовач и редактор першого руского информативного виданя „Руски новини”.

Пред тим як война почала, скорей як пришло до вельких пременкох у цалей Европи, Дюра Биндас мал шмелосци понукнуц Руснацом нови способ организовања. Гоч то не було поволованє на снованє националней матки яки уж мали други народи у Австроугорскей, Биндасова иницијатива вшелїяк же у велькей мири допринесла гу обєдїньованю интелектуалних моцох зисц ше на общи руски сход 1919. року и основац Руске народне просвитне дружтво. Дюра Биндас на тим сходзе поднесол главни реферат, та так почала його заслужна діялносц за розвой националней свідомосци, за змоцненє рускей националней култури, а у першим шоре – за видавательства на руским языку.

19 Михайло Штець, Літературна мова українців Закарпаття і Східної Словаччини, Педагогінний збірник, 1, Братислава 1969, б. 16.

Љубомир Међеши, Канада

ВРЕМЕ МЛАДОГ ЂУРЕ БИНДАСА

Резиме

Ђура Биндас је одрастао и образован је у доба националног препорода у Европи, па тако и националне самосвести међу Русинима. То је у знатној мери допринело његовој храбрости да понуди Русинима нов начин организовања. Иако то није било позивање на оснивање националне матице, какве су већ имали неки други народи у Аустроугорској, Биндасова иницијатива је свакако у огромној мери допринела обједињавању интелектуалних снага да се окупе на општи русински скуп 1919. године и оснују Русинско народно просветно друштво.

Ljubomir Medjesi, Canada

THE TIME OF YOUNG ĐURA BINDAS

Summary

Đura Bindas was raised and educated during the period of the National Revival in Europe, as well as of the Revival of National Consciousness among Rusyns. This had a significant influence on his courage to offer a new way of Rusyn organization. Although his offer had not been a call for the cultural foundation existing among some other nationalities in Austria-Hungary, Bindas' initiative was a main contribution to the unification of intelligentsia to organize the Rusyn National Enlightenment Society at the meeting of Rusyns in 1919.

Ирина Папуга, Нови Сад

ОЗНАЧОВАНЄ 140-РОЧНІЦИ НАРОДЗЕНЯ О. ДЮРИ БИНДАСА

(Руски Керестур, 23. марец 1877 – Вербас, 21. януар 1950)

Того, 2017. року, у Календаре Дружтва за руски язык, литературу и культуру єдна з найзначнейших рочніцх то и 140 роки од народзєня о. Дюра Биндаса, священїка хтори попри своєї душпастирской роботи положел фундаменти сучасного культурно-просвітнього живота Руснацох.

О. Дюра Биндас ше народзел 23. марца 1877. року у селянскій фамелиї у Руским Керестуре (оцц Янко и мац Мария, нар. Киш). До основней школи ходзел у Руским Керестуре, гимназійске образование здобул у Винковцох и Загребе, а богословски студії у Ужгородзе. За священїка го 7. априла 1901. року пошвецел владика Юлий Дрогобецьки у Крижевцох. Службовал у Сошицох, Жумберку, Руским Керестуре, Дюрдьове, Коцуре и Вербаше.

Паноец Биндас бул оженети зоз Емилию Лабош, дзивку паноца Владимира Лабоша зоз Миклошевцох. Їх дзеци тиж були школовани и укапчани як до церковних, так и ширше культурних збуваньох: єдна дзивка була монахиня, єден син бул паноец, єден дзьяк, два дзивки були одати за священїкох. За пароха до Вербасу (Старого Вербасу) пришол 1933. року и ту служел 17 роки, дзе и умар 24. януара 1950. року. Поховани є на Руским теметове у Вербаше.

Дружтво за руски язык, литературу и культуру ше ведно зоз Биндасову фамелию, КПД „Карпати“ и Парохию у Вербаше з вельким почитованьом здогадло на 140-рочніцу народзєня паноца Дюра Биндаса, насампредз на його вельке доприношене рускому писаному и друкованому слову и культурно-просвітньому животу Руснацох.

Здогадніме ше же ше паноец Биндас, ведно зоз рускими предняками, ище у чаше Першей шветовой войны намагал порушовац культурно-просвітну діялносц, але тото по чим остал и за шицки часи остане запаметани, то же 13. децембра 1918. року зоз Дюрдьова, дзе теди бул парох, написал и послал апел бачванско-сримскій рускій интелігенції (и ширше, 20 000 Руснацом), зоз хторим поволал, надпоминаючи же наш народ хтори такповесц до теди не мал ані свою культуру, ані власне писмо, бул без новинох, кнїжкох, а окреме без

кнїжкох за руски дзеци, муши дзбац о себе. Писмо закончел зоз словами: „Пать о себе – будзе з тебе!“.

Писал и апеловал паноец Биндас и познейше и як познате, 2. юлия 1919. року у Новим Садзе основане Руске народне просвитне дружтво (РНПД), перша культурно-просвитна организация на хтору ше одволали 150 представителе з наших руских штредкох.

Медзи наглавнейшима одлуками РНПД було и тото же ше за основу руского литературного языка бере руску бачванско-сримску бешеду. Нам мило, же кед 4. децембра 1970. року основане Дружтве за руски язык и литературу, тиж у Новим Садзе, тоти напрямки з обласци руского языка и литератури унєшени як найглавнейши задатки и же ше вони у рамикох Дружтва и teraz витворюю, зоз чим Дружтво такповесц постало програмски нашлїдник тих закладаньох по терашнї часи.

*

З нагоди означованя 140-рочнїци о. Дюри Биндаса, квеце на його гроб на Руским теметове у Вербаше положене 23. марца 2017. року, дзе о. Алексий Гудак отримал панахиду, а истого дня у церкви у Старим Вербаше служена Служба Божа.

У Новим Садзе, у рамикох 27. Дньох Миколи М. Кочиша 1. децембра 2017. року отрмани Округли стол на хторим було слова о доприношеню Дюри Биндаса рускому национальному препороду, а реферати пририхтали: Дюра Латяк, др Юлиян Рамач и Любомир Медєши.

Квеце на гробе о. Дюри Биндаса на Руским теметове у Вербаше (23. 03. 2017)

Др Михайло Фейса, Нови Сад

ГУ РОДОВО ЧУВСТВТЕЛЬНОМУ ЯЗЫКУ*

Абстракт: У русинистичней лингвистичней литературы язык не бул унапрямовани на родово чувствительне хасноване. Тота димензия дотикана лем индиректно, преїг пошвецованя меншей або векшей уваги суфиксом хлопского и женского роду. Першенство, окреме у лексикографії, насампредз даване меновнїком хлопского роду. Автор ше у роботі намага, з єдного боку, спатриц меновнїки женского роду хтори означую окончовательску даякеї дїї або ношительку занїманя и, з другого боку, унапрямиц стандардизоване руского языка гу родовой чувствительносци.

Ключни слова: руски язык, меновнїки женского роду, суфикси, стандардизация, родова чувствительносц.

Гаврил Костельник ше у *Граматики бачваньско-рускеї бешеди* не упушчовал до наводзєня шицких „наросткох, яки ше у нашим языку ужива“, цо ше одноши и на пояснїюванє їх значєня, бо би то, як пише, „вимагало вельо писанїни“ (Костельник, 1975: 234). Кед слово о суфиксах за означованє женского роду Костельник як найчастейши наводзи наросток *-а* (*-я*), як напр. у *жена, швиня, шия*, и *-ц*, як напр. у *моц, ноц, шмерц* (исте: 235).

Микола М. Кочиш поглаве о творєню меновнїкох базує на класификації на штири групи суфиксах за творєнє меновнїкох. То шлїдуюци групи: 1. суфикси за означованє особох; 2. суфикси за означованє предметох; 3. суфикси за означованє места; 4. суфикси за зменшованє и звекшованє основного значєня. Интересантне же зоз суфиксах за означованє особох видзелєни лем суфикси хлопского роду: *-ар* (*-яр*), *-нїк*, *-тель*, *-ец* (*-єц*), *-ан* (*-ян*, *-чан*) (Кочиш, 1977: 66).

У рамикох групи суфиксах хтори знача особи Юлиан Рамач видзелєл шлїдуюци суфикси женского роду: *-анк-а/-янк-а*, напр. *кресцанка, солянка*; *-ан-я/-ян-я*, напр. *Хоманя, Ильканя*; *-ин-я/-кин-я*, напр. *газдиня, Сербкиня*; *-иц-а/-їц-а*, напр. *царица, панїца*; *-к-а*, напр. *калапарка, качмарка*; *-нїц-а*, напр. *роботнїца, танєчнїца*; *-от-а*, напр. *широта, бридота*. Попри тих, Рамач видзелєл и суфикси хтори ше зявюю у поєдинєчних основах: *-д-а*, напр. *чвирда*; *-н-а*, напр. *панна, княжна*; *-ов-н-а*, напр. *кральовна*; *-ох-а*, напр. *мачоха*; *-ух-а*, напр. *гонюха*; *-уч-а*, напр. *дзивуча*; *-уш-а*, напр. *швекруша, Катуща* (Рамач, 2002: 57-58).

У своєї мастерскеї роботі Славица Чельовски меновнїки женского роду груповала до шейсцох категорийох значєня: 1. занїманя, дїялносци и титули жени; позиція у гїєрархії подпрїємства; спорт зоз хторим ше жена занїма, або

* Робота настала як продукт проєктох 187002 и 187017, хтори финансиє Министерство просвити, науки и технологийного розвою Републики Сербїї.

уметносц, магийна дія хтору жена окончує; 2. припадніца групи, шлїдбенїца даякого руху, або учєня, учащїца; 3. способ живота, гоби и активносци хтори не у директней вязи зоз даяку профєсию, хорота, психофизичне свойство и прихильносц, маєткови статус; 4. родзински одношєня; 5. етніки и етноиди; 6. поровнованє особи зоз машину. Єй виглєдовацки корпус творєли 739 мєновнїки женского роду хтори означую живє (Чельовски, 2015: 85). До формованя мєновнїкох женского роду уключєни суфикси: *-ка*, *-ица/їца*, *-нїца*, *-иня/їня*, *-аня/-яня*, *-уха/-юха*, *-уша*, *-уча*. Найфреквєнтєйши суфикс у шицких шейсц групох суфикс *-ка*, хтори ше зявює аж 419 раз. Фреквєнция других суфиксох у виглєдовацким корпусу шлїдуюца: *-а/-я* (148 раз), *-ица/їца* (116 раз), *-иня/їня* (42 раз), *-нїца* (8 раз), *-уха/-юха* (3 раз), *-аня/-яня* (раз), *-уша* (раз), *-уча* (раз). Попри тим же обезпєчєла перши информации о фреквєнции начишлєних суфиксох, авторка перша указала и на потребу же би стандардизованє руского язика було и родово чувствительнє. Єй становиска согласни зоз становискама профєсорки ємерити Сєвєнки Савич (Savić et al., 2009).

З оглядом же змє насампредз заинтерєсовани за мєновнїки женского роду хтори означую окончовательку даякей дїї або ношительку занїманя спатримє заступєносц тих мєновнїкох у *Руско-сєрбским словнїку* (Рамач и др., 2010). У тим словнїку зазначєни 172 мєновнїки женского роду хтори означую окончовательку даякей дїї або ношительку занїманя.

Вєкшина мєновнїкох женского роду формована так же на невимєнєну форму мєновнїка хлопского роду додати одредзєни суфикс за женски род. То шлїдуюци мєновнїки хлопского роду: акушєр, апатикар, артист, атлєтичар, бавяч, бєгун / бєгач, библїотєкар, болнїчар, вєжбач, вибивач, виводзач, виолинист, виховатєль, вишивач, водзач, водитєль, воспитатєль, воспитач, врачар, вязач, гимназист, дактилограф, дєлєгат, дзирковач, дипломат, директор, доктор, домар, допатрач, дописоватєль, дохтор, дояр / дояч, жач, забавяч, замєтач, игуман / игумен, кармитєль, картар, касир, качмар, квєцар, кєлнєр, колачар, корчольаш, кошаркаш, кравар, крадош, купач, кухар, лїкар, майстор, манєкєн, мєрковатєль / мєрковач, мєсар, министр, млєкар / млєчар / млєчарош, модист, наднїчар, накладач, нарикач, настоятєль, новинар, ~~обєрч~~, ~~оводар~~ / ~~оводаш~~, одбєрач, одбойкаш, одховатєль / одховїйоватєль / одховїйовач, панучитєль, пастир, писар, пиянист, плєтач, плївач, поєт, пораяч, портир, послужитєль, предавач, предводитєль, предзач, прєдсидатєль, прєкладатєль, прєподаватєль, пророковач, профєсор, публицист, рєдактор, рєжисєр, рєфєрєнт, рєцитатор, розношовач, руководитєль, рукомєташ, рузач, сєкрєтар, сирар, солист, сопранист, спикєр, спортист, студєнт, ст'юард, танцовач / танцош, ткач, торгар, травар, трєнєр, укротитєль, управитєль, учитєль, фрайцимєр, фризєр, хорист, хранїтєль, чипкар, чиссач, читатєль, чувар, шахист, швиняр, шєф, шивач, школяр, шпивач, шпиюн, штрикач. Суфикс *-ка* абсолутно найфреквєнтєйши суфикс за формованє мєновнїкох женского роду хтори наставаю зоз додаваньом суфикса на основу хтора прєдставя невимєнєни

меновнік хлопского роду. Од 138 на таки способ формованих меновнікох аж 131 формовани зоз суфіксом *-ка*. Лем ещи три суфікси участвую у формованю меновнікох женского роду на таки способ; суфікс *-ица* заступени зоз трома прикладами (купачица, майсторица, шефица), а суфікси *-еса* и *-(и)я* зоз по двома (поетеса, ст'юардеса; игуманія, игуменя).

При 15 меновнікох обачуеме пременуку финального консонанта меновнікох хлопского роду *-к* на *-ц*, так же у тим случаю можеме видзеліц суфікс *-ца*. То шлідуючи меновніки: начальніца, наставніца, збойніца, бешедніца, помощніца / помочніца, предводніца, роботніца, священіца, совитніца, танечніца, уметніца, урядніца, художніца, чиновніца.

Од пейцох меновнікох хлопского роду на суфікс *-ец/-єц* меновніки женского роду формовани зоз одбиваньом того суфікса и додаваньом суфісцох характеристичних за меновніки женского роду – суфікса *-ка* (гимназиялка, штретньошколка), суфікса *-киня* (тарговкиня), *-ица* (глумица) и *-їца* (висланіца).

За формованє меновніка женского роду *газдиня* основа настала з одбиваньом тематского вокала *-а* меновніка хлопского роду *газда* и додаваньом суфікса *-иня*. Мож предпоставиц и же меновніки *служніца* и *служнічка* настали од меновніка *слуга* так же перше одбити тематски вокал *-а*, вец *г* (дакедишне *г*) прешло до *ж* и потим додати закончення *-ніца*, односно *-нічка*.

Здобува ше упечаток же шлідуючи меновніки женского роду не виведзени зоз меновнікох хлопского роду: апаца, бабица, гувернанта / гувернантка, куртизана, проститутка, стриптизета, примабалерина, балерина, пестунка, сервирка. Окрем меновнікох *бабица* и *пестунка* (хтори формовани зоз суфіксами *-ица* и *-унка*) шицки други представляю пожички. У меновнікох *проститутка*, *сервирка* и *гувернантка* видзеліви суфікс *-ка*. Други пожички, без огляду на основу и афיקси у жридловим языку, адаптовани зоз суфіксом *-а*. У меновніку *стриптизета*, попри суфікса *-а*, препознаваме и часц странского суфікса за женски род *-ет*.

Кед ше фокусуеме на дії хтори ше преноша зоз дзепоедними пожиченима меновніками, конкретно з меновніками *куртизана*, *проститутка* и *стриптизета*, мож повесц же ше медзи пожичками находза и меновніки хтори маю сексистични и/або дискриминуюци характер. Док велька векшина меновнікох женского роду виведзена зоз уж формованих меновнікох хлопского роду, за окончовательки дотичних дійох похасновани пожички. Додайме же ше у нешкайшим чаше стретаме и зоз прикладом же еден меновнік женского роду з наведзених участвує у формованю меновніка хлопского роду; слово о слове *стрипер*.

Сумарно патраци, за формованє видзелєних 172 меновнікох женского роду хтори означую окончовательку даякей дії або ношительку занїманя заступени шлідуючи суфікси: суфікс *-ка* 136 раз, суфікс *-ца* 15 раз, суфікс *-а*

8 раз, суфікс *-ица* 4 раз, суфікси *-я* и *-еса* по 2 раз, а суфікси *-иня*, *-киня*, *-їца*, *-ніца* и *-нічка* по раз.

У капіталних лексикографських творах, *Сербсько-руським словнику* (Рамач и др., 1995-1997) и *Руско-сербским словнику* (Рамач и др., 2010), егзистує значне число меновніхох хлопского роду хтори маю окреми одредніци, цо не случай зоз одвитуюцима меновніками женского роду. Факт же нешка жени обачуєме у заніманох у хторих у прешлосци не були вимага и додатне ангажованє нормователькох и нормовательох. Так напр. *Руско-сербски словник* ма одредніци за меновніки хлопского роду *педагог* (б. 521) и *психолог* (б. 644), але не ма одредніци хтори би одстранєли обаванє як наволац жену педагога и жену психолога. *Сербско-руски словник* на бокох 161. и 417. тиж дава лем меновніки хлопского роду. У новим *Правописним словнику руского языка* (Фейса, 2017) родовей перспективи пошвєчена одредзена увага та за жену педагога и жену психолога понукнути по два ришєня – зоз суфіксом *-а* (*педагога* и *психолога*) и суфіксом *-иня* (*педагогиня* и *психологиня*). Автор не прихильни формованю меновніхох женского роду зоз прикметніхох як цо то предкладали сербски лингвисти и лингвистки (напр. серб. *педагошкиња* и *психолошкиња*) насампредз прето же руски прикметніки глаша *педагогини* и *психологини* та нет потреби штучно твориц назви кед тоти предложєни у *Правописним словнику* базовани и на бєшєди, и на фреквентних суфіксох, и на моделу хтори, як зме видзєли, доминуюци за формованє меновніхох женского роду хтори означую окончовательку даякей дїї або ношительку занімания.

Одрєдзєни обаваня виволує и форма номинатива множини. Док ше форми *педагогове* и *психологове* одноша лем на хлопски род, за форми *педагоги* и *психологи* не мож зоз сигурносцу повєсц чи ше одноша лем на хлопски род, чи лем на женски род, чи на обидва роди. Форми номинатива множини *педагогинї* и *психологинї* недвосмислово ше одноша лем на женски род.

Стандардизация, як процес нормованя, мала би зазначити можлівосци зоз хторима би ше обезпєчєла обачлівосц жєнох у языку у складу зоз їх присутносцу у явним живоцє. Так напр. требало би хасновац паралєлни форми кєд ше даякє препоручєнє одноши и на хлопох и на жени (*Кєд придзє кондуктер / кондуктерка мушицє му / єй указац карту*, або *Кєд придзє кондуктер, або кондуктерка мушицє му, або єй указац карту*). Значнє же би писатєлє / писатєльки або бєшєдніки / бєшєдніци пєстовали родово чувствительни язык и же би ришєня були цо ясєйши и прилаплївши читатєльом / читатєльком або собєшєдніком / собєшєдніцом.

Гєнерално патраци, язык заостава за прєменками у дружтвє. Треба водзиц рахунка же би ше родово чувствительни язык увєдол до вкупнєй язичнєй продукції: виробок словніхох и граматикох, учебніхох, до дискурсох у образовних институцийох, до законодавнєй и новинарскєй пракси. Жє би ше увєдло термини хтори у складзє зоз принципами рєвноправносци полох треба,

як препоручує Свенка Савич (Savić et al., 2009), „вибрац зоз существуючого инвентару тоту язичну форму хтора найлепше одвитує нашей інтуїції за язык“. У тей роботі зме не лєм представели инвентар суфиксх женского роду у руским язичу, але обезпечели и увид до фреквенції їх хаснованя, з чим сцеме наглашиц же за виводзене нових меновнікох женского роду хтори означую окончательки даяких дійох або ношительки заніманьох насампредз би требало хасновац фреквентнейши суфикси, предпоставяюци же ришення хтори уключа тоти суфикси маю векшу шансу зажиц.

Попри Свенки Савич у тим напярме писал и Милан Айджанович (Ајџановић, 2008), але мож повесц же Свенка Савич и єй сотрудніци Маријана Чанак, Вероника Митро и Гордана Штасни родово чувствительни язык уведли до сербистики (Savić et al., 2009: 13-26). Же би ше зробело же би жена була видлівшиа и зоз хаснованьом одвитующих язичних формах авторе дали 12 упутства за хаснованє родово чувствительного языка у сфери комуникації.

Висше цитиране упутство у вязи зоз кондуктером / кондуктерку представля упутство число 3. За тоту нагоду превежнеме, односно преложиме ещи даскельо приклади хтори релевантни и за руски язык. Так би виречене *Председница је приредила пријем за награђене спортисте и спортисткиње* могло буц преложене як *Председателька пририхтала приєм за наградзених спортистох и спортистки / спортискині*; виречене *Гувернерка Народне банке Кори Удовички је сазвала састанак свог тима* могло би буц преложене як *Гувернерка Народней банки Кори Удовички зволала сходзку свойого тиму*; виреченя *Награду је добила наша позната списатељица Вида Огњеновић, боркиња за демократију*. Була је амбасадорка у Норвешкој и професорка је на Академији уметности у Новом Саду як *Награду достала наша позната писатељка Вида Отгенович, боркиня / борителька за демократию*. Була амбасадорка у Норвежскеј и професорка є на Академиј уметносцох у Новим Садзе.

У рамикох упутства число 2, хторе глаши „хасновац дошлїдно форму женского роду за меноване заніманьох и титулох женох вшадзи дзе то можлїве“ окреме визначене же у документох треба нормовац титули и заніманя женох у войску. Напр. *Нешка єст вше вецей официрки, генералки, полковніци, або воячки / воякинї у Войску Сербії, але и у войскох других державох*. Єдно з нових заніманьох то робота тілесного обезпеченя та отадз напр. *тілохранїтелька*, або *жена бодигард / бодигардка*.

Упутство число 5 наклада же би ше хасновали паралелни форми кед ше одредзене препоручене одноши и на хлопох и на жени. Так напр. виречене *Сви возачи-ице се морају придржавати саобраћајних правила* ма еквивалентне *Шицки возаче-чки ше муша притримовац транспортних правилох*.

З упутством число 10 авторе ше закладаю же би ше предложени упутства хасновало у рижних питальнікох, анкетох, формуларох, конкурсох, оглашкох итд. Так напр. *Молимо грађане и грађанке да попуне следеће упитнике ... : Модліме*

громадян и *громадянки* же би *виповняли* *шлюбуючі* *питальники* ... Же би ше *виготовила* *векша* *родова* *чутливість*, односно же би ше *сигналізувала* *истовредност* *обидвох* *родових* *популяцій* окреме *важне* *водзиц* *рахунка* о *симетричним* *писанню* *питальників* и *анкетах* – напр. *громадяни* и *громадянке* : *громадяне* и *громадянки*; *студенти* и *студентки* : *студенти* и *студентки*(ні).

Анализа *меновників* *жінського* *роду* *хтори* *означають* *окончательську* *даючу* *дію* або *ношительську* *заниманя* у *Руско-сербским* *словнику* указала на *суфiksi* *хтори* ше *хасную* у *руским* *язику* за *формоване* *теї* *файти* *меновників*. То *суфiksi* *-ка*, *-ца*, *-а*, *-ица*, *-я*, *-еса*, *-иня*, *-кия*, *-йца*, *-нйца* и *-нйчка*. Медзи *німа*, а окреме *медзи* *найфреквентнейшими*, *требало* би *гледац* *одвитуючи* *суфiksi* за *выводжене* *нових* *меновників* *жінського* *роду* *хтори* *означають* *окончательську* *даючу* *дію* або *ношительську* *заниманя*.

У *руским* *язику*, *значи*, *существує* *инвентар* *законченых* и *можливост* *складання* *субекта* и *предиката*, та ше *лем* *поставя* *питане* же *чи* *жадаме* *тоти* *язични* *средства* *хасновац* у *функції* *родовей* *рівноправности*, *чи* *не*. Цо ше *нас* *дотика* *ми* ше *недвосмыслово* *закладаме* же би ше *существуючи* *форми* *родово* *чутливого* *язика* *хасновали* *так* же би ше *дискурс* *одношел* и *на* *жінську* и *на* *хлопську* *популяцію*. У *теї* *роботи* *дати* и *одредзени* *напрямки* *як* би *требало* *хасновац* *жінски* *номина* *агентис* у *каждодньовей* *бешеди* и *писанню*, *хтори*, *тримаєме*, *допринешу* *векшому* *уважанню* *жінках* у *дружтве*.

Пообщено *патраци*, *родово* *чутливі* *язик* *третиріаме* *як* *справоване* у *писаней* и *бешедней* *язичней* *пракси* же би ше з *помоцу* *язика* *сигналізувало* *похопйоване* о *рівноправности* *полох* у *дружтве*. По *Декларации* о *людских* *правах* не *допущена* *ніяка* *форма* *дискриминации* у *дружтве*, а *лингвистики* и *лингвисти* би *мали* *дац* *своєю* *допринешу* *виготовленню* *намаганьох* *дружтва* же би ше и у *язику* *одстранело* *форми* *дискриминации* (на *основи* *расней*, *етнічней*, *полней*, *родовей* або *сексуалней* и *каждой* *другей* *припадности*). *Родово* *чутливі* *язик* *без* *сумніву* *може* *допринесц* *одстраньованню* *сексизму* *зоз* *хторим* ше *означає* *дискриминация* на *основи* *полу*, а *хтора* *ма* *розлични* *форми* и *манифестации*.

Литература

- Ајдановић, М. (2008). *Функционално оптерећење суфикса за обележавање особа*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Костельник, Г. (1975). *Проза*. Нови Сад: Руске слово.
- Кочиш, М. М. (1977). *Грамматика русского языка: Фонетика – морфология – лексика I*. Нови Сад: Покрајински завод за издавање учебних.
- Рамач, Ј., Фейса, М. и Медеша, Г. (1995). Српско-русински речник / Српско-руски словник, I, А-Њ. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски јазик и литературу, Друштво за руски јазик и литературу.
- Рамач, Ј., Фейса, М. и Медеша, Г. (1997). Српско-русински речник / Српско-руски словник, II, О-Ш. Београд: Завод за учебнике и наставни средства, Универзитет у Новим Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски јазик и литературу, Друштво за руски јазик и литературу.
- Рамач, Ј. (2002). *Грамматика русского языка*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Рамач, Ј., Медеша, Г., Тимко-Дитко, О. и Фейса, М. (2010). *Руско-српски словник / Русинско-српски речник*. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски јазик и литературу, Завод за културу войводјанских Руснаџох.
- Savić, S., Čanak, M., Mitro, V. i Štasni, G. (2009). *Rod i jezik*. Novi Sad: Ženske studije i istraživanja, Futura publikacije.
- Фейса, М. (2017). *Правописни словник руского јазика*. Нови Сад, Филозофски факултет. <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2017/978-86-6065-419-1>.
- Чельовски, С. (2015). *Меновники женского роду хтори означую живе, необьявена мастер робота*. Нови Сад: Филозофски факултет.

Др Михајло Фејса

УЗ РОДНО ОСЕТЉИВ ЈЕЗИК

Резиме

На основу анализе *Руинско-српског речника* аутор је издвојио суфиксе који се најчешће употребљавају у русинском језику, очекујући да ће се ти суфикси првенствено употребљавати за образовање именица женског рода које означавају вршитељке неких радњи или носитељке неких занимања. То су суфикси *-ка, -ца, -а, -ица, -ја, -еса, -иня, -киня, -їца, -нїца* и *-нїчка*.

Аутор се залаже за употребу постојећих облика родно осетљивог језика, тако да би се дискурс односио и на женску и на мушку популацију. У раду је дато и неколико смерница за употребу језика који сигнализира појам родне једнакости у друштву. Кључне речи: русински језик, именице женског рода, суфикси, стандардизација, родна осетљивост.

Dr Mihajlo Fejsa

TOWARDS GENDER SENSITIVE LANGUAGE

Summary

Based on the analysis of the *Ruthenian-Serbian dictionary* the author has pointed out the suffixes that are commonly used in Ruthenian expecting that the suffixes should be used at first place in deriving the feminine nouns that mark female persons who perform an action or have some form of employment. These suffixes are *-ka, -ca, -a, -ica, -ja, -esa, -inya, -kinya, -їca, -нїca* and *-нїчка*.

The author advocates the use of the existing forms of gender-sensitive language so that a discourse refers both to the female and male population. Several guidelines have been given in the paper in order to use the language that signals the notion of gender equality in society.

Keywords: Ruthenian language, feminine nouns, suffixes, standardization, gender sensitive language

Мр Славомир Олеяр, Канада

ЛИТВАНСКА МЕТРИКА – ДАВНИ ДОКУМЕНТИ НА РУСИНСКИМ ЯЗИКУ

Абстракт: Ище Статути Велького литванского князовства зоз 1529, 1566. и 1588. року були писани на русинским языке. Спрам тих статутах, шицки державни документи мали буц писани на русинским языке зоз кирилским писмом. Документи того князовства були зазберовани до архиви и класификовани до регистрох наволаних Метрика. Документи (копії и оригинали) ше одноша на дипломатску преписку, привилегії дати панству, городом и церквом, пресуди, тестаменти, царински документи и друге од важносци за державу, а шицки су зложени до вещей як 600

кніжкох. Рижни анализи указую же язык Метрики бул русински.

Ключни слова: Литванска Метрика; стари русински язык; державни документи

Комплексована система наслідзованя власци у Русьї (Киевской Руси), такволана рота-система дзе ше власц преношела не з оца на сина, але на найстаршого члена фамилии, поступне приведла до звадох, забойствох, зрадох и слабєня централней власци у Києве.

Так наприклад Новгород у буні против Києва 1136 постал независни. Русини зоз Русьї колонизовали сиверовосточни обласци хтори були населени зоз финским племенами, помишали ше з нїма и формовали Вельке московске князовство независне од Русьї.

Тиж формоване и Владимир-Суздальске князовство хторе постало наймоцнейше у Русьї, та так уж 1169. року княз Андрей Боголюбски завжал Киев и наволаш ше „Вельки Княз”, зоз значєньом же є княз цалей Русьї.

На югозаходзе були два князовства: Галицке и Волинське. Року 1199. княз Роман Мстиславич их обєдинел, а уж 1202. року завжал Киев од Владимир-Суздальского князовства и вжал титулу „Княз киевской Русьї”. Познейше, його сина, князя Данила Мстиславича папа коруновал як Краля Русьї (Rex Rusiae). Непреривни борби против Монголах, нукашня оппозиция и звади, як и мишане звонка, привели до розпаду Галицко-Волинського князовства. По поцискованю Монголах у войнох у хторих участвовали и Русини, Польска завжала Галич, а Литва Волинь зоз Києвом.

Ище княз Ярослав Мудри основал школску систему у Києве и Русьї, а його синове у Києве засновали и розвили Печерску Лавру хтора мала улогу церковней академїї, та кед Литва завжала руськи жеми, достала уж розробену систему школства. Литва тих часох ище не прияла християнство, не мала розробену систему школованя священства и дворянства и найприроднейше було прилапиц уж розробену систему зоз Русьї. Так русински язык у Литви постал язык школованих и язык державней администрації.

Статути Велького литванского князовства зоз 1529, 1566. и 1588. року були писани на русинским языку, а як основа им, медзи иншим, служел и закон зоз Києвськй Русьї, такволана „Руська Правда“. Спрам Статуту, шицки державни документи мали буц писани на русинским языку зоз кирилским писмом. Аж и по зєдинюваню зоз Польску до такволаней Польско-Литовскей Унії, хтора ше збула у Лублину 1569. року, там дзе польски закони були неясни, хасновали ше одредби Статута.

Яки то и чий язык бул офіційни у Вельким литванским князовстве, ясне з виривку Статута зоз 1529. року:

„А писаръ земьскій маеъ по-руску литерами и словы рускими вси листы, выписы и позвы писати, а не иншимъ языкомъ и словы...“

Интересантне же аж и Татарє наслєни у Литванїї, уж у 16. вику хасновали русински язык и писали на нїм, алє зоз арабскима буквами.

Документи Велького литванского князовства, а познейше и документи Польско-литванскей унії, хтора тирвала од 1648. по 1764. рок, були зазберовани до архиви и класификовани до регїстрох наволаних Метрика. Документи (копїї и оригинали) ше одноша на дипломатску преписку, привилєгїї дати панству, городом и церквом, прєсуди, тестаменти, царински документи и другє од важносци за державу. Шицки документи зложєни до вєцєй як 600 кнїжкох и у историйних збуваньох були премєсцани лєбо вжати зоз Вильнусу (главни город Литви), та ше тєраз находза у Вильнусу, Варшави, Москви и у Санкт Петербургу, дзе були однєшєни по обшєданю Вильнуса з боку Московитох 1655. року. Вєлї документи були знїщєни у Варшави 1944. року у Другєй шветовєй войни.

Документи зложєни до регїстрох за одредзєни перїод, а кажди регїстер ма окремни кнїжки спрам змїсту докумєтох. Напрїклад, регїстер докумєнтох за перїод од 1567. по 1569. рок ма медзи иншим и кнїжки число 531, 532 и 564.

Статут зоз 1588. року

Змисти кїжкох у каждам регїстре мож подзелїц на:

Закони, записи и розкази

Явни роботи

Додзельване правох на хасноване жеми

Судски записи

Премеїроване жеми

Дипломатска преписка

Литванска Метрика

Шлідза кратки описи поединечних регистрох зоз хторих мож видзиц яки мал уплїв, улогу и покля тирвало хаснованє русинского языка у державних установох.

Перша кнїжка регистру од 1380. по 1584. рок ше одноши на документи хтори спрам єдних авторох писани **на русинским**, а спрам других **на старопольским** языку. То у ствари инвентар оригиналних документох хтори ше чувало у архивох ПЛ князовства. Велї факти о политики, економїї, дружтве и исторїї тих часох познати зоз тих жридлох.

Треца кнїжка регистру од 1440 . по 1498. рок облапя кратки записи литванских Вельких князох Казимира и Александра у вязи з плаценьом услугах, додзельованьом жеми и о привилегийох яки додзельовал Вельки княз Александер. На концу єст опис городох Винїца, Житомир и Чудов. Документи писани **на русинским языку**.

Штварта кнїжка регистру од 1479. по 1491. рок ма у себе документи видати лебо прияти од канцеларїї Велького литовского князовства у тим периодзе. Документи ше одноша на награди хтори додзелєл Вельки княз Казимир на аренду жеми, рижни донациї, пресуди и дипломатску кореспонденцию. Документи писани **на русинским языку**.

Пията кніжка регистру од 1427. по 1506. рок ма у себе податки о историй, наставаню и чуваню Литовскей Метрики зоз споминаньом предходних виданьох. Перша кніжка того регистру була обявена 1910. року у Москви и у тим регистре документи о догваркох и дипломатскей преписки медзи Литванию и Кримским канатом, Москву и Молдавию, о привилегийох яки додзелени рижним людзом, даваню на хасноване рижних подручох и о пресудох. Документи писани **на русинским языку**.

Шеста кніжка регистру од 1496 . по 1506. рок ма у себе документи хтори ше одноши на даване правох и повельох (грамотох) Велького князя Александра дворянству же би могло мац жем и людзох на ней, поставеня на рижни положня у князовстве, контракти о рижних купованьох, медзинародна дипломатска кореспонденция и друге. Документи тиж писани **на русинским языку**.

Дзешата кніжка регистру од 1440. по 1523. рок ма у себе документи хтори писали князове Сигмунд Перши и Казимир, а одноша ше на князовски палати, менованя, на церкви, на войско, пресуди, царину и розкази посолству у Москви же би подписали мировне порозумене. Шицки документи писани **на русинским языку**, окрем едног хтори написани **на латинским**.

Дванаеста кніжка регистру од 1522. по 1529. рок ма у себе документи хтори видал княз Сигмунд Перши, а одноша ше на привилегий панству, на рижни служби у держави, на право тримац жем и селянох на ней, право на организоване пияцох и вашарох, право церкви на масток, тестаменти и други документи хтори були писани **на русинским и латинским языку**.

Штернаста кніжка регистру од 1524. по 1529. рок ма у себе 978 документи написани под час панованя Сигмунда Другого. Документи ше одноша на закони, розкази и директиви рижним особом, а окреме интересантне того же еден з двох документох о князових лесох, написани на польским языку, та то перши таки документ, бо шицки потерашні були написани **на русинским** а подаєдни и **на латинским языку**.

Петнаста кніжка регистру од 1528. по 1538. рок ма у себе 229 документи писани **на русинским языку, але зоз польско-латинским буквами**.

У кніжки 25, регистру од 1387. по 1546. рок, документи писани **на русинским и латинским языку**.

Документи у кніжки 51, регистру за период од 1566. по 1574. рок, документи писани **на русинским и польским языку**.

Кніжка 523, у регистру зоз 1528. року, ма у себе воєни податки з менами воєних старшинох, їх териториялни розпорядок, число конянікох (шедлацох) и їх оруже. Лістини правени пре войну зоз Московитами и оцену способносци каждого бояра за войну. Документи писани **на латинским и польским языку**.

У кніжки 530, у регистру од 1567. по 1569. рок, документи писани **на латинским и польским языку**, а ма у себе и тексти рижних пришагох, як и документи у вязи з формованьом Польско-литванскей унії.

У кніжки 531, реєстру од 1567. по 1569. рок, документи писани **на русинским языку**.

У кніжки 532, реєстру од 1567. по 1569. рок, документи писани **на русинским яику**. Документи ше одноша на армию, виплацованє войска, менованє державних службенїкох, а найважнїйши ше одноша на сходи отримани з нагоди пририхтованя за зединьованє до Польско-литванскей унїї.

Кніжка 564, реєстру за период од 1553. по 1567. рок, ма у себе документи хтори ше углавним одноша на пририхтованя за войну пре Латвию и будованє замкох (каштельох) у Києве и Вильнусу. Документи писани **на русинским языку**.

Зоз документох видно же русински язык бул переважно хасновани як офіційни язык перше у Литви, а потим и у Польско-литванскей унїї, и то од 14. по половку 17. вику. Документи у Метрики, хтори ше одношели на заходну Европу, були писани паралелно и на латинским и часточне на немецким языку, док документи у преписки зоз римску Католицку церкву були писани на латинским.

Од половки 16. та по вчасни 17. вик, число документох на польским и латинским языку ше стаємно зveckшує, по комплетне елиминованє русинского як офіційного языка. Конечна забрана хаснованя русинского языка була принесена 1696. року.

Язык Метрики (документох) у 17. и 18. вику уж бул польски и часточне латински.

Рижни анализи языка хтори ше хасновало при писаню документох, указую на то то же нотарє хтори писали документи, приходзели зоз рижних крайох князовства и приношели зоз собу локализми. Тото указує же язык Метрики не бул церковнославянски, як цо дєдни авторє твердза, бо церковнославянски бул стандардизовани язык записани у церковних кніжкох и не бул язык кореспонденції и язык бешеди зоз хтору ше служели дворянє у ПЛ князовстве, алє то бул русински хтори нешка велї тимаю за свой и наволую го старобилоруски, старопольски, староукраїнски, старорусийски, старославянски итд.

На концу, мушим ище раз спомнуц слова нашого историчара др Янка Рамача хтори приближно написал же Руснаци у Европи були баржей присутни у розвою єї култури як на бокох єї историй.

Литванска Метрика то знова потвердзує.

Мр Славомир Олејар:

**ЛИТВАНСКА МЕТРИКА – ДАВНА ДОКУМЕНТА
НА РУСИНСКОМ ЈЕЗИКУ**

Резиме

Још су Статути Велике литванске кнежевине из 1529, 1566. и 1588. године писани на русинском језику. Према тим статутима, сви државни документи морали су да буду писани на русинском језику ћирилицом. Документи те кнежевине скупљани су у архив и класификовани у регистре назване Метрика. Документи (копије и оригинали) односе се на дипломатску преписку, привилегије дате властели, градовима и црквама, пресуде, тестаменте, царинска документа и друго од важности за државу, а сви су сложени у преко 600 књига. Разне анализе показују да је језик Метрике био русински.

Slavomir Olejar, M.Sc.

**LITHUANIAN METRICA – OLD DOCUMENTS
IN THE RUTHENIAN LANGUAGE**

Summary

The Statutes of the Great Principality of Lithuania from 1529, 1566, and 1588 were written in the Ruthenian language. According to these Statutes, all state documents had to be written in Ruthenian language, using Cyrillic alphabet. The documents of this Principality were collected in the archive and classified into registries called Metrika. Documents (copies and originals) refer to diplomatic correspondence, privileges given to the nobility, cities and churches, verdicts, wills, custom documents, and other important documents for the state, all of which are compiled in over 600 books. Various analyses show that the language of the early Metrica's registries was Ruthenian.

СИНТАКСА БЕЗОСОБНОГО ЕГЗИСТЕНЦИАЛЬНОГО ВИРЕЧЕНЯ ЗОЗ ОДРЕКАЮЩИМ ПРЕДИКАТИВОМ *НЕТ*

Абстракт: Егзистенціальне виречене представляє одну з нерозпатрених і актуальних тем у граматики войволянського російського мови. У роботі ще розпатраю даєдні синтаксичні прикмети безособного егзистенціального одрекающего виреченя хторе потераз не виучоване у русинистики на задовольюци спосіб. Ціль нашого виглядovania представити синтаксичні прикмети безособного егзистенціально-говиреченя з одрекающим словом *нет* и указати на єден динамічний аспект сучасного російського мови.

Ключні слова: синтакса, припадки, морфосинтакса, негация, слово *нет*

1. Увод

Микроязики, як и други вельки мови, часто маю дилему меджи норму и праксу, и дакеди норма записана скорей у граматики або учебнику не одвитує на мовне хаснованє хторе ще обачує у нашій каждодньовій комунікації. У тим случаю при лингвістичних предстої така робота: треба запровадити розпатранє датового конкретного зявєня, та обновиці літературну норму кед то потрібне. Синтакса егзистенціального виреченя єдна з таких, односно актуальних тем у мові войволянських Руснацх и прицагує інтересованє лингвістичних зоз своїма незвичайними особностями. У тим скромним прилогу обрациме увагу на даєдні синтаксичні прикмети безособного егзистенціального виреченя з одрекающим предикативом *нет* хторе потераз не виучоване детально у рамках синтакси російського мови як окрема сентенціална конструкція, але, як то увидиме познейше, виволує даяку дилему при хаснованню. Тота стаття, насамперед, ма за ціль представити синтаксичні прикмети безособного егзистенціального виреченя з одрекающим предикативом *нет* и указати на цікави приклад динамічного аспекту сучасного російського мови.

2. Дилема зоз предикактивом *єст* – генитив чи номинатив?

Егзистенция, односно иснованє формує єдну з найосновнейших категорийох у човековой когніції, та так у языковой системи кажди язык ма окреми способ за виражованє значєня иснованя и неиснованя. Иснованє можеме дефіновац з помоцу метаязыка як ‘субект Х иснує на месце Y’, док неиснованє мож толковац як ‘субект Х не иснує на месце Y’. При реалізації егзистенциального значєня у синтаксичней структури централну улогу бавя предикат (Mitani 1989: 78). У славянских языках за виражованє того значєня хасную ше дієсловни предикати хтори приходза од дієсловох зоз значєньом ‘habere’ и ‘esse’. Тоти предикати маю функцию безособного предикатива и синтаксична структура такого вирєчєня ше часто розликує од звичайного локативного, односно особного вирєчєня. У войводянским руским языку присутна окремна конструкция за виражованє егзистенциального значєня, тє. безособне вирєчєнє зоз предикативами *єст* и *нєст*, але не тєльо уваги було пошвєцєнє синтаксичним прикметом того вирєчєня у предходней русинистичней литератури: Гавриїл Костельник, наприклад, лєм указал же предикативи *єст* и *нєст* маю противнє значєнє, хаснуюци одрекаюцє безособне вирєчєнє зоз генитивом у своїм языку (Костельник 1923: 82). У языку Миколи Кочиша и Гавриїла Надя тиж так находзимє приклади зоз предивативом *нєст* з одрекаюцим генитивом (Кочиш 1974, Надь 1983). Подробни опис тєй конструкції ше першираз зявел у *Граматики руского языка* Юліяна Рамача. У тєй граматики автор указал же ше у безособней конструкції зоз предикативами *єст* и *нєст* маркурує семантични субект зоз генитивом и номинативом у зависносци од числа, роду и семантичней категорії меновніка, и ище вирєчєня того типу маю два значєня: локативнє (маркурує ше зоз генитивом) и егзистенциалнє (маркурує ше зоз номинативом). Медзитим, понєже ше обачує вєлькє число контра-прикладох гу тому толкованю, можеме повєсцє же тоти розлични припадково маркированя не завиша од значєньох вирєчєня, а мотивовани су од того першого толкованя, односно од граматичней категорії меновнікох.

3. Конструкция зоз *нєст* у пракси

Далєй опатримє як ше хаснує безособне вирєчєнє зоз предикативом *нєст* у сучасней языковой пракси. Як зме уж горе гуторєли, конструкция зоз *нєст* предствая одрекаюцу пару конструкції зоз предикативом *єст* хтори означує иснованє конкретного предмету або ентитету (‘субект Х иснує на месце Y’ vs. ‘субект Х не иснує на месце Y’). Док у русийскей и словацкей еквивалентней конструкції семантични субект вше ма форму генитива, руска конструкция зоз *нєст* розликує два припадково конструкції, односно генитивну и номинативну конструкцию у зависносци од числа, роду и семантичней категорії меновніка.

Кед семантични субект одрекаючого егзистенциального виреченя єднина, вон ше вше маркує зоз генитивом и при тим вибор припадку не завиши од числа, роду або семантичної категорії меновніка:

Нєт + Nom/Sbj/ [G-Sg/+, -/]:

(1) У хижѣ нє було води_{ген}, котру ношѣли зоз студні. (Кула)

(2) На други дзень слунечко зашвицѣло, а товляка_{ген} нєт у гніздзе. (ГК)

Винїмки представляю одрекаюци заменовник *нїч* и прикметники у функції меновніка. Понеже ше у русийским и словацким хаснує одрекаюци генитив у таких случаях, мож повесц же тото характеристичне за руски язык и, можебуц, достате є под уплївом сербского языка, напр. *Лєм кус гліни чарней доокола, нєт ані черякох, нєт трави здравей, високей, желєней, нєт нїч*_{ном} (ИМ); *Нєт таке*_{ном} ані на єдним облаку отадз по пияц (ДюП).

Кед ше меновники хасную у множини, увидзѣме дакус иншаку ситуацію: меновники шицких родох хториозначую неживи субект вше ше маркує зоз номинативом.

Нєт + Nom/Sbj/ [N-Pl /-/]:

(3) Нєт пенєжи_{ном} за субвенції польопривредніком. (РС)

(4) Моцни аплаузи їх парнякох у публіки були велька потримовка, а можебуц и молба направиц у кошарѣ места за шицких хтори би волели одлєциц гет на Мешац дзе нєт таки школи_{ном} як у нас. (ЗГ)

Кед меновники хлопского роду маю значенє живого субекту, односно значенє чловека, семантични субект безособного виреченя зоз предикативом *нєт*, як и при мновнікох у єднини, вимага форму генитива, оп. приклади (5) и (6):

Нєт + Nom/Sbj/ [G-Masc-Pl /+, Hum/]:

(5) И дал ми теди до знаня же ше розписує конкурс за спикера у Радио але же ше не удавал, не було одвитующих кандидатох_{ген}. (Кула)

(6) Ище ше кочи не почали врацац з поля, нєт ані бицигли ані жандарохов_{ген}. (ДюП)

Кед меновники женского и стредного роду множини маю значенє аниматного ентитету, напроцив, хаснує ше номинативна форма за маркированє семантичного субекту, як и у случаю меновнікох зоз значенєм неживого предмету.

Нєт + Nom/Sbj/ [N-Fem/Neut-Pl /+/]:

(7) Углавним, *вше сом мала по двацецецери дзеци и вше твердим же таки послушни дзеци_{nom} нет, вше були на програмах найлєпши*. (Кула)

(8) *Ту цалком маи право, кельо раз сом ше лєм збиц могол на тим авту як ше лєм не можем их нашацовац, нет таки жени_{nom} нїдзе на швецє*. (ИМ)

Цикаве замеркованє же у множини маю генитивне маркированє лєм меновніки хлопского роду зоз значеньом человека, тє. меновніки хлопского роду хтори означую животинї, птици, инсекти и др. не вимагаю генитив, а маркирую ше зоз номинативом. Таки розлики ше обачую у хаснованю акузатива множини дзе лєм меновніки хлопского роду зоз значеньом человека маю исту форму, тє. форму генитива, а други меновніки маю акзативну форму хтора ше поклопює зоз номинативом множини.

Нет + Nom/Sbj/ [G-Masc-Pl /+, Anim/]

(9) *Нет гориши и глупиши пси_{nom} як доberman и питбули, глупе, а моцне це може и забиц мутавого*. (ИМ)

Кед ше роби о заменовніках, вони ше порядне хасную у форми генитива, анї число, анї род або семантична категория меновніка не уплївює на вибор припадках.

Нет + Pron/Sbj/ [G /+, -/]

(10) а. *Нет нови работни места_{nom} у валалє* → *Их_{gen} нет / *Вони_{nom} нет*.

б. *Нет странских студентох_{gen} на нашей катедре* → *Их_{gen} нет / *Вони_{nom} нет*.

Понеже припадкове маркированє семантичного субьекту безособного егзистенцияльного виречєня ма два форми, односно генитив и номинатив, потребни други синтаксични прикмети цо би служели як указатель безособного виречєня. У терашнім чаше, як нам уж познате, предикатив *нет* указує на безособносц виречєня и реализує ше без синтаксичного субьекту (пор. *Нет нови работни места_{nom} у валалє*), док ше у прешлим и будующім чаше хаснує форма трецей особи єднини стредного роду од дїєслова *буц* (пор. *Понеже дакеди по валалох не було асфалтовани драги_{nom}, блато на уліци не було ридкосц* [СРБ]).

Як зме розпатрели горе, вибор припадках у безособним егзистенцияльным виречєню з одрекающим предикативом *нет* завиши од числа, роду и семантичной категории меновніках хтори представляю семантични субьект того виречєня (оп. Таблїчку 1 представену нїжей). У тим поглядзе ше войвовдянски руски язык розликує од русийского, словацкого и других вариянтох русинского языка, дзе ше припадок семантичного субьекту истей конструкції маркує зоз генитивом. Така иновация у маркированю припадках ше стабилизвала релативно

однедавно, віроятно у другій половині ХХ віку пре уплівованє акузативней форми множини до маркування суб'єкту егістенціального виреченя, але причина такої пременки ище не ясна (у тим случаю можлівосц упліву сербского або мадярского языка виключена, бо не иснує така категорійна розлика анї у сербским, анї у мадярским).

Таблічка 1. Синтаксична структура безособного виреченя зоз предикативом *нет*

Модел виреченя	Род	Число	Аниматносц	Припадок
<i>Нет + Nom/Sbj/ Не було+ Nom/Sbj/ Не будзе+ Nom/Sbj/</i>	Masc/Neut/Fem	Sg	+, –	G
	Masc/Neut/Fem	Pl	–	N
	Masc	Pl	+ [Hum]	G
	Masc	Pl	+ [Anim]	N
	Neut/Fem	Pl	–	N
<i>Нет + Pron/Sbj/ Не було+ Prom/Sbj/ Не будзе+ Prom/Sbj/</i>	Masc/Neut/Fem	Sg/Pl	+, –	G

4. Место заключения

У тим кратким прилогу розпатрени даєдни синтаксични прикмети безособного егістенціального виреченя з одрекаючим предикативом *нет*. Руска конструкция зоз предикативом *нет* ма окремну синтаксичну структуру хтора ше розликує од русийского, словацкого и других вариянтох русинского языка, хаснуючи два припадково форми – генитивну и номинативну – за маркованє семантичного суб'єкту безособного виреченя. Тота нова тенденция була уж описана у лингвистичней літератури (оп. Медеши 2013; Рамач 2006, 2017), але не було потераз подробно розпатрене хаснованє тей конструкції и прето ше обачує дилема у сучасней языковой пракси: *У Словацкей нет закон_{nom}* [теробало би: *закон_{gen}*] *о националних меншинох* (РС); *И праве тото, з чого сом вишол, то молга, у хторей ніч не видно, нет формох_{gen}* [теробало би: *форми_{nom}*] *и наисце нет нічого_{gen}* [можебуц лєпше: *ніч_{nom}*], *бо то ше претворело до єдного велького и биллого нічого* (МН). Язык жива система хтора ше стаємно мєня, не знаючи оставац у истим стану, и записованє новей тенденції, односно норми и єй стабилизация звичайно приходза „зоз запожньєньом“. У кождим случаю, хаснованє одрекаючого предикатива *нет* нам указує на єден динамични аспект руского языка и на єден цікави приклад за славянску микрофілологію.

СКРАЦЕННЯ

Fem – женски род,

G и gen – генитив,

Masc – хлопски род,

N и nom – номинатив,

Neut – стредни род,

Nom – меновницька група,

Pl – множина,

Pron – заменовник,

Sg – єднина,

/Sbj/ – семантични субєкт,

/+/- – живи,

/-/- – неживи,

[] – морфосинтаксични прикмети дополнєня.

ЛИТЕРАТУРА

- Костельник, Гавріл (Габор). (1923). *Граматика бачваньско-рускей бешеди*. Руски Керестур: Руске народне просвітне дружтво; Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија.
- Кочиш, Микола. (1974). *Граматика руского языка: Фонетика – морфология – лексика I*. Нови Сад: Покраїнски завод за издаванє учебнікох.
- Медєши, Гелєна. (2013). *З червеним прецагнутє: язични поради з лекторских призначкох, II часу*. Нови Сад: Дружтво за руски язык, литературу и культуру.
- Mitani, Keiko. (1989). Sonzai to huzai wo meguru mondai [Гу питаню о иснованю и неиснованю]. *Rusistika* 6: 77–108.
- Надь, Гавриїл. (1983). *Лингвистични статії и розправи*. Нови Сад: Руске слово.
- Рамач, Юлиан. (2006). *Граматика руского языка*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Рамач, Юлиан. (2017). *Словник руского народного языка, I*. Нови Сад: Филзофски факултет – Одсек за русинистику, Завод за культуру войвођанских Руснацох, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Руске слово.

ЖРИДЛА

- ДюП: Папгаргаї, Дюра. (1999). *Запор: вибрана проза*. Нови Сад: НВУ Руске слово. <http://www.rusnaci.org/rusnaciorg/Knjizki/Zapor/zapor_2.htm>
- ЗГ: *Заградка: часопис за дзеци*. Нови Сад: НВУ Руске слово.
- ИМ: Медєши, Иван. (2011). *Шпацери по сподку дунца*. Нови Сад: Студентски културни центар.
- МН: Нагач, Мирослав. (2014). *Бомбел* (Приложєли А. Мудри и Т. Квока). Нови Сад: НВУ Руске слово.
- РС: *Руске слово*. Нови Сад: НВУ Руске слово. <<http://www.ruskeslovo.com/>>
- СРБ: Хома, Мария. *Стари руски бависка*. <<http://rdsa.tripod.com/staribaviska.html>>

Mr Канаме Окано

СИНТАКСА БЕЗЛИЧНЕ ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНЕ РЕЧЕНИЦЕ СА ОДРИЧНИМ ПРЕДИКАТИВОМ НЕТ

Резиме

Егзистенцијална реченица представља једну од неразматрених и актуелних тема у граматици војвођанског русинског језика. У прилогу се разматрају неке синтаксичке особине безличне егзистенцијалне одричне реченице која до сада није била изучена у русинистици на задовољавајући начин. Истраживање има за циљ да представи синтаксичке особине безличне егзистенцијалне реченице са одричним предикативом *нет* и да прикаже један динамичан аспект савременог русинског језика.

Mr Kaname Okano

SYNTAX OF IMPERSONAL EXISTENTIAL SENTENCE WITH THE NEGATIVE PARTICLE НЕТ (NJET)

Summary

Existential sentence is one of the less studied and actual topic in the grammar of the Vojvodina Ruthenian language. This paper examines some syntactic features of impersonal existential sentence with negation which have not been studied properly in Ruthenian linguistics. Our research aims to present initial syntactic features of impersonal existential sentence with the negative predicate *njet* and to point out one of the dynamic aspects of the contemporary Vojvodina Ruthenian language.

岡野 要

無人称述語 НЕТを含む存在構文の統語について

要旨

存在構文はヴォイヴォディナ・ルシン語の文法において未研究かつ関心を集めるテーマの一つである。本稿ではこれまで詳細に扱われることのなかった無人称述語 НЕТを含む否定存在構文の統語的特徴について考察する。述語 НЕТを含む否定存在構文の統語的特徴を示し、現代ヴォイヴォディナ・ルシン語における動態的な側面の一つを示すことを目的とする。

Мр Гелена Медєши, Руменка

ЯЗИЧНИ ПОРАДИ ЗА КРАСШЕ ВИСЛОВЇОВАНЄ

Абстракт: У роботи дати даскельо предкладаня о тим як повесц або як написац вербализовани скрацєня; яки закончєня у зукосих припадкох меновнїкох хтори настали з прикметнїкох; кеди похаснуєме применовнїк „з“, а кеди „зоz“; як направимє назви житељох местох хтори зложєни з двох и вєцєй словох; дзє шє точку нє кладзє; а дати и даскельо приклади нєкрасного стилского висловїованя.

Ключни слова: руски язык; правопис; граматика; стилистика

Наука о языку нє находзи аргументи за твердзєня по хторих цудзи слова и вирази нагризаю копус языка приматєля. Нє треба доказовац жє нови язични материял, кєд „пасує“ до системи, нє можє буц на чкodu. Напроцив, тото цо доприноши язичному виражованю и розуменю, а нє губи основни прикмети язичнєй системи, предствя важни елємент збогацованя комуникациї и допомага прогрєсивному процесу язичного розвою и модернизациї. Поправдзє, вєлї странски слова (ту рахуємє и сєрбски) анї нє вшє можємє зачєрац з домашнїма, та их вєц нє мож єлиминавац. Видумовац нови слова нє вшє найлєпшє ришєнє, бо наша язична система або нє вшє одвитуюца за таки иновациї, або анї нєт можлївосци на таки способ задоволїц шицки потреби яки язична стварносц вимага. Домашнї еквивалєнти, кєд жє их єст, звичайно нє функционую як подполни синоними, у складзє з лингвистичним принципом по хторим єдно з двох паралєлних словох синонимского рангу з часом або примє иншаке значєнє, або шє страци. Таки процес нє дава лингвистичну лєгитимацию за началнє одупєранє цудзим словом и виразом.

Мєдзитим, кєд шє цудзи слова и вирази хаснує без правєй мири и вєлєкєй потреби, часто з фалшивим прєшвєчєньом жє шє вєц зохаби упечаток о вєкшєй фаховосци и учєносци – одупєранє ишє як потребнє.

Фаховци цо прєучую контактни фєномєни у языку єдинствєни у заклєчєню жє шє вєльо койчого у языку можє зявиц под уплївом других языкох, алє жє шє найлєгчєйшє прилапює, и найлєпшу пєрсєктиву ма, тото цо у системи приматєля уж ма подлогу. При гєнєтски подобних языкох (як цо сєрбски и руски), окрємє кєд єдєн з нїх у доминантним одношєню на други, дзвєри за нєконтрoлованє прєбєранє нє лєм словох алє и цалих виразох – нашєжар отворєни. Чуварє языка

маю задачу голем облечиц таки слова до руских шматох и так охраннывац тото важне означене нашого национального идентитету.

1. Вербализовани скрацєня

Шицки зме чули за Националну воздухоплїву и вселєнску администрацию (поанглийски: *National Aeronautics and Space Administration*) хтора одвичательна за цивилну часц вселєнскей програми Зєдинєних Америцких Державох, яки за длугорочни цивилни и воєни виглєдованя у обласци воздухоплївства. Скрацєно ю пишеме и вигваряме: НАСА. Медзитим, часто маме дилему як напишеме, поведзме:

Вон роби у НАСА-и;

НАСА-ово плани почали збуньовац жительство.

По правопису, напевно же мож написац НАСА (зоз шицкими велькими буквами), але од того скрацєня настава и вербализоване скрацєне (претворєне до слова) *Наса*, хторе мож легчайше мєняц по припадках:

Вон роби у Наси;

Насово плани почали бриговац жительство.

Подобни приклад маме и зоз скрацєньом як цо УНЕСКО (шицки вельки букви) – Организация Зєдинєних нацийох за образованє, науку и культуру (по англійски: *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*), а вербализоване скрацєне *Унеско*, та будзєме писац:з Унеска, Унескова програма.

Тиж так и ЦИА (шицки вельки букви) – Централна обвисцуюца агенция (по англійски: *Central Intelligence Agency*), задлужєна за зберанє и анализу податкох о странских владох и корпорацийох, але и поєдинцох, и доручованє тих податкох рижним ресором Влади ЗАД. Напишеме тоту агенцию з вельку лєм початну букву (*Ция*), а у припадках будзєме мац:зоз Циї, Цийов агент итд.

ФИФА (шицки вельки букви) – Медзинародна федерация фодбалских асоцийох (по французки: *Fédération Internationale de Football Association*), медзинародне цело здруженьох шветового фодбалу: єй вербализоване скрацєне тиж напишеме лєм з вельку початну букву: з Фифи, Фифово правила итд.

УНИЦЕФ (шицки вельки букви) – Медзинародни фонд за дзеци и младеж (по англійски: *United Nations International Children's Emergency Fund*); вербализоване скрацєне тиж напишеме лєм з вельку початну букву: Уницефово новорочни винчованки, Допис з Уницефу итп.

2. З Бачкей, чи з Бачки?

У нашєй литератури ше двояк хаснує зукоси припадки власного мєновнїка Бачка: з Бачкей и з Бачки. Цо би було правилнейше? Попробуєме розпатриц подобни мєновнїки хтори означую топоними.

Шицким нам позната обласц Рашка, як и Ёроцка. Кєд сєме повєсц же дахто садзи овоцнїк або винїцу у Ёроцкей, то нє значи же тото роби у самим

населенню, але у області коло населення. За человека хтори бул у самим населенню, поведе же бул у Гроцки. Тиж так маме и област Рашка, але и населене з истим меном. Кед бешедо о Рашкей (область), похаснуеме прикетніцку форму (з Рашкей), а кед о населенню – меновніцку (з Рашки). Подобни приклад нам и Босну: колонисти по Другей шветовой войны приходзели з Босней, але док були там, купали ше на ріки Босни.

Нам Руснаком познати назви населених местох як цо Новска, Бапска, Вайска итп. Гоч су населеня, зукоси припадки направиме по прикетніцкей премени (з Новскей, з Бапскей, з Вайскей), бо то перше були області, а вец аж валали до хторих ше людзе насельовали (поровнайме: Шайкашска, та держави як цо Норвежска, Шкотска, Словацка).

Цо вец будземе з Бачку, хтора як област достала назву по прастарим варошику Бачу? Требало би ю меняц по прикетніцкей премени: (ген.) з Бачкей, (дат.) Бачкей, (акуз.) Бачку, (инстр.) з Бачку, (лок.) о Бачкей. Значи: *Людзе з Бачкей* Бачване; *Бачкей* ше не додзельо достаточни средства за розвой; *О Бачкей* ше не водзи досц рахунку.

3. Применовніки „з“ и „зоз“

Вельо раз зме не сигурни чи написац, поведзме: з мацеру, чи зоз мацеру; з ожогом, чи зоз ожогом; з пияцу, чи зоз пияцу итп.

О тим у литератури барз мало написане (дараз ше хасновало и форму „зос“); даяке окремене або „тварде“ правило не маме, але заш лем дзепоедни законітосци мож предложити.

Преширена варианта применовніка „з“ („зоз“) найскорей пошлїдок намаганя обезпечити його висловну и ритмичну виразносц и автономносц. Тот применовник ше опрез истих або подобних консонантох вше преширює, та ше и вигваря и пише „зоз“:

з: зоз задачу, зоз заяцом, зоз зайду; **с:** зоз сланїну, зоз сиром, зоз соловейом; **ж:** зоз животом, зоз жиму, зоз жатву; **ш:** зоз шнігом, зоз шаблю, зоз шматами; **ш:** зоз щетку, зоз щипальку, зоз щиросу.

Опрез вокалох можеме (а не мушиме) похасновац кратшу форму того применовніка („з“): **а:** з автобуса, з авиона, з арвачками; **е:** з елаборатом, з екскурзії, з електрику; **и:** з иглу, з искуством, з испитом; **о:** з огньом, з опасносцу, з отрубами; **у:** з угльом, з увагу, з улїчки.

Кед нам слова починаю з двозначними буквами („я“, „є“, „ї“ и „ю“), понеже то єден глас, тиж похаснуеме применовник зоз кратшу форму („з“): **я:** з яблонї, з ядра, з ящурку; **є:** з євангелїї, з єдла, з єдначини; **ї:** з їжом, з їх, з їдишом; **ю:** з юшки, з югасом, з ювильейом.

У виразох хтори устаємнени, як цо: з єдного боку; з другого боку; з почитованьом; з рук до рук; з прагу на праг; з ноги на ногу, з колена на колена итд. похаснуеме кратшу форму. Так и у шлебодних вязох можеме дац одредзене

стильське першенство форми „з“ хтора характеристичнейша за домерковани, виберани вираз, одупераючи ше досц моцному намаганю же би ше зошицким видрило тоту кратшу форму.

Значи, розпатрене по буквех, можеме найсц таки приклади: **б:** з брега, з братом, з буюком; **в:** з вивозу, з води, з вистками; **г:** з габзи, з гокли, з гучаньом; **г:** з газдиню, з гирчами, з говлями; **д:** з дативом, з двойку, з дланю; **й:** з йойком, з Йоску, з Йовгеном; **к:** з каламкарком, з калапом, з копи; **л:** з лампашом, з лїсца, з лопату; **м:** з масцу, з млеком, з молитву; **н:** з надїю, з нероботу, з ноцу; **п:** з пакосцу, з питки, з пустинї; **р:** з рибизлох, з райбачки, з рукава; **т:** з такту, з тернацу, з тромбу; **ф:** з фартуха, з фиглями, з форговым; **х:** з хижи, з хлїва, з храсти; **ц:** з ципелох, з цеста, з цукру; **ч:** з чаповом, з чапашу, з чомовом.

Заш лем єст положеня кед применовнїк вимага смислову и висловну окремносць и подвоєносць, та прилаплївши форма „зоз“, як наприклад опрез числох або опрез язичних єдинкох хтори маю характер нормального премоєнлївого слова: *подзелїц зоз икс (зоз три, зоз 0,37), пришла зоз пейцома пайташками* итп.

У тим єст розробєни правила, та норма лем рамик – совитодавнє є, а вибор завиши од стилистичней оцєни. У интересу постоєносци нашого литературного виразу мож препоручиц отримованє форми „з“ у звичайних вєзох з мєновнїками, прикетнїками и заменовнїками, кед за тото єст даякє висловнє и змисловє завадзанє (як, наприклад, опрез консонантох *з, с, ж, ши ц*).

4. Назви житељох з мєстох хтори маю два або вєцєй мєна

Як наволаме житеља Сан Франциска, Абу Дабия, Буєнос Айресу? Як аж того цо бива, повєдзємє, у Бачким Петровим Сєлу, у Бачким Ярку, у Равним Сєлу, у Малим Мокрим Лугу, у Бачким Петровцу, у Бачкей Паланки, у Брду при Краню, у Петровцу на Млави, Палма де Майорки? Як того цо жиє у Ници, Кану, Бордоу, Гагу? У Побрежю Слоновєй Косци?

Могли бизмє повєсц, наприклад, Маломокролужан, Бачкоярчан, Палмадемайорчан, Ничан, Бачкопаланчан итд. Могли, теорийно. Медзитим, таки назви барз неприродно звуча у нашим язiku, та у таких нагодох вшє похаснуємє описну назву: житељ Сан Франциска, житељ Малого Мокрого Лугу, житељ Петровцу на Млави, житељ Гагу, житељ Ници, житељ Побрежя Слоновєй Косци. Бачкопаланчан бизмє аж и могли прилапиц, алє нє мамє потреби хасновац таку длугоку назву: досц повєсц лєм: Паланчан (нашо людзє дараз ишли до Паланку, а нє до Паланки), понєжє друга Паланка у нашим окружєню нєт. Єст долу у Сєрбиї, алє то – Била Паланка. Винїмок би бул Бачки Петровец, бо кед повємє лєм: Петровчан, подумамє на чловєка хтори жиє у наших руских Петровцох у Горватскєй.

За житеља Нового Саду заш лєм повємє – Новосадян, бо нам то призвичаєнє, алє за житеља Бачкей Тополї би було досц повєсц – Топольчан(ь), гоч єст у Сєрбиї Топола чий житељ би бул Тополчан.

У наших медийох ше часто хаснує и назву Рускокерестурец. Чи не досц лєм: Керестурец? Знаме же єст и Сербски Крстур, хтори не прилагодзуєме гу фонетскому вигваряню у нашим языку: вше повеме Сербски Крстур, та помилки не будзе. За бивателя того места повеме: житель Сербского Крстура, а за жителя нашого Керестура – Керестурец. Тиж так и житель Нового Орахова – Ораховчан(ь), бо друге Орахово нет.

5. Назвиска з менами и презвисками

Знаме за славних людзох як цо Петар Петрович Негош, Йован Йованович Змай, Милосав Мия Алексич, Миодраг Петрович Чкаля, Михайло Петрович Алас, а знаме и же им треце мено, у ствари, назвиско по хторим их шицки познаме (Негош, Змай, Чкаля, Алас). Медзи нашима людзми тиж єст тих цо себе после мена и презвиска кладу и назвиско, як наприклад Владимир Кирда Болхорвес, Любомир Рамач Киме, о. Владимир Еделински Миколка, Владимир Сегеди Бадарка итд.

Комбинованє назвиска з меном и презвиском не вимага писац ані смугу, ані смужку, без огляду на тото дзе ше назвиско находзи – чи на концу, чи у штрєдку. Значи, не: Владимир Кирда-Болхорвес, але: Владимир Кирда Болхорвес, не: о. Владимир Еделински-Миколка, але: о. Владимир Еделински Миколка итд.

6. Як ше вам пачи?

Вельораз ше нам дахто, после даякей події (концерту, филма, театралней представи итп.) опитац: *Як ци ше пачи концерт?* Так ше звичайно питаю и нашо новинаре патрачом после даякей представи.

Як одвитовац на таке питанє? Крашнє ше ми пачи, добре ше ми пачи? Дацо ше, просто, може пачиц або не пачиц дакому – и ніч инше! Требало би ше опитац: Чи ци ше пачи представа? Пачи ци ше представа? Цо гвариш, яка була представа? Вєц би одвит могол буц: пачи ше ми, барз ше ми пачи, не барз ше ми пачи и потим може ушлїдзиц толкованє становиска.

Исте ше одноши и на питанє: *Як сце задовольни з виводзеньом глумцох?* Можеме буц лєм задовольни, або незадовольни. Нет – як! Значи, требало би ше опитац: Задовольни сце з тим як глумци бавели представу, та би вєц одвит могол буц: барз сом задовольни, небарз сом задовольни (прето и прето).

7. Злохаснованє одвичательней особи

У єдним закону новшого датума уведзєне нове виновне діло – *злохаснованє одвичательней особи*.

Хто ту кого злохаснує (або хаснує на зле)? Даяка службєна особа злохаснує свойо положєнє же би процивзаконїто достала даяки вельки пенєж, вицагла даяки материялни або иншаки хасєн? Або, чи даяка особа злохаснує бидну чесну одвичательну особу, уцєнює ю и кергєтує же би єй тота особа

дала тото цо вона сце (недошлебодзени кредит, прияла на роботу особу з неовдвигуюцима кваліфікацыямі, ошлебодзела дакого од заслуженой карі)? Стара дилема – дзецко укушело праше! Хто кого? Цо ту предикат, а цо субект? Логичне же одвичательна особа (ша, и одвичательни особи – лем людзе) зна дараз похасновац на зле свойо положенє, та би вец требало написац:

Одвичательна особа не име злхасновац/хасновац на зле (свойо положенє);

або (стилски барз некрасне, гоч у административним языку часте):

Злхаснованє/хаснованє на зле з боку одвичательней особи.

8. Пар раз

Часто читае або чуеме таки вислови: *Видзела сом ю пред пар днями; Пар раз ме наволала на телефон; Ма вона пар неришени проблеми; Виприповедай ми у пар словах; Направел пар крочаї, а вец спаднул* итп.

Непременливе слово „пар“ би не требало хасновац зоз значеньом „даскельо“; то не велька гришка (хасную го и добри писателе), але би було лепше повесц: *Видзела сом ю пред даскельома днями; Даскельо раз ме наволала на телефон; Ма вона даскельо неришени проблеми; Виприповедай ми у даскельо/даскелїх словах; Направел даскельо крочаї, а вец спаднул* итп.

9. Зявенє заporox

Чуеме од метеорологох таку прогнозу: *През дзень будзе тепло и слунечно. По поладню зявенє заporox з гирменьом.* Роздумаїме: чи будзе плюощац диждж, чи ше заporи лем зявя? Чи би не могло без того „зявенє“? *По поладню заporи з гирменьом!?*

10. Ту нам точку не треба

Вельо раз зме не сигурни дзе положиц точку, а дзе не. Видзїме же ше подписи под сликами дагдзе закончую з точку, а дагдзе не. Тиж так и надписи хтори стоя у окремним шоре, роки виданя кнїжкох итп. Ниа едно здогадоване кеди ше точку не пише:

1. после даяких зжатиых скраценьох хтори зложени з першей и остатней букви або складу (др – доктор, мр – магистер);
2. у курентних скраценьох, тих цо ше пише з малу букву (метер, грам, литра, сантиметер, година);
3. у верзалних скраценьох, тих цо ше пише з велькими буквами (МС – Матица сербска, ТВ – телевизия, ЗАД – Зєдинени Америцки Держави);
4. после римских числох (XX век);

5. опрез другого знаку интерпукції як наприклад: Перша шветова война (1914-1918); схаdzка отримана 15–18. юния; Иво Андрич (10.IX 1892 – 13. III 1975);
6. на концу наслову и вообще таких записох цо друковани у окременим шоре (рок видання у заглавю кнїжки – Дружтво за руски язык, литературу и культуру Нови Сад 2017)
7. у текстох рекламох; и
8. на шпицох ТВ емисийох.

11. Неправилне писанє и вигваряне

Часто стретаме неправильно написани слова странского походження, як цо, наприклад: *докторант* (требало би: докторанд, з латинского *doctorandus*), тот цо ше рихта покладац докторски испит, кандидат за доктора наукох. Тото: „докторант“ нам пришло, найскорей, по аналогії зоз „практикант“.

Слово инокореспондент (з латинского *correspondens*), тот цо пише писма у даяким подприємстве, не ридко ше чує (але мож и пречитац) як *инокоресподент*, цо не правилне. Правда же тото слово дакус чежше виповесц, але написац бизме требали – правильно.

Префикс ино- ше перше зявел у словох „инокореспондент“ и „инокореспонденция“, а у новшим чаше и у словох як цо *инопартнер*, *инозаступник*, *инокредит* и подобни. Таки зложени слова не погришни, але звонка узко фахових текстох лепше повесц *иножемни партнер* и под. Писац тоти слова зоз смужку би ше могло кед ше роби о тkv. шлєбодних, дзекеди ироничних злученьох як цо, наприклад, *ино-фодбалер*, *ино-директиви* итп.

Слово екстра (з латинского *extra*), хторе значи: „звонка“, але и „окремени, одлични“, пишеме ведно – *екстразаробок*, *екстраприбуток*, *екстракласа* итд. Медзитим, тото слово мож похопиц и як неперменливи прикметник, та го вец будземе писац окреме: *роба екстра квалитету*; *ти думаши же ши дацо екстра*; *вон ма екстра смак*; *дестинация була екстра*.

Поправдзе, место того слова екстра можеме похасновац и даяки иншаки прикметник (окремени, одлични, позарядови, надзвичайни, першокласни, прекрасни, та аж и, як би наш народ поведол: од видуму швета).

Кед нам зоз *бломбираного* зуба випадне *бломба*, идземе до зубара. Тото *бломбиране* не барз приемне, а и – кошта. Окрем того, то анї не правилне повесц. Требало би: пломба (з латинского *plumbum*, або французкого *plomb*), понеже ше пломби дараз правело з олова. Вец би требало и пломбиране (можебуц аж и пломбоване?).

Дакус пофрантуєме: можеме за дакого у жаргонє повесц же є *секси*, але кед сцеме повесц же даедна особа ма непоштредну прицагауюцу силу за особи другого полу, же ма полную (сексуалну) прицагауюцосц, повеме же є сексепилна (з англійского *sexappeal*), а не – *секситилна*!

Мушине мац на розуме же допатрац бешеду на явней сцени, окреме на телевизії и радио, барз озбыльна и одвичательна робота, бо язык електронских медийох ма непреповедзени уплїв на язични висловуюци манир слухательного аудиториуму, а з тим и на язичну культуру публики вообще, та роботніком явного слова правилне язичне висловйованє не лєм робота, але и – длужносц. Виповедзене слово, за розлику од „немого“ писаного тексту, у ствари файта аудио-музичного феномену хтори ше артикулує з гласом, та електронски медії не лєм системи інформаційох (посилателє порукох), але и системи хтори, емитуюци язични материял з гласом, источашне понукаю явну бешеду як приклад на хтори ше примателє порукох маю упатрац.

Медзитим, одвичательносц за написане слово можебуц ище векша, бо тото цо написане, остава занавше. Кед сцеме чистоту и правилносц языка пестовац и з прикладом шириц, вец чувство особней одвичательносци за культуру явного бешедованя не шмеме занедзбовац, а од професионалних язичарох ше тото з правом аж и обчекує.

Мр Хелена Међеши

ЈЕЗИЧКИ САВЕТИ ЗА ЛЕПШЕ ИЗРАЖАВАЊЕ

Резиме

У раду је дато неколико предлога о томе како рећи или како написати вербализоване скраћенице; какви су наставци у косим падежима именица које су настале од придева; када ћемо употребити предлог „з“ (с), а када „зоз“ (са); како ћемо направити називе становника места која су састављена од две или више речи; где се тачка не ставља; а дато је и неколико примера стилски рогобатног изражавања.

Mr Helena Medješi

LANGUAGE TIPS FOR BETTER EXPRESSION

Summary

Several suggestions in this work are given on how to say or how to write verbalized abbreviations; what are the suffixes in the dependent cases of the nouns derived from adjectives; when we use the preposition „z“ (with – short form), and when „zoz“ (with); how we can make a demonym, i.e. name for the people that is derived from places whose names are made up of two or more words; where the point must not be placed; and there are also several examples of incorrect stylish expression.

ЛЕКСИЧНИ ПАРАЛЕЛИЗМИ У РУСКИМ, СЕРБСКИМ И МАДЯРСКИМ ЯЗЫКУ

Абстракт: У роботы указане на слова подобней форми хтори єст у мадярским, руским и сербским языку. Приказана фонологийна, морфологийна и лексична адаптация словох хтори прияти у руским и сербским языку з мадярского: директно, або преїг немецкого, латинского або турского языка. У фонологийней анализи пожичкох з мадярского языка презентовани регистри фонемох трох языкох, а при анализи на морфологийним уровню гунгаризми подзелени на директни реплики, виведзени слова и зложени слова. Илюстрована тиж и семантична адаптация словох, хтора розкласована до 16 семантичних групох, а потим дати даскельо приклади троязичного словніка.

Ключни слова: языки у контакту; мадяризми; сербски язык; руски язык; язична адаптация; интерференция

Тема

За тоту тему сом ше определзела бо ми є блїзка, бо сом одросла у штрєдку дзе ше уж 71 рок у директним контакту находза руски, мадярски и сербски народи и языки.

Як наставніца сербского языка у мадярских оддзелєньох и русского языка хтори ше виучує як виборни предмет стретам ше зоз дзецми хтори у каждодньовой бєшєди хасную два, або три языки, але и зоз дзецми хтори и попри можлївосцох яки им понука вєцєязични штрєдок и фамелия, бєшєдую лєм єден язык.

Дзеци котри бєшєдую два, або три языки, першенствєно дзеци зоз мишаних малжєнствох (сербско-руских, мадярско-руских, сербско-мадярских).

Мєдзитим, стретам ше и зоз дзецми хтори зоз мишаних малжєнствох, але бєшєдую лєм єден язык бо родичи думают же дзецом будзє лєгчєйше кєд ше пошвєца учєню єдного языка, односно языка вєкшини (сербски, або мадярски язык). У гомогєних штрєдках як цо то Орахово, дзеци бєшєдую лєм мадярски язык и маю почєжкосци у учєню сербского або русского языка, и то до тєй мири

же тоти язики муша учиц на уровню странского языка (не маю одвитующе пред'знанє).

Як наставница хтора преподава руски и сербски язык у мадярских оддзелєньох жадала сом же би школяре зоз дзеку учели язики. Прето сом як мотивацийни инструмент у своєй роботі почала хасновац позички зоз мадярского языка (кореляция медзи двома языками). Роздумовала сом же дзеци буду мотивованши за роботу кед такой на початку учєня языка буду чувстествовац успех, кед руша од того цо им познате.

Зазберуюци позички зоз мадярского языка, позберала сом богати словни фонд хтори сом жадала обєдинїц до словника.

У тим намаганю ми помогнул ментор проф. др Михайло Фейса и зоз його помоцу формовани словник гунгаризмох у руским языку и анализовани уплїв мадярского языка на руски язык на фонологийним, морфологийним, семантичним и ономастичним уровню.

Мастер-роботу на тему *Гунгаризми у руским языку* сом одбрала 12.7.2012. року на Филозофским факултєту у Новим Садзе на Одсеку за русинистику.

При формованю словного фонду обачела сом же ше при велїх одреднїцох зяваю исти лексеми и у сербским языку. Водзаци ше зоз роботу *Гунгаризми у руским языку* и зоз помоцу менторки проф. др Душанки Звєкич-Душанович формовани виглєдовацки корпус у котрим повязани три языку (сербски, руски и мадярски), бо у вєцєйязичним штредку интересантне обєдинїц и виглєдовац заєднїцки слова у шицких трох языкох. На основи роботи *Гунгаризми у руским языку* зложени словник заєднїцких гунгаризмох у руским и сербским языку и окончена анализа на фонологийним, морфологийним и семантичним уровню.

Зоз мастер-роботу на тоту тему сом дипломовала 5. юлия 2017. на Филозофским факултєту у Новим Садзе на Одсеку за сербски язык и литературу.

Контакти Сербох, Мадярох и Руснацох

Серби и Руснаци през вєцєй вики були у директним контакту зоз Мадярами. Мадярски язык бул єден час и державни язык, прето не случайне же велї мадярски слова хаснуєме у руским и сербским языку. Найстарши гунгаризми у руским и сербским языку походза зоз часох перших контактох Славянох и Мадярох (напр. йобадь, ишпан и др.).

Основни задатки и цилї виглєдованя

- формовац словник заєднїцких гунгаризмох у сербским и руским языку;
- анализовац уплїв мадярского языка на сербски и руски язык на фонологийним, морфологийним и семантичним уровню.

Гипотеза

При реалізованню цілю виглядованя, односно при роботі на зазберованню и обєдінюванню мадярського словного фонду хтори вошол до руского и сербского языка, як и його анализи на трох урєвньох адаптації, поставени и два гипотези:

1. попри директних контактах, мадярски язык окончел одредзени уплїв на руски и сербски язык;
2. уплїв мадярського языка не ма одраження на структуру руского и сербского языка як системи.

Прегляд літератури

О гунгаризмох у руским языке писали: Гавріїл Костельник, Микола М. Кочиш, Олекс Горбач, Іштван Удвари, Дюра Лятяк, Юліян Рамач, Гайналка Ферис и Сенка Бенчик.

О гунгаризмох у сербским языке писали: Йован Єркович, Марта Белетич, Едита Андрич, Ева Рафаї Вуков и др.

Гунгаризми як часц лингвистичного виглядованя ше находза у вещей лингвистичних ділох, а кед слово о сербским языке, вони окреме заступени у словнікох.

Спатранє гунгаризмох

У тей роботі сом попробовала обєдінїц заєдніцки гунгаризми у сербским и руским языке, а тиж и указац на драгу пожичованя. Даєдни гунгаризми до руского и сербского языка вошли директно зоз мадярського языка, даєдни преїг немецкого, сербского языка, а даєдни слова немецкого, латинского, турского походзєня превжати зоз мадярського языка (*фурик* хасную Мадяре зоз Мадярскей, а Мадяре зоз Сербїї не хасную тото слово).

У виглядовацким корпусу ше находза и лексеми котри ше у руским языке водза як гунгаризми, а у сербским языке за нїх не пренаїдзени писани материялни докази, гоч маю исту форму и значєнє. Понєже число таких прикладох вельке, баржей одвитує наслов *Лєксични паралєлизми у руским, сербским и мадярским языке*.

При роботі на зазберованню мадярського словного фонду хтори вошол до руского и сербского языка и його анализи будзєме хасновац методу тройністей адаптації (на фонологийним, морфологийним и семантичним урєвню) Рудолфа Филиповича, хтору у своєй роботі *Английски елементи у руским языке* хаснує и лингвиста проф. др Михайло Фейса.

Цо ше дотика методи виглядованя, можєм повєсц же вона у основни синхронийно-дєскриптивна анализа. Тот основни приступ гу виглядованню

комбіновани зокругима методами. Так сом, у рамикох словніка, при указованю на странске походзене хасновала историйни податки, односно дияхрони приступ.

Вигледованя, скорей шицкого, окончени на писаним материялу, односно податки у словніку и вообще у роботы першенствено черпани зок писаних материялох, але су дополньовани зок уснима жридлов – информаторами.

До словніка не унєшене ані єдно слово док не було потвєрджєне з боку информатора и писаного материялу, як у язiku жридлє, так и у язiku примательови.

Проблеми формованя виглєдовацкого корпусу

У самим виглєдованю зявели ше вєцєй почєжкосци хтори привєдлї до основного проблему того виглєдованя. Вон ше состої у утвєрдзованю присуства и видзєльованю мадырского элементу з язичней матерії руского и сербского язика за потреби формованя словніка.

Як найвєкши почєжкосци спомнєм шлїдуюци:

- а) Нєпостоянє подполного жридла о тим хтори гунгаризми директно превжати зок мадырского язика, а хтори прейг даяких других язикох (немецкого, сербского, турского, латинского и др.).

Як и проблем доказу и прєнаходзєня жридлов же шицки наведзєни лексеми зок сербского язика мадырского походзєня(напр. сербске слово *јарак* ше у сербским язiku водзи же є турского походзєня; сербске слово *бал* – немецкого походзєня).

- б) Нєхаснованє дєдних мадырских словох у язiku-жридлє (напр. лексема с. *жиљер*, р. *жєдляр*, водзи ше як пожичка зок мадырского язика, а у мадырским язiku нєт податок о тєй лексеми зок тим значєньом).

- в) Нєможлївосц у подполносци провадзєня дияхронеї компоненти на материялу руского, односно не можемо точно одредзиц часово координати одредзєного язичного зявєня. Проф. др Юлиан Рамач при виучованю нашєй вкупнєй лєксики и одредзованю точних часових координатох наглашує же барз важни момент присєлєня до нового краю.

- г) Так видзєлює и лєксiku хтору Руснаци хасновали у старим краю (хтору принєсли зок собу до Бачкей) од лєксичних пасмох од штредку 18. вєку у новим краю.

- г) Нєможлївосц одредзованя ступня прилапєносци одредзєного язичного зявєня при шицких бєшєднікох руского язика.

ФОНОЛОГІЙНА АНАЛІЗА

У фонологійній аналізи пожичкох з мадярського языка презентовани регистри фонемох трох языкох. Поровнюючи их, але уж и на перши попатрунок, пришла сом до заключеня же мадярски язык богатши кед слово о вокалох. На основі поровнованя мадярського, руского и сербського регистру фонемох обачліве же у мадярским языку єст 14 вокали, а з нїх 9 не маю паралели у руским и сербским языку (/á/, /é/, /í/, /ó/, /ö/, /ő/, /ú/, /ü/, /ű/).

Найвекши подобности при консонантох. Мадярски язык ма 26 консонанти, руски язык 27, а сербски 25. Вокали и консонанти трох языкох презентовани у таблічкох и окончена субституция вокалох и консонаната у сербским и руским языку.

По оконченой субституції мадярских вокалох и консонантох у сербским и руским языку можеме ше зложити зоз твердзеньом проф. Едити Андрич же фонетска структура єдного языка найстабільнейша и найменей є виложена вонкашнім уплївом.

МОРФОЛОГІЙНА АНАЛІЗА

При аналізи на морфологійним уровню утвердзене же зоз шицких файтох словох меновілки найчисленши и творя коло три штварцини виглєдовацкогo корпусу. У єдней штварцини ше стретаме зоз дієсловами, прикметніками, викричніками и числовніками.

При аналізи на морфологійним уровню гунгаризми дзелїме на: директни реплики, виведзени слова, зложени слова.

Директни реплики – учишлени гєвти мадяризми хтори настали на бєшєдним подручу мадярського языка и чийо форми ідєнтични зоз мадярским (мадяризми без суфиксох и мадяризми чия ше концова група гласох поклопєла по форми з руским и сербским языком)

Напр. м. VÁZA : с. ВАЗА : р. ВАЗА

м. HURKA : с. ГУРКА : р. ХУРКА

м. ISPÁN : с. ИШПАН : р. ИШПАН;

м. MUNKÁS : с. МУНКАШ : р. МУНКАШ;

м. TULIPÁN : с. ТУЛИПАН : р. ТУЛИПАН и др.

До директних репликох учишлюєме и гєвти гунгаризми котри у языку жридлє виведзени або зложени слова, а ми их до сербського або руского языка превжали у цалосци, не розликуючи морфеми. Напр. ВАРМЕДЯ у мадярским языку зложєне слово. Інтересантни приклад прето же перша часц зложєного слова VÁR мадярського походзєня и упрєкладзє значи *твердиня*, а друга часц зложєного слова MEGYE (медя) славянського походзєня, а ми тото слово до сербського и руского языка превжали як директну реплику.

Виведзени слова – подрозумюєме шицки слова хтори достали даяки руски або сербски (одомашнени або домашні) деривацийни елемент зоз хторима ше сцера идентичносц зоз жридлову форму (мадаризми з мадарскима, сербскима и рускима суфіксами),.

Найфреквентнейши суфікси:

суфікс –ов достали гунгаризми котри ше у языку жридлє закончую на /ó/ и /ő/, напр. м. HORD: с. ХАРДОВ: р. ГОРДОВ;

суфікс –и (*-ai/-oui/-eui/-uui/yui*) досц фреквентни при народох котри жили и жию на території дакедишней мадарскей держави и ей околїску напр. м. LÁNGOS: с. ЛАНГОШ: р. ЛАНГОШ;

суфікс –ар продуктивни, вон деноминални суфікс зоз хторим ше з єдного меновніка, хтори менує даяки предмет, твори нови меновнік за менованє даякей особи, хтора продукує одредзени предмети, односно за менованє ей професії. Напр. м. ZSANDÁR: с. ЖАНДАР: р. ЖАНДАР;

суфікс –а, дзепоедни меновніки у сербским и руским языку достали законченє –а и приклонєли ше гу меновніком женског роду. Напр. м. MUSKÁTLI: с. МУШКАТЛА: р. МУШКАТЛА.

Зложени слова – при зложених словах обробєли зме гєвти цо им обидва компоненти независни.

У нашим виглєваню поняцє зложених словах зме зужєли уж зоз самим приступом гу жридловим зложеним словом хтори зме учишлєли до прости́х, з аргументом же їх зложєносц бєшєдніки руского языка нє обачую. Напр. ГУМИАРАБИКУМ, КИШБИРОВ, СОЛґАБИРОВ, ФИЧФИРИЧ и др.

Винїмок зме зробєли лєм у гєвтих случайох кєд компоненти ориґинального зложєного слова мож похасновац независно, як самостойнє слово, у руским и сербским языку. Напр. САБАТ-ВАШАР, РЕМЕК-ДІЛО, НАЙЛОН-ПИЯЦ (перши елемент анґлийского походзєня, а други мадарского).

Як уж поведзєнє, меновніки представляю три штварцини виглєдовацкоґо корпусу. У єдней штварцини ше стрєтає зоз дієсловами, прикметніками, викричніками и числовніками.

Анї єдно зоз пожичєних дієсловах або прикметнікох у сербским и руским языку нє прєдставя директну рєплику даякоґо мадарского дієслова. Шицки вивєдзєни зоз суфіксами або прєфиксами, котри присутни у сербским и руским языку и закончєньом за инфинитив. Напр. дієслова: НАСАМАРИЦ, БАНТОВАЦ и др.; прикметніки: БАРНАСТИ, ВЕХАМЕНТНИ и др.

У виглєдовацким корпусу мамє и скромнє число присловнікох (напр. *ридко*, *фурт* и др.) и викричнікох (напр. *ґало*).

СЕМАНТИЧНА АДАПТАЦІЯ

При розпатраню причинох пребераня и прилапйованя гунгаризмох рушаєме зоз становиска же основна причина семантичної природи. Слова ше у першим шоре пребераю пре свойо значенє хторе або пополниє даяку пражніну у лексики языка-примателя або означує подполно нове поняє у ней (Фейса, 1990: 128).

Кед пополнию даяку пражніну у лексики языка-примателя, або означую подполно нове поняє у ней вец су оправдани, але кед у языку примателю уж єст одвитуєци прилапени лексеми котри ше пре недзбалосц, або пре даяки други причини не хасную, або ше хасную паралелно, вони ше тримаю за неоправдани пожички.

Неоправдани пожички ше дакеди хасную пре недзбалосц, пре інтелектуалну лєнівосц, пре недостаток язичней культури, або пре потребу поровнованя зоз даяку заєдніцу, або особу. (Андрич, 2009: 19).

Семантични групи

Спрам вигледовацкого корпусу, лексеми груповани до шлїдуючих семантичних групох:

- а) АЛАТИ, ОРУЖИЄ – ашов, галов, мередов, пушка, шабля и др.
- б) РОШЛЇНИ – грозд, кайса, капуста, карфиол, кукурица, мак, мушкатла, паприга, парадича, пасуля, ринглов, туліпан, шалата, шпинат и др.
- в) ХОРОТИ – клистир, счємериц ше, фрас и др.
- г) ДОМ, ОБИСЦЕ, ЧАСЦИ ОБИСЦА и МАТЕРИЯЛИ – гит, деска, капура, крипта, талпа, фирнайз, цимент, цєгла и др.
- г) ЖИВОТИНЇ – баран, бирка, бубашваба, гунар, карас, чик и др.
- д) РЕМЕСЛА И ЗАНЇМАНЯ – бандур, биров, жандар, инош, ишпан, корманьош, логош, мункаш, немеш, нотар, галас, толмач, чикош, югас и др.
- є) МИРИ – аков, кубик, ланєц (жеми), мажа, цол и др.
- є) МУЗИКА – банда, бєгєш, гармоника, цимбало, чардаш и др.
- ж) НАСЕЛЄНЯ, БУДИНКИ И ТЕРИТОРИЇ – вармедя, варош, касарня, парцєла, пияц, салаш, турня, шор и др.
- з) НАЗВИ ЗА ОСОБИ – бєтєр, битанга, гунцут, газда, жандар, катона, карчмар, мункаш, немеш, пайташ, параст, фичфирич, чаваргов, шовгор и др.
- и) ОБЛЄЧИВА И ЧАСЦИ ОБЛЄЧИВА – комбинет, папучи, реверєнда, ципєли, чижми и др.
- к) ПРЕВОЗНА СРЕДСТВА – бицигла, коч и др.

- л) ПРЕДМЕТИ У ХИЖИ И КОЛО ХИЖИ – бограч, вагов, дереш, кошар, лада, рагастов, танер, гордов, чутка и др.
- м) ТЕКСТИЛ – баршон, атлас, мoger, плиш и др.
- н) ТЕРЕНИ – бразда, мочар, готар и др.
- о) ПОЖИВА И НАПОЇ – гомбовци, гулаш, гурка, колбас, лангош, палачинки, папригаш, пишкота, сарма и др.

Спрам датого поддзелєня найчастейше ше зявюю лексеми хтори заступени у каждодньовим живоце: предмети, рошлїни, животинї, облечиво, пожива, пице. Досц вельке число лексемох ше зявює зоз значеньом занїманя и положєня у дружтве; медзи тоту лексику єст досц и застаней, хтора нешка не нательо фреквентна. Дасдни приклади сом не могла розкласовац до датих семантичних групох, а не отверала сом нови семантични групи, понеже у вигледовацким корпусу зазначени лєм по єден приклад. Напр. *драп*, *аренда*, *адреса*, *багов*, *ваиар* и др.

За гунгаризми тримаме и таки слова хтори вошли до нашого языка преїг мадярского зоз других языкох, односно хтори и у мадярским языку пожички. Таки наприклад слова: *аламужна* „милостиня“ (у мадярским то немецка пожичка, а до немецкого пришла зоз греческого языка), *ферталь* (слово немецкого походзєня, але зме го прияли преїг мадярского языка), *вакация*, „школски розпуст“ (до мадярского языка пришло зоз латинского языка, латински язык бул урядови язык Мадярох, перши писани шлїди на мадярским языку пренайдзени у 13. вику), *чайка* „скела“; чамец (до мадярского языка пришла зоз турского языка), потим слово с. *торањ*: р. турня : м. *тогону* немецкого походзєня у мадярским языка котре ше одомашнєло и у сербским и у руским языку.

Дасдни слова до мадярского языка вошли зоз славянских языкох, а ми их ознова прияли з мадярского; таки слова тиж тримаме за гунгаризми: *гуризда* (славянске *grozd*), *аколь* (славянске *акољ*), *чука* (славянске *ščuka*), *серенча* „щєсцє“ (сербске *срећа*), *цирок* (сербске *сирак*); с. *ишпан*, р. *ишпан*, м. *isrāp* водзи походзєне од славянского слова *жупан* и др.

Словнїк

- Словнїк ше состої зоз 340 одреднїцох: вжати до огляду основи одреднїци (напр. *газда*), а не шицки котри творя „лексичне гнїздо“, односно котри виведзени зоз основней одреднїци (*газдиня*, *газдашаг* и др.).
- Дзе було можлїве, одреднїци представляю директну реплику. Каждая лексема зоз словнїка проверена и у Мадярским етимологийним словнїку.
- За легчейше знаходзєне у словнїку, а з оглядом же дати и фонетски запис гунгаризмох, представени и специфични мадярски фонєми, односно окремени символи хтори ше зявюю у транскрипциї, як и други потребни толкованя.

Приклади зоз словніка

- **ÁSÓ** /a:so:/ – м. ásási eszköz (1265). У мађарском језику је настао од глагола ÁS што значи копати, јавља се око 1055. године. (МЕР1970: 187): АШОВ р. мађ. за копане жеми: АШОВ с. гвоздена лопата за копање и риљање земље, води се да је мађаризам (РМС1990: 110). У српском језику се јавља у 17. веку (СКОК1971: 71)
- **BITANG** /bitang/ – м. zsákmány (у овом значењу се јавља око 1456. године), csavrgó (1604), kóborló (1496) (МЕР1970: 306) : БИТАНГА р. вайнага: БИТАНГА с. вуцибатина, бараба. У српском језику се јавља у 17. веку. Води се да је посуђеница из мађарског језика (СКОК1971: 158), скитница, пропалица, нерадник (РМС1990: 206)
- **CSÁRDÁS** /ča:rda:š/ – м. egy fajta zene, tánc. У мађарском језику се јавља око 1835. године (МЕР1970: 482) : ЧАРДАШ р. файта мађарског танцу : ЧАРДАШ с. мац. мађарски народни плес брзих кретњи; музика за такав плес (РМС1990: 842)
- **CSIZMA** /čizma/ – м. egy fajta lábbeli, у мађарском језику се јавила око 1492. године (МЕР1970: 544) : ЧИЖМА р. файта обуї, виведзене: Чижмар [презвиско] : ЧИЗМА с. 1. врста обуће, обично кожне, која сеже до колена или преко колена 2. заст. мера која одговара количини онога што стане у чизму (РМС1990: 877)
- **FITYFIRITTY** /fic'firie'/ – м. 1. hitvány, alávóló ember (са овим значењем се јавља око 1774. године), 2. ugrifüles, jelentéktelen kis ember (са овим значењем се јавља око 1777. године) (МЕР1970: 923) : ФИТЪФИРИЋ р. од информаторох : ФИЋФИРИЋ с. мађ. лакомислен младић, ветропир, гиздавац, кицош (Клајн2008 : 1339)
- **GULYÁS** /guja:š/ – м. a gulyáshús, gulyás eredetileg a gulyások bográcsban főzött étele volt. У мађарском језику се јавља од 1886. године (МЕР1970: 1105) : ГУЛАШ – р. файта папригашу, мађарске националне јело : ГУЛАШ с. = мађарско национално јело од комадића меса најчешће говеђег (РМС1990: 594)
- **ZSELLÉR** /želir/ – м. telketlen jobbágy, у мађарском језику се јавља 1365. године, претпоставља се да потиче од ове лексеме, није пронађена потврда на писаном материјалу (МЕР1970: 1213) : ЖЕДЛЯР р. тот хто бива у цудзей хижи, биреш : с. ЖИЉЕР мађ. покр. станар у туђој кући, кириција (РМС1969: 40).

Патраци у целосци, тога вигледовацка робота представя єден значни крочай напредок у вигледованю уплїву мађарског језика на руски и сербски јазик. Дзепоєдни аспекти спатраня того уплїву вимагаю дальши вигледованя.

Литература:

- Андрић, Е. *У духу језичке и културне коегзистенције*, Нови Сад: Академска књига, Српска академија наука и уметности, 2009.
- Андрић, Е. *Лексикологија и морфологија мађарског језика*, Нови Сад: Одсек за хунгарологију Филозофског факултета, 2002.
- Бенчик, С. *Хунгаризми у русинском језику*, Нови Сад: Друштво за русински језик литературу и културу, 2014.
- Бугарски, Р. Стране речи данас: појам, употреба, ставови, У: *О лексичким позајмљеницама*, Београд: Институт за српски језик, Суботица: Минерва, 1996 (стр. 17 – 25).
- Бурзан, М. Каџиба, А. *Српско- мађарског речник*, Нови Сад: Форум, 2016.
- Dávid, A. *A magyar nyelv könyve*, Újvidék: Tartományi Tankönyvkiadó Intézet, 1975.
- Zaicz, G. *Etimológiai Szótár*, Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2006.
- Ивић, М., Илић П. *О лексичким позајмљеницама*, Београд: Институт за српски језик, Суботица: Минерва, 1996.
- Клајн, И., Шипка, М. *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад: Прометеј, 2008.
- Пеић, М. Бачлија, Г. *Речник бачких Буњеваца*, Београд: БИГЗ, 2007
- Пипер, П., Клајн, И. *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска, 2013.
- Рамач, Јо. *Грамматика руского језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2002.
- Рамач, Јо. *Руска лексика*, Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет, Институт за педагогију, Катедра за руски језик и литературу, 1983.
- Скок, П. *Етимологијски рјечник хрватског или српског језика*, Загреб: Југословенска академија знаности и умјетности, 1971
- Стевановић, М., Марковић, С., *Речник српскохрватског књижевног језика*, Нови Сад: Матица српска, 1990.
- Farkas, V., S., Hámosi, A. *A Magyar Nyelv Történeti – Etimológiai Szótára*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970.
- Фейса, М. *Англијски елементи у руским језику*, Нови Сад: Руске слово, 1990. и др.

Мср. Сенка Бенчик

**ЛЕКСИЧКИ ПАРАЛЕЛИЗМИ У РУСИНСКОМ,
СРПСКОМ И МАЂАРСКОМ ЈЕЗИКУ**

Резиме

У раду је указано на речи сличне по облику у мађарском, русинском и српском језику. Приказана је фонолошка, морфолошка и лексичка адаптација речи које су ушле у русински и српски језик из мађарског: директно, или преко немачког, латинског или турског језика. У фонолошкој анализи позајмљеница из мађарског језика презентовани су регистри фонема три језика, а при анализи на морфолошком нивоу хунгаризми су подељени на директне реплике, изведене речи и сложене речи. Илустрована је такође и семантичка адаптација речи, која је разврстана у 16 семантичких група, а дато је и неколико примера тројезичког речника.

Msr. Senka Bencik

**LEXIC PARALLELISMS IN THE RUTHENIAN (RUSYN),
SERBIAN AND HUNGARIAN LANGUAGES**

Summary

In this paper the focus is on the words similar by form in Hungarian, Rusyn, and Serbian languages. A phonological, morphological and lexical adaptation of the words that entered the Rusyn and Serbian languages from Hungarian is shown either directly, or through German, Latin or Turkish languages. In the phonological analysis of loanwords from the Hungarian language, the register of the phonemes of three languages was presented, and in the analysis at the morphological level Hungarisms were divided into direct replica, derived words and complex words. A semantic word adaptation is also illustrated, which is divided into 16 semantic groups, and there are also several examples of a trilingual dictionary.

Михаїл Римар, Петроварадин

ГЕОГРАФСКИ ПРЕМЕНКИ САЛАШОХ У ОКОЛЇСКУ РУСКОГО КЕРЕСТУРА

Абстракт: У тей роботи приказани дзепоедни аспекти салашох коло Руского Керестура. Єдна часц роботи базована на податках достатих з интервьюох зоз людзми хтори жили на салашох, а за другу часц роботи хаснована релевантна наукова литература и историйни жридли. Указани способ на хтори салаши дараз функционовали и причини хтори уплївовали на їх наставанє, розвой и неставанє. Приказани тиж и процес трансформації салашох од дакедишніх дочасних статкарских станїщох, преїг економски самостойних маєтних газдовствох, по нешкайше претворйованє до туристично-погосцительних обектох.

Ключни слова: салаш, економия, фактори, трансформация, Руски Керестур, Руснаци

УВОД

Мудри людзе гваря же док чловека не упознаш, не будзеш го ані добре розумиц. Исте ше може одношиц не лєм на людзох, але и на шицки други зявєня у просторе коло нас. Упитне кельо зме нешка свидоми, окреме гевти младши, яки значни салаши були за Руснацох у шицких наших местох у Бачкей од другей половки 19. и у 20. вику. Же бизме почали ценїц и старац ше о салашох хтори ище остали у наших хотарох, мушимо их добре спознац. У тей роботи буду приказани салаши як специфични тип населєня, цо шицко уплївовало на людзох же би почали будовац салаши и жиц на нїх, як ше розвивали, прецо ше их почало напушовац и валяц, як и роздумованя о перспективох їх розвою нешка и у будучности.

ДЕФИНИЦИЯ, НАСТАВАНЄ И ТРАНСФОРМАЦІЇ САЛАШОХ

Салаши то самостойни польодїлски газдовства котри масовно будовани у 19. и 20. вику у Войводини. На початку прешлого вику и познейше – пейдзешатих и шейдзешатих роках 20. вику, то були барз значни и части будовательни обекти у Бачкей. Медзитим, пошвидко потим оставаю напушени, та нешка векшина

салаших цалком празна, а дзепоедни претворени до етно-музейох и ресторанох. Салаши ше правело на польох котри требало кажди дзень обрабляц, а котри були досц оддалени од матичного населеня, прецо ше вельо часу трошело на одход и приход зоз поля. Прето ше людзе поступне почали присельовац цо бліжей гу свойому полю. Праве пре тото нешка видзимо же найвецей салаши маю гевти населеня чийо хотари забираю вельки поверхносци (Суботица, Зомбор).

Салаши настали як дочасни статкарски перебуваліща. Статкарска функция була доминантна на салаших док ше не створели условия за обрабляне жеми. „Условия за векшу польопривредну продукцію створени кед закончена аграрна реформа, окончена комасация и у хотаре запровадзене одводньоване” (Я. Рамач, 1993, 93). Теди салаши поставаю економски самостойни газдовства зоз веліма польопривредними функциями. З додаваньом нових способох привредзованя, салахом було потребне вше вецей жеми, та не була рідкосц же гевти маейши газдове на вельких поверхносцох жеми мали и по даскельо салаши.

Зоз збиваньом салаших коло дутяну, церкви, школи, лебо важней крижней драги, з часом наставаю маюри, а у даскеліх случаях, зоз їх преширйованьом, настали и валали. То ше случело на сиверу Бачкей у суботицким хотаре. На тот способ настали валали Мала Босна, Баймок и Таванкут, як и даєдни други у Бачкей и Банаце, а меней у Сриме. По Другей шветовой войны, аграрней реформи и приношеня Закона о жемовим фонду, салаши уходза до новей фази свойого розвою. Теди су огранічени на максимум 10 гектари орачей жеми и у тей фази почина поступне напушчоване салаших и миграції людзох зоз валалох до вароших.

У истим периодзе значни период од 1955. до 1965. року хтори ше означає як период ревитализації салаших. Теди ше до Войводини присельовало польоділске жительство зоз Чарней Гори, Босней, централней и южней Сербії (С. Пурчић, 1994). Вони куповали тунї напушчени салаши и насельовали ше до нїх. Було случаї же ше населенци у нїх затримовали лєм дочасно, рок-два, док не обезпечели пенєж за купованє хижи у валале лебо варошу, кед и вони напушчили салаши. Салаши им, такповесц, послужели як етапна станїца у процесу миграції до векших населеньох Войводини. Остатніх роках дзепоедни салаши ше обновую и з нїх ше правя етно-хижи, етно- ресторани и други погосцительни обекти зоз рижними туристичними понуканями. Тото за тєраз остатня фаза у розвою салаших котра ше случує у остатніх 20 роках. Компетентни органи ше не барз интересую за ревитализацию салаших и їх уключованє до туристичного понуканя нашої жеми, так же тот цали процес у руках приватних власнікох. У околїску Руского Керестура нешка єст вецей салаши хтори часточне активни, бо їх нашілїдніки часто обрабляю поля коло дакедишніх активних салаших. Тоти салаши им нешка служа як место за щичене од слунка лебо бурї под час роботох на полю, а тиж и за окладанє польопривредних машинох и алату, але вецей не служа за биванє.

ФАКТОРИ КОТРИ УПЛІВОВАЛИ НА ПОЧАТОК ПРАВЕННЯ САЛАШОХ

Салаши ще коло Руского Керестура почало правиц после комасациї жеми 1876. року (М. Жирош, 1997). Нет релевантни жридли котри би шведочели о салашох на тим просторе скорей спомнутого періоду. Аж и кед би салаши теди иновали, не були числени, а газдованє би було барз чежке пре обще невідгодни физични и политично-економски условия котри були виражени у периодзе тедишней Угорскей, и после 1867. року австроугорскей власци. Од негативних физично-географских условийох насампредз треба наглашиц проблем звишку подґземних водох котри порядне вилівали тот простор хтори прето не бул вигодно за земледїлство. Кед ше гу тому дода факт же у найвекшей часци Европи по 1848. рок пановала феудална система, котра обичних селянох тримала на уровню основней егзистенциї, видзимо же у таких условийох людзом углавним було неможлїве витримовац самостойни моцни польопривредни газдовства яки були салаше.

Аж у другой половки 19. вику створени условия котри оможлївели початок вибудови салашох и салашского способу газдованя и привредзованя у хотаре Руского Керестура. Гавриїл Костельник у своєї хроніки Руского Керестура як коментар о пошлїдкох комасациї у валалским хотаре зазначел: „Одтеді ше почалі множіц салаші по керестурским хотаре, хторіх ест нешка тельо же странські людзе, хторі не пріучені на салаші, думаю, же то – у керестурским хотаре – салаші валал” (Г.Костельник, 1998, 51). На початок вибудови салашох у керестурским хотаре и початок такого способу газдованя на тим просторе уплївовали шлїдуюци фактори:

- Утаргованє феудалних (крипацких) одношеньох 1848. року
- Копанє бегельох и комасация жеми у хотаре Руского Керестура 1876. року.

ФАКТОРИ КОТРИ УПЛІВОВАЛИ НА НАПУЩОВАНЄ САЛАШОХ

У керестурским хотаре найвечеї салаше було на переходзе з 19. до 20. вику, по дзепоедних предпоставкох коло 200 таки газдовства. Медзитим, вони ше уж у другой половки 20. вику по Другей шветовой войны помали починаю напуцовац. По конац 20. вику число салашох у керестурским хотаре ше спушело на даскельо дзешатки, а до 21. вику уходза як осамени, напушени будинки хтори у найвекшей мири, а часто и подполно страцели свою дакедишню функцию. Вигледуюци историйни жридли и бешедуюци зоз людзми хтори длуґшу часц свого живота препровадзели на салашох, пришло ше до заключения же на напуцованє салашох у керестурским хотаре у 20. вику уплївовали шлїдуюци фактори:

- Аграрна реформа 1945. року
- Лепша инфраструктурна опременосц валалу
- Зявйованє польопривредних машинох
- Вибудов асфалтних драгох у валале
- Копанє каналу Дунай-Тиса-Дунай од 1957. до 1977. року.

САЛАШИ НЄШКА

Не лєм Войводина и Бачка, але и ширше, цала Панонска нїжина на території нешкайшей Сербії, Мађарскей и часци України була „наквицена” зоз салашами. На таким широком просторе, будовани су накарди ше за їх нормалне функционованє створели одвитујуци условия. Вельки вароши як Суботица и Зомбор, свойчасово у своїх хотарох мали и коло 10.000 салаши. Спрам дзепоедних предпоставкох, на преходзе зоз 19. до 20. вику, у хотаре Руского Керестура було коло 200 салаши на хторих жила пиятина тедишнього керестурского жительствова. Медзитим, нешка векшини салашох уж нет, а велї стоя напушени. Лєм часточка дакедишних салашских обисцох и далей активна, а отримую их найстарши и найупартейши салашчане хтори не сцу напушиц таки способ живота. Други салаши, заш, претворени до етно-ресторанох, музейох и погосцительних обектох. Медзитим, у хотаре Руского Керестура нет салаши хтори ревитализовани и претворени до погосцительних обектох. Активни салаши ест штири, а найвекше число дакедишних активних салашох у медзичаше поваляни лебо стоя напушени.

Кед напушували салаш и преходзели на живот до валалу, салашчане го найчастейше валяли, и то пре вецей причини. Салаши оствали празни, без закрица, та постояла опасносц же би ше завалели на дакого хто ту преходзи лебо ше затримує. Гоч ше у ней не бивало, на хижу ше плацело порцию, та ю було практичнейше звалїц и ошлебодзиц ше од додатних трошкох. Велї газдове зоз преселеньом до валалу, там будовали додатни обекти за биванє лебо економски обекти, як и хлїви, шопи чи кармики за статок котри ше привожело зоз салашу, а там го було вельо. Материял за вибудов нових обектох ше не мушело куповац, але ше зоз розобраного салашу хасновало шицок будовательни материял – череп, цегли, греди и друге. Приселенци колонисти такой по приходзе, по Другей шветовой войны, куповали стари и тунї салаши у хотаре того и других населеньох по Войводини. Вони им були лєм дочасна, етапна станїца у процесу насельованя войводянских местох. Їм ше баржей виплацовало купиц стари и тунї салаш, розобрац го и з того материялу себе справиц хижу у найблїзшим населеню, як куповац драгшу хижу у тим населеню. Обично ше на нїх затримовали рок-два, док ше материялно не консолидовали, после чого валяли салаш и мигровали до найблїзшого векшого населеного места. Шицко то причини пре хтори од

дакедишніх вецей дзешаткох и стоткох салашох у керестурским хотаре, нешка єст лем коло 20 (активни, напушчени, з часци активни).

Нешка у околїску Руского Керестура єст 4 активни салаши на хторих їх власніки перебуваю стаємно лебо дочасно. Два салаши у гранїцох керестурского хотара, а други два звонка тих гранїцох, але на нїх жию жителе Руского Керестура.

Активни салаши коло Руского Керестура 2017. року

Легенда:

- 1 – салаш Мирона Рамача
- 2 – салаш фамелії Надлукач
- 3 – салаш фамелії Байкуш
- 4 – салаш фамелії Мишич (Джуджар)

Парасты хтори нешка обрабляю жем на тим просторе, ориентиую ше спрам салашох, и то не лем спрам гевтих хтори и далей стоя, але и спрам местох на хторих дараз стали салаши, а там их вецей нет. На таких местох дзе дакеди стала хижа лебо други набивани обекти, нешка лем менши брещок котри шведочи о постоянно дакедишнього салашконого газдовства на тим месце. Парасты знаю назви тих салашох-брещкох и спрам нїх ше ориентиую у хотаре, а не ридки случай же им праве вони гранїци польох и место дзе ше находза пре догварки и анализу стану на польох.

ЗАКЛЮЧЕНЄ

Шицко у просторе и чаше виложене пременком, та так и салаши прешли през рижни фази свойого розвою у поглядзе архитектуры и привредзованя. З модернизацию польопривреди, розвойом транспорту и транспортних перевозкох, як и у нових дружтвено-економских обставиных, траци ше смисел иснованя салашох. Прето салаши углавним поваляни у другой половки 20. вику. Дзепоедни ше у остатнім чаше ревитализую и од нїх ше правя туристично-пogosцительни обекти, але понеже тот процес у руках приватнікох и найчастейше без надпатраня етнографох, географох, историчарох и институцийох за защиту памятникох, салаши часто у тей новей габи ревитализації траца свой жридлови випатрунок и функцію. У хотаре Руского Керестура ище вшеєт салаши котри би ше зоз фахову интервенцію горе спомнутих науковцох и институцийох могли обновити и зоз хторих би ше могло и зоз хторих треба направиц етно- музеї дзе би бул приказани живот Руснацох салащанох през 19. и 20. вик. На тот способ би ше зачувал од забуваня єден длугоки период живота Руснацох на тим просторе, як и часц богатого народного скарбу хтори вязани за салаши и живот на нїх. Тоти етно-музеї би ше могли додац до туристичного понуканя валалу, а вшелїяк же би и нашо фестивали у Руским Керестуре достали нову димензию кед би ше їх активносци и змист преширели и на тоти обновени салаши.

ЛИТЕРАТУРА

- Ђурчић, С. (1994). *Географски размештај салаша у Војводини*. ПЧЕСА, Нови Сад.
- Жирош, М. (1997). *Бачванско-сримски Руснаци дома и у швеце 1745-1991*. I том, Грекокатоличка парохия св. Петра и Павла, Нови Сад.
- Рамач, Я. (1993). *Кратка история Руснацох*. Грекокатоличка парохия св. Петра и Павла, Нови Сад.
- Костельник, Г. (1998). *Liber memorandum Грекокатоличкей парохії бачкерестурскей*. Союз Руснацох и Українцох Югославії, Нови Сад.

Михајил Римар

ГЕОГРАФСКЕ ПРОМЕНЕ САЛАША У ОКОЛИНИ РУСКОГ КРСТУРА

Резиме

У раду су приказани неки аспекти салаша око Руског Крстура. Један део рада базиран је на подацима добијеним из интервјуа са људима који су живели на салашима, док је за други део рада коришћена релевантна научна литература и историјски извори. Приказан је начин на који су салаши некада функционисали и разлози који су утицали на њихово настајање, развој и нестајање. Приказан је такође и процес трансформације салаша од некадашњих привремених сточарских станишта, преко економски самосталних имућних домаћинстава, до данашњег претварања у туристичко-угоститељске објекте.

Mihajil Rimar

GEOGRAPHICAL TRANSFORMATIONS OF FARMS IN SURROUNDINGS OF RUSKI KRSTUR

Summary

In this work, farms in the surroundings of Ruski Krstur will be presented. One part of this work is based on data gathered from the interviewed people who lived on these farms, and the other part is based on relevant scientific papers and historical sources. This paper shows the way farms worked/functioned during their existence, also the causes that lead to their appearance, development and disappearance. The paper also shows the process of farm transformation from temporary livestock houses and independent economic households up to their current transformation to tourist catering facilities.

О ПРЕКЛАДАНЮ ЛИТЕРАТУРИ З РУСКОГО НА СЕРБСКИ И ЗОЗ СЕРБСКОГО НА РУСКИ ЯЗИК

Абстракт: Прекладанє литературних творох вимага окремну увагу и представя найзложеншу и найкреативнейшу файту прекладаня. У прекладаню литературних творох дословносц неприлапуюца. Така файта прекладаня вимага преношене жридлового стилу, очуване шицких можлївих ниянсох смисла и сам дух литературного твору, а указане и на вельку потребу прекладаня творох националних заєднїцох на сербски язык, як и на потребу институцийного пестованя прекладательох и прекладательства у нашим войводинским штредку.

Ключни слова: прекладанє; прекладательство; литературни твори националних заєднїцох; институцийне пестованє прекладательства

Увод

Кед ше бешедує о прекладаню, доминує думанє же за доброго прекладателя досц же би добре знал язык на хтори або зоз хторого преклада. Сущносц прекладаня, медзитим, вельо комплекснейша и змистовнейша, бо хто жада прекладац, необходимо не лем барз добре познац одредзени язык и його фахову терминологию, але и добре познац його специфичносци, характеристики, варияції, граматику итд., а попри шицкого того необходимо познац культуру хторей одредзени язык припада же би ше одредзени вирази могли на адекватни способ розумиц, преложиц и положиц до одвитующего контексту.

Прекладанє литературних творох вимага окремну увагу гу тексту и представя найзложеншу и найкреативнейшу файту прекладаня. У прекладаню литературних творох дословносц неприлапуюца. Така файта прекладаня вимага преношене жридлового стилу, очуване шицких можлївих ниянсох смисла и сам дух литературного твору. У литературним тексту можу буц диялектизми, архаїзми, жаргонизми, вулгаризми и под., и шицко гевто цо постої у языку, кед же то доприноси уметнїцкей, естетичней вредносци твору.

Прекладанє уметносц

Прекладанє уметносц у найкрасших ниянсах, гевтих найменших розликох у думкох и словох, майсторство языка. Прекладателе злучую народи, култури, бо кед би не було прекладаня, швет би бул заварти, неинформовани, глухи. Прекладанє як и уметносц пренаходзи равновагу медзи двома жемами, двома народами, двома языками, двома традициями, хтори дакеди можу буц цалком противни. Окрем же є уметносц, прекладанє и ремесло. Прекладатель як скульптор формує текст од гевтого цо настало у другим, цудзим языку; вон треба же би витворел цошка цо исте, але и иншаке на другим языку. Прекладанє ше под'єднак базує на знаню и на чувстве, бо кед прекладатель не розуми з душу гевто цо преклада, даремни шицки теорії прекладаня, шицки словніки и граматики.

Прекладателе муша под'єднак добре познац два языки, чувствовац душу обидвох народох. Окрем языка, прекладателе муша одлично познац традицию, литературни и бешедни язык, звикнуца. Кажде може учиц странски язык, але ридки гевти котри з нїм подполно овладаю. А же бисце овладали з даяким языком, ви мушице препровадзиц одредзени час у тей жеми, упознац людзох, почувствовац живот у тим штрעדку, витвориц приятельства, видзиц як випатраю швета, куповац, полудньовац, упознац культуру... То значи: упознац єден народ и державу зоз шицких єй аспектох, и то барз важне за добри преклад.

У теорії прекладательства ше гутори же добри прекладатель ма остац невидлїви, и то тото цо найчежше витвориц од шицкого. Познати сербски прекладатель Милован Данойлич раз гварел: „Найлєпши преклад гевтот у котрим ше прекладатель не видзи ані не чує“.

Прекладатель своїому прекладу муши дац особни печач, але так же би го читатель не обачел. Прето ше прекладатель часто як уметник знаходзи, пренаходзи адекватни замени и синоними же би дочаровал сущносц того цо преклада. Наприклад, присловки окреме чежко прекладац и присподобиц гу другому языку.

При прекладу литературного твору, окрем семантично-язичного прекладаня, важне познац стил писателя, почувствовац твор на прави способ, почувствовац и розумиц подїю, музику, ритем одредзеного твору. Прето, окрем же ше муши розумиц, вон муши и добре звучац, а вше постої гевта дилема медзи точним и одвитующим прекладом. Точни преклад не вше одвитуючи, а одвитуючи преклад вше и точни.

Кажди прекладатель источашне и наукови роботник, хтори муши познац шицки його аспекти. Як добри вигледовац, муши вигледовац єдну тему длуго, а як добри дипломата, муши знац културни и социални обставини хтори ані у єдней хвилки у прекладаню не шме занєдзбац. Прекладатель непрерывно муши

учиц, вигледовац, інформовац ше, а кед то неабходне – консултовац фаховцох з обласцох хтори не позна достаточню.

Прекладателе у франти гваря же преклад як жена: кед є красни, вец є не вирни, а кед є вирни, вец є не красни. Набок зоз тоту франту. Прекладане злепшує креативносц, шири видогляди, упознава нас зоз интересантними ділами и писателями. Прекладане повязує, твори и формує, прегліблює як и кажда уметносц.

Глобализация и прекладане

Оптимисти видза прекладательну професию як перспективну, бо нова технология лем звекша потребу за фаховим прекладаньом. Глобализацию характеризую просторна и лингвистична повязаносц. У 21. вику интернетска технология нас повязує вельо швидше и на таки способ як нігда през историю до тераз, та прето постава важна лингвистична повязаносц, односно прекладане хторе помага же би два непознати локалитети успішно комуниковапи.

Кроунин, теоретичар прекладаня, гвари же информатични час, у ствари час интензивного прекладаня. Прекладане вшадзи коло нас, а глобализация и технология вецейністо уплвую на прекладане, як и на шицки други аспекти сучасного живота.

Заклучене

Сцела бим окреме наглашиц потребу прекладац успішних писательоох, хтори ше витворели у своєй националней заєдніци на своім мацеринским языку. Войводянски штредок мултикултурни, мултиязични, мултиконфесийни... дакеди ше ми видзи же жиєме єдни коло других, же ше достаточню не познаме, а без прекладу литератури националних заєдніцох не упознаваме єдни других, не чераме розлични ракурси патрєня и роздумованя, не чераме литературни искуства, нешка ані – по ключу. Окреме ридки преклади писательоох хтори пишу на языкох националних заєдніцох. То за тих писательоох двойністи гендикеп, бо пишу на языку хтори розуми мале число читательоох, а ширша дружтвена заєдніца не указує достаточне интересованє за таку творчосц.

Як шветли приклади прекладаня на руски язык спомнем одлични преклад писні Лази Костича „Санта Мариа дела Салуте” у прєшпивє зоз сербского на руски язык Михала Рамача, дзе видно як ю вон прєшпивал, озвучел, затримал риму, ритєм, але вона семантично т є. словно по руски дакус иншака.

Приклад прєшпиву Идилского венца „З мойого валалу” Гавриїла Костельника на сербски язык, хтори тиж так одлично поробєли др Юлиан Рамач и Мирослав Алексич, сербски поєта, же звучи так як кед би бул написани на сербским языку.

Зоз Библиї зме 2006. року достали фахови преклад Нового завиту хтори поробел тим прекладательох зоз гебрійского, греческого и латинского языка на руски язык (о. Тадей Войнович, Михал Рамач, др Янко Рамач...). Зоз тим прекладом ми ше як заєдница приключели гу шицким културом швета хтори маю тот преклад, а Библия преложена на вець як 2000 языки.

Без прекладаня би не було ані шветовой литератури, а прекладатель вше остане у циню велького діла або писателя. Лем дзекуючи схопности, труду и пошвечености прекладателя нам доступни вельки діла шветовой литератури. Прето би требало роздумовац о потреби институційного пестованя прекладательох як и прекладательства у нашим войводинским штредку.

Олена Оланчак Сакач

О ПРЕВОЂЕЊУ КЊИЖЕВНОСТИ СА РУСИНСКОГ НА СРПСКИ И СА СРПСКОГ НА РУСИНСКИ ЈЕЗИК

Резиме

Преводјење књижевних дела изискује посебну пажњу и представља најсложенији и најкреативнији вид преводјења. Приликом преводјења књижевних дела дословност је неприхватљива. Таква врста преводјења захтева преношење изворног стила, очување свих могућих нијанси смисла и сам дух књижевног дела, а у раду је указано и на велику потребу преводјења дела националних заједница на српски језик, као и на потребу институционалног неговања преводаца и преводаштва у нашој војвођанској средини.

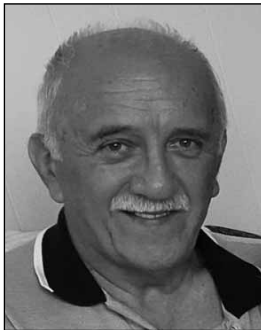
Olena Planchak Sakach

ON THE TRANSLATION OF LITERATURE FROM RUSYN TO SERBIAN AND FROM SERBIAN TO RUSYN

Summary

Translation of literary works requires special attention, and is the most complex and the most creative aspect of translation. Translating literally is unacceptable when translating literary works. This type of translation requires transfer of the original style, preservation of all possible nuances of meaning, and maintaining the very spirit of literary work. This text also points out the great need to translate the literature of national communities into the Serbian language, as well as the need for an institutional care for translators and translations in our Vojvodina environment.

ДИГИТАЛИЗАЦІЯ І ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЗДОБУТКОХ РУСЬКЕЙ КУЛЬТУРИ

Абстракт: Дигіталні обробок шпичких файтох документох руськей культури, пласман истих на интернет як и интернаціоналізація вредносцох руськей культури до швета преїг интернета то значни процеси хтори уж у применки у рамикох сучасней русинистики, а у будучносци би им требала буц пошвечена ище векша увага.

Ключни слова: интернет, интернаціоналізація, дигіталізація, вебсайт, текст, видео, аудио, фотографія, двоязична кніжка

На перши погляд може випатрац же сом ше опредзелел за презентацію досц узкого спектру темоххтори, на одредзени способ, уж нешка характеризую культурологічни процеси у сучасней русинистики. Най пояснім – под дигіталізацію¹ подрозумюем обробок здобуткох руськей культури (літературни и публіцистични діла, „продукти“ средствох информованя на руским языку а то друковани гласніки, интернет гласніки, ТВ и радио емисії, та театрални витвореня, подобово малюнки, шпіванки, документи, стари фотографії и велі, велі други) на найсучаснейши способ, односно, же би були пренешени до дигіталней форми и так чувани за будучносц але, подрозумює ше, источасно же би, з постредством интернета, були доступни або понукнути на увид и хасноване односно преучоване шпичким заинтересованим, у цалим швеці. Дигіталізація

¹ Инж. Желимир Пап зоз Сиднею, Австралия, писал о даєдних аспектох дигіталізації „СР“ч. 20/2015 и, спрам шпичкого, не бул похопени о сущносци своїх идейох. Як цо не було ані реакції кед дал явну заувагу же ше у „Националней стратегії Руснацох у Себї“ по 2020. рок вообіше артикуловано не спомина интернет як субект хтори упліває на ества народох, значи, и на їх культуру. Випатра же векшина кадрох хтори о таким одлучую медзи Руснацами у Войводини то кадри зоз другой половки ХХ віку хторих лапа страх кед видза компютер. Непохопени роками, инж. Пап, нажал, у периодзе октобер-ноябер 2017. року еліміновал зоз интернету своєю два найстарши руски веб-сайти – „Руснаци.орг“, и „Руски Керестур“. З тим нестали, наприклад, уж поставени преїг 60 дигіталізовани кніжки по руски на интернету, правдиве мале богатство, але и вельо, вельо другого. Я ше у моім напису закладам за противне, не сцерац на интернету, але класц, полніц интернет з податками о нас... а чи ме панове и пані хторих час прегажел похоя – не верим, ест за то мало шанси. На щесце, о єден час приду нови, млади руководителе хторим таке давно ясне (лемодлуки ище вше не завиша од нїх) и того о чим пишем будзе у велькей мири поробене. Лем, правда, дакус або вецей будзе пожіц у тих роботох хтори велі уж поробели або интензивно робя.

и интернет нерозлучно повязани. А пласоване змистох на интернет значи, источасно, и єдну файту интернаціоналізації кожного такого документа (розуми ше, под условийом же ше тоти документикладзе до базох податкох на интернету хтори отворени за приступ, а у случаю же ше их положи под лозинку приступ гу нїм будзе условени односно оґранічени на тих хтори маю лозинку).

Под интернаціоналізацію здобуткох рускей култури подроумюєм комплетни процес отвераня нас и нашей култури, а з тим и шицких єй здобуткох, спрам швета т є преставање зоз справованьом типу „ми о себе шицко знаме (а чи знаю и други, га то уж не наша бриґа)“ и оможлївийоване же би о нас и други релевантни субекти вецей дознали и знали бо нам то може принєсц вецей бенефити а почкодзиц нам вообщє не може.

Понеже интернет, у шицким тим, основна платформа за пласман тих дигиталних файлох, я не сигурни же мойо предкладаня буду и прилапени бо вон (интернет), зоз такволану „Националну стратегию Руснацох у Сербії“ хтора актуална, важаца по 2020. рок, **не предвидзени**. З другима словами, на 24 бокох того документу осем особи хтори го конциповали и дали му конечну форму, меновнік „интернет“ похасновали лєм раз, и то у назви „интернет-радио Руски Керестур“ (а и тот радио, найслуханаша радио-станїца одкеди єст Керестура, уж упокоєни у єтру над Керестуром и то праве пре факт же ВОН бул найслуханши, а не єдна другарадио станїца. Правда, не мал вон ані там якушик регістровану фреквенци чи цо ... но, не старайце ше, тот радио и нешка можеце чуц на интернету бо – интернетпонука каждой добрей идеї „9 животи“, такповєсц вичносц). Сцєм указац на факт же добра часц моїх ту предкладаньох будзе „илєгална“, односно, не у складзе зозспомнуту Националну стратегию, та вони (предкладаня) можу буцформално одбити. Медзитим, проблем у тим же тот неспомнути у стратегії интернет НАИСЦЕ єґзистує, же 40-60% Руснацох у Войводини, а окреме млада ґенерація, у дню, єдноставно, не можу без нього, та и нашо даєдни організації (НВУ „Руске слово“, Руска редакция ТВ Войводини и даєдни други) хасную интернету озбильнимобсягу, и то каждый дзень. Аж маю и добре обучени кадри хтори то удатно конча.

Понеже интернет универзални медий, на нього мож класц материяли (файли) хтори представляю текст, звук, фотографию и видео. Пред початком комплекснейших роботох кладзєня културних и духовних змистох и вредносцох на интернет треба ше добре порадиц о вецей аспектох того проєкту и тримац ше, потим, дисциплиновано шора яки порадиєни. Перше, треба длугорочно утвердиц **ше на интернету** таки податки, хтори од общей значносци за нас, будзе класц. Кєд то остане так як потераз – же хто ше як знайдє и хто як викомбинує, вєц то не будзе понукац даяку сигурносц. Наприклад, инж. Желимир Пап финансовал два веб-сайти www.rusnaci.org и www.ruskikerestur.org, позберал и там пласовал надосц документарни и архивски материяли о войводянских Руснацох, алє кєд пришла хвилька же ше до takiej роботи розчаровал пре

непохопйованє його роботи з боку тих цо би то то требалирозумиц,бо то правєїм у їх власним інтересу, вон тотивеб-сайти елиминувал з интернету. Мирослав Силаді з Вербасу свойочасово мал богатии специфични веб-сайт, але кед несподзивано умар, шицко нестало. Мр Славомир Олеяр поставелна окремним веб-сайту Английско-руски и Руско-английски словнік, але я го тераз, як то то пишем, найсц не можем. А таки случаї и варианты у будучносци тиж можлїви. Сцем повесц, кед же ше сцемеосигурац же би раз положени важни податкина интернет (и кед жадаме почитовац вельки труд хтори до того бул уложени) були там **занавше або голєм барз, барз длуго**, требаобезпечиц за таки наменки єден або вецей веб-сайти хтори буду мацсигурне финансоване, отримоване и дньову технїчну потримовку. При тим, то можу буц часци уж єгзистуючих веб-сайтох, наприклад веб-сайту НВУ „Руске слово“ (кед же такволани domain, односно подруче за їх веб-сайт на серверу хтори понука таки услуги, ма досц капацитету, НВУ „Руске слово“ може уступиц часц того капацитету за общеруски значни змисти, а Национални совит Руснацох каждого року же би рефундувал пенєж за трошки тей часци хтора „под кирию“),потим може буц окремни веб-сайт хтори будзе финансовац Национални совит Руснацох, або купованє domain-у обезпечи даяки треци субект хтори то може финансийно потримац (поведзме, даяка организация зоз Европскей заєднїци хторей задаток помагац, финансийно потримовац таки мали национални групи хтори препадая, як цо то наша... лєм треба уж раз задуркац на дзвери таких организацийох бо, знаце и сами, дзвери ше отворя аж кед ше на нїх задурка. И ту нашо руководителе указую же до конца не розумя терашньосц, не у стану су, и попри тим же ше о таким приповеда уж даскельо роки, о истим ше детальнейше розпитац, порозумицпроцеси и процедури, обезпечиц молбу на анлийскимязыку и задуркац на пар дзвери у ЕЗ. Не важне же Сербия не у ЕЗ, ЕЗ помага загроженых директно.).

Розуми ше, єст и компромисни способ пакованя файлох на интернет, цоне кошта нїч (або кошта релативно мало), але ше вец муши правиц даякиуступки и церпиц приквачени реклами, банери и подобне. Наприклад, шицки музични, бешедни файли або театрални фалати як файли односно комплетну архиву Руских редакцийох на РНС и ТВ Войводинамож задармо наруциц на YouTube². Документи (тексти), звучн файли, видео файли, фотографїї и зиповани файли мож наруциц на 4Shared вебсайт³. На Picasa⁴ веб-сайт мож наруциц фотографїї, филми, видео и аудио файли, як и сирови фото-материяли познатших шветови брендох – Адобе, Канон, Касио, Минолта и Фуджи. Википедия, шлєбодна интернет енциклопедия, то фантастична база до хторей мож класц неогранїчене число енциклопедийних одреднїцох на руским, але и на инших языкох, а хтори

2 YouTube прима таки файли: mov, mpeg4, mp4, avi, wmv, mpegps, flv, 3gpp, WebM

3 4Shared прима таки файли: doc, txt, pdf, vtf, xls; mp3, ogg, wav, mid; avi, mpg, mpeg; jpg, gif, bmp, png; zip, rar, arj

4 Picasa прима таки файли: jpeg, tif, tiff, bmp, gif, psd; mpg, mpeg, mod, wmv, tod, asf, tga, avi; Adobe (dng), Canon (crw, cr2), Casio (raw), Fuji (raf), Minolta (mrw)

оможливія же би заінтересовани фаховці и науковці, та други зоз швета, на релативно легки и ефикасни способ дознали о Руснацох у Войводини шицки релевантни податки.

Кед ше поради хтори то веб-сайт будзе, вец треба осторожно виплановац його випатрунок, його базни змист, боки, файти базох податкох, обезпечиц транспарентносц и легки приступ гу його змистовим целосцом. У цеку тих роботох би требало зволац особи хтори у тих активносцох можу робиц, партициповац, помогнуц у даякей форми або хтори активни субекти у шицким, и на єдним фаховим совитованю упутиц их до основох роботи и пласману податкох, значи, же би упознали и знали основни процедури як ше у каждой ситуациї поступа. Розуми ше, шицки роботи дигиталного обробку материялох, без огляду чи то текст, звук (глас або музика), видео чи фотографії, треба же би робели добри фаховці, обучени, ту нет места импровизованю. Кед ше таке импровизує, або кед ше некавалитетно пороби, хасну нет, а роботу ше вец муши повторити на лепши способ. Траценє и часу и пенежу.

А кед сом опатрел веб-сайт Дружтва за руски язык, литературу и культуру Войводини (<http://druzтво.org/index.html>), похопел сом же воно, гоч є непрофесийне (не ма заняти особи), непрофитабилне у своєй діялносци (цала його діялносц ше базує на средствох од дотацийох пар державних и покраїнских органах и од прилогах членох таспонзорох), змогло моцимац СВОЙ независни, плацени веб-сайт и без проблемох на нього класц значни тексти, фотки, написи, комплетни рочніки часопису „Studia Ruthenica“. Таке дацоу наших условийох наисце за общу похвалу.

Нешка тоти два руски институції, НВУ „Руске слово“ и Дружтво за руски язык, литературу и культуру, мож повесц, УЖ МАЮ ДИГИТАЛИЗОВАНУ свою (скоро) комплетну рочну продукцію. НВУ „Руске слово“ на своїм веб-сайту понука увид до дигиталней верзиї новинох „Руске слово“, потимдо истого формату „Заградки“, „Шветлосци“, МАК-у та ма фото-галерії и, розуми ше, боки и базу податкох агенції „Рутенпрес“. Лем кнїжки хтори тота установа видава и предава не дати у дигиталней, електронскей форми. Дружтво за руски язык, литературу и культуру на власним веб-сайту ма положени шицки релевантни документи, потим рочнік „Студия рутеника“ як и галерії фотографийох. Дружтво видава и кнїжки але их не ма на интернету у дигиталней форми од хвилькох кед инж. Пап посцерал свойо вебсайти (кнїжки з продукції Дружтва му послани и вон их кладол у електронскей форми на интернет). Но, Дружтво ма тоти кнїжки у електронскей форми и може их, после поради, за пар дні шицки положиц на интернет. Технологийна розлика, можебуц и значна, тот же рочнік Дружтва „Studia Ruthenica“ дати у PDF формату и прегляднейши є, стабилнейши за читанє и мож з нього копирац боки або виданє у целосци. А спомнути виданя НВУ „Руске слово“ публиковани на веб-платформи ISSUU, мож, наприклад, новини або часописи видзиц, обрацац боки, звекшовац их,

але саме читане, у суцесности, не комфорне 100%и не мождостац PDF формат истого виданя. То, виројтно, не найщешлівши дигитални формат за будуцих вигледовачох бази податкох темох о хторих новини писали. Таки формат не мож прегледовац и не мож з нього вицагнуц було яки статистици. Дигитализоване є але – недолаплїве, нетокремни хасен од того шицкогo, окрем же мож исте задармо почитац, не мушице куповац новини або часописи. З того виходзи же би, на початку генералней дигитализації руских документох и виданьох барз добре роздумац у **якей форми** (або формах – fileformats) того робиц же би то за науковцох зоз швета, за публицистох, за читачох, за каждого новинара хтори сце, наприклад, найсц даяки напис обявени пред 18 роками або пред 39 роками у новинох „Руске слово“ або у „Руских новинох“ пред 90 роками и поволасц ше на нього або по цитировац, було за хасноване. Кед єдну базу податкох НС МОЖ сортирац по, наприклад, авторови, або по наслове, односно по такволаних ключних словах – мало єст хасну, або нїякого, од цалей дигитализації. Вец новинар з Радия або ТВ **муши присц** до НВУ „Руске слово“ ипогледац у архиви комплет новинох друкованих пред 18 або 39 роками, муши обрацац боки, гледац док не найдзе потребни напис. Того може поробиц, на таки примитивни способ, и без дигитализації, так ше роби од 1919. року. Пешо и з трапезу! А наш цель, наша идея **цалком процивна**. Бо, новинар зоз Радия або зоз ТВ Войводина ище и скокне до НВУ „Руске слово“, алеяк „скокне“ до „Руского слова“, наприклад р А. Дуличенко зоз Тартуу у Естонії, або Еро Балк, слависта зоз Финскей, або панї Мериен Сивак зоз Питсбургу у ЗАД кед им будзе требац превериц даяку дробнїцу у наукових вигледованьох нашей култури и языка за хтору точно знаю дзе є у виданьох НВУ „Руске слово“, але им то не доступне на интернету.

Розуми ше, таки роботи дигитализації и проекти вязани за тот поступок коштаю и кед би то длугорочно були стаємни, сигурни роботи, требало би предвидзиц жридла средствох за таку роботу и кадри потребни за витворенепроєктох. Тиж требабно утвердиц хтори тошицко институції у Войводини и ширше можу у тим шицким помогнуц (починаючи од Матици сербскей, преїг Войводянского музею та по організації на уровню општинох).

Повторим ту модификовану лістунж. Желимира Папа цо би то шицко могло буц предметинтересованя, обробку и кладзеня на интернет. Розуми ше, таки инвентар можлівих документох вообщє не конєчни и у будучности шевон будзе непрерывно дополньовац з новима документами хтори ше пренайдзе у институційох, КУД-ох, при приватних особох або з инших жридлох.

Я не можем ту навесц, уписац назви шицких кнїжкох, учебнїкох, новинох, часописох, публицистичних творох, малюнокх, фотографийох и подобних субектох евентуалней дигитализації, понеже я за велї ані не знам же єгзистую. Дам ту лем илустративни приклади хтори можу вас и других инспировац же бисце предложели и други діла на руским языку же би були дигитално обробени.

Тримам же би требало почац з дигитализационкнїжкох зоз XIX вику та исц, потим, блїжей гу нашим часом.

Пред Першу шветову войну и период медзи двома войнами:

„Руски соловей“ М. Врабеля, шицки томи Володимира Гнатюка, Костельников идилски венец „З мойого валала“, Полївково „Буквар“ и „Читанка“ односно шицки поєдинечни виданя хторимало РНПДяк цо то „Граматика бачваньско-рускей бешеди“, „Народни календари за Русиных“ од 1921. року та по войну (и у войни 2 або 3 роки), „Руски новини“ од 1924. по конец їх виходзєня, „Наша заградка“, „Алманах бачко-сримских писательох“, „Южнославянских Русиных народни писнї“ (Биндас и Костельник), тиж так и шицки виданя „Зарї“.

После 1945 року:

Архива НВУ „Руске слово“, друковани виданя од 1945. року та по нешка (Руске слово, Пионирска заградка / Заградка, Шветлосц, Народни календари, кнїжки, МАК, окремини виданя...), документи, фотографії (НВУ ма богату фототеку и вельки фонд зачуваних посортированих филмох чарно-билич фото-негативох, слайдох и колор негативох)...

„Нова думка“, та евентуални други виданя, кнїжки, документи зоз Горватскей.

Институції здружєня (Сербия и Горватска):

Дом култури Руски Керестур, други нашо КУД-и кед маю у своєй архиви релевантни документи, фототеки, видеотеки и подобни материяли. Дом култури з Руского Керестурау цеку 80-их рокох, а можебуц и пред тим и после того, организовал и плацел видео-зніманскаждого фестивалу „Червена ружа“. Значи, у Доме култури, у архиви, єст на видео-касетох формату VHS комплетниманифєстацийфєстивалу. Можеце ви похопиц яки то значни видео документи? Правда, не даяки то супер квалитет, але нешка то мож дигитализовац барз солидно и положиц на интернет же би то остало за будуци поколєня. Розуми ше, Дом култури видал и барз значни кнїжки, видавал глашнїк Дому култури и друге.

Дружтво за руски язык би требало дигитализовац тото цо ма у архиви лєм як друковане, а то „Творчосц“, потим перши числа часопису „Studia Ruthenica“, документи та фотографії з архиви хтори зачувани, а зоз деценийох су кед ище не було анї компютери анї интернет.

Руска матка напевно ма дасдни значни документи (гласнїк „Руснак“, такволане „Писмо 159 подписнїкох“, богатши фонд фото-документох, даскельо видати кнїжки та друге).

Егзархат (документация хтора шме буц дата на явносц, писани документи, фотографії, кнїжки, малюнки, образи и друге).

Парохії по наших местох (ридкы документи, рукописни кнїжки, фотографії хтори прикажу комплетни випатрунок, знукаи звонка, каждей нашої

церкви, окреме їх иконостаси, фотографії вообще з духовного живота парохії, можебуц и видео-знімки зоз прешлосци и подобне). Окремни заєдніцки проєкт шицких наших парохийох би могол буц дигитализация кніжкох народзених, винчаних и умартих, обявйоване таких податкох з матрикулох би олегчало доходзене до податкох о такповесц каждому Руснакови у Войводини. Барз красни проєкт хтори може послужиц як приклад за илюстроване сущносци дигитализації мал Войводянски музей у парохії Р. Керестур кед скенирани фотографії на склу фотографох зоз Будинсковей фамелії. Ту єст унікатни фото-документи, хтори уж нешка барз вредни документи. Але, було у Керестуре и других фотографох (Арт, Биркаш, Майхер), а подобних фотографох було и у Коцуре, Шидзе, Дюрдьове и других наших валалох. Треба пробовац дойсц до фондох їх негативох, гоч даєдни спомедзи ніх анї не були Руснаци, але фотографовали руски фамелії и поєдинцох у тих местох.

Ачи ви свидоми кельо єст приватни збирки фото-негативох, млади людзе уж у 30-их, 40-их рокох прешлого вику та надалейвцей фотографовали и даєдни фамелії зачували їх збирки фото-негативох. Я, особне, мам свою и ище два збирки цо ми дати, на довириє, же бимих скенирал. А знам за ище голєм штири таки приватни збирки негативох.

Цо повесц о тих Руснацох цо уж концом 50-их рокох мали своєю особни кино-камери, односно филмски камери рижних форматах. На ніх зазначени „живи“ слики дзекедизначних подійох у наших местох або сами нашо валали, їх часци, випатрунок, хтори нешка тиж представляю своєю файтови видео-документи. Мирон Жирош бул єден з тих цо знімали (и) таки аматерски филми.

Одконца 60-их ше зявели видео-камери рижних форматах хтори мали и числени Руснаци и, сигурни сом, по приватних видеотекох єст барз, барз значни видео-документи зоз живота фамелийох, знімки вирских шветох (Велька ноц, Крачун, кирбаї по наших местох итд.). Лем им треба войсц до шлїду з організовану роботу виглєдованя и пораду з авторами або нашлїдніками таких видеотекох.

РНТ „Дядя“ (виде-архива, фото-архива), досц того уж єст на интернету, а нешка и у будучносци би требало кажди поставени фалат, на каждей сцени по наших местох, зняц и положиц як дигитални видео-документ на интернет. Театрални фалати по наших местох, од гевтих найвчаснейших та по нешка, у слове и з фотографиями документовац. Фотографії и биографії визначнейших глумцох у наших аматерских театрох. Кед єст зачувани радио-драми по руски у РНС треба шицко дигитализовац и пласовац на интернет.

Музична творчосц Руснацох богата. Випатра же остатні 4-5 роки шицки музични фестивали Руснацох у Войводини уж у дигиталней форми на YouTube, комплетни манифестації и поєдинечни музични точки з ніх. Правда, єст ту ище вельо роботи, боу РНС єст знімки народних шпиванкох там дзешка од 50-их рокох та надалей хтори треба дигитализовац и положиц на интернет. Шицку

фахову літературу о музики Руснацох у Войводини (записи др Винка Жганца, „Нашу писню“ о. Онуфрия Тимка та други поєдинечни діла того характеру) дигітально обробити.

Подобова творчосц – маме вещей як 30 цо академских цо аматерохлаярох та скульпторохла. Треба поважно позберац податки о нїх, о їх ділох та шицко тото дигіталізовац.

Документи шицких файтох хториу себе маю значни податки, од контрактох о насельованю Руского Керестура та Коцура, преїг Хронїки керестурскеї парохїї та поЗаписнїк Клубу студентохла та стредньошколцохла у Руским Керестуре (нажалї, уж нешкадаєдни редакторехтори „не у цеку“ пуцаю таки податки же „*Червена ружа*“ була першираз отримана 1958. року“ та подобни скандалозни неточносци з нашої прешлосци) треба дигіталізовац.

Зоз дигіталізацію ше, уствари, активує шицко тото цо вредзело та вредзи у нашої култури та нашим єстве, ожию ознова дакедишнї „Руски новини“, чийо даєдни ридки прикладнїки мали лєм повласцени щешлїви поєдинци, та та велї други документи, кнїжки, тексти... Млади Руснаци у 21. віку годни, як на дланї, видзици читац шицки „Народни календари за Русинох“ хтори видавало РНПД за хтори мнє требало попреврацац можебуц та преїг 20 поїди та комори по родзинох та познатих же бим составел єден комплет, а тот комплет „випарел“ кед сом то зверел єдному приятельови на чуванє. Та нешка не мам лєм пар таки календари. Так же та яз несцерпєньом очекуєм таки дигітални витворєня у тим 21. віку, кед сом ознова годзен „мац“ подполни комплетспомнутих календарохла алє – на интернету. Оживїованє шицких виданьох з прешлосци та їх наукови обробок, то би требал буцскоро фантастични ефект дигіталізації о хторей ту приповедам. Будзе то, видзи ми ше, таке чувство як кед би чловец шеднул до часоплївней машини та у пар хвилькохла пошол до прешлосци, 100 роки назадок, та вец на мире читал новинку за новинку, календар за календаром... Тото цо нашим оцом та дїдом уж було проблем, не могли найсц таки ридши прикладнїки новинохла, часописохла, кнїжохла та подобне, новим генерацией не будзе проблем, вони з лєгкосцу годни видзици, читац та преучовац спомнути виданя.

Друга теза о хторей сом жадал повесц дацо о єї визийох за будучносц то интернаціоналізація здобуткохла рускеї култури. Наглашел сом же под интернаціоналізацію здобуткохла рускеї култури подрозумюєм комплетни процес отвераня нас та нашої култури, а з тим та шицких єї здобуткохла, гу швету. То важни, то значни процес. Дигіталізація та пласман єїпродуктохла на интернет то єдна файта интернаціоналізації. Розуми ше, пребиванє до швета ма своєю велї форми та способи. Єден з нїх то та друкованє велїх наших кнїжохла рижних профілохла та на языкохла хтори ше у швецє трима за вельки, односно, же на нїх бешедуя на стотки миллионіособи. То англійске, шпанске, китайске, гинду, арабски та други² бешедни подруча. Предпоставям же за Руснацохла од окремней значносци преклади, наприклад, літературних або публицистичних ділохла

на англійськи, німецьки, російськи та шпанськи пре можліву інтеракцію зоз читачами шицких профілох (од звичайних читачох по науковцох хтори би ше заінтересовали за даєдни обласци нашей култури) з тих язичних подручох.

Єст два або три способи друкованя кніжок, наприклад, (и) на англійським языку [англійськи язик інтересантний пре 2-3 факти, бо то язик хторимацеринськи коло 360 милиони людзох, але є други бешедни язик скоро милиярди и пол людзох у швецѣ, гу тому то такповесц офіційни язик интернету, цо тиж важне. Друга илустрация або бависко зоз числами таке: задумайце же од 360 милиони людзох хторим англійськи мацеринськи язик лем **єден промил** пречитапреклад нашей кніжки на англійськи, то число од 36.000 читачох у цалим швецѣ... а у нас тиражи кніжок 300 до 500 прикладніки! Та аж и пол промилу читачох то би було 18.000 читачох (ведей як цо нас єст у Войводини), а то 18.000 нови шанси же ше хтошка за дацо заінтригує урамикох нашей култури и нашого єства]. У єдней варианти то кніжка у хторей исти текст обявени паралелно, по англійськи (або на языку яки ше вибере же би на ньго бул преложени оригинални руски текст) и по руски, то звичайно теди кед то оригинални текст хтори потеразне **бул друковани** як руска верзия – у пририхтованю, наприклад, кніжка о руских древених церквох на Горніци хторей то будзе перше таке зявйованє та будзе паралелно у ней текст по англійськи и по руски (подварианта то, розуми ше, кед же такей кніжки по руски ведей нет, **а гледа ше ю**, вец приходзи до огляду повторене видаванє по руски и англійськи – приклад за то кніжка И. Г Ковачевич „Небо над Керестуром“, за читачохна англійським языку би була, вироятно, інтересантна, а у нас є ище вше гледана бо потерашні тираж попредати). И як друга або треца можлівосц, видавац значни литературни або публицистични діла наших авторох **лєм по англійськи** – приклад, даєдни публицистични діла Мирона Жироша, окреме його том 2, друковац **лєм у прекладзе** на англійськи, понеже на руским читательним подручу нет векши вимоги за повтореним тиражом даєдней його кніжки. Розуми ше, подобни комбинації як з англійським можліви и з другима спомнутима язиками кед би ше за то отворела потреба. Треба забуц у таких проєктох на **мали шветово язики**⁵ а нам, релативно, блізки и інтересантни – сербськи, горватськи, словацки, українськи, чеськи и подобни. Ефекти би були спод обчекованьох и не треба на таки проєкти розруцовац средства и моци.

Далей, здобутки нашей култури можеме предриліц до швета кед би ше о нїх писало наш шветових интернет-єнциклопедийох. Єдна з нїх то уж скорей споминана шлебодна єнциклопедия *Википедия* на хторей кажде може написац єнциклопедийну єдинку и то на ведей язикох, то завиши од поєдинца, почитуюци, при тим, основни правила тей интернет-єнциклопедії. Иншак, **кажде таке пробованє хторе не у складзе зоз правилами Википедії** будзе раз-два

5 Найвекши шветово язики то: китайськи язик (1,2 милиярди людзе), шпанськи язик (400 мил.), англійськи язик (360 милиони+1.5 милиярда людзох по швецѣ хторим то секундарни язик), гинду (300 мил.), арабськи (250 мил.)

посцереане. Сам профил енциклопедиї барз подзековни за пласованезмистох хтори ошвицуютак повесц шицки угли видзенья єдней култури, єдного народу або, у нашим случаю, єдней малейнационалней групи. Предносц *Википедии* у тим же би рижни авторе писали енциклопедийни єдинки на рижнородних комбинацийох языкох, на руским якосновним, але и на языкох яки вони ище знаю, значи, по сербски, русийски, украински, немецки, ангийски, мадярски, словацки итд.

Хавријил Кољесар

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА И ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА ТЕКОВИНА РУСИНСКЕ КУЛТУРЕ

Резиме

Дигитална обрада свих врста докумената (текст, фотофразије, видео, звук) из домена русинске културе, те њихов осмишљен пласман на интернет да би били доступни у целом свету јесте значајан посао који је, делимично, већ у току, али га треба уредити и каналисати. У напису се набрајају могући профили докумената те организације и удружења која располажу таквим документима. Осим на специјализованим веб-сајтовима, поменуће дигиталне фајлове би требало пласирати на светске интернет-базе података (YouTube, 4Shared, Picasa, Wikipedia) и друге.

Интернационализација тековина русинске културе подразумева комплетно отварање русинске културе према заинтересованим субјектима из целог света. Један од резултата интернационализације је и поменут процес дигитализације докумената, али и други пројекти као, например, издавање двојезичних књига (књижевног, публицистичког и историјског профила), на русинском и једном од великих светских језика (енглески, кинески, шпански, арапски, немачки, руски). Тако би било омогућено убрзано упознавање основних вредности русинске културе од стране уобичајених читалаца, али и научника и специјалиста који су заинтересовани за културе мањих националних групација. Или, чак, издавање комплетних књига у преводу само на стране језике ако су веома значајне за разумевање бића Русина у Војводини.

Havrijil Koljesar

DIGITALIZATION AND INTERNATIONALIZATION OF RUSYN CULTURAL HERITAGE

Summary

Digitalization of all of kinds of documents (text, photos, videos, sound files) from the domain of Rusyn culture and their thoughtful placement on the Internet to be accessible to the whole World is an important job, which is partially done but it should be better arranged and focused. In this article we listed all possible document types and associations which would take advantage of these types of documents. Mentioned digitalized files can be placed on specialized websites, as well as popular World's databases (YouTube, 4Shared, Picasa, Wikipedia) and other possible places.

One of the results of internationalization is the already mentioned process of digitalization of documents but other projects like publishing of bilingual books (literature, publicist, and historical profile) in Rusyn language and in one of more popular world's languages (English, Chinese, Spanish, German, Arabic, Russian). This could enable quicker acquaintance of basic values of Rusyn culture by common readers, as well as scholars and specialists which are interested in culture of small national groups, too. One of the projects could be publishing of books translated into English, Chinese, Spanish, German, Arabic, Russian as these books would be important for understanding of Rusyns in Vojvodina (Serbia).

Єлена Перкович, Нови Сад

РУСКА СТАРТНА ЛИНІЯ

Абстракт: Софінасоване и фінансоване культури през проєкти вимага од рускей заєдніці консолідацію мережі організаційох цивільного дружба. Повязоване у проєктней активносци руских ОЦД зоз другима неминовносьц. Стартна позиція рускей заєдніці и єй ОЦД статистично понад войводянського просеку.

Ключни слова: руски організації цивільного дружба, повязоване ОЦД, проєктне фінансоване культури

Текст котри пишем першештвенно шлєбодна інтерпретація ситуації и опарти є на обачліви факти котри ше у рускей заєдніці случели у 2017. року. Тоти факти, з оглядом же у тей хвилі не мож мац релевантну дистанцу, представляю лєм точку за можливу и єдноставну прецену тенденційох и процесох котри мож очековац у перидзе котри пред нами. У трох найважнейших інституціонално, статусно державних установах, *Руским слове*, *Заводзе за культуру войводянских Руснацох* и *Рускей редакції Радия и Телевизії ЯМС Войводини* пришло до пременки на ключних руководзацих местах, цо пре одход до пензії, цо пре урядово статутарни причини. Реалне очековац же тоти пременки принесу нови квалитет, а жадам буц ясна же почитоване спрам особох котри пред тим були на тих роботних местах щиро професийне. И други ключни руководзаци места як цо то *Школа*, *Руске слово* и *Национални совет* добре структуровани, та кед ше спод шицког подцагне смужку, нет причини за обаване о квалитету кадра котри вше, та и teraz „управя з локомотиву розвою Руснацох у Сербії“. Треба спомнуц и факт же целосна руска академска заєдніца твори високе статистичне число од 9,6 % вкупного руского жительствова, цо значи же скоро кажди дзешати Руснак/Рускиня високообразовани и єдна часц з нїх активно участвує у функціонованю рускей заєдніці и поштрєдно и непоштрєдно.

Ище пред дзешец роками група руских інтелектуалцох указовала (Русински форум ГЕА) на потребу своєфайтовей соборносци рускей заєдніці, дзе основне и ключне було обєдиньованє цо векшого числа думающих особох котри вибудую механїзми яки Руснацом обезпеча ефикасне укапчоване до сучасних цекох транзичийней трансформації державно политичного ушорєня Сербії. Тедишня иницијатива ше закончила у непохопйованю, але нашење котре теди пошате после децениї цихосци випатра дава резултати. Здобува ше упечаток же Руснаци нови модел фінансованя часци потребох меншинских заєдницох спочатку примали з резерву. Як преходзел час, похопели систему фінансованя

и сцерпезліво ше присподобую гу новей ситуациі. Шицко поведзене, односно написани констатації то нулта точка од котрей би руска заєдніца требала почач свою нову драгу. Вона спада до традицийних войволянских меншинских заєдніцох и ма солидно вибудовану структуру у образованю, култури и информованю. Нажаль, руска організаційна структура ище звикла функціоновац по правилех скорейшого часу, а то значи чекац сигурни и скормни дотациі од держави. Мрежа здруженьох гражданох (з найвекшей часци то культурно-уметніци дружтва) нешка дефиновани як невладова організаціі,можу (а не муша) представляц моц котру треба артикуловац и оспособиц за нови способ ділованя, окреме кед у питаню финансоване. Нет дилеми же софинансоване и финансоване (проекти) недержавних організаційох не ма алтернативу и же тарговище як алфа и омега сучасней цивилизації грожи прелігнуц шицко и каждого хто не присподобени гу тим трендом. Чи мож надбавиц планетарни тренд и закон вше агресивнейшого диктату креативней индустриі котра ма тенденцию целосну планетарну культуру униформовац до єдного моделу котри за ціль ма забаву и профит? Чи мож зочувац свой культурни модел, идентитет або голем цо длужей го отримач виталним, сучасним, а источашне и смисловим?

Уводнік до поруки котра далей шлідзи можебуц длугоки, але вшеліак потребни же би ше спатрел и локални и глобални контекст у котрим треба функціоновац. Як медзи першима добрима поцагами же Национални совет формовал окреми тим за потримовку організаційом цивилного сектору котри исную у рамикох рускей заєдніци. Його задача будзе помагац тим організаційом же би ше знашли у писаню проектох. Концом 2017. року Национални совет формовал Фондацию „Fundatio Rithenorum“ котра треба же би зачувала масток рускей заєдніци, обезпечела додаткови пенез за заєдніцу у рамикох законскей легулативи и апликовала на конкурсах. Невладовим організаційом остава же би указали вецей иницијативи, иновативносци же би свойо функціоноване обезпечили през адекватни проекти зоз котрима буду конкуровац на локалним, покраїнским и националним урвоню, а указац амбациі и за други фондациі и европски фонди. У тим смислу треба мац план, нароком не хаснуем слово *стратегия* бо ми ше видзи же то вираз зрайбани и деградовани. Важне плановац цо и з яким темпом каждая невладова организация жада дацо поробиц и у складзе зоз тим одредзиц цилі и задачи котри окончи зоз конкретним проектом. У тей фази треба гледац помоц и потримовку тих котри розположени помогнуц, насампредз Тиму за писане проектох Национального совету. Тиж так руски організації би ше требали повязовац медзи собу, окреме кед маю исти интерес або проблем. Тото повязоване на проектох би требало пестовац и зоз подобнима організаціями других меншинских заєдніцох, але и з організаціями векшинского народу. На концу треба знац же кед ше жада конкуровац за европски проекти, єдно з основних условийох то регионалне повязоване у котрим єдно спомедзи ключних условийох же би ше на писани конкурс привели партнерски організації найменей зоз

трох аби штирох жемох региону. За викрок зоз терашней фази функціонування рускей заєдніци треба звладац и даєдни психологїни препречєня и прилапиц квалитетни модели справованя. Як перше, требало би вецей медзисобней потримовки, уважованя и солидарносци актерох котри духовно и материялно участвую у воздзвигованю рускей заєдніци. Вецей уважовац особи на вибраних функцийох чия задача и обовязка же би добре управляли зоз ресурсами заєдніци, за цо су особне одвичательни и пред руску заєдніцу и пред Законом. На найменшу можлїву миру звесц подцєньованє, непочитованє, подозривосц, узки локални интереси. Руска заєдніца похопела диктат часу, але би требало вецей робиц на запровадзованю кодексу за нову ситуацію и вибудовац фер правила на тарговищу идейох. Вибудов мрежи організаційох цивилного дружтва до єдного функціонального организму видзи ше найважнейша задача котра стої пред заєдніцу.

Кед сом почала писац тот текст, була сом прешвечена же вон будзе лєм моя обсервация стану, без податкох. Праве пред його писаньом до рук ми дошли два публикації у котрих сом нашла статистични податки и факти котри насампредз охрабрую руску заєдніцу у домену теми того тексту. Так у вигледованю др Александра Раича¹ котре облапя период од 2011.по 2016.рок, стої же руска и румунска заєдніца маю надпросеково розвиту мрежу організаційох цивилного дружтва у одношеню на други традиційни меншински заєдніци у Войводини. На дзешец тисячи жительство, Руснаци маю 15.8 організації цивилного дружтва. Гу тому доложме и факт з истого вигледованя же од старих националних мешинох „надпросекову закритосц свойого жительство зоз финансийну потримовку зоз бюджетом АП Войводини уживаю Руснаци и Румуне “. Руска заєдніца за вигледовани период достала 4.401.206 бюджетни средства на дзешец тисячи житељох.² Други охрабруюци факт котри вецейраз констатовани у недавним вигледованю YUCOM-а (Комитет правнікох за людски права) то же руска заєдніца спомедзи меншинох поробела найвецей у уключованю младих до роботи Национального совиту и уважованю потребох младей генерації³. То вшелїяк ситуація котра дава добру перспективу же ше Руснаци маю на цо опрец и же континуитет ма свою сигурну карику у ланцу будованя и очуваня национального идентитету.

1 Др Александар Раич, Економски аспекти очуваня и рзвою културних правох националних меншинох у Автономей покраїни Войводини, Мост, число 5, Завод за культуру Войводини, 2017.

2 Исте, бок 32-36.

3 Уключованє младежских перспективох и потребох младих до роботи националних совитох националних меншинох (прецена стану), YUCOM, Београд, боки 41, 2017.

Јелена Перковић

РУСИНСКА СТАРТНА ЛИНИЈА

Резиме

Суфинасирање и финансирање културе путем пројеката изискује од русинске заједнице консолидацију мреже организација цивилног друштва. Повезивање у пројектној активности русинских организација цивилног друштва са другима је неминовност. Стартна позиција русинске заједнице и њених организација цивилног друштва је сатистички изнад војвођанског просека.

Jelena Perkovic

RUSYN START LINE

Summary

Financing and co-financing of the culture through projects requires from the Rusyn community to consolidate a network of civil organizations. Connecting in the project activity of Rusyn civil organizations with others is inevitable. The starting position of the Rusyn community and its civil organizations is statistically above the Vojvodina average.

Соня Виславски, Руски Керестур

ВИРАЖЕНОСЦ НАЦИОНАЛНОГО ИДЕНТИТЕТУ ПРИ РУСНАЦОХ

Абстракт: Податки достати у виглядованю указую же постої умерено виражена вязаносц за националне походзене при шицких особох, без огляду на роки старосци. Руснаци не идеалізую пребарз свою националну припадносц, але су ей свидоми и не кладу ю до другого плану. Тот факт потримує и того же Руснаци почитую свою культуру и обичаї, чуваю свою националну окремносц, а окреме цеши факт же постої виражене становиско котре ше одноши на очуване власного нашілїдства, а покля того становиско постої, и покля ше руске нашілїдство преноши з колена на колена, не треба же бизме ше бали же наша заєдніца вимера.

Ключни слова: национални идентитет; Руснаци; национална свідомосц Руснацох

Увод:

За єдну националну заєдніцу важне єй заєдніцке нашілїдство и история, котри ше преноша з колена на колена, але, окреме того, и верене до заєдніцкей судьби тиж отримує заєдніцу и чувство припаданя. Не раз слушаюци дакого як забува на наш язык и обичаї, и рижни думаня о тим як блядне наша заєдніца бо нет младих котри би ше уключели до єй роботи и живота, зацикавела сом ше за тоту тему. Чи то наисце так и чи постої розлика у вираженосци национального идентитету медзи младима, на котрих, як часто гуториме „швет остава“, и медзи особами уж формованого идентитету, дознали зме през виглядоване зробене на нашей рускей заєдніци.

Национални идентитет, спрам даєдних авторох (Шибєр, 1988) можеме одредзиц як чувство припаданя одредзеной групи хторе особа здобува у процесу социализації. Тот процес подрозумує здбуване языка, традиції, культури националней заєдніци, историйного нашілїдства, а котри подпомагаю виедначованє особи з группима вредносцами и интересами, та и зоз групу односно заєдніцу у цалосци. Же бизме легчейше розумели поняє национального идентитету, пробуєме го потолковац през компоненти котри спрам єдней

авторки (Финиєва, 1990) творя націонални идентитет. Перша з компонентоx то самоідентифікація, односно визначованє особи як члена даєдней націоналней заєдніци, а котра не муши буц єй національного походзєня. Потим, чувство припадносци своєй етнічней заєдніци, котре ше може рушац од формалней припадносци, котре не уключує емоціоналне уключованє, до моцней вязаносци зоз заєдніцу. Єдна з компонентоx національного идентитету то и становиско гу членству у заєдніци, котре не муши буц нужно позитивне, але го найчастейше характеризую гордосц и задовољство пре припаданє націоналней заєдніци. И на концу, націонални идентитет можеме потолковац и на основи уключеносци до роботи и живота власней націоналней заєдніци котре ше одноши на хаснованє язика, запровадзованє интимних вязох, припаданє релігії, уключеносц до политичних активносцоx котри вязани за zlepшанє статуса своєй заєдніци, знанє о націоналней култури и исторії и подобне.

Виглєдованє:

Виглєдованє котре пробовало дац одвит на поставєну тему зробєне у януаре 2018. року. У нїм участвовали 109 особи, з котриx 62 (56%) особи женского полу и 47(44%) особи хлопского полу, возросту од 15 до 75 рокоx (просєкова старосц була 29,92 роки). Учаšníки у виглєдованю були подзелєни до двох возросних категорийох. Так першу категорию творєли 60 особи, односно 55% учаšníкоx, а другу од 27 до 75 рокоx творєли 49 особи, односно 45% учаšníкоx. Виглєдованє уключовало 109 особи зоз 14 местох (валалоx, варошоx и державоx). Найвєкше число особох, їх 54 односно 49,6% з Руского Керєстура, 29 односно 26,6 % з Нового Саду, 8 односно 7,3% з Коцура, потим по двойо односно 1,8% з Дюрдьова, Шиду, Вербасу и Швайцарскєй, по єдна особа, тє. 0,9% з Бачинцоx, Суботици, Кули, Австриї, Канади, Мєлбурну и зоз Загребу, док ше три особи не жадали вяшніц.

Випитованє вираженосци національного идентитету при Руснацоx уключовало виполньованє питальніка, НАИТ-скали національного идентитету (Чоркало и Каменов, 1998) тє. єй прєширену верзию - НАИТ-К (Каменов, Єлич, Францєшко, Михич, 2006) чийо твєрдзєня прилагодзєни гу датому виглєдованю. Скала котра похаснована у тим виглєдованю облапєла 29 твєрдзєня, ликєртового типу, цо значи жє особа на скали мала означиц єдно спомєдзи пєйцоx числоx котрє прєдстављало єй становиско о датим твєрдзєню. Значєня числоx були шлїдуюци: 1=Вообцє ше не складам, 2=Не складам ше, 3=Неодлучни сом, 4=Складам ше, 5=Подполно ше складам. Так ше резултат на скали руша од 29 до 145, а вєкше число значи и вираженши націонални идентитет (прикладнік питальніка дати на концу текста у прилогу). Шицки податки обробєни у статистичней програми СПСС.

Результати:

Достати результати указую на умерено виражени націонални ідентитет при Руснацох (просекова вредносц виноша 102,04), медзитим, не постої значна розлика медзи двома категориями, цо значи же и при младих и при старших национални ідентитет под'єднак виражени. Же бизме баржей потолковали достати результати, пробуєме подробнїйше потолковац твердзєня дати у питальнїку.

Позитивни одвити на твердзєня под шорним числом 4, 6, 11, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 24 и 25 и висши результати указую на ясно формовани націонални ідентитет, високо розвитку свідомосц о припадносци своєї націоналней заєднїци и придаванє велького значєня тей факти ідентитету, прето же нам вона дава чувство же дзешка припадаме. Просеково вредносци виноша 49,87 за першу групу и 52,73 за другу групу и указую на то же Руснаци маю формовани націонални ідентитет и придаваю му значносц.

Позитивни одвити на твердзєня под шорним числом 5,9,10,13 и 18 и висши результати указую на наглашене идеализованє власней націоналней заєднїци, дистанцованє од припаднїкох других националних заєднїцох, але и од припаднїкох своєї націоналней заєднїци котри не дзєля таки позитивни становиска о значєню націоналней заєднїци. Просеково вредносци виноша 14,05 за першу групу и 14,90 за другу групу и гуторя о тим же Руснаци не идеализую пребарз свою націоналну заєднїцу, свідоми су єї значносци, але ше не дистанцію у одношеню на других и на своїх членох котри не дзєля подобни становиска.

На основи твердзєньох под шорним числом 21, 3, 8 и 1 можеме видзиц чи припаднїки рускей націоналней заєднїци примарно до виражєня кладу общи людски вредносци и пестую чувство припаданя заєднїци чловечества у котрей подзелєнє на нації прилапєнє, але положєнє до другого плану, або ше аж тоти подзелєня критикую. Просеково вредносци виноша 10,50 за першу групу и 10,14 за другу групу и гуторя о тим же Руснаци горди на то цо су.

Твердзєня под шорним числом 26,27,28 и 29 указую кельо Руснаци мотивовани за активне участвованє у живоце своєї націоналней заєднїци як цо то власне роздумованє лебо интеракция з другима о своєї націоналней заєднїци и акції котри доприноша очуваню національного ідентитету як цо то, наприклад, почитованє обичайох. Просеково вредносци виноша 14,27 за першу групу и 14,45 за другу групу и гуторя о умереней уключеносци Руснацох до живота своєї націоналней заєднїци. Постої интересованє, информованє о походженю, медзитим, воно не нательо вираженє.

И на концу, твердзєня под числом 2, 7 и 12 указую кельо Руснаци вирни гу своєї націоналней заєднїци цо ше одноши на націоналне наслідство, односно, ту ше націонални ідентитет трима як часц колективного културного ідентитету

котри ше преноши з генерації на генерацію и просеково вредности 11,32 за першу групу и 12,31 указую же Руснаци свидоми того и тримаю до того же би ше руске нашілдіство преношело з генерації на генерацію. Тоти резултати ше баржей одноша на другу групу особох од 27 до 75 рокох, медзитим, розлика барз мала и прето би ше тото вигледоване требало повториц на векшим чишле особох же би ше достало яснійшу слику.

Заклученє:

Податки достати од 109 учашнікох у вигледованю котре зробене у януаре 2018. року указую же постої умерено виражена вязаносц за националне походженє при шицких особох, без огляду на роки старосци.

Руснаци не идеализую пребарз свою националну прпадносц, але су ей свидоми и не кладу ю до другого плану. Тот факт потримує и тото же Руснаци почитую свою культуру и обичаї, чуваю свою националну окремноц, а окреме цеши факт же постої виражене становиско котре ше одноши на очуванє власного нашілдіства, а покля тото становиско постої, и покля ше руске нашілдіство преноши з колена на колено, не треба же бизме ше бали же наша заєдніца вимера.

На концу, вшелїяк потребно надпомнуц же число добродзечного участвованя особох у вигледованю, наспрам реального числа Руснацох, барз мале и прето тоти резултати не треба брац зоз подполну точносцу, але у наиходзацим периодзе повториц дате вигледованє на вельо векшим чишле особох.

Прилог 1.

Вираженосц национального идентитету при Руснацох

Почитовани,

Пре потреби вигледованя котре будзе обявене у часопису „Studia Ruthenica“ у організації Дружтва за руски язык, литературу и культуру, под назву „Вираженосц национального идентитету при Руснацох“, пред вами ше находза 29 твердзєня з котрима ше у одредзєней мири можеце складац або не складац. Попри каждого твердзєня находзи ше скала зоз числами од 1 до 5. Преценьце у якей мири ше складає з одредзєним твердзєньом и означце число котре одвитує вашому становиску.

Нет точни и погришни одвити. Податки анонимни и буду ше хасновац лєм за наукову роботу.

Єдини условия же бисце выполнєли тот питальнік то же бисце мали вещей як 15 роки и же бисце припадали гу рускей националней заєдніци.

Значєня числох шлідуєци:

1. Вообщє ше не складам
2. Не складам ше
3. Неодлучни сом
4. Складам ше
5. Подполно ше складам

Дзекуєм!

	Вообщє ше не складам	Не складам ше	Неодлучни сом	Складам ше	Подполно ше складам
1. Лоялносц гу власней нації важнейша од лоялносци гу самому себе.	1	2	3	4	5
2. Визначованє националних означеньох (прикметох) вираз примитивизму.	1	2	3	4	5
3. Тримам же сом, на першим месце, граждан швета.	1	2	3	4	5
4. Дзеци треба учиц же би любели свой народ.	1	2	3	4	5
5. Гоч мой народ малочислени, у нїм єст вельо вещей способних людзох як у других народох.	1	2	3	4	5
6. Горди сом на историю своего народу.	1	2	3	4	5
7. Дзецом би одмалючка требало усаджовац национални дух.	1	2	3	4	5
8. Чловечество представя праву людску заєдніцу; прето кажде подзелєнє на нації чкодліве и безсмысловє.	1	2	3	4	5
9. Порихтани сом дац живот за свой народ.	1	2	3	4	5
10. Чловек без ясного чувства националней припадносци то чловек без идентитету.	1	2	3	4	5
11. Тримам же сом барз свидоми припадносци власней нації.	1	2	3	4	5
12. Кажда нация би требала пестовац свойо национални идеали.	1	2	3	4	5
13. Людзе котри не любя свой народ заслужую презрєнє.	1	2	3	4	5

14. Не чувствуем же припадам ані гу єдней нації.	1	2	3	4	5
15. Чувство вязаносці за власні народ єдно з накрасших чувствох котри поединец може мац.	1	2	3	4	5
16. Барз ми важна припадносць моёй нації.	1	2	3	4	5
17. Не чувствуем же вредзім пре богату культуру мойого народу.	1	2	3	4	5
18. Без чувства своёй нацональнай припадносці, бул бим худобні.	1	2	3	4	5
19. Гоч дзе да жием, наглашоваў бим сваю нацональную припадносць.	1	2	3	4	5
20. Моя нацональнасць ми цалком неважа.	1	2	3	4	5
21. Я перше припадам чловечеству, а аж потім своёй нації.	1	2	3	4	5
22. Вше кед чуём нашу нацональную гимну почувствуём пыху (гордосць).	1	2	3	4	5
23. Припаднікі істогаму народу бм шэ требалі вше трымаць ведно.	1	2	3	4	5
24. Нацональна прыпадносць мн дава чувство цалоснасці.	1	2	3	4	5
25. Намагаў сом шэ дознаць цо вецей о своёй нації, напрыклад о ёй історыі, традыцыі і абічаях.	1	2	3	4	5
26. Актыўны сом у арганізацыях і групам у котрых векшына прыпаднікі моёй нації.	1	2	3	4	5
27. Часта раздумуём о тым як мая нацональна прыпадносць дзействуе на мой жыт.	1	2	3	4	5
28. Же бим дознаў цо вецей о своім нацональным походзенню, часта сом з другіма бешедоваў о своёй нації.	1	2	3	4	5
29. Почитуём культурны абічаі своёй нації; варым нацональны едла, слухам нашу музыку і почитуём традыцыю.	1	2	3	4	5

Литература:

- Kamenov, Ž., Jelić, M., Franceško, M., Mihić, V. (2006). Odnos nacionalnog i evropskog identiteta i stavova prema evropskim integracijama građana Zagreba i Novog Sada. *Društvena istraživanja*, 15 (4–5), 867–890.
- Mihić, V. (2009). Da li smo i mi evropljani? Povezanost i korelati evropskog i nacionalnog identiteta. *Psihologija*, 42(2), 203–220.
- Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of Research. *Psychological Bulletin*, 108, 499–514.
- Šiber, I. (1998). *Osnove političke psihologije*. Zagreb: Politička kultura.

Соња Виславски, Руски Крстур

ИЗРАЖЕНОСТ НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА КОД РУСИНА

Резиме

Подаци добијени у истраживању показују да постоји умерено изражена везаност за национално порекло код свих испитаника Русина, без обзира на године старости. Русини не идеализују превише своју националну припадност, али су је свесни и не стављају је у други план. Ту чињеницу подржава и то што Русини поштују своју културу и обичаје, чувају своју националну посебност, а посебно охрабрује чињеница да постоји изражен став који се односи на очување властитог наслеђа. Докле год такав став постоји, и докле год се русинско наслеђе преноси с колена на колено, Русини не треба да страхују да њихова заједница изумире.

Sonja Vislavski, Ruski Krstur

EXPRESSION OF NATIONAL IDENTITY AMONG RUSYNS

Summary

The data obtained from a survey show that there is a moderate affinity for national origin among all Rusyn subjects, regardless of their age. The Rusyns do not idealize their nationality too much, but they are aware of it, and do not put it on the secondary place. This fact is supported by the phenomenon that Rusyns respect their culture and customs, and preserve their national peculiarity. Notably encouraging is the evidence that there is a strong awareness regarding the preservation of their own heritage. As long as such an attitude exists, and as long as the Rusyn legacy is passed down from generation to generation, the Rusyns should not be worried that their community is disappearing.

Миломир Шайтош, Нови Сад

О ФОЛКЛОРУ РУСНАЦОХ

(Компаративна анализа национално-фолклорно-кореографскей
ситуації при Руснацох)

Абстракт: У роботи приказане як ше танци, але и шпиванки и облечиво хтори неавтентични за Руснацох представя як руски, а занедзбуе ше коломийку и чардаш. Тиж ше наглашуе потребу записованя фолклору (шпиванкох, танцох, митох, легендох, приповедкох, сказкох итд.) Бачкей, Сриму и рускей Горніци.

Ключни слова: Руски танци – чардаш, коломийка; українски танци – гопак, козачок; мадярски танци; словацки танци; руске облечиво; кореография

За вещей як 20 роки, кельо прешло од обявйованя фельтону Силвестера Гачи под назву „Фолклор Руснацох“, хтори обявени у „Руским слове“ у септембру и октобру 1996. року, велї ствари ше послучовали. Так, наприклад, у рускей култури пришло до ясней диференцияції цо руске, цо українске, а цо словацке. Медзитим, кед фолклор у питаню, ище вше дзепоедни ствари не розчисцени, односно не пришли у подполносци на свойо место.

Як и до велїх других стварох вязаних за наш руски народ, так и до руского народного фолклору найвещей ше „розумя“ и розправяю о нїм праве гевти цо насправди о тим нїч, лебо барз мало знаю. За таких, фолклор – то не лєм шпиванки и танци, але вельо вещей. О тим цо то (музични) фолклор, могло би ше нашироко писац, але даме лєм найкратшу дефиницию хтора ма два значеня: то продукт народней творчосци, а тиж и наука хтора тоту материю-продукт зазберуе, вигледуе, дефинуе и класуе спрам одредзених принципох.

Же би ше за продукт народней творчосци єдного народу могло повесц же є фолклор характеристични за самостойни народ, муша буц формовани шлїдуюци фактори традиції:

континуитет,	хтори повязує тешашньосц зоз прешлосцу,
вариране,	хторе настава од творительного импульсу поєдинца лебо групи, и
селекция,	хтору окончує заєдніца одредзуюци єдну лебо вещей форми за тирване одредзеного продукту своєї творчосци.

Понеже тоти фактори традиції єст и при Руснацох, мож з полным правом повесц же Руснаци (Русини, Лемки) маю свой автохтони и препознатливи фолклор цо их, медзи иншим, кладзе и до категорії самостойних – окремих народох.

Знаме же Руснаци, як у Старим, так и у Новим краю жили и жию ведно, лебо у дотику зоз Словацями, Поляцями, Мадярами, Немцями, Румунами и другима, и то мушело зохабиц и ище вше зохабя шлїд на руски фолклор. „По приселєню до Бачкей, традицийни фолклор Руснацох дожил уплїв нового стредку: сербского, горватского, южномадярского, немецкого, але у основи вон зачувал свою националну специфичносц. Пре тоту причину у фолклору Руснацох Бачкей, ведно з оригиналними фолклорними творами, находзиме блїзши або дальши вариянти шпиванкох, преказох, обичайох яки єст при Чехох, Словацох, Поляцох, Мадярох, Немцох и даєдних других народох, при чим кажди з тих народох трима тоти фолклорни твори за своєю... Заєднічки живот, з другого боку, збогацовал национални култури тих народох, а тот медзисобни уплїв хтори тирвал през велї стороча найбаржей ше указал на фолклору. Народ (не лєм руски – доложел и подцагнул М. Ш.) пожичовал лєм таки цудзи фолклорни твори яки одвитовали його естетичним, уметніцким и социално-политичним поглядом и смаком. Кажди твор преходзел през процес колективней адаптації и ‘шлифованя’, а резултат того бул же ше го присвоєло, та постал равноправна компонента власней култури. На його цудзе походzene ше барз швидко забувало“¹. Прето нешка чежко, кед же не и неможлїве, повесц з подполну сигурносцу цо „чистокревне“ руске, але прето барз легко повесц же цо не руске.

Слухаючи преподаваня єминентних и обєктивних фаховцох з обласци фолклору, стретаючи ше з одвитууюцу литературу, як и з дальшим преучованьом тей тематики, з участвованьом на покраїнских семинарох за корєографох, а окреме на основи контактох зоз музично-фолклорними фаховцями зоз Горніци и чераючи информации зоз нїма, на даскельо заводи сом писал и гуторел же ище пред Другу шветову войну, а окреме после нєй, наш руски фолклор барз ошербени и зоз нього на вшелїяки способи очисцени и повируцовани руски фолклорни елементи, а уводзени неруски. А вец ше и други народи у окруженю погришно научело же то шицко – руске. Тото же други народи погришно научени

1 Микола Мушинка, “Фолклор Руснацох Войводини”, НВРО “Руске слово”.

не натільо недобре, кельо недобре того же и часц власного народу наведзена на погришне верене, думане и векше почитоване цудзого як свойого. Дзекуючи праве такому справованю часци рускей „интелектуално-культурней елити“, дзепоедним народом ше як „на тацни“ оможлівело преберац автентични руски фолклорни елементи, хтори вони тераз тримаю за свойо, а нам ше онеможлівое повесц же су нашо, руски, и врациц их назад.

На кореографох остава неупутеним указовац и доказавац, а тиж би и вони сами мушели знац, пре роботу хтору робя и пре младих зоз хторима робя и хторих би мали дачому научиц, же цо руске, а цо не руске. Нажаль, ест таких „кореографох“ хтори то не знаю и, цо ище горше, не сцу знац. А кед ту гварим „руске“, думам на гевто цо руски народни скарб и руска народна традиция тримаю як свойо и за свойо, а не гевто цо би на основи субективного дожица, лебо даякей „освидоменосци“ дзепоедни жадали.

Но, не лем у питаню дзепоедни тkv. кореографи. И даедни новинаре-редакторе у наших медийох донедавно часто указовали свойо незнане и непознаване обласци о хторей информовали, те. о фолклору. Так ше на даскельо заводи, свойочасово, могло чуц (окреме после „Ружи“, „Жатви“, рочних концертох, госцованьох у иножемстве итд.) же тот-и-тот ансамбл одтанцовал мадярски, словацки лебо українски танци, потим, яке то обличиво мал и подобне. Гоч то, у ствари, шицко були руски танци и руске обличиво. Но, ситуація ше у остатніх даскеліх роках обачліво zlepшала по тим питаню.

Заш лем, треба ше здогаднуц словох Онуфрия Тимка хтори, свойочасово, у єдней вияви гварел же вельке препущене и чкода же не записани и обробени музични фолклор (писні, мелодії, шпиванки и танци) Руснацох/Русинох зоз шицких крайох дзе вони жию, те. зоз цалей Горніци². Тото, медзи иншим, привело до поступного и часточного сцераня зоз паметаня руского народу (окреме и найвецей у Бачкей и Сриме) гевтого цо насправди його кед фолклор у питаню. На щесце, ище ест гевтих, старших, на валалох, хтори паметаю стари танци и шпиванки, а и на дзепоедних руских свадзбох того ище мож чуц и видиц. Тиж, на веліх иноземних фестивалях руского/русинского фолклорного скарбу виводза ше (стилизовані) народни танци у ритме и гармонії чардашу зоз хаснованьом „чапашох“ и других кореографских елементох за хтори дзепоедни ту, у Войводини, твердза же су не руски, але словацки, мадярски, лебо румунски.

Таке одрекане од свойого власного и непознаване матерії о хторей ше бешедує/пише, окреме ше зявює кед даеден наш фолклорни ансамбл (од)танцує стилизовани народни танци (окреме зоз Шаришу лебо Земплину) у хторих ест „карички“ и „чапаші“, а танцюю ше на чардаш. Силвестер Гача гвари: „... ,карички“, ,чапаші“ (*чапкане* на шаришско-земплинескей обласци, та *пляскане* на Подкарпат'ю) и чардаши (чардаш як танечна форма не постої, то заедніцка

2 Як „Горніцу“ подрозумюєме обласц нешкайшей восточней, „виходнярскей“ Словацкей (дакедишню Спишску, Земплинску и Шаришску жупанию-комитат), часточне заходну Галичину, Лемковину (южна Польска) и Подкарпатску (Закарпатска-заходна), нешкайшу Україну.

назва за танци цо ше ,чардаши' – преберали з ногами, на вешелю под ,чарду') ше танцюю на цалей Горніци, од Кракова и Перемишля, преїг Шаришу, Земплину, Подкарпат'я по Гуцулщину. Руснаци зоз Бачкей их тиж танцюю и шпиваю на свадзбох и вешельох аж по нешка"³. Же ше чардаш танцовал и танцує медзи Руснацами Бачкей и Сриму зошицким логичне и розумліве, бо зоз приселєньом на Долню жем у 18. вику, Руснаци принесли зоз собу и танци зоз Старого краю.

Гоч тоти танци кореологийно и кореографски не записани, зна ше же були, з найвекшей часци, у метрики и гармонії чардашу зоз хлапцовским (хлопским) чапашами и дзивоцким (женским) каричками. „А тоти цо сцу ,очисциц' гевто цо не по їх смаку ... знаю же векшина Руского Керестура населєна зоз Земплинско Керестура, Збегньова, Рускова, Чельовцох, Жипова, Капушанох, Макова ... але вони и далей дриляю политику до етнології и манипулюю – ,чисца'. Так же за нїх кажде кламе народни скарб хто хаснує фолклористику цалей Горніци“⁴.

У новиши час, зоз своїм розвойом и ясну видефинованосцу состояних часцох, чардаш здобул висши уровень, так же го сучасни музични теоретичаре и фолклористи прилапою и дефиную як танєчну форму. Велї, а окреме Руснаци, не знаю же чардаш стародавни славянски танец у 2/4 лебо 4/4 такту зоз двох часцох: першей, хтора ма назву „Лассу“ (танцує ше помали) и другой часци под назву „фриска“ (лебо „фришка“, и танцує ше швидко, ,фришко“, и темпераментно). Чардаш компоновали велї познати шветово композиторе як цо то Шуберт, Лист, Калман итд. Угри (Угри), тє. Мадяре хтори у 8–9. вику пришли на простори штредней Европи, дзе спрам историйних жридох жили Руснаци⁵, у наиходзацих виках, медзи велїма другима стварами, превжали и присвоєли и тот танец од славянских старобивательох, приспобобели го себе, його часцом дали свойо назви место славянских и преславели го у цалим швецє як свой.

А же чардаш стародавни танец, потвердзую у своїх ділох музичней фолклористики (як музикологийней дисциплини) найпознатиши мадярски и припознати шветово музикологи, Бела Барток и др Золтан Кодаль. Вони двоє часто ведно робели и сотрудзовали, та так позазберовали коло 13000 мадярски, словацки, руски/русински, румунски и други народни нашпиви. Вигледовали и преучовали, попри мадярскей, и словацку, руску/русинску, румунску и болгарску, а Барток и турску и арабску народну музику. Бела Барток поставел перши систематски основи компаративним студийом музичного фолклору.⁶ Без того би нешка не було можліве наукове записованє, преучованє и виучованє музичного и танєчного фолклору.

3 Силвестер Гача, „Фолклор Руснацох“, „Руске слово“, 13.10.- 04.11.1996, б. 10-21.

4 Исте.

5 Гоч даєдни историчаре тримаю же подкарпатски жеми були состояйна часц Киевскей Руси, заш лем тота гипотеза по нешкайши дні не ма прешвечлїви докази, але єст докази же на просторох штредней Европи Руснаци жили.

6 Енциклопедийни лексикон музичней уметносци, Београд 1972, том 12.

Прето, кед слово о чардашу, шицки гевти хторим завадза же го чуо и видза на наших сценах та рубу по нїм як сцигну, а декларує ше як заштитніки рускей култури, требали би знає же рубу по самим єй фундаменту, голєм кед танци у питаню.

Нажалє, наш руски танєчни фолклор барз мало преучени. Же то так, мож з велькей часци „подзековац“ и таким цо пре свойо власни интереси сперали и не оможлївовали же би ше наш руски танец записовал, вигледовал, виучовал и описовал, бо би резултати того шицкого руски танєчни фолклор сигурно позиционовали на їм нежадани бок. А „...народни танец не мож вигледовац, виучовац и описовац видвоєно од инших обласцох култури и повисци у нас! Народни танец часточка общей духовней култури Руснацох на Горніци и Панонїї. Як цо то и язык, облєчиво, музика, шпиванка, тканє, вишивка, легенда, присловка, мит, вира, обряд, прикраса (орнаментика), глїнарство и так далєй и так далєй. И танец нам не може буц нїяким концом ‘з України’, алє му корєнї мушиме вигледовац праве у власним штрєдку, на власним огнїщу! А нашо огнїще то Горніца и Пригорніца, односно Горня Панония – Шариш, Земплин, Мармарош.“⁷

Єдну з причинох прецо наш руски фолклор мало преучени мож найсц и у уж спомнuteй вияви Онуфрия Тимка. Незаписованє мелодиї и кореографїї (кореографско-кореологийних елементох), як и прєменка способу и стилу живота, та и прєменка облєчива з приселєньом на ‘Долніцу’, привєдло до поступного прєставаня танцованя велїх (не шицких!) стародавних танцох, а з тим и їх забуваня.

Кед ше Руснаци приселєли на Долню жєм, мушєли у подполносци прємєнїц способ и стил живота, та вєц прємєнєли и облєчиво. Так Руснак „...мушєл зруциц надраги з билого набиваного сукна, а облєчиц широки конопово гачи, бо так глєдала широка жєм (ровнїна), кукурица и мотика долу, а горуєц слунко од горе“.⁸

Донєдавна ше часто могло чуц же ше не зна, бо, нїби, нєт податки, о тим же як Руснаци були облєчени у часох сєлїдби и по нєй, та же вєц лєпше прилапиц стилізовани костюм восточного Подкарпат’я, як костюм прєшовского, шаришского лєбо земплинского арєалу. Таки нєнсєнєс нє жадам анї коментаровац. Мойо становиско же то штучно направєни и видумани проблем. Треба лєм послухац бєшєду Руснацох спомнутих крайох (Прєшов, Шариш, Земплин), прєучиц податки, документи одкаль ше Руснаци приселєли до Руского Керєстура и Коцура, та гєвтому хто добронамирни и хто сєє шицко будзє яснє и вєцєй нїгда не будзє споминац нїби „проблєм“ облєчива.

На основи мойого вєцєйрочного виглєдованя, зоз сигурносцу можєм повєсц же єст три основни типи руского народного облєчива:

7 Юлиан Д. М. Колєсаров, “Руски народни танец 1”, 1978, Монтрєал, Канада, б. 14, 31-33, 107.

8 Силвєстєр Гача, “Фолклор Руснацох”, 13.10.-04.11.1996, б. 10.-21.

- бачванско-сримске, а по найновшей терминології: панонске,
- лемковско-шаришско-земплинске, и
- подкарпатске.

Кажди з тих трох основних типох-вариянтох руского народного облечива ма значне число подвариянтох. Тиж, każde руске населене место могло мац, лебо мало даяки свойо, оригинални деталі по хторих ше його жителе розликовали од жительох других местох (напр: стил вязаня хусточки, випатрунок-форма фитюли-чепца, фарба шматох, лайбика, фартуха, брушліка, лебо стил вишивки и подобне).

Облечиво, окреме женске, вше провадзело модни тренди, та то так и при наших Рускиных. Знаме, а и то барз легко мож утверdziц з поровнованьом, же „мустра“ за женске руске облечиво Бачкей и Сриму з конца 19. и першей половки 20. вику було женске облечиво войводянских Швабицох, Шокицох и окреме Буневкох. Чижми при дзивкох и женох (найвцей чарней фарби, жовтей меней, а червеной барз мало и лем у окремих нагодох) уж були вируцени зоз хаснованя и забути пре непрактичносц ношеня на войводянской ровніни, за розлику од практичносци тей обуї у горох. Кед хлопске облечиво у питаню, ствар ище єдноставнейша, бо облечиво стандартне за шицких войводянских хлопох (зоз малима розликама хтори творя: упасана/випасана кошуля, меней лебо вецей богатши прикраски як цо то метални гомбички, лебо вишивка на лайбику итд.), тє. зоз „своей роботи“ широки конопово гачи, иста така кошуля, лайбик и калап, а як обуї: бочкори лебо чижми. Як цо ше при дзивкох и женох чижми вецей не хасную, так при легиньох и хлопох острожки вируцени и зоз каждодньового и зоз шветочного хаснованя. Зачувани су лем у народним паметаню и шпиванкох.

Розуми ше же так облечени войводянски Руснаци вше ридше танцовали танци Старого краю, а вше частейше танєчни продукти того, войводянского поднебя, гоч у народзе остало паметанє о чардашу, чапашох, каричкох. И то уткане до обичайох хтори тераз мож видзиц, євентуално, лем на руских свадзбох хтори, нажал, єст вше меней и меней. Тото забуванє на стародавни фолклорни елементи, танци и облечиво мож прилапиц як часц адаптованя и прилапйованя условийох живота у новим штредку, у новим краю. Медзитим, факт же до того пришло поступне и аж после 100–150-рочного перебуваня ту, на тих просторох, а не, як цо би ше могло подумац, такой по присельованю. Прецо то так? Часц одвиту би ше, євентуално, могло найсц и у роботи Дюри Латяка, хтори на єдним науковим совитованю 1970. року, медзи иншим гварел: „Не треба забуц факт же ше у двасторочним периодзе живота у бачванским вецейнационалним штредку витворел єден специфични профил Руснака хтори потрацел дзепоедни стари прикмети, а приял лебо витворел нови... Вон (Руснак – доложил М.Ш.) з вельку любову чувал то то цо ше з поколєня на поколєне преношело и у медзичаше витворйовало...“⁹

9 Традиційна култура югославянских Руснацох, Нови Сад, 1961, б. 13-14.

У чаше од приселеня, та по конец 19. и початок 20. вику, док Руснаци жили у релативно национално гомогених и завартих штредкох, и „...кед култура мала скромни розмири, локални културни скарб бул достаточни же би ясно видиференцовал нашо националне существо у бачванским вецейнационалним штредку...“.¹⁰ Медзитим, отверане руских населеньох гу околїску, як и векша и дальша миграция локального руского жительство, найвецей пре економски причини, на початку 20. вику, оможливели легчейши и моцнейши уплїв нових елементох до националней култури, а з тим и фолклору войводянских Руснацох.

У моєй роботі як кореографа фолклорного ансамблю Руского культурно-просвитного дружтва, а тераз Руского культурного центру зоз Нового Саду, 80% репертоару творя руски народни и стилизовани (мойо авторски) танци, а 20% танци других народох (уключуюци и українски). Мойо становиско як кореографа, а цо ше дотика українских танцох гопака, козачка и подобних, же треба же би их було на репертоарох руских танечних ансамблех (ніхто их ані не жада вируциц бо су атрактивни за публику), але вони треба же би були положени на место хторе им припада. А то уровень цудзих, не руских танцох, як цо то и войводянски сербски танци, мадярски, словацки, буневацки, сербиянски, шопски, влашки и подобни танци.

Кед сом уж спомнул найпознатши українски танец, гопак, велї (а окреме гевти цо би то требали и мушели знац) не знаю же гопак („гоп-гоп“ пришпівка при танцованю; цупкане, трупкане, скакане) настал зоз козацкого способу живота, а по походзеню є зоз Запорожя, дзе ше кажди танечнік (лєм танечніки-хлопи; танечніци-дзивчата го не танцовали!) намагал указац свою схопносц. Кед є пренєшени на територію нешкайшей централней України, пришло до змишаня гопака и козачка, та ше зявела мишана верзия гопаку – паровни танец. На території Подкарпат’я автохтоному жительству танец гопак ні у якей форми не познати. У своїм розвою, гопак сцигнул по ансамблову форму, односно, гопак-коло, до хторей були уключени и дзивчата-дзивки. Нешка то класична вариянта того танцу и його характеристика же почина як колективни танец, а потим переходзи до солистичних партийох – надбавяня.¹¹

Тото було важне повесц о гопаку прето же би ше могло дац поровнанє з рускими танцями, коломийку и чардашом. Найважнейша розлика у тим же при руских танцох доминує паровни танец, нет солираня и надбавяня, а кед го и єст, вец є у розумних гранїцох и, у главным, у релациї легинь(не) – дзивка(и). Ридко кеди ше у руских танцох хаснує дацо цо може буц оружие, а кед же и гей, вец то углавним шекер(к)а – зоз хтору ше робело, рубало древо, а не войовало, за розлику од Гопаку, окреме кед го танцовали донски лебо кубаньски козаци хтори були такповесц професийни вояци.

¹⁰ Исте.

¹¹ Вячеслав Витковский, “Українська народна хореография”, Киев 2005, б. 12-13.

За розлику од Руснацох на Горніци, ми, руски кореографи Бачкей и Сриму, кед облечиво у питаню, маме векшу и чешшу роботу. Мушине буц досц сцерпезліви, упарти, пояшньювац же то анї не словацке (кед руски танци зоз Шаришу), анї не мадярске (кед руски танци зоз Земплину), анї не румунске (кед руски танци зоз Мараморошу лебо Буковини) и константно здогадавац и учиц руски народ же хторе його националне облечиво.

А спрам постоящих податкох, то при хлапцовским-легињским облечиве чарни калап (часто ма и цифровану пантліку доокола риси), потим чиста била, лебо лем дакус вишивана кошуля (на полно вишивана), так як ше нешка вишиваю напр. заглавчки, а меней ,по крижикох'), цми белави, лебо чарни лайбик зоз прикрасками у формах горизонталних и вертикалних смугох и вельки метални гомбички хтори ше не капчаю, надраги з билото набиваного сукна, чарни (мечейши, не як мадярски) чижми и на нїх острожки. Дзивка зачесана, звичайно, до варгоча (єдного лебо двох), гоч може мац и завязани власи до ,коньского хвоста', коло хторого даскельо рижнофарбово пантліки цо виша у длужини од 20–40 см, лебо аж по риси чижмох. Дзивки гологлави, а жени прикриваю главу зоз чепцом (фитюла) лебо хусточку на вязане. Дзивка ма на себе билу вишивану блузну зоз широкима, назберанима, краткими лебо длугокими рукавами, цми брушлік зоз прикрасками (то, углавним, повишивани мотиви даякого квеца у вецей фарбох). Потим ма подолок, єдну лебо два били сукні, хтори не нательо викрохмалени як при руских дзивкох Бачкей и Сриму. На тото ше облека назберану лебо плисирану сукню хтора углавним цмейшей фарби (табакова лебо цма белави, гоч може буц и у блядших фарбох, але то ридше). На ню ше вяже, найчастейше, чарни фартух хтори истей длужини, лебо кратши од верхней сукні 5–10 центи, а на сподку є тиж повишивани. При дзивкох длужина верхней сукні 3–5 пальци попод колен, а при младших, одатих женох, по лісти. Старши жени их ношели по костки. И дзивки и жени були обути (найчастейше) до чарних лебо (ридше) жовтих чижмох попод колен, як и у бочкорох.

За розлику од словацких и мадярских дзивкох, руска дзивка з Горніци ридше ношела обичну билу верхню сукню, а червени чижми ище ридше. Як цо уж спомнута, єст и рижни подварианти.

Гоч з векшей часци нешка стилизоване пре танцоване и сценски приказ, подрозумное ше же то не було облечиво на кажди (роботни) дзень, але шветочне, 'до церкви', облечиво Руснацох/Русинох/Лемкох у крайох одкаль ше и нашо Руснаци пред вецей як 270 роками приселели на Долню жем.

Не треба мишац чардаш и коломиїку з єдного, а неруски танци зоз другого боку.

Без огляду чи зме тото цо чувствуєме же зме и цо нам нашо стари гуторели же зме, а чи зме гевто цо би дзепоедни жадали же бизме були, треба обрациц вельку увагу на гевто цо академик Мушинка гвари: „У наших часох, под уплївом цивилизації, традицийни фолклор препада, та прето треба

давац шицки усилвносци же би ше записало того цо ше ище не забуло та придац штафету будучим поколеньом“. То точне, бо без записаного фолклору (шпиванкох, танцох, митох, легендох, приповедкох, сказкох итд.) кажды народ, гоч яки вельки и числени, осудзени на траценє своїх националних вредносцох, цо го на концу приведзе, кед не до биологийного, а воно сигурно до культурного и моралного препаданя. Без записаней рускей/русинскей танечней фолклорей традиції, кореографи хтори приду после нас не годни предлужиц роботу хтору и ми нашлїдзели од ентузиястох, наших предходнікох, а то приведзе до того же ше у блїзкей будучносци вещей не буду танцовац руски танци, ані Бачкей и Сриму, ані рускей Горніци. Же би ше того не случело, треба позаписовац гевто цо мож, а цо уж записане оможлївиц на кажды способ (од моралней потримовки по конкретну финансийну помоц) же би було и опубликоване.

Але, на концу най повем и того же ше у фокусу культурней явносци уж даскельо роки находзи єдна гарнитура насправди руских кореографох хтора ма дзеки вигледовац коренї руского народного танцу, як и малочислену доступну литературу о нїх, хтора на нашо щесце заш лєм постої, а ма и шмелосци явно и аргументовано повесц и указац цо то руски народни танец и поставиц го на сцену, знаюци же ю буду mocno критиковац тоти цо 60 и вещей роки рускому народу надрильовали цошка цо не його. Тоти руски кореографи робя на тим же би ше од забуваня отаргли руски народни танци хтори принесени зоз Старого краю (та гоч лєм у форми мелодії и гармонії), стилизовали их и положили на сцену.

Но, ми цо маме тоту привилегию буц кореографи у руских дружтвох и руским танечним ансамблом, маме предлужиц зоз гевтим цо знаме добре робиц, а то пренаходзиц, записовац, виучовац, преучовац и поставяц на сцену цо вещей руски танци зоз цалого ареалу Горніци. Зоз тим нам робота будзе и лепша и значнейша, а руски фолклор на месце хторе му и припада. А то: на пьєдесталу славянскей култури.

Миломир Шайтош

О ФОЛКЛОРУ РУСИНА

Резиме

У раду је приказано како се игре, али и песме и ношња неаутентични за Русине представљају као русински, а занемарују се коломијка и чардаш. Такође се наглашава потреба записивања фолклора (песама, игара, митова, легенди, приповедака, бајки итд.) Бачке, Срема и русинске Хорњице.

Milomir Sajtos

ABOUT RUSYN FOLKLORE

Summary

The paper points out that some dance, songs and costumes which are not genuinely Rusyn (i.e. hopak and kozachok), are nevertheless represented as Rusyn. At the same time, the kolomyika and chardash are ignored. The paper also emphasizes the need to record folklore (songs, dance, myths, legends, stories, fairy tales, etc.) of Backa, Syrmia, and Rusyn Hornjitsa.

ЖИВОТ БАВИСКО – ТРЕБА ГО ОДБАВИЦ ЯК СПАДА

У роботі ще з філософського становиска розпатра место, улогу, потребу и доприношенє Дружтва за руски язык, литературу и культуру, як и зоз становиска поєдинцох хтори гледаю и обчекую простор за задовольованє своїх креативних потреб, свою особну афирмацию и дружтвену потребу афирмаций рускей заєднїци, культурней и уметницькей творчосци. На ширшим интеркултуралним медзинацио-налним и медзинародним просторе тоту потребу ище баржей змощное свидомосц же нам пре рижни причини, найвецей пре асиміляцию, грожи щезованє як националней и културологийней микрогрупи.

Ключни слова: Дружтво за руски язык, литературу и культуру; Платон; филозофия; теория русинистики; есеї.

Тото виреченє з наслова то думка и совит велького греческого филозофа Платона, а актуална є у нашей заходноевропейскей култури лем цо не два и пол тисячи роки. Не лєм пре мою часц живота, пре мойо стари роки, бо сом свидома же сом не осамена у поставяню вичного питаня *цо то человек, цо то живот, чи сом го препровадзела справедливо* – видзим же тема того округлого стола „Културологийни процеси у сучасней русинистики“ праве наводзи на роздумованє же яке место, улога, потреба и доприношенє нашого Дружтва за руски язык, литературу и культуру праве тим процесом у хторих би мало буц голєм єдна заря у самим жренку. Тримам же то так и зоз становиска поєдинцох хтори гледаю и обчекую простор за задовольованє своїх креативних потреб, свою особну афирмацию и дружтвену потребу афирмаций рускей заєднїци, культурней и уметницькей творчосци. На ширшим интеркултуралним медзинационалним и медзинародним просторе тоту потребу ище змощное свидомосц же нам пре рижни причини, найвецей пре асиміляцию, грожи щезованє як националней и културологийней микрогрупи.

Медзитим, попатьме всестранше на визию будучносци нашей цивилизаций (лебо подполнейше поведзене - цивилизацийох) цалей планети

Жеми. Чловечество барз свидоме своєї малючкосци лем у нашей галаксії, а дзе у космосу и тирвацей загроженосци од силох, як од гевтих на хтори не мож уплвйвовац, так и од гевтих трешеньох до хторих може присц неконтроловано у дружтвеней заедніци. Вельки задаток тей нашей цивилизаціі то охрана од таких процесох. Чи их сполні и под якими умовами то можлїве?

Винешем як сом обачела у медийох даскельо групы питаньох за роздумоване.

1. Ми людзе себе тримае за інтелигентни свидоми ества. Нательо зме „змудрели“ же зме креировали способ зніщиц себе, тельо смертельного оружия випродуковане. Свидоми цмей визиі будучносци, як поведзене: катаклізмичней и самозніщуюцей загроженосци, Канцелария Зєдинених нацийох за космични роботи з воєними управами, як цо то НАСА, Воєна управа ЗН у Голандіі, Австріі, послали 1977. року по Вояджеру II писмо евентуалней свидомей цивилизаціі звонка Жеми, у хторим их інформую о чловечестве на Жеми.

Медзи іншим, ту напісане же зме свидоми, інтелигентни ества, же жадаме постояц, же понукаме приятельство и помогнуц у потреби, же зме одвичательни и порихтани на одбрану кед затреба. Але, поставело ше питане же хто нас там будзе представляц кед не маме „представителя Планети“. Так теди рішене же би писмо подписал науковец шветового гласу, найстарши медзи німа, Дейвид Асенборо. (Сербска наукова ТВ програма, реприза - 17. 11. 2017).

Обачлїви у тих кратких порукох идеї постояня, інтелигенция и етични становиска, так як то було актуалне и доминантне ище у Платоновей правно-політичней теорії, котри перши и єдини, філософски розробел проєкт держави и законох заснованих на правди и правдивосци.

2. Тот наш терашні швет од 19. віку засновани на економії, тарговищу, фінансийним капіталу, идеї Европскей унії о глобалізації и інформаційней технології – новей дигіталней ери. Але розвой, еволюция заходней цивилизації ишла по наукових філософских и културних коляйох починаючи од остатніх вікох другого мілєніюма пред Христом, зачата у Гелади /античней Греческей/, кед ше філософія почала еманциповац од восточних митско-релігійних представох о спознаню швета и чловека як природного ества. Історійни идеї ше розвивали од платонізма и неоплатонізма преїг християнства, ренесанси, раціоналізма, романтизма итд. до сучасней філософії марксизма и паралелних постмарксистичних и других идейох.¹ Лем на марксизме як соціальним руху, потолкованим як утопізем, були формовани державни

¹ У културним докатку у ПОЛІТИКИ єдней соботи заявел ше наслов странского автора „Читайце Маркса“. Філософія не одступа од своїх здобуткох. Тото цо не сумніве у філософії марксизма то Марксов гуманізм, толковане законох діалектики и історійнодіалектични матеріалізм. Віше ми на розуме питане достоїнства чловека у противсловносци з експлоатацію.

режими зоз соціялистичними уставами, котри меней-вещей насилно, або демократски звалени, символічно зоз валяньом Берлинского мура. Отворени простор за швет без граніцох, за глобалізацію тарговища, але и живота у веліх напрамох.

За орієнтацію у гаосу збвваньох на планети Жеми заинтересованим читачом вельо помага канадски автор /и авторитет за тоти питаня/ Джон Ралстон Сол.²

Попробуєм ище жуиц Солов виринок о глобалізації, як ю видзели експерти 70-их рокох. Обецунка подроумйовала:

- же моц націоналних державох ослабне, можбуц ше даєдни таки яки су и загаша, моц будзе у глобалних тарговищох, та економия, а не политика и войско, будзе формовац историю;
- же глобални тарговища ошлебодзени узконаціоналних предписаньох оможлівя економски баланс и конец циклуом експанзії и рецесийом, а то поруша розвой тарговини у вельких розмирох;
- же тот розвой поруша „подзвиговане людзох“ худобних жемох, валяне диктаторских режимох и запровадзоване демократийох, а швет дочека конец неодвичательного націоналізма, расизма и политичного насилства;
- же буду формовани ище векши корпорации - котри буду тарговински вождове цивілізації, а обезпеча фінансийну стабільносц без банкрутох и державних длуствох. Шицко тото требало би стабілізувац дружтвени заєдніци и обезпечиц живот з полным просперитетом и щесцом за човека.³

Сол надпомина же на швецє не було філософа хтори би твердзел же би тарговина могла предводзиц цивілізацію. За В. Хавела наведол думку же не слово о бруто продукту, але о квалітету живота човека, за Ага Кану надпомнул же 40% членох Зєдинєних нацийох неуспішні демократії, шицки тарговински догварки не дзбаю за медзильудски одношеня итд. И сами зме шведковє неуспіху и инклузії и интеркултуралносци и глобалізації.

Націоналізмє ше розбавчал, та формовани ище 20 менши націоналні держави. Події зоз 2015, 2016. и 2017. року ту не облапени, а грожа.

„Шицким яснє“, гвари Р. Сол, „же глобалістични приступ хтори доміновал прешлих трох деценийох застарел. И векшина з нас обачує же пришло до пременкох. Ключ рішеня не у обнови старих рішеньох... Указує ше нам нагода вибудовац вельо фіншу файту балагостану, засновану на ровноваги дружтвених, екологійних и тарговинских потребох. То би легко могол постац проєкт вику. Тот мудреєц тиж так

2 Džon Ralston Sol, Propast globalizma i preoblikovanje sveta, Arhipelag Beograd, 2011.

3 Исте, бок 23. и 24.

надпомнул же неровновага руху може випровоковац неочековани форми непорядку.

3. Попри економскей продукції, за живот функционалних предметох, човек „продуковац“, розвил ше ище у єдним напряме – здобул способосц твориц идеї добра, краси, любви и дожица екстази, надїї и щесца, прикметох хтори маю жридли у висшей сфери човековой души, а хтори и реалносц, бо їх ношитель человек и иреалносц, понеже ше одноша на питаня чувствох таких сущних за человека, а то цошка цо ше наволує самосвидомосц и совисц. Возвисшенше од спознаня, то и чувство себе и другого у себе и коло себе, воно и тирваца потреба возвисшованя прикметох правди, правдивосци и добра за себе и других, дожице краси и любви. То твардо преплечени варгоч чеснотох. И ту простор за живот человека як homo religiosus, або почитователя вичней творчей енергий – идеї за добробут человечества.

Тото рушанє човекових идейох, историю идейох, спатрела и преучовала сербска поетеса и филозоф Аница Савић Ребац, пошвецујуци свою наукову роботу єдинству человека (реалносци швета и його одраженя у човековой свидомосци, тє. интелігенції) и космосу гевтих моцох у племенїтей сфери човековой души, хтори го возвисшує на уровень чувствох любви, краси и доброти з полну одвичательносцу за себе и других. За А. С. Ребац платонизем значел потребу порушования нового руху за обнову чловека и космосу. По єй думаню, „любов, а не продукция, значели централну моц“.⁴ Сучасни процеси у розвою историй идейох доказую же без огляду на мистични, але вше якош и побочни елементи у традиції, упутую человека „не розплетац варгоч“.

4. На такой животней сцени /як театралней бини/ человечество актер нешка, а тото нешка будзе будучносц. У тим бависку и наша национална руска, бачванско-сримска заєдница: гоч є яка малючка по числовосци, жада указац и указує свою „велькосц“. Як уж науково обгрунтоване, маме шицки прикмети єдного народу, а намаганя у напряме розвою нації и науки о Руснцох, русинистики, потвердзени з вецей творами и позитивними социјалними процесами. З тей нагоди видвоєла бим идеї интензивования работи на унапредзованю руского языка у школах и дружтвених штредкох. Тиж так значни успихи посцигує ше у образованю, а окреме у подручу литературней творчосци. Зоз посцигнуцами у языку и у литератури уходзиме до швета, значни контакти витворює ше у регионе, и окреме у Штредней Европи и ширше. Неправдиво би було не рушиц од самих початкох, бо нас представели у старини А. Лабош, Г. Костельник, потим В. Гнатюк, Серафина Ерделї, М. Ковач, М. Жирош и младши,

4 Аница Савић Ребац, Хеленски видици, Српска књижевна задруга, Београд, 1966, Предговор стр. 15.

окреме академик Ю. Тамаш, Ю. Рамач, Чакан, Медеши, Цап, Папуга, зоз наградами зоз Львова и Ужгороду.

Медзитим, мне у фокусу teraz три барз красни, фахово одлично зробени, жанрово потребни, три кніжки есейох хтори унапредзую теорию русинистики. Окреме їх краса у особним одношеню авторох, у писаню з любову о руским язiku и рускей новшей литератури. Творча радосц и писательом чийо діла представени и самих авторох же подаровали явносци вредни інформації. Слово о кніжках Ирини Гарди Ковачевич *Галов*, Миколи Шанти *Шантовки* и Олени Планчак Сакач *Шитко*.

То кніжки хтори інформую о новшей литератури, о младших и младих русских писательох, упознаванє зоз яку ше файту литератури занімаю, яка вредносц написаней литератури и яка перспектива младих, у чим литературне богатство анализованих ділох. Так после кніжи Юліяна Тамаша, наша история литератури ма пролегомену за нову теорию и историю.

Окрем того, у *Шантовках* висловене єдно барз значне становиско: жаданє автора же би литература по руски була тота творча обласц хтора би цалу культуру Руснацох подзвиговала на пиедестал елитней культури у дружтвеним штрעדку, а млади моци єст.

З тим можеме повесц же як заєдніца рошнєме на тей животней сцени и намагаме ше витвориц задаток же **„Живот бависко - треба го одбавиц як спада“**.⁵

5 Platon, Zakoni 803 D E, 804 A, B, C, Dereta, Beograd, 2004.

Леона Лабош Хајдук

ЖИВОТ ЈЕ ИГРА – ТРЕБА ГА ОДИГРАТИ КАКО ВАЉА

Резиме

У раду се са филозофског становишта разматра место, улога, потреба и допринос Друштва за русински језик, књижевност и културу, као и са становишта појединаца који траже и очекују простор за задовољавање својих креативних потреба, за своју личну афирмацију и друштвену потребу афирмације русинске заједнице, културног и уметничког стваралаштва. На ширем интеркултуралном међунационалном и међународном простору ову потребу још више појачава свест да нам због разних разлога, највише због асимилације, прети нестајање као националне и културолошке микрогрупе.

Leona Laboš Hajduk

LIFE IS A GAME - IT SHOULD BE PLAYED GOOD

Summary

This paper, from a philosophical point of view, deals with the place, role, needs and contribution of the Society for Ruthenian Language, Literature and Culture, as well as from the point of view of individuals who seek and expect space for meeting their creative needs, their personal affirmation, and the social need for affirmation of the Ruthenian community, and its cultural and artistic creativity. In a wider intercultural, inter-ethnic, and international space, this need is further emphasized by the awareness that for various reasons, mostly due to assimilation, the existence of Rusyn national and cultural microgroup is jeopardized.

II

ПРЕДШКОЛСКЕ ВОСПИТАНЄ И ОБРАЗОВАНЄ

Сликовніци за предшколски дзеци

СЛИКОВНІЦІ ЗА ПРЕДШКОЛСКИ ДЗЕЦИ*

Литература за дзеци

Кед слово о литератури за дзеци, у хторей дзеци цильна публика, зна ше же литературни твори за дзеци дзечне читаю и одроснути. Єст дзединска литература хтора написана лем за дзеци, але єст и велі кніжки хтори написани за одроснутих, а подрузумює ше же су дзедински, як наприклад Марк Твено „Авантури Гаклбери Фина“ итд. Велі класики дзединскей литератури у своїм писаню маю вецей уровні, та їх твори дзечне читаю и дзеци и одроснути. Поведзме, велі пречитали „Алису у жеми чудох“ и як дзеци и як одроснути, та замерковали дзепоедни значеня хтори им як дзецом були скрити. Кед у питаню литература за дзеци, окрем авторох, слово звичайно маю и литературни критичаре, але кед у питаню вибор кніжок за дзеци, вельке значенє маю и наставніци у школах, виховательки у дзединских заградках, родичи дзецох, видавателе, библиотекарє итд. Так дзеци дзечне читаю приповедки, писньочки, сказки, басни, опатраю илустрції, а окреме любя сликовніци.

Сликовніца

Сликовніца як литературни жанр то кніжка, або кніжочка з илустрацияма за дзеци. Змист сликовніци єдноставни и прилагодзени гу дзецом. У сликовніци повязани подобово-естетски и воспитно-образовни квалитети. Ище пред тим як почню бешедовац, дзеци дзечне опатраю сликовніци. Сликовніца уж на наймладшим возросту порушує дзеци на роздумованє и вербалне виражованє, розвива їх фантазию, уплївує на емоционални розвой и естетски становиска. Приповедка у сликовніци може буц виприповедана без словох, лем зоз илустрациями. У дзепоедних сликовніцох, попри илустрацийох, єст и текст, але вон у другим плане, кратки є и у функції лепшого разуменя илустрації. Єст два файти сликовніцох:

1. тоти цо дзецом даваю обективни и їм розумлїви спознания з обласци природи и дружтва; и
2. тоти цо маю метафорични и поетични характер и доприноша дзединским творчим моцом, розвою бешеди, фантазії и у себе ноша поручене присподобене гу їх возросту.

* Пречитане на схадзка Активу вихователькох руского языка о сликовніцох за предшкোলки дзеци у Руским Керестуре, 2. 09. 2017. року

Попри дводимензональних, єст и тродимензональні сликовніці хтори зоз отвераньом, опатраньом, прекладаньом и завераньом даваю розлични просторни композиції сликох, а єст и звучни (музични) сликовніці, сликовніці за фарбенє з печацами, клайбсами итд. Вони наводза дзеци же би роздумовали, виглєдовали, поровновали, предвидзовали, заключовали, приповедали, та и зашпивали и на таки способ творели атмосферу и интересованє за бависко и розвой бешеди.

С прам того, сликовніца треба же би обєдиньовала подобово-єстетски и воспитно-образовни квалитети и же би була на високом уметніцким и технічким уровню. Змист треба же би бул єдноставани и присподобени гу дзецом и їх возросту. Илустрації би не шмели облапц вельо податаки и деталі, але лем тото основне цо ше сєе повєсц. Сливковніца тиж треба же би була добре видрукowana, повязана, а кєд у питаню наймладши, окреме дзеци зоз яшелкох, сликовніца треба же би була пластификована, односно же би ше ю могло очухац, утрєц и по потреби дезинфиковац.

Така сликовніца прилагодзєна гу розвойним можлівосцєм дзецка доприноши:

1. здобуваню нових спознаньох
2. збогацованю словніка и бєшєдних способносцєх
3. повязованю бєшєдного и писаного слова
4. похопйованю слики и слова як символу хтори прєноши поручєнє
5. розвою уваги, памєтаня, думаня и логичного заключиваня
6. збогацованю фантазії и розвою креативного думаня
7. розвою ємоцийох и схопносцєх уживйованя до розличних ситуацийох
8. виражованю през писанє, мальованє, бависко, рухи и шпиванє
9. розвою моралних вредносцєх и гуманих поручєньох и
10. мотивації за самостойнє читанє.

О сликовніцєх за прєдшколски дзеци: Ємилія Костич, Ирина Папуга и Дюра Латяк

Сликовніца за дзеци по руски

Литература за дзеци, окреме за дзеци предшколского возросту, на нашим языку не барз богата. У нешкайшей ери компютерскей технології дзецом доступни рижни електронски досцигнуца, бависка на рахункарох, анимировани филми, сликовніци и иншаки кнїжочки и стрипи итд. Заш лем, каждая кнїжка за руски дзеци, а окреме сликовніца, вше були и надалей буду з вельким почитованьом привитани. О тим хтори сликовніци обявени по руски у НВУ „Руске слово“ або других видавательох будзе бешедовац Дюра Латяк, а треба надпомнуц же и Дружтво за руски язык, литературу и културу, у рамикох едиції „Предшколске вихованє“, видало штири сликовніци: два Ксенії Папуга и два Гелени Гафич Стойков:

1. *Ластовички*, приручнїк за виховательки у дзецинских заградках, Нови Сад, 1976;
2. *Ластовички 2*, зборнїк текстох за предшколски дзеци, Нови Сад, 2005;
3. Ксения Папуга, *Госц у нашим дворе* – сликовніца, Нови Сад/Руски Керестур, 1997;
4. Ксения Папуга, *Моя хижа* – сликовніца 2, Нови Сад/Руски Керестур, 1998;
5. Наталия Голуб, *Не мам злата, мила мамо*, зборнїк писньох и рецитацийох за предшколски дзеци, Нови Сад/Дюрдьов;
6. Гелена Гафич Стойков, *Сни малей Иринки спод єдней перинки* - сликовніца, 2008;
7. Хелена Хафич Стойков, *Снови мале Иренице испод једне дуњице* - сликовница, 2008;
8. Мелания Павлович, *Белаи лет/Плави лет*, вибор прози и поезії, Нови Сад, 2009.

Литература:

Enciklopedijski riječnik pedagogije, Matica hrvatska, Zagreb, 1963, str. 915.
Педагошка енциклопедија, Завод за уџбенике и наставна средства,
 Београд, 1989, стр 350.

СЛИКОВНІЦІ У ВИДАНЬОХ „РУСКОГО СЛОВА“ 1945 – 2016

Од самого початку видавання наших новинок „Руске слово“ 1945. року, по законченню Другей шветовой войны, члени Редакційного колегиума мали на розумі и діялносц на плане видавання виданьох другей файти, у першим шоре кнїжкох, особліво гевтих – наменених младим. То цалком розумліве кед маме на розумі же шицки члени того колегиума були просвітни роботніки¹. Їм на першим месце були учебніки на нашом язичу и одвитуюца школска лектира. Але, на жаль, тоти перши повойново роки не було лєгко прежиц и задоволїц потребу за учебніками и лектиру на руским литературним язичу. Не було досц ані фахового кадру, ані друкарского паперу, ані одвитуючих других друкарских капацитетох.

То була з найвекшей часци главна причина же зме и часопис за дзеци достали аж два роки познейше – 1947. року. Цо вецей, ані статус видавательней діялносци у тих перших повойнових роках не бул до конца розришени. Новини и часопис за дзеци були виокремени и о нїх ше старали державни власци, док ше о других виданьох старала нова руска културна асоцияция „Руска матка“². Медзитим, и єдни и други виданя пририхтовали исти особи, и то волонтерски, без материяльного надополнення.

Та заш лєм, уж и у тих перших повойнових роках з друку виходза и даскельо кнїжочки скромного обсягу, наменени у першим шоре младим школского возросту, як цо то, напр. *Приповедки о Ленїнови (од А. Кононова, 1948); Колїба (тиж од А. Кононова, 1949); Вочи опасносцом (од вецей авторох, 1949, Армия охрана твоя (од Бранка Чопича, 1950),* шицки у прекладу професора Гавриїла Нады и *Приповедки о Титови (1960)* у прекладу автора тих шорикох.

Кед слово о сликовнїцох, мушиме констатовац же за їх видаване у перших повойнових роках условия у нас не було. Як знаме, сликовнїци наменени у першим шоре наймладшим дзецом, котри ище не знаю читац, або ше лєм починаю учиц. Їм слика барз важна за провадзене змисту у сликовнїци. Прето вона найефектнейша кед є видрукована у вецей фарбох. Медзитим, друковане

1 Члени першого Редакційного колегиума були: инж. Штефан Чакан (главни и одвичатрљни редактор и наставнїк у новооснованей рускей гимназиї у Р. Керестуре), Евгений Планчак (учитель и школски надзорник за школи з руским наставним язичом), Яша Баков (професор у новей гимназиї), Евгений Джуна (теди учитель и наставнїк у новей гимназиї) и Гавриїл Г. Надь (директор и професор у новей гимназиї).

2 Тоту културну асцияцию не треба мишац зоз асоцияцию зоз 1990. року, котра превжала єй мено, але не и програму діялносц, та ше ані не трима як єй правни наслїдник.

у вещей фарбох значно подрагшує публикацию, а то бул и главни фатор котри впливовал на то же би ше причекало лепши часи. Гу тому, треба спомнуц и то же ше за окремени публикації по 1961. рок од держави не доставало дотаций. З оглядом на мали потенциялни тираж, предайна цена би за купцох була барз драга. То була и главна причина же у тедишнім чаше о сликовніцох ше не могло ані роздумовац.

Та уж и теди, 1953. року, кед уж було основане Видавательно-друкарске підприємство „Руске слово“, зоз друку виходзи перша сликовніца, чий текст преложел наш познати писатель и лингвист професор Микола М. Кочиш, котри у тим чаше бул и редактор часопису за дзеци „Пионирска заградка“. Була то сликовніца Др. Сойса *Тидвик добродушни елень*. Нам по нешка не познате же як ше видавателе знашли же тоту сликовніцу видруковали, але нам познате же є видрукована без державних дотацийох!

Медзитим, познате нам же од 1955. року на чоло підприємства пришол наш познати културни діяч, учитель по професії, Дюра Варга, котри у исти час водзи старосц и о видаваню *учебнікох* на нашим языку. Познате нам же Варга бул знаходліва особа, способна позберац коло себе творчих людзох и твориц контакти зоз представніками других националних заєдніцох. У рамикох тих контактох найдзени заєднічки интерес коло видаваня сликовніцох. Напр. Мадяре за свойо потреби мали у планє видац сликовніцу Нандора Майора *Бависка з кромплёх*. Вони подписали догварку зоз автором и за видаванє на руским языку, и зоз илюстратором, а вец нам випоручели видруковани слики у фарбох, до котрих нам остало додруковац лем преложени текст. Тота сликовніца за нас була, вец, рентабилна, бо ю могла виплациц предайна цена.

На подобни способ у периодзе од 1955. по 1967. рок обявени и слідующи сликовніци, кед од 1965. року на чолє підприємства Варгу нашлідзел Дюра Латак:

1. Нандор Майор: Бависка з кромплёх, 1959 (преложел Микола Скубан)
2. Петар Мардешич: Кристофор Колумбо, 1960 (преложел Дюра Варга)
3. Аноним: Качочка, 1961 (преложел Микола Скубан)
4. Аноним: Пищалка на три гласи, 1961 (преложел Микола Скубан)
5. Аноним: Яни и Ганча, 1961, (преложел Микола Скубан)
6. Ганс Кристьян Андерсен: Дзиви лебеди, 1967 (преложел Дюра Папгаргаї)
7. Ганс Кристьян Андерсен: Сказка о ядловцу, 1967 (преложел Дюра Папгаргаї)
8. Ганс Кристьян Андерсен: Швиняр, 1967.

Пре рижни причини, але не з нашого боку, тота файта кооперації у видаваню сликовніцох престала зоз преселєньом підприємства до Нового Саду. Тирвала вона полни 10 роки. Аж од 1974. року, кед наша видавательства діялносц була у полним розквиту, почина ше зоз видаваньом сликовніцох чийо авторе

походза зоз шорох нашої націоналней заєдніци. так од 1974. року з друку виходза слідууючи сликовніци:

1. Мелания Павлович: Веселинка, 1974
2. Микола М. Кочиш: Заячок на ляду (1975)
3. Микола М. Кочиш: Путованє по слунковой системи (1975)
4. Юлиан Каменіцки: Несташна азбука (1976)
5. Ксения Мучаї: Гвиздочки ходза по жеми (1978)
6. Серафима Макаї: Фестивал животиных (1979)
7. Яким Олеяр: Весели часи (1980)
8. Ирина Гарди–Ковачевич: Бависка (1984)
9. Яким Олеяр: Мали швет (1986)
10. Силвестер Д. Макаї: Пирогі о три роги (1984)
11. Ирина Гарди–Ковачевич: Куцик мудросци (1987)

На жаль, кооперативне видаванє сликовніцох длуго стагновало. А вец, дзекууюци усоглашеним интересом, у кооперації виходзи з друку сликовніца векшого формата Душана Радовича як автора текста и Душана Петричича як илюстратора под насловом *Шедні най побешедуєме*, 1981 (преложел Мирон Канюх).

Шейсц роки познейше удало нам ше як сликовніцу видац поему Михала Рамача з илюстрациями Любомира Сопки *Сказка о гушлярови у гушлі*, (1987, 1991), на вецей языкох, у кооперації зоз фирмами „Дневник“, „Форум“, „Либертатеа“ и „Обзор“ а потим и Завод за видаванє учебнікох Н. Сад, по вибору Юлиана Тамаша. А, спрам нам доступних жридлох, илюстрована драма за дзеци *НАТАЛКА, дзивче хторе любело коні* Дюри Папгаргая з илюстрациями Любомира Сопки, обявена у сотрудніцтве зоз видавательну хижу „Обзор“ 1989. року на руским и на словацким языку.

Потим шлідза:

23. Дюра Папгаргаї (илустрації Любомир Сопка):
Наталка у швеце цілівих и щешлівих (1994)
24. Дюра Папгаргаї: *Наталка* (1996)
25. Любомир Сопка: *И жили длуго и на одплату* (1999)
26. Агнета Бучко (илустр. Любомир Сопка):
Стриберни мотиль и други сказки (2004)
27. Мелания Римар: *Шнурка и гужлік* (2008)
28. Штефан Гудак (илустр. Биляна Роман): *Кудлик Пудлик чека газду* (2010)
29. Мелания Римар (илустр. Лю. Сопка): *Жвирки у азбуки* (2013)
30. Ирина Гарди–Ковачевич (илустр. Мария Ковачевич):
Котульки томбульки, (2016)

31. Мелания Римар (илустр. Горана Бильня): *Гайзибан на шпаргу* (2016).
32. Михайло Ковач (илустр. Горана Бильня): *Челядз дринкова* (2016)³

*

На концу, треба спомнуц же не шицки наведзени сликовніци и илюстровани сказки наменени дзецом предшколского возросту. Векшина з нїх наменена школяром нїзших класох основной школы. То нас наводзи на заключене же би було хасновите кед би ше знова витворело сотрудничество зоз Законом за издаване учебнікох и представителями предшколских установох, з постредованьом Дружтва за руски язык, литературу и культуру Нови Сад. На тот способ би ше лепше спатрело потреби у процесу предшколского воспитания и олегчало їх задоволене. А у тим подняцу би ше могло очековац и обнавяне сотрудничества медзи видавательними хижамы, бо ше през таке сотрудничество потуншуе продукция тей файти виданьох.

Як познате, од дзеведзешатих рокох прешлого вику „Руске слово“ дїлує як новинско-видавательства установа, чийо сновательни права на себе превжала Покраїна. Од теди, з оглядом на кризни период, през котри преходзи наша держава, и издавательна діялносц на нашим языку преходзи през кризни период. Державну потримовку достава лем за проекти котри держава прилапи и финансино потрима. Медзи тима проектами сликовніци, кельо нам познате, до недавна ридко находзели свойо место. То, по нашим думаню, єдна з главних причинох же за 72 роки, од кеди иснує „Руске слово“, скликовніци виходза з друку стрене кажди други рок меней як по єдна!

Схадзка Активу вихователькох у Руским Кересуре (2.09.2017)

☞ Тот прегляд обявених сликовніцох и илюстрованих сказкох зме направили дзекуючи значней помощи од проф. Миколи М. Цапа, редактора часопису „Шветлосц“ и редактора у Видавательним оддзелєню НВУ „Руске слово“ Нови Сад.

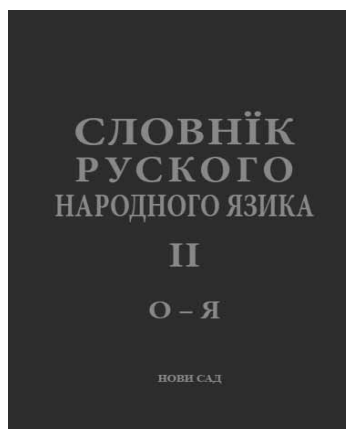
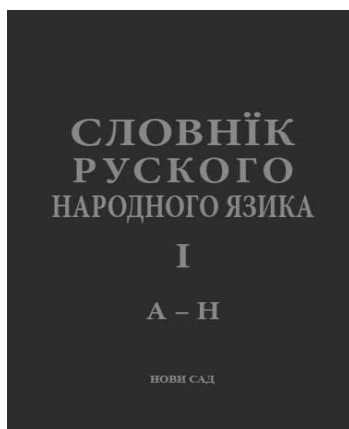
III

НОВШИ ВИДАНЯ, ОГЛЯДНУЦА И РЕЦЕНЗІЇ

Др Юлиан Рамач, Нови Сад

СЛОВНІК РУСКОГО НАРОДНОГО ЯЗИКА

(Завод за культуру войвођанских Руснацох, Филозофски факултет,
Одсек за русинистику, Дружтво за руски јазик, литературу и культуру и
НВУ „Руске слово“, Нови Сад, 2017)

Абстракт. Автор представя длугорочну роботу Катедри/Одсека за руски јазик и литературу на виробку описно-етимологичног *Словника руског народног јазика* и указуе на проблеми (пре часову оддаленост руског јазика од њога карпатских коренѡх) при роздзельовану рускеј карпатскеј од новеј лексики, јак и на проблеми при утврђовану етимологиј словох.

Кључни слова. Словник руског народног јазика. Карпатска и нова лексика. Етимологија словох.

Концом 2017. року вишол з друку двотомни описно-етимологини *Словник руског народног јазика* (24.000 слова (одредњици)). Видавателъ Словника Завод за культуру войвођанских Руснацох, а совидавателъ Филозофски факултет, Дружтво за руски јазик, литературу и культуру и Руске слово. Основне о Словнику поведзене у *Предходним слову* и *Уводу* на початку першого тома, та ше у тим напису затримае вецей на проблемох на јаким зме наиходзели у роботи на Словнику.

Записовац народну лексику почали зме концом 70-их рокох прешлого вику на тедишњим Лекторату за руски јазик и литературу на Филозофским факултету у Новим Садзе, паралелно з роботу на Сербско-руским словнику (I том 1995,

II том 1997) и Руско-сербским словніку (2010), хтору иницировало Дружтво за руски язык и литературу. Перши резултат нашої роботи на народней лексике бул приручник за студентох Катедри (Одсеку) за руски язык и литературу *Лексика руского языка* (1983). У ній, з найвекшей часци у форми словніка, обробена лексика руского *народного* языка. Под термином *народни язык* ту розумиме сучасни руски бешедни язык, у хторим попри жридлового лексичного пасма, принесеного з Горніци, ест и нови язични пасма, пожичени або створени по приселеню Руснацох до Бачкей. Як резултат тей вельорочней роботи, дзекуючи помоци сотруднікох и информаторох, вишол терашній *Словнік руского народного языка*.

Роботніки и сотрудніки Одсека у велім допринесли дополньованю и збогацованю Словніка; студенти Катедри (Одсека) за руски язык и литературу зоз своїма дипломскими, мастер и другима роботами о рускей лексике тиж у значней мири збогацели лексику Словніка; велі народни слова и значеня записали зме од информаторох. Мена шицких осем сотруднікох, штернац студентох-сотруднікох и дванац информаторох наведзени у импресуму и у *Предходним слову* у першим тому Словніка.

Словнік пририхтал до друку технічни редактор Славко Сабо. Главни редактор Словніка др Юлиан Рамач.

Лексика Словніка

Найвекшу часц народней лексике за Словнік зазначели зме у етнографских записох рускей народней творчосци (Володимир Гнатюк и др.), у творох руских писательох (Гавриїл Костельник, Михал Ковач, Микола М. Кочиш, Дюра Папгаргаї, Дюра Латяк, Ирина Гарди Ковачевич и други), у медзивойнової (1921–1941) рускей периодики (*Руски новини*, *Русска заря* и др.), у сучасней периодики (*Руске слово*, *Народни календар* и др.), а тиж и у прекладах на руски язык (Н. Гоголь, І. Олуїч и др.).

При обробку одредніцох Словніка їх хаснованє зме ше намагали потвердзиц з прикладами. Найлєпше кед то були приклади з вещей авторох або од вещей особох. Менше число слівох унєшене до Словніка без прикладох. До Словніка унєшени и даєдни слова зазначени лєм од єдней особи (то звичайно при толкованю слова и наглашене). Напр.

шваб х. зоол. „*Blatta orientalis* L., с. бубашваба“. Лєм од єдней особи зазначене. Слц. šváb „исте“, чес. šváb „исте“, поль. szwab, карп.укр. *шваб* и *шваббогар* (од мадь. svábbogár).

Тиж так унєшени и даєдни слова зазначени лєм у єдного автора. Напр.:

нескорше „пошвидко, неодлуга“: *Да, мнє спочатку самому ше пачела, алє нескорше, кед почали приповедац [престала ше ми пачиц]* (РН 22/1936, 3,

прел. М. Ковач); *Нескорше, наисце як да була клятва руцена на бачика Ивана хижу. Жена му умарла, за жену Ильча* (РН 18/1930, 3, М. Ковач); *Но охабме то, лєтше будзе кед вам то дакеди нескорше повем* (РН 28/1936, 2, М. Ковач). Зазначена лем словацка паралела: слц. *neskoro*, „позно“, компаратив *neskoršie* „познейше“.

пчолово квеце с. бот.: У Руских новинок 31/1934, 4. б. Осиф Будински пише о рошлінох зоз хторих пчоли збераю мед: *Пчолово квеце, так ше у нас вола, мало на белаво квітнє и його не треба вчас шац, але початком априла, та квітнє у юлію* (РН 31/1934, 4).

Даєдни слова за хтори зме не мали приклади з бешеди и хтори нам информаторе не потвердзели не унесени до Словніка:

боягуз х. „куриплах, виплах“. Зазначел О. Горбач. Укр. *боягуз* „исте“.

опришок: як *опришок* гвари ше за руцаого, пирскаого, збитлівого, гвари ше напр.: *Та то таки як опришок* (В. Саб.). Укр. *опришок* 1. повстанік у Карпатох“; 2. „збойнік“

повень ж. и **повинь** х. „вилів (рики)“: У Костельника *повень* (женского роду): *Якишик хлопски глас ми одповеда: Повень! Вода у валалє! Костельник дава и коментар: Ми не маме слово на „повень“ (сербски „поплава“), прето го мушиме вжац зоз общего українского (Проза 145). Заряшски автор (не подписани) похасновал форму повинь хлопского роду: Дунай и Тиса каждого дня вше баржей грожа зоз повиньом (поплаву) ... и опасносц од повиню озбиљна ... У маю ше очекує приход ещи векшей води и опасносц од повиню озбиљна* (Заря 12/1937, 3).

покрочиц „напредовац“: [Народ] *покрочи даљей на стази Господней* (КостЛибер 137).

пофришкац: *Ћу нїм [батогахом] ше придружели и шицки навораче, котри себе жадаю у православней церкви мало пофришкац стан малженски* (РН 24/1934, 1).

пречи: Злучнік и модални вираз *пречи* „заш лєм“ хасновани у медзивойновим литературним языку, але сучасни авторе го не хасную. Прето го, гоч ма карпатски паралели, тримаєме за кнїжкову пожичку и не унесли зме го до Словніка: *Смутно [ми], бо вам велька робота чежко идзе, а пречи наш народ у Бачкей таки богати, же би мог легко милийони дац на свою просвиту* (Г. Кост.); [Калудє Іларіон] *не мог стаємно остац сам у парохії, але попрі другім паноцові пречи дацо могол помагац* (КостЛибер 107). || Всл. *preči(k) слов. рид. „заш лєм“: preči bi še mal ožeñic* (Buffa 224); всл. *precì: Precì pošli obidvome* (Czambel 219); карп.русин. *пречик* „заш лєм“ (Керча).

у недзбал присл. „нехасновито“: У Руским календаре за 1924. рок, 120–121. б., Пап-Радванї Ферко у статї „Нашо обичаї“ пише о непотребним вельким трошеню на свадзби и хаснує присловнік **у недзбал** „нехасновито“: *и до 150 фор. у недзбал швету примушени є роздац* (РК 1924, 120); *свойо кирвачни муки*

розношиме и у недзбал трациме; бо Немец не траци своєю пенєжи у недзбал (РК 1924, 121). Тот вираз виведзени од дієслова *дзбац*, але зме за нього не зазначели карпатски паралели.

Словнік руского народного языка не представя комплетни и конєчни попис лексики нашого языка. Велї слова хтори наш народ хасновал у прешлосци остали незаписани и навше скапали з бешеди. Аж и у сучасней бешеди маме слова хтори зме на час не замерковали и не зазначели.

Словнік описно-етимологийни. У першей часци одредніцох описани їх значєня и хаснованє и наведзени приклади. Напр. при присловніку и словку *такой* значєня под 1–7 обробени так як ше обрабяю слова у *описних* словнікох, а на концу ше наводза карпатски паралели и етимология слухов.

такой *присл. и слов.* 1. „у тей хвильки, с. одмах“: *Такой* *придземе*. 2. „уж“: *Спадла ми пилула на жем, та ю гледам, палє, такой є ту* (= уж є ту) (Г. Р.). 3. „барз“: *На щєсє, нашла на то сушєда, бо иншак бизме ше якбачу такой* *мощно погерчкали* (= барз мощно) (РН 3/1928, 4). 4. „праве, серб. баш“: *Но, Янчи, тєраз пойдзєш до краля, та ше поєднєш гу тому коньови, тєраз ... им трєба чловєка. Кєд цє буду єднац, а ти повєдз жє ти такой* *при таких коньох бул* (= жє ти праве при таких коньох бул) (Етн29 37). 5. „поготов, окремє“: *Кєд правда нє поможє, а кривда такой* *нє* (= кривда поготов нє поможє) (РН 11/1928, 1); 6. „аж“: *нїгда мє моя мац нє видзи вєсєлу! / Нєшка нєвєсєлу, ютрє анї тєльо, / Напоютрє рано такой* *зармуцєну* (= аж зармуцєну) (БиндКост 66). 7. „наисцє, насправди“: *Маря: Ганча шє одава за богатого.* Мєлана: „О, *такой* *за богатого?!* (= наисцє за богатого?“ || Укр. диял. *такой* „тиж“, вєл. *такој* „такой“ (Нал). □ Од праслав. *так*о, „так“, *такъ* „таки“, од хторого и наш присловнік *так* и заменовнік *таки* (ЕСУМ).

Значєня слухов и приклади за нїх ридко давани до Словніка „з главї“. При вєлькєй вєкшини одредніцох приклади були зазначєни у *бєшєди, од информаторох* або у *писаних жридлох*. Прєто скоро за шицкима прикладами наводзєни и скрацєня жридлох з хторих приклади вжати.

Карпатска и нова лексика у руским языку

У нашєй роботи на *Словніку руского народного языка* намагали змє шє утвєрдзиц чи у Словніку обробєни слова припадаю нашєй карпатсєкєй лєксики чи новєй лєксики хтору змє прияли по присєлєнєу. При тим нам основни критєрий бул: кєд нашєо слово ма карпатски лєксични паралєли, воно, скоро по правилу, припада карпатсєкєй лєксики. Прєто змє при вєкшини слухов, за описанима значєнями и за знаком ||, наводзєли и їх **карпатски паралєли** (паралєли у языкох и диялєктох карпатсєкого арєала: восточнословацки, карпатскорусински, карпатскоукраїнски, украински, словацки, польски и др.), хтори потвєрдзую припадносц вєкшини у Словніку обробєних слухов гу нашєй **карпатсєкєй**

лексики. Кед карпатски паралели не исную, то часто значи же таки нашо слова спадаю до **нової лексики**, хтору зме прияли або створели по приселеню¹. Напр.:

каганец -нца х. „давни прибор за ошвицоване: судзинка з масцу, олейом и под. и у ней замачани гноцик закручени з рендочки и под.“: [Старши легине] *Уживали у тим: пойсц до газдині гу меньшим, вошли до хижи, еден станул гу каганьцу кихнул и каганец „здохол“* (М. Биркаш, РК 1939). || З истим значеньом карп.укр. *каганец*, укр. *каганець*, рсй. *каганец*, поль. *kaganiec*, чес. *kahan* и *kahanec*, слц. диял. *kahanec*, *kahan* (SSN, I, 734)...

мука...; жиц, буц, исц, чуц, вариц; били – чарни, червени, цми, ясни, високи – нізки... То тиж и ве

За наведзене слово *каганец* ясне же то нашо карпатске слово, прето же ма паралели у других языкох карпатского ареала, а у сербским языку не иснуе.

Тиж и за велі други слова хтори маю карпатски паралели цалком ясне же вони припадаю карпатскей лексики. То насампредз велі общеславянски слова: *чловек, овец, мац, дзецко; цело, глава...; конь; крава, овца; ластовка, голуб...; древо, яблоня, шлівка...; гвизда, слунко, мешац; жем, швет...; дом, стреха, дзвери, греда...; хлеб, лі стари пожички*: мадярски (*валал, канчов, тепша, бизовно*), немецки (*борг, вандровац*) и други.

Дасдни нашо слова неясного походзения, але маю карпатски паралели истого або подобного значеня, та заключаеме же и вони з нашей карпатскей лексики. Напр.:

кормацац ше -ам ше *незак*. „верциц ше, рушац ше з целом на шедзиску, посцелі або стояци на єдним месце“. || Всл. требишовске *kormacas še* 1. „исте“; 2. „котуляц ше“, всл. земплинске *kormacať sa* „превращац ше, котуляц ше“: *Dzeci še kormacať i skakať jedno prez druhe* (SSN I, 830); всл. *kormacas se* „чежко ше влечиц“ (Hal.). ◀ Неясне.

З другого боку, даєдни сербизми у нашим языку легко препознаваме по тим же маю руски карпатски еквиваленти (те. маю паралели у карпатским ареалу). Напр.

[**чувац**] –ам *незак*. 1. „старац ше, храніц же би дацо не було знічтожене, очкодоване и под.“ Нашо карпатски еквиваленти *мерковац, варовац и храніц*. 2. „напасац статок и под. на паши“: *Чували крави на лукох*. Наш карпатски еквивалент *пасц* (оп.): *Пасли крави на лукох*. ◀ Од серб. *чувати*, а то од праслав. *čuti* (оп. *чуц*).

Нашо еквиваленти за *чувац* дієслова *храніц, мерковац, варовац; пасц*, хтори тиж маю карпатски паралели. Таки ище сербизми *гром* (нашо *перун*),

¹ Оп. о тим и: Юлиан Рамач, *Нашо чи сербске? Нашо чи кніжково?* У: Ювілейний збірник на честь професора Павла-Роберта Магочія. До 70-річчя від дня народження науковця = A jubilee collection: essays in honor of professor Paul Robert Magocsi on his 70th Birthday, 497–502. Ужгород – Пряшів – Нью-Йорк: Видавництво В. Падяка, 2015 = Uzhhorod – Prešov – New-York, Valerii Padiak Publishers, 2015.

пендрац ше (нашо *грабац ше* и *драпац ше*), *воденіца* (нашо *млін* (на води)), *гадни* (нашо *брудни*), *казна* (нашо *кара*), *досадзиц* (нашо *допиц*), *живина* (нашо *дробизг*) и други.

Єст, медзитим, слова хтори исную и у бешедох карпатского ареала, а з истим значењом и у сербским языку. Таки слова вимагаю уважну анализу же би ше утвердзело чи су нашо карпатски чи сербизми. Напр.:

гайка *ж.* „гонене дзивини гу ловарскей зашедки“. Понеже слово *гайка* не ма карпатски паралели, то може навесц на заключене же воно, як и слово *гайкач* „тот цо гонї дзивину гу ловаром“, походзи од сербского *хајка* „исте“ и *хајкач* „исте“. Медзитим, маме меновніки зоз карпатскей лексики з коренњом *гайк-*: *гайчар* 1. „тот цо заганя конї при тлаченю жита у гумне“; 2. „тот цо гонї дзивину гу ловаром“ (всл. *hajčar* „гоняч“ (Hal.)) и дієслово *гайчиц* „наганяц заяци и др. пред ловарох“ (слц. диял. *hajčovat* „гнац“ (SSN, I, 535), карп.русин. *гайчарити* „гонїц; розказовац“).

Прето зме конечно ані нашо *гайка* не положили гу сербизмом. Таки ише слова: *арпаджия*, *парох*, *парохия*, *першняк*, *док* (злучнїк), *бокориц ше*, *бориц ше*, *погришиц*, *дружина*, *дружтво*, *кабел*, *комотни* и други.

Тиж таки и слова:

грабац -бем *незак*. „хватац“: *а кед му [чловекови] трицец роки, таки є як фаркаш, шицко грабе под себе* (Етн30 249); *бо була война, та дзивчата грабали да ше одаю да не останю* (Рускинї 102). ◀ || Поль. *grabić* 1. „зграбовач, згартац“; 2. „однімац, грабац“, всл. *hrabat* „грабац“: *hrabal peňáže ot každieho* (SSN) ◀ Од праслав. *grabiti*. Наша форма ма инфинитивни суфикс *-а-* як и восточнословацка *hrabat*.

Прето же маме наш карпатски еквивалент *хватац* (оп.), як и пре мале число паралелох з карпатского ареала не утвердзели зме конечно чи нашо *грабац* з карпатскей лексики чи (пре консонант *г* место *з*) походзи од сербского *грабити* „грабац, хватац; однімац“. Од истого дієслова виведзени прикметніки *грабаци* и *грабудліви* –а –е „тот цо найвецей за себе грабе“.

грабац ше -бем ше *незак*. 1. „драпац ше горе, с. пењати се“: *сам ше* [син] *грабал оцови на руки, ... борикал шиви баюси* (РН 1/1928, 4, М. Ков.); *Научела ше и ... грабац ше на древа* (СкубанКол 58). ◀ || Укр. диял. *грабатися* „драпац ше горе“, поль. диял. *grabać się* „исте“, всл. *žgрасас še* „исте“: *vižgrapal še na skalku* (Czambel), слц. *hrabat sa* „чежко исц або ше чежко грабац“: *ťazko hrabal sa na kozla*. 2. *Кед ше шеє на шеячки, циви, пре груди, иду горе гу верху, односно грабу ше гу верху* (МудриАл). 3. (за дацо, за дачим) „грабац себе даяки ствари; барз ше намагац дацо посцигнуц“: *Пасха була ошвецена. Жени ше грабали кажда*

за своєю и понагляли дому (РНКЗаря 1938, 115); руцал зос облака пенєжи, за хторима ше дзеци грабали, хто вещей улапи (РН 1928, 98). ← Од праслав. *grabiti*.

Гоч за дієслово *грабац* (оп.) допущуєме же може буц сербизем, повратне *грабац ше*, на основі наведзених паралелюх, тримаєме за нашу карпатську лексему. Виведзене: *виграбац ше*.

смоква ж. „*Ficus carica*“: *Порозкладав им тот найстарши на громадки лєнчи або смокви або пасулі, кажди свою громадку вжал* (Етн. 30, 93). || Слц. *smokva* и *figa* „исте“, всл. *smokva* „исте“ (Hal.), карп.русин. *смоква* (Керча), укр. *смоква* „исте“, рсй. *смоква* „исте“, поль. *smokwa* и *figa* „исте“, серб. *смоква* „исте“. Общеславянське. ← Праслав. *smoku*.

Смоква ма карпатські паралелі, а існує и у сербським языку. Але ту ше питаєме: чи нашо стари штрєдком 18. віку знали за смокви? Кєд знали, вєц *смоква* нашо карпатське, а кєд нє знали, вєц у нашим языку слово спада до новей лєксіки.

[**добивац**²] –ам *нєзак*. „доставац, приїмац“ и [**добиц**²] –ієм *зак*. „достац, прияц“ (праслав. корєнь зоз *ы* (у): *do-byti*). ← Од праслав. корєня зоз *ы* (у): *do-byvati*). Карпатські паралелі нє маю того значєнє: укр. *добувати* „набавляц; здобувац; посциговац; заробляц“, карп.русин. *добувати* „исте“ (Чорі), карп. русин. *добыти* „набавиц; здобуц, посцигнуц; заробиц“: *Яку ружу добудєш, таку й пахати будєш* (Чорі), слц. *dobývať* „залапйовац (у войни); посциговац“.

Лєм сербське *добијати, добивати/добити* ма значєнє „доставац, примац/достац, прияц“ (попри значєньох „посциговац; заробляц; здобувац“ и др.). Значи же нашо *добивац*²/*добиц*² сербського походзєня. Наш єквивалєнт *доставац/достац*.

Алє мєновнік *добиток* (тиж од праславянськей основи зоз *ы/у*)), хтори змє зазначєли у Гнатюкових записох, ма карпатську паралєлу, цо нас збунює: обчєковали бимє же и то сербизєм:

добиток -тку х. „заробок, хасєн, профит“ (М. Рм.): [Жид и Циган буду вєдно водзиц тарговину.] *цо добиємє, будзє на поли добиток* (Етн30 290). Карп. русин. *дибыток* „приход, хасєн“: *Урожай пшеениці нє дав великий добыток* (Чорі)..

У Словніку мамє и дієслова *добивац ше* „агрєсивно пробовац войсц“ и *добиц* „дотлучиц“, хтори вивєдзєни од праславянськей основи зоз *і*, а нє зоз *ы/у*. Вони з нашєй карпатськей лєксіки и ту их нє будзємє розпатрац.

упрекосниц –им *зак*. „каприциозно, виволуюцо поступац, оставац при своїм“: *Пакоинік то тот цо роби упрекоси, упрекосци, прави пакосци* (Мєл. Пвл.); **упрекосни** –а –є „тот цо ше упрекосно справує“; **упрекосц** присл. „оставаюци при своїм, виволуюци других“: *Роби упрекосц* „виволуюцо, каприциозно ше справує“ (Мєл. Пвл.), **упрекоинік** х. „тот цо другим упрекосци“. ← Нє зазначєни карпатські паралелі за *упрекосни, упрекосно, упрекосниц, упрекоси, упркоинік*. Старши авторє (у РН, РК и Зарйох) хасновали и форми бєз прєфиксє

у-: **прекосни** „упрекосни“, **прекосно** „упрекосно“, **прекосциц** „упрекосциц“. По Г. Костельникови **упрекосциц** сербизем (Проза, 245). По П. Скокови сербске/горватске **пркос** не ма паралели у других славянских языкох. Нашо форми блізки сербским **пркос**, **упркос**, **пркосан**, **пркосити**, але чежко потолковац гласово пременки **упркос** > **упрекосц**, **пркосити** > (у)**прекосциц**. Сербске **пркос**, у(с)**пркос** виведзене од прикметніка **кос** „зукоси“. Чи тота лексема з карпатскей лексики чи є у нас сербизем остава нам ище детальнейше випитац.

Дасядни слова хасновани у медзівойновим литературним языку, а у повојновим языку ше престали хасновац, та зме их мушели уважно преанализовац. Напр. дієслово

препечичи –им зак. „зопрец, с. спечити“: *на шицки можлїви способи робело ше, лем да ше чим баржей препечичи тото вельке зло [пиянство] медзи немецким народом* (РН 16/1928, 3); *Од шицкого найлєпши устїх [у борби против виновеї пипи] маме, кед позбераме поскручени лїсца и попалїме, бо теди ше препечичи дальше множенє тїпox* (РН 21/1932, 3); *централу [на Дніпру] мала будовац ище царска Русия, але ю война у тим препечичела* (РН 43/1932, 2); *Кед сїглі до Коцура, казал себе прїнесц пейц галвї віна, і паноцец Курда го не могол препечичи од такого пїца* (КостЛибєр 66). || Слц. *prіećiti* са „противиц ше, не складац ше“ (HSSJ), карп.русин. *перечити* „противиц ше, не складац ше“: *Николи не хотїла му ни в чому перечити* (Ю. Чори); укр. *перечити* „противиц ше; не складац ше“, *заперечувати* „исте“. Серб. **препечичи** „зопрец, с. спечити“: *препријечити несрећу, зло*. ← Як видзїме, нашо **препечичи** ма исте значенє як и сербско-горватске *препечичи/препријечити*, та то у нас виројтно сербско-горватска позичка у литературним языку.

У литературним языку маме и вельо кнїжково слова (церковнославянского, угроруского, українского и др.) походзєня. Дасядни з нїх прейг школи, церкви и кнїжкох вошли и до бєшєди. Таки напр. слова: *случиц ше*, *чувствовац*, *восток*, *понеже*, *воздух* и др. За наведзєни слова знаме же су у нас кнїжкового походзєня, бо маме за нїх нашо карпатски еквивалєнти: за *случиц ше* – нашо карпатске *стац ше* и *трафиц ше*, за *чувствовац* – *чуц*, за *восток* – *виход* (слунка), за *понеже* – *прето же*, за *воздух* – *луфт*. Проблем ту представляю слова *хтори хаснуєме у литературним языку*, але ше вони у бєшєди *рїдко хасную*, або их под уплївом литературного языка почали хасновац аж младши гєнерациї; дасядни з нїх маю синонимски карпатски паралєли. Таки напр. слова:

число с. „нумєр“: *Сину, я ци почала писма писац по числох, ... прето да знаш чи каждє моїо писмо добїєш* (Жр: МСМ, 46). || Всл. *číslo* „исте“ (Hal.), укр. *число* „исте“.

Старши место *число* хасновали карпатски латинизем *нумєр*: *На нашо крижи ... жовти нумєри вибиц нам дайце* (Етн. 9, ч. 221). Младши звичайно

хасную сербизем *број*. Слово *число* у нашим народним языку заш лем могло исновац, цо потвердзує и восточнословацка и други карпатски паралели.

При таких, „проблематичних“, словах найважнейше водзиц рахунку о значеню слова: кед воно по значеню блі́зше карпатским паралелом, вец заключуєме же є з карпатской лексики, а кед є блі́зше сербским паралелом – вец є сербизем. Напр.:

понукац -ам *незак*. 1. „серб. нудити“: *Газдиня фурт понука госцох*. 2. „спонукац, серб. подстицати“: *Владика ... понукаль чрезь свойого кума пароха Луку насамипредь Коцурцохъ, же бы до Шйду сельели* (П. Вукич, 78). || Слц. диял. *ponúkať* и *ponukovať* 1. „серб. нудити“; 2. „спонукац, серб. подстицати“ (SSN), укр. *понукаати* и *понукувати* „спонукац, серб. подстицати“: *проблеми не можуть не понукати до серйозних роздумів*.

Проблем ту представля значенє под 2 („спонукац, серб. *подстицати*“): у бешеди не маме зазначени приклади за того значенє, находзиме их лем у старших авторох. У сучасним литературним языку з тим значеньом хаснуєме українске *спонукац* (укр. *спонукати*), а ані таку форму зме у бешеди не зазначели. Прето не можеме повесц чи дієслово *понукац* зоз значеньом „спонукац“ з нашей карпатской лексики чи є у нашим литературним языку кніжково.

Дієслово *спомнуц ше* „здогаднуц ше“ (незак. *споминац ше*) и прикметнік *точни* (присловнік *точно*) не зазначели зме у Гнатюкових записох. Вони маю восточнославянски паралели, та тримаєме же су у нас кніжково слова:

спомнуц ше –нем ше *зак.* (гу *споминац ше*) „здогаднуц ше“, у медзивойнових авторох: *Я ше спомнул мойого дїда* (РК 1933, 81); *Тераз ... треба да ше спомньєме нашого велького оца* (РНКЗаря 1939, 47); *а на концу спомнул ше у думкох и того газди* (РНКЗаря 1939, 104); *Модліме шицких наших братох Русиных милосердних, же би ше спомли нашей церквочки и дали свой дар да ю можеме довершиц* (РН 7/1933, 3, Єден з Риту); *Наши стари приятель ... спомнул ше и того року „Рускей просвити“* (РН 25/1932, 3); *Тераз ше вон спомнул на дом. Бої ше як го приму, жена, дзеци* (РН 13/1934, 3, П. Бучко). || Укр. *спом’янутися* „исте“, карп. русин. *спомянутися* „исте“ (Керча). ◀ Од праслав. *romъněti* (як и *споминац* и *спомнуц*).

точни –а –е: *То нашо старе, гварело ше: точни* человек, майстор *не точни* (М. Рм.). У служби бул [паноцец] *таки точни*, як колеско у машини (Г. Кост.: Проза, 93). Яз. *точный: не дуже точны, на точный лад* (Неділя 3/1903, 34), укр. *точний* „точни; одредзени“. Слц. *presný* „точни“. Присловнік *точно: наш паноцец* (му) *у церкви по наказованю у мену шицких нас явно подзековал же свою дзияцку службу през телї роки так точно и совисно випольновал* (РН 14/1928, 3); *Я точно* не знам (С. Мйр.); *Не зна ніхто точно* як було на

концу з Гитлером (Пвл. Бл.); *Неозначени* [заменовніки] *означають ствар лєм прибіжно, а не точно* (Г. Кост.: Проза, 263). Яз. *точно* (Неділя 2/1902, 28), укр. *точно*.

Яку уважну и детальну анализу вимага видзельованє карпатской лексики у руским языку, можеме заключиц и по тим же зме у наших роботах обявених пред 30 роками даєдни слова народной лексики положили гу сербизмом, а у нашим Словніку зме их положили гу карпатской лексики або зме их затераз не положили ані до єдного з тих двох лексичних пасмох. Таки слова маме у нашей „Лексики руского языка“ (1983): *витерняк* „витрови млін“ (27. б.), *гуя*¹ „конец“ (27. б.), *газловац* „гажиц, тапшац“ (27. б.), *забанац ше* „заплянтац ше“ (30. б.), *лісти* „месо на задку цивових косцох“ (33. б.), *наредзиц* „розпоредзиц“ (35. б.), *обични* (35. б.) и др.

З другого боку, у „Словніку лексики Гавриїла Костельника“ (1991) гу словом восточнославянского и польского походзєня положили зме таки слова за хтори зме у Словніку констатовали же су з нашей карпатской лексики. То напр. слова: *бури* „цмошиви“ (21. б.), *вага* „чежина“ (22. б.), *виграц* „победзиц“ (24. б.), *воля* „шлєбода“ (33. б.), *заваяли* „забрудзєни“ (45. б.), *записац* „наручиц“ (48. б.), *обисц ше* „мочи буц, зайсц ше без дакого/дачного“ (73. б.) и др.

У дальшей роботи на рускей народной лексики таки „проблематични“ слова, хтори наведзєни у тей статї, наздаваме ше, буду ище детальнєйше преучєни, а з тим и удатнєйше покласификовани.

Етимология словох

После значєньох одредніцох и їх паралєлох наводзи ше етимология словох. За слова за хтори зме не зазначєли карпатски паралєли чєжше нам було утвердзиц етимологию:

дринкова (дринчина) челядз ж. 1. „недобри дзеци“. Звичайно ше хаснує при гандрованю дзєцох: *Хлапци на Крачун ходзєли по шпиваню, зняли єдному човекови капурку, а вон кричал за нїма: Челядз дринчина!* 2. „вєкши дзеци“. *Дринкова челядз то легињчковє и дзивчата* (Лєв. Ск.). ◀ || У словацким єст диялектни вираз *drínova zima* „барз тварда жима (гваря же наиходзи тєди кєд вєшєнї квитнє *дринка*)“ Словацки вираз вивєдзєни од назви дрєва *drinka* (восточнословацкє) и ма зоз ню значєньову вязу, алє наш вираз *дринкова челядз* и прикетнїк *дринков/дринчин* у тим виразу не ма семантичну вязу з мєновнїком *дринка*. ◀ Вироятнєйша вяза зоз мадь. *derendőcia* (1860) „лярма; вєшєлє“, мадь. диял. *dérendőc* „*durcáskodó gyermek*, спрични дзеци“ (ЕтМ).

Алє єст слова (гоч даєдни маю и карпатски паралєли), за хтори нам етимология остана неясна або не цалком ясна. Напр.

гринги мн. 1. „хрибет як ношач терхи“, звич. у дзєцинскей бєшєди у виразох: *ношиц на грингох* „ношиц на хрибцє“, *вжац на гринги* „вжац на

хрибет“ и под. 2. „хрибет“: *а кед ме бию привязаного, прегинам гринги з бок на бок да ме не бию по єдним месце* (ЧаканБас 57). 2. || Всл. gringy и gingi „гринги“: podz na gringy „гибай ми на гринги“ (Hal I, 259), vež nas na gingi (Czambel). ◀ По значеньовой блізкаosci нашого *гринги* и восточнословацкого *drind-*: всл. nadrindi „скакаючи, подскакуючи“, podz, pujdzeme nadrindi „гибай, будзем це ношиц на грингах подскакуючи“ (Buffa 168), drindac „заоставац, дробкац за даким“ (Hal.), укр. диял. *дриндати* „дрингац (о коньови); исц з дробним крочайом“, *дриндом* „дрингом“ заключаеме же то слова истого походзєня; по ЕСУМ-у то експресивни слова“. Судзаци по паралелох, нашо *гринги* настало од старшей форми *дринди*, а тото од дїєслова **дриндац* „дрингац“, укр. дриндати, а то по ЕСУМ-у експресивне слово.

дрингац -ам *незак.* „помали бежац, с. *каскаати*“ и присловник **дрингом** „дрингаючи“ || Всл. drindac „бежац; дробчиц; диргац“ (Buffa 62), а од того мадь. drindál; нашо и восточнословацке виројтно зродне зоз поль. dryndać „кивац ше; вишиц, ловгац“, dryndać nogami „махац з ногами“, укр. диял. *дриндати* „бежац з галопом“, *дриндом* „з галопом“, чєс. drndat „влєчиц ше; махац, кивац“, drncat „трєсц ше; диргац“, drnčet „трєсц ше; черкац, дуркац“. ◀ По Г. Костельникови и В. Гнатюкови *дрингац* од нем. dringen „прєбивац ше“ (dringend „нагли, неодољжни“, dringlich „истє“); по ЕСУМ-у укр. диял. дрингом „швидко“ и слц. диял. dringom „истє“ тиж од нем. dringen „прєбивац ше“. ЕСУМ, медзитим, не наводзи дїєсловну форму од основи дринг-, наводзи лєм укр. *дриндати* „дрингац; дробчиц“, хторе не вяже за укр. диял. дрингом, одн. за нашо *дрингом* (оп.), але *дриндати* трима за експресивне слово.

Етимология слєвох *гринги* и *дрингац* у Словнику не потолкована до конца (не була нам досц ясна), а ту ю даваме баржей допoлнєну, але ище више недосц потолковану: остава неясне чи нашо *гринги* можеме етимологийно вязац за *дрингац* (збунює ту толкованє у ЕСУМ-у, по хторим виходзи же нашо *дрингом* и *дрингац* германизми, а **дриндац* и укр. *дриндати* – експресивни слова (слова хтори виражую моцнєйше дїйство, чувство и под.).

кательниця ж. 1. оп. *катедра* (1): [По ошлєбодзєню 1945. у Керестуре отримани сходи о тим яки будзе наставни язык у будущей рускей гимназиї.] *На другим сходзе, у Гимназиї, були присутни и официрє Червєней армii. Єден бул Украинєц, та кед станул на кательницю, закладац ше за украински язык; други бул Рус, та кед ступєл на кательницю, закладац ше за русийски язык* (РС 13. од 31. 03. 1995, 21). 2. „подиюм за гудацох“: *више бул медзи тима хлапцями котри шмєли гудацох одвєсц зоз кательницю на драгу же би им там грали* (ЛатякТал 110). Оп. *катедра* (2) (М. Рм.). ◀ Не зазначени карпатски паралєли. Чєжко повязац *кательницю* зоз нашим *кат* „мучитєль; джелат“, *катовац* „мучиц осудзєного“ (оп.), хторому по форми подобне поль. katownia „мєсто дзе муча осудзєних“, укр. *катівня* „истє“. Мєста за мучєнє тиж були на повисшєним мєсцє (укр. *стїл для катувань* „стол за мучєнє“). Допущємє же и ми у давнєй прєшлєosci (до

17–18 віку) повисшене місце, стол и под. за мученє осудзених и окончованє смертельних карох волали *кательніца*. Медзитим, чежко вериц же би народ назву хтора значела за нього таке страшне місце познейше почал хасновац зо Допущтаке з значеньом „школска катедра“ и „катедра за гудацох“. Тиж так чежко повязац лексему *кательніца* зоз церковним *казательніца* (оп.), зоз хторей ше проповидало о любови гу ближньому (и траценє елемента –за- ту би було чежко потолковац). Нашо *кательніца* затераз остава неясне.

макацора ж. 1. „главна, ношаца греда у давних хижох“: *Макацора стала на штрєдку воздлуж цалєй хижѣ под повалу* (СС. Мак., Я. Сб.). 2. *Ми як дзеци гуторєли: макацора и макацорчата* „1. греда и гредки; 2. мачка и мачата“ (В. Саб.). Не зазначени ані карпатски ані сєрбнски паралєли. ← Неясне.

[**мацур(к)а**] ж. „бависко ‘не гнївай ше чловєчє’“ (Ю. П.), **мацурац ше** –ам ше *незак*. бавиц бависко ‘не гнївай ше чловєчє’. Общєпознате бависко у Европи: сєрб. *не љути се човєчє*, поль. *chińczyk*, слц. *človeče nehñevaj sa* (*nezlost’ sa*), нем. *Mensch ärgere dich nicht*; тото бависко, на основи бависка *пачиси*, хторе настало коло пєйцстотого року у Индиї, и подобних восточних бавискох старих вєцєй стороки, видумал Нємец Josef Friedrich Schmidt коло 1905. року. Не зазначени ані карпатски ані сєрбнски паралєли. ← Неясне. При Сєрбох, Горватох, Русох, Українцох досц познате прєзвискѣ *Мацура*, алє неясне чи би могла исновац вѣза мєдзи тим прєзвискѣм и назву бависка *мацура*.

сєбєлия и сєдєлия ж. „вєльки тлустѣ чловєк або жєна; жєна зоз широкима клубами; широка кобула“: *Єй швєкра була терховна жєна, кєд була хѣра, трєбало то дѣвѣцѣ, трєбало служѣц тєй сєдєлѣ* (Г. Р.); *Сєбєлия то широка кобула або широка жєна цѣ ма широки клуби* (В. Саб.); *Сєбєлия то тлустѣ чловєк або жєна, гѣри ше: тлустѣ як сєбєлия*. Не зазначени паралєли у другѣх ѣзѣкох. ← Неясне.

тунгавѣ –а –є недосц ѣсне значєнє, напр.: *Та цѣ ши такє тунгавє! – гѣри ше кєд ше дахто лапи до роботѣ а нїѣк му нє идѣ; або: Та вѣн такѣ тунгавѣ, нїѣч є, спѣмалшєни, змѣтани*. Вивєдзєнє вѣрѣятно од истєй основи ѣк и мєновнїк *тунгавс* (оп. слїдуѣщє).

тунгавс х. *Тунгавс то крѣвє дрєво з вѣглїбєньѣм до котрого ше при бавѣску тєканѣ кладѣ „тєка“ и бѣє ше з палїцу* (М. Р.); **тунгавц ше** –ам ше *незак*. „тєкац ше так же тєка стої на дєски, а дєска на єдним дрєвє“ (В. Саб.); *Мумлѣканє на дєску ше волатѣ тунганє* (В. Саб.). Не зазначени другѣ паралєли. ← Неясне.

вѣлєпєндац –ам *зак*. „набиц“: *Вѣлєпєндац значѣ „набиц дѣцѣко або чловєка, гѣри ше напр.: Вєчєр го вѣлєпєндали* (В. Саб.); *Вѣлєпєндац значѣ и „вѣпуѣц дѣцѣко по задѣку“* (СС. Мак.). Не зазначени другѣ паралєли. ← Неясне.

дан: *И так дїдо пойдѣ, знєє [кравѣв] пасѣш з грєди у прєднєй хѣжѣ, патри: „Ша, пише та пише: „Рѣжа“, цѣжє тєраз, озда ѣ нє можєм пасѣш*

преправяц, дана му ище!“ (Юлиан Колесар, Заградка 10/1996, 9) Не зазначени паралели. ← Неясне.

При находзеню етимології легко нас може „завесц“ блізкосц по форми нашого слова зоз словом у даєдним другим языку:

газловац -луєм *незак*. **1.** „ходзиц по дачим правяци чкodu (напр. по градкох з папригу, по вилятим бетону): *Красота вишинї нападани по жеми, а ти чапкаш, газлуєш по нїх* (Гел. Рм.); *зберай тоту пасулю и не газлуй по ней, бо рок длузи и есц треба* (РН 11/1936, 2). **2.** „прицискац, пресовац дацо з ногами ходзаци по нїм“: *Док залївам капусту, газлуєм ю помеджи шори, та ше жем збила* (В. Саб.). **3.** (по даким) „гажиц, скакац и под. по даким же би ше го покалічело“: *Од вдереня падам и ознова сом скурчена гушенїца котру газлую* (БильАзЄсм 79). **4. прен.** „обезвредзовац“: *Цо зме ... себе [у култури] приобрели и змогли, тераз валяц и газловац не даме* (РН 32/1933, 1); *Газлуєце свойо, служице люцкому* (Заря 13-14/1935, 103). ← По Гнатюкови то сербизем, але вироятнейше того дієслово походить од мадь. *gázol* 1. „гажиц; шляпкац“; 2. „з гаженьом, скаканьом забиц дакого“.

Руски язык од його карпатских коренюх дзеля 270 роки. Пре таку вельку часову оддаленосц и уплїв языкох нового окруженя на наш язык нешка уж скоро неможливе подполно роздзелиц його карпатске лексичне пасмо од його новей лексики, а пре исту причину чежко утвердиц етимологию шицкей рускей лексики. *Словнік руского народного языка* не представя комплетни и конєчни попис рускей лексики.

Др Јулијан Рамач

РЕЧНИК РУСИНСКОГ НАРОДНОГ ЈЕЗИКА

Резиме

У описно-етимолошком *Речнику русинског народног језика* обрађено је око 24.000 речи-одредница забележених у етнографским записима (В. Хнађука и др.), у свакодневно говору, у делима русинских писаца, у међуратној и савременој периодици и у писаним изворима (под термином *народни језик* овде подразумевамо савремени русински разговорни језик у којем има и нових – српских и других – позајмљеница). У раду на *Речнику* настојали смо: **1.** Што детаљније, са навођењем примера, описати сваку реч. **2.** По могућности утврдити да ли речи обрађене у *Речнику* припадају русинској карпатској лексици или новој лексици коју су Русини створили или примили после досељења, и то по критеријуму: ако русинска реч има карпатске лексичке паралеле, она најчешће припада карпатској лексици; речи које имају карпатске паралеле, али постоје и у српском језику, по овом критеријуму нисмо могли са сигурношћу класификовати

(*гайка, грабац, смоква*); за неке књишке речи које имају карпатске паралеле, али се у нашем народном језику ретко или никако не употребљавају (*понукац* „подстицати“), понекад је тешко утврдити да ли су оне из наше карпатске лексике или су књишке речи. **3.** По могућности утврдити етимологију обрађених речи.

Због велике временске удаљености русинског језика од његових карпатских корена и због утицаја језика новог окружења на њега данас је скоро немогуће потпуно раздвојити његов карпатски лексички слој од његове нове лексике, а из истог разлога тешко је утврдити и порекло све русинске лексике. *Речник русинског народног језика* не представља целокупан и коначан попис русинске народне лексике.

Dr Julijan Ramač

DICTIONARY OF THE RUTHENIAN FOLK LANGUAGE

Summary

The descriptive-etymological Dictionary of the Ruthenian Folk Language seeks to describe about 24,000 word-entries noted in ethnographic records (Hnatjuk and others), in everyday speech, in the literary work of Ruthenian writers, in the periodicals between the two wars and in contemporary ones, in written sources (the term *folk language* meaning contemporary Ruthenian spoken language including new loanwords from both Serbian and other languages). Working on the Dictionary we tried to: **1.** Describe each word into the smallest details, giving examples. **2.** Determine, if possible, if the words described in the Dictionary belong to the Ruthenian Carpathian lexicon or to the new lexicon created by the Ruthenians after their arrival, according to the following criterion: if a Ruthenian word has Carpathian lexical parallels, it most certainly belongs to the Carpathian lexicon; the words that have Carpathian parallels, but exist in the Serbian language as well, could not be classified according to this criterion (*гайка, грабац, смоква*); for some literary words that have Carpathian parallels, but are rarely or never used in our folk language (*понукац* ‘stimulate’) it is hard sometimes to determine if they are from our Carpathian lexicon or if they are bookish words. **3.** Establish, if possible, the etymology of the described words.

Due to the huge time distance of the Ruthenian language from its Carpathian roots and to the influence of other languages from its new environment, it is almost impossible today to completely separate its Carpathian lexical layer from its new lexicon. For the same reason it is equally hard to determine the origin of the whole Ruthenian lexicon. *The Dictionary of the Ruthenian Folk Language* does not represent the complete and final list of the Ruthenian folk lexicon.

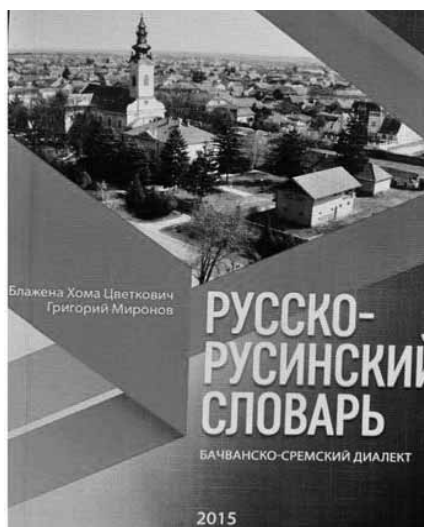
Блажена Хома Цветкович, Нови Сад
Григорій Миронов, Ростов на Дону, Русия

ПОМОЦ У УЧЕНЮ

(„Русско-русинский словарь“ /бачванско-сремский диалект/,
Южни федерални университет, Ростов на Дону, 2015)

Гоч єдинствени русийско-руски словнік – „Русско-русинский словарь (бачванско-сремский диалект)“, видати у Ростове на Дону 2015. року, а на нашо простори сцигнул недавно, Руснаци, вшелїяк, постали богатши за ище єден словнік.

Авторе Словніка Григорій Миронов, кандидат историйних наук, младши наукови сотрудник и преподаватель на Южном федеральном университете у Ростове на Дону и Блажена Хома Цветкович, язична редакторка у НВУ „Руске слово“, Нови Сад.

Словнік ма коло 8 000 русийски и руски лексеми, зоз толкованьом скраценьох хтори ше находза при лексемах и прилог о потомках и часци исторії войволянских Руснацех Миронова. Идея о таким словніку настала после Мироновой дисертації „История русинской идентификации“, бо праве язык єден з елементов хтори означає идентитет Руснацех и, вигледуючи тоту тему, обачел кельо єст слова подобни, або исти у обидвох языках.

Лексеми похасновани у Словніку указую же єдна часц словох з русийского языка вошла и до нашого литературного языка, окреме после Другей шветовой

войны, а велї русизми прияти и преїг язичия, и у нашим языку су старшого походзєня, пише и у „Граматики руского языка“ проф. Ю. Рамача.

Русийско-руски словнік може буц на хасен не лєм тим цо сцу научиц русийски/руски лексеми, або го похасновац место русийско-сербского, або русийско-английского словніка, але будзе интересантни и шицким тим котри ше занїмаю з лингвистику, прекладательством, новинарством, писаньом, науку. Же постал цикави, гутори и податок о його додатним издаваню 2017. року.

ПАМ'ЯТКИ З ДЮРДЬОВА¹

(Зоз кнїжки: Катица Йованович, *НЄЗАБУЦЕ – Записи*,
Городска організація цемних, Нови Сад, 2015)

АВТОРКА Катица Йованович, нар. Матич, родом з Дюрдьова (1933–2016), була учителька, педагог и активна дружтвена роботнїца. Як просвитни фаховец службовала у Босни (у општини Лукавац), Дюрдьове, Билей Церкви, Вельким Градишту, Ковину и Руменки, дзе як пензионерка перебувала по конец живота. У познейших роках страцела вид, але то не зменшало ей творчу енергию. Так настала и тота ей кнїжка, зоз хторей даваме виривки о Дюрдьове, дзе препровадзела часц своєї младосци. Зачувала з того часу велї памятки, медзи нїма и бешедовац по руски. А през своєю незабутни дожица, авторка заправо описує даєдни хвильки з историй того валала.

ФАМЕЛИЯ. Здогадованя на свою младосц починам од першей половки двацетого вику, часу з хторого походзи моя генерация и з места у хторим сом народзена, Дюрдьова.

У хижки моїх родичох, Жарка и Йованки Матич, росли пецеро дзеци: Милорад, Єлица, Лазар, Милушка и я. Оцц бул по занїмаю скравец. Ремесло учел у Земуну, дзе длугши час перебувал як шегерт и калфа. Мал и дакус жеми и статку, та зме пристойно жили. Мац була газдиня, але и самоука шивачка. Була племенита, добра и пожертвовна, одлична газдиня. При вибору занїманьох родичи ше не мишали. Милорад постал тарговец, жил и робел у Новим Садзе. Єлица, красавица, виучела скравецке ремесло, одала ше за углядного скравца Иванчевича зоз Старей Пазови. Лазар любел лакотки и задумовал же будзе цукрар. Ремесло виучел у Новим Садзе, у познатого майстра Мойсовича, власнїка ище познатшей цукрарнї хтора ше находзи такой при катедрали, новша назва ей „Загреб“, а тераз „Атина“. Милушка закончила гимназию и робела як дактилографкиня и секретарка явного тужителя Войводини у Новим Садзе, а кед ше одала подполно ше пошвецела фамелиї. Я закончила Учительску школу [у Сримских Карловцох] и службовала по велїх местох... [Попри роботи

1 Обявене у часописи Шветлосц 2/2016 под насловом *Дюрдьов моєї младосци*

дипломовала на Педагогичній академії у Сримській Митровиці, катедри у Новим Садзе.]

ОЧИ. Шицко почало ище док сом була беба, мала сом лем даскельо мешаці. Тей яри зме мали курчата. Старша сестра принесла єдно векше курче же би ми го указала. Курче ме уджубло просто до лівого ока. Рефлексно сом кліпла, але пошлідки остали: око ше зачервенело, опухло, вид барз ослабнул, ліва кліпка окляпла.

[Вельо роки познейше учителька Катя страцела вид на ліве око. Не помогли ані познати русийски фаховци зоз Калуги.]

У шпиталю у Новим Садзе стретла сом ше зоз человеком з Бечею, ходзел з билу палічку. Гварел ми же страцел вид – уджубло го курче. Не знала сом чи ше шмеяц чи плакац. Думала сом же ме дахто вишмеює. За мене то була животна драма. Шицко ше розяшнело. Чловек гуторел правду. Наисце чудно. Исти случай, исти пошлідки. Случайне стретнуце и сознание.

[Пред шеснац роками панї Катї ше зацмело и на праве око. Ані на тот завод не помогло ніяке лічене. Конечна диягноза: дегенерация макули, глауком, амблиопия. Вид єй звездзени на меней як дзешец проценти.]

Сцигла сом дому и уключела транзистор, єдину вязу зоз шветом хтора ми остала. Чула сом же цемни особи шицки тоти цо видза спод дзешец проценти. Таргла сом ше як опарена! Скричала сом мужови: *Я цемна!*

ВАЛАЛ. Велї з нас маю даяки свой валал Сакуле, з людзми хтори достойни почитованя, заслужни же би ше на нїх не забуло. Таки були жителе мойого родного Дюрдьова. Тото место виродзело генерації вредних людзох, роботнікох, інтелектуалцох, гуманистох и геройох. У векшини, прикмети тих людзох то: чесносц, храбросц, племенитосц, родолюбие, оптимизм, духовитосц, веселосц, смисел за гумор и животни радосци. А кед ше до шицкого того укомпонує и национални фарби Сербох и Руснацох, хтори ту виками жию ведно, без предрозсудкох, у злоги и любови, слика подполнейша.

Ту сушески одношения тоти прави, а черане доброх було правило. Тоти одношения можу остац як модел будучим генераціям, на хтори ше мож спатрац. У царстве витрионовей лампи були пратки, мольби, танци, найромантичнейши друженя. Културни манифестациї були змистово, обдумани, мали свою уметніцку вредносц, таки остали незабутни. Окремне означене валалу давали розкошни, живописни руски народни облечива, роботни и святочни. То були длугши але широкі вецей пасмово сукні, рижних фарбох, украшени блузни и вельки фартухи. Одати жени ношели на глави фитюли, а дзивки у власох завяззани блишово машлї, баршонї.

Руснаци емотивни людзе, полни носталгії за завичайними Карпатами, по правилу одлични шпиваче. У теплих летніх вечарох, по мешачку, валалом одгуковали їх меланголични шпиванки. Младосц и любов не знали за граніци, наставали мишани малженства, а шицко то дава окремну прикмету и печач Дюрдьову.

Оддодня рана вредни земледілци понагляли обробиц свойо поля, хтори им то богато врацали. Так у новшим чаше Дюрдьов здобул титулу престолніци грацку, парадичох, герегох и диньох. А о шлебодним чаше, шветох и обичайох могло би ше написац томи кнїжкох, бо каждая хижа приповідка за себе. Же би чаривносц була подполна, вше ше ту, праве кед треба, нашли сушеди, блїзши и дальши. Прето и здогадованя на нїх тирваци, жию у нас навики, не можеме их забуц.

За нас, дзеци, окремне дожице були валалски кирбаї. Славели ше два: на Спасовдан (Вознесене) сербски, на Малу Матку Божу руски. И шицки шицко славели. Теди ше и ми збивали коло шатрох, куповали кретоша, алви-четени, шерца, бабки и конїки з медовніка, пенасти ланцуцки, сладоляду, вожели ше на рингишпилю...

ШКОЛА. У Дюрдьове од давна було два школи: сербска и руска. Вельки учальні були скромно намесцени. У каждой були старински столки (зложени ведно з лавку за шедзене), з отвором за фляшочку з тинту, табла зоз смугами за краснопис, катедра, орман, мапи, даєдна слика, модел косцанїка (хтори ше преносело дзе треба) и препаровани животинї.

Школяре першей класи мали таблїчки з малу шпунджию на шнурки, на хторих писали з крейдовима клайбасами. Старши школяре мали теки и клайбаси, пошву и пирко за писане з тинту. Краснопис бул обовязни. За раховане хасновали мали раховальки з кульками у фарбох, деревени палїчки (як єдинки) и завязани палїчки (як дзешатки), та зарна кукурици и пасулї. Зоз таку “опрему“, без компютера и других технїчних досягох, школовал ше и велїкан Никола Тесла.

Мали зме добрих учительох хтори нас любели, а ми им врацали з любову и почитованьом. Даровали зме им квеце, овоци, окреме орехи завязани до вельких, хлопских хусточкох. Найдлужей у валалє, по пензию, бул учитель Тодор Чекич – „з горніма зубами“. Бул невельки, полнейши, мал виражени зуби, строги. Дзеци ше бали од нього, бо их бил по рукох (по дланьох и по пальцох), а гонел и клечац на кукурици. Кажди дзень ше з двома билима пудлами шейтал до пол драги гу Жаблю.

РАЦИЯ. Над щешлїви и мирни час наднесла ше чарна хмара Другей шветовой войны и фашизма. Гортійово окупаторе завжали Бачку. У Дюрдьове перше вигнати до лагру бувши солунски добровольци. Потим гарештовани значнейши людзе з валалу, иншак мирни жителє, Сербї и Руснаци. А кед на православни Крачун 1942. року почала злогласна рация, страдали и велї учителє.

Єден час управитель школи бул Франя Еперт, по походзеню Немец, оженети з Рускиню, учительку Фебронию з Дюрдьова. Бул добри и племенити человек, бранел и ратовал невиних людзох. Прето го и забили, як и його жену и їх дзивки. Вони були перши жертви раций у валале.

Облюбени учитель у одделеню моєї сестри Милушки бул Милорад Бачкалич. Забили го у раций, кед ше зоз жимского розпусту врацал на длужносц. Теди страдали и Драгица Бокшич-Апич, Олга Илиїн-Лалич и Юлка Отич. Юлков муж Младен бул апатикар. Забили их, ведно з дзецми, Цецу и Батом. Страдали велі теле валала и шейдзешаццера дзеци!

Паметам тиж учительку Йованку Катич, мацер познатого метеоролога на ТВ Каменка Катича. Вше була весела и нашмеяна, син цалком на ню. И вона, як и ей муж, забити. Каменко бул скрити у баби Милици на другим краю валала и так прежил рацию.

КРАВИЧКИ. Мали зме два крави, Милку и Ружу. Волали зме их „нашо кравички“. Допатрали зме их, старали ше о нїх. На даяки способ вони нам виратовали животи.

Почала война... У валале ше рихтала рация. Пред Вельку ноцу бавела сом ше з дзецми на драже. Видзели зме же од главней улїци иду мадярски жандаре. Уношели страх и немир... Дзеци ше розбежали, а я убегла през капурку до двора. Лем цо сом гварела родичом цо ше збува, жандаре убегли до нас. Пришол з нїма и толмач, та гварел же маме пейц минути позберац ше. „Серби пойду до Сербїї, Русини до Русїї, а ту приду Мадяре.“

Не мали зме конї анї коч, та нам допуцели вжац крави и дацо од єдзєня и облєчива. Були зме позлекани, зберали зме ше, а були як не при себе. Мац до вельких билих плахтох паковала шунки, сланїни, хлеби, а до тканих торбох облєчиво и дробну судзину. Шестра и я нахпали шматки до школских торбичкох. Я вжала и красну вельку бабку, памятку од найстаршей сестри и шовгра. Зайди зме преруцели кравом на хрибти, отворели капуру и руцели до незнаного.

Мацєрова андя и перша сушеда, баба Лела, прибегла плачуци. Придали зме ей ключи од хижи же би ю чувала. Знемирили ше людзе на цалим шоре. Сушєди бояжлїво закуковали зоз дворох, а одважнєйши махали, зоз слизами. Жалошне у шерцох и з больом у души, помали зме крачали за нашима Милку и Ружу, док за нами ишли жандаре-пиркаре. Приведли нас до парку пред општину и православну цєркву, дзе уж була маса людзох.

Розказане нам же бизме ше змєсцєли при артейскей студнї. Крави чувствовали опасносц, та мирно стали зоз шицку терху на хрибтох. Чекали зме же би нас преволали, але пре крави ровно одкладали наш одход. Полнєли зме фляши з воду на драгу. Мац ми дала же бим обула нови, лаговани ципелки, порихтани за Вельку ноц. Обула сом их, а гєвти старши захпала до гущави у оградї парку. Дзєнь прєходзєл... Чекали зме, хвильки нам були длугоки як вичносц. Оцєц ше бал же ше крави знемиря, та пришол гу толмачови и питал

ше му же хто главни заповідник. Одвитовал: „Фугаднадь!“[поручник]. Високи офіцир стал недалеко, та го интересовало же хто го и нач спомина. Отец знал дакус по мадярски, а и толмач потолковал же крави длуго чекаю. Официрови очиглядно не було шицко єдно же муши так зробиц. Шестра и я стали и патрели на нього. Мнє, таку малу биловласу, погласкал по глави и гварел же вещей нет места у каміонох, поготов за крави. А вещь додал: „Идзце дому и учце дзеци по мадярски!“

Не верели зме. Рушели зме з нашима двома добротворками. Моїх старих ципелкох уж не було у гуцави. Помали, з чужими крочаями, врацали зме ше дому. Аж кед зме вошли до двора, мац ше таргла як з молги и заплакала: „Ей, хижо моя...! Думала сом же це нігда вещей не увидзим...“

Зоз загради ше озвали гладни и смиядни курчата з квоку. Хижа дійствовала пусто, празно и уклято. Жалосц була вельо моцнейша як радосц же зме ше врацели. Днями, мешацами и роками тота зла подія нас преганяла у снох и думкох. Кравички зме чували до старосци, з полно любви, бриги и блізкосци.

Война нікому не приносила добре. Мержня нам нігда не овладала з душу. Остала памятка на два крави — Милку и Ружу, хторим зме подзековни же зме пережили войнови период и остали ту, дзе припадаме, до конца живота моїх родичох и старшей шестри. Як єдини шведок того часу, записала сом шицко того же би не скапало у имагинарним швецє будучносци и не остало без сознания о прешлосци.

ЯГОДИ. Не познате ми же би дахто потераз написал оду ягоди, тому гордому древиску нашей ровніни. Була то красавица розкошних корунох, з буйним, зеленим лісцом, сочними плодами, правела благи приемни хладок. У ней бивали домашні птици, поготов ташки, чийо чвиринканє ше од рана розлєговало наоколо.

З лісцом ягоди кармели ше гадвабни буби, а єй смачни плоди єдли людзе и даєдни домашні животинї. Зоз плодох ше пекло и паленку, познату ягодачу. Старши людзе шедзели влєце на лавочки под ягodu на драже. И дзеци ше ту бавели. Дакеди, кед нараз пришол летні запор, густі ягoдoвo конари послужелии як амрел. Вноци ше у циню ягoдoх скривали любовни пари. Вообщє, у тей нашей безкрайней, полней з прахом ровніни, ягода була оаза з вещейністу намену, достойна каждого почитованя.

У валалє ягоди було з обидвох бокох по широких шорох, як и коло драгох спрам Жаблю, Шайкашу и Мошорину. Ягoдy ше виберало лєм кед охорела або дотирвала од старосци. Кед то було пред дачию хижy, за власніта то була жалосна подія, як кед би ше розиходзел з длугорочним приятельом.

ВИНІЦИ. Дакеди у Дюрдьове було вещей виніци, даєдни и векши, зоз шейсцто чокотами сортней лози, переважно у часци хотара — Виніцох. (На виходзе з валалу, з лівoгo боку драги спрам Шайкашу, були розсадник Дудара,

витерняк и цегляря). Попри нїх, було надосц менши або векши винїци по заградох. Скоро кажде обисце мало по даєден чокот даякей лози.

У своєй загради мал винїцу и дїдо Цвета Павлович. То бул моєй мацери бачи, але я го тримала як свогого дїда, понеже сом власних анї дїда анї бабу не мала. Оженети бул з Єлену-Лелу, вони не мали дзеци, та мне прилапели з любову, скоро же ме усвоєли.

Була сом малючка кед ме дїдо першираз, тримаючи ме за ручку, одведол до винїци. Учел ме як ше одганя ташки з керепкадлом, а вец ме наградзовал з першима узретима бобками грозна. Полюбела сом тот винїцарски живот, окреме пахняце мускатне грозно и того тварде, кончисте, наволане „кози цицки“. Кед сом дакус подросла, помагала сом им оламовац фатюги, при штриганю и вязаню лози, а поштригану лозусом складала до снопчох на подпальку. На оберачку грозна пришли помагац и моя шестра Милушка и родичи.

З векшини грозна правело ше вино, сладке (шира) и звичайне, хторе дїдо чувал и допатрал у гордовох. Грозно зоз добераних гириздох, з велькими твардима бобками, баба Лела охабяла до дунца, за жиму. А зоз твардого билого грозна правела „евенки“ – грозно ше сушело обешене на пойдзе и чувало до жими. Сладзели зме ше з нїм и уживали у колачих, у лакоткох и благодатох винїци.

Велї дюрдьовски винїци вецей нет, анї їх власнікох. Уж длуго нет анї дїда Цвети, анї баби Лели. Шицки тужемски путнїки раз сцигну на конєц своєй драги. Була сом у велїх сучасних и крашнє ушорених винїцох, але ми анї една не значела так як гевта дїдова Цветова.

ТАЙНА ЄДНЕЙ ЗАГРАДИ. Дюрдьовски загради були переважно неоградзени, окрем тих хтори виходзели на улїцу. Углавним, збивали ше зоз заградами з паралелних улїцох, та сушеди мали шлебодни преход.

Правдива подїя о тайней любови случела ше давно у єдней валалскей загради. Актєре єй були образовани людзе, інтелектуалци по званю и педигреу. Пре право на приватносц, приповедку не персоналізуєме, гоч би єй опис бул вирнейши и дошлїднейши. Сплет околносцох бул таки:

ВОНА, млада, барз красна, з углядней фамелїї, ситуїрана и елегантна, але скромна и ненападна, очарала човека з хторим ше случайно стретла. Вон жил далєко у другим краю. Питал ю за жену. Приходзел, писал, чекал одвит и єй приставане. Шицко єй одвитовало, окрем його випатрунку. Не бул єй прицагуюци, але ше заш лем вагала.

Теди ше зявел *ВОН*, високи, згодні, шармантни, перебувал єден час по роботи праве ту. Перше стретнуце взаємно пребудзело нїжни чувства. Пошвидко ше шицко розбавчало! Любов як швидки поток освоєла млади шерца и ту вецей не було места нї за яки калкуляції. А любов, гваря, то и жадане за своєньом, провадзена зоз жаданьом же бизме и сами були у цудзей власци. Бо, кед душа душу люби, цела автоматски припадаю єдно другому. Дзе любов стане

з ногу – ту розум гвари „збогом“. Друга премиса, заш, поручує: *Кед же любов гришина, и любви то грих, вецка и Бог гришини, бо любви цали швет.*

И так почал їх сладки грих у єдней скритей валалскей загради, обок при єдним побочним валалским шорику. По узкей дражки коло ярку, оброснутим з габзу и квашняком, през дзень ридко хто преходзел. По грубим праху по дильове зачерчал би даєден коч з коньми. А вноци, кед шицко уцяхне, скрите и одпочива ше, лем кеди-некедиби збрехлидаяки пси, або ше озвали цверчкизоз свою музику у трави. Благит витрик заношел опойни пах ліпи и лем нагадовал чаривности ярней ноци.

Заграда хтора скривала тайну горяцей любови була оградзена зоз широкима процами. Велька широка капура була з крижом збитих дескох. Розмак медзи нїма бул тельо же ше могли прехпац пальци на ногох. Любовніки легко але осторожно прескаковали тоті препречєня, а потим ше скривали по трави, у циню древох. Ту ше находзел цали їх швет, док млади шерца мощно дуркали. Постояли лем вони, а шицко инше було неважне.

Але, шицко цо красне ма и свой кєнец. Остатней заєдніцкей ноци припознал ей же є оженети, же му жаль, але же муши пойсц и вецей ше не увидза. Нєщєсна женска доля! Дожила шок, думала же ше ей шнїє бридки сон. Слова заставали у гарлє, а слизи ше котуляли по твари. Заш лем, прилапєла тото пораженє з намиру же ей вецей не треба анї єден хлоп. Но, судьба одредзєла иншаки цєк подїйох.

Гледаючи шерцу ліка, чекаючи же час вилїчи рани, відкрила же є ваготна. Не була нєщира, анї спрєведаца, але заш лем пробовала буц до кєнца практична. Гєвтот перши чєлєднік ше знова явєл! Сцєла шицко припознац, а заш лем прецїхла. Не сцєла му погубиц щєсцє, а можебуц и викупи свой грих кєд го пощєсци – думала. Одала ше за ньго и пошла з нїм до мєста дзє службовал. Кєд дзєцко пришлє на швет, поверєл же ше скорєй народзєлє. Нажаль, бєба пошвидкє умарла. Познєйше мали свойо дзєци. Вон ше блїщал од щєсца, а вона була подзєковна на його доброти и уважованю. Засиповал ю з дарунками, прикрасками, облєчивом. Була у квитку младосци и красша як гоч кєди. Вецей ми не познате дзє су и чи жию.

Тот случай мє наводзи на роздумованє: чи то була страсц чи авантура? Док єден живот припада заблудом, други забєра каянє. „За єдну хвильку радосци – тисяч днї жалосци!“ Були млади, а бул май!

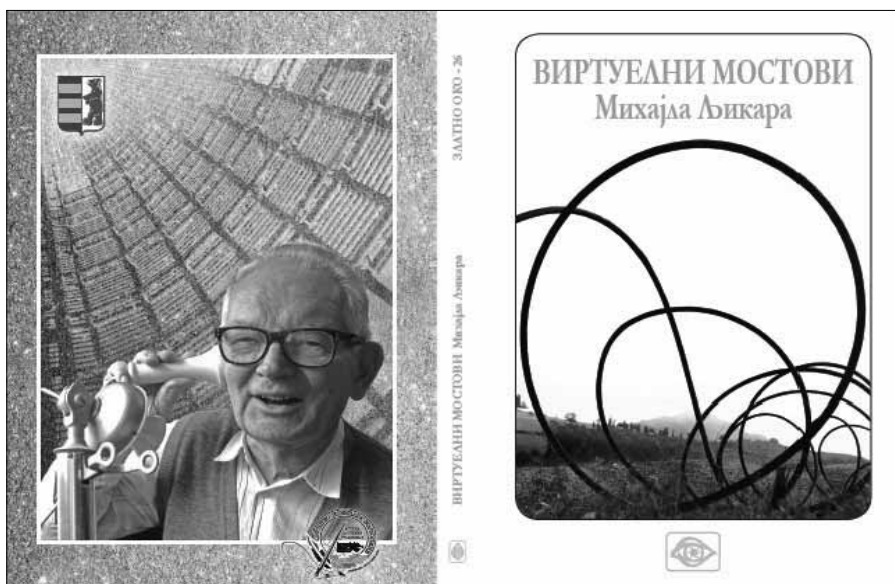
Можебуц тоту приповєдку найлєпше илуструю стихи писнї Звонка Богдана

*„Прєшли вєлі любви“:
Шицко цо ше збуло нєстанє;
и тото нашо прєстанє.
А ваш час придзє,
алє и прєйдзє.*

Мр Гелена Медєши, Руменка

О РУСНАКОВИ – ПО СЕРБСКИ

(„Виртуелни мостови Михајла Љикара“, фотомонографија, приредио Боривој Миросављевић, Друштво новинара Војводине, Нови Сад 2017, стр. 359)

Справиц мост значи дац руку пријатељства и злучиц тото цо природа сама не могла злучиц. Лїве и праве побереже, єдно опроци другог, без моста хтори их повязує, барз далеки и цудзи. З їх злучованьом ше прави златна нїтка хтора твардо повязує людзох з противних бокох. Окрем же злучую побережя и людзох, мости творя тирваци пријатељства и любов медзи людзми, довириє и жаданє жиц ведно. Мости цихо: не бешеду, але маю свою душу хтора жие потамаль покля през нїх мож прејсц.

Шицки мости на швеце єднак заслужую нашу увагу, бо указую место дзе човек наишол на препречене и не станул пред нїм, але го звладао и премосцел як знал и могол: спрам свойого похопеня, смаку и обставиных з якими бул окружени. Шицко зоз чим ше тот наш живот виражує – думки, усиловносци, попатрунки, ошмихи, слова, здихованя – шицко ше тото намага гу другому побережю, гу хторому ше обраца як гу цилю и на хторим аж достава свой прави

смісел. Шицко тото ма цошка звладац и премосциц: нешпор, зворушеносц або несмісел. Бо, шицко *преход*: мост чийо ше конци траца у безконечносци, а гу тому *преходу* шицки жемово мости лєм бляди символи. А шицка наша надія – з гевтого боку. То цихи и вирни мости як вичне незасищене човеково жадане повязац ше, вимириц и злучиц шицко цо блішнє пред нашим духом, очми и ногами, же би не було дзелєня, процивносци, анї розиходзєня. Таки мости и мости Михайла Лікара. Виртуални.

Михайло Лікар: доктор технічних наукох, наукови роботнік, преподавач на факультету, фаховец за телекомуникації, дружтвенно-политични діяч, залюбени до фотографії и рахункара, бавяч бриджу, страсни ловар, дакедишні спортиста – атлетичар, скіяш...Човек широких интересованьох хтори будує виртуални мости медзи теорию и праксу, хтори визиї волшебно претворел до стварносци и, ослухоючи шушот у ходу часу, розконарел ше зоз терашньосци пред бліском будучносци, та з фотоапаратом призначел и шнігово гори и зашати ровніни. До преділох тайни порушує го жадане за красу, та з „трєцим оком“ дава тото цо припада шветлосци души и оку уметніка: виволую го вше нови ключканя спокусох у глібинох давних опредзелєньох, нови квитнуца духа хтори му приноша знемирену милоту живота и цек правди хтору тайна криє. З тим нукашнім видоглядом, з тим одблїском зоз самоти, з надїю у ошмиху слизи, представля нам шептаючи швет далїнох. У немирох з дзєцинства чувствує ше пах неспретих одкосох, шицки його ниянси фарбох и цала зложеносц його фотографийох. На нїх идентитет вичносци природи, власне доживйованє шицких єй цекох и тонох, єй смисел, обтєхованосц и гнучкосц, колїсанє звукох и житних польох, мированє и плаканє жеми. То не лєм знімок єй мирних и пахнящих пейзажох; жем фатаморганїчна од тайнох хтори вично скрива и зоз хторима вше диха. Незастановлїва креация Михайла Лікара з його самобутносци и моцней индивидуалносци хтору, уж подписану, нїяка крутила у живоце не може скрациц и скриц. Микаантичовски поведзєне, *шицок є зоз шветлосци створени. Ніч ше у нїм не загаши, анї не скраци. Лєм, звичайно так, єдного случайного швितаня, гу svojому даякому слунку зоз златнима ше очми враци.*

Символика круга, телефонского дрота на фотографії Михайла Лікара универзална, свята и божєска. Вона у себе ноши поручєнє вичносци и представля ключ за розумєнє цалого универзума. Тот круг телефонского дрота не ма початок, не ма кєнєц, не ма угли, не ма боки. Круг поволує на акцию, символizuє часово циклуси, змєньованє рочних часцох, рушанє планєтох коло Слунка – у нїм видзимє слику совершеного космичного ритма. То символ єдинства, зєдинєня и безконечносци. Вон не оgranїчує, гоч дава форму; у нїм и вонка з нього шицко ше руша – вон понука потенциал, вон *нула* зоз хторей шицко, як и при Михайлови Лікарови руша и до хторей ше шицко на кєнцу враца. А тот круг телефонского дрота з першого боку рамикох враца ше на другим боку рамикох як вяза за телефонски апарат, як виртуални мост цо повязує познатє з непознатим.

То др Михайло Лікар, унук нашого познатого учителя Михайла Лікара (1870-1940).

У фотомонографії „Визуелни мостови Михајла Љикара“, хтору за друковане приготовел Боривой Миросавлевич, заступени 60 авторе хтори зоз своїма прилогами пробовали ошветліц рижнородну и богату діялносц Михайла Лікара. Медзи німа єден академик, єден професор емеритус, пейцме университетски професоре, двоє докторе наукох, двоє докторе медицини и шейцме магистрове наукох, але и 16 авторе Руснаци (або маю руске походзене). То:

1. др Валентина Чизмар (рецензентка) чий наслов рецензії „Модел споне различитих светова“ / Модел злучніци розличних шветох); та потим
2. др Михайло Лікар („Аутобиографија“ / Автобиография; „Како сам се родио“ / Як сом ше народзел; „Мобилне комуникације“ / Мобилни комуникації; „Михајло Пупин“/ Михайло Пупин; „Жица освојила свет“ / Дрот освоел швет);
3. мр Гелена Медеши („Струка писана срцем“ / Фах писани зоз шерцом);
4. Ирина Папуга („Поштовалац русинске културе“ / Почитоватељ рускеј култури);
5. Дюра Варга („Михајло Љикар – учитель и појац“ / Михайло Лікар – учитель и дзяк);
6. Любомир Рамач („Свет Михајла Љикара“ / Швет Михайла Лікара);
7. Юлиян Каменіцки („Наташини резултати“ / Наташово резултати; „Неисцрпна машта младости“/ Неотрекајуци мрії младосци);
8. Михайло Симунович („Од Шајкаша до сателита“/ Од Шайкашу по сателит);
9. Любица Отич („Благо духа времена“ / Благо духа часу);
10. Гелена Бабич („Другарство као начин живота“ / Товаришство як способ живота);
11. Мирослав Виславски („Мисионар спорта“ / Мисонер спорта);
12. Александар Паланчанин („Једном спортиста, увек спортиста“ / Раз спортиста, вше спортиста);
13. Силвестер Такач („Писмо“);
14. Мария Крстич („Самит Љикарових“ / Самит Лікарових);
15. Вук Трнавац („Игра без граница“ / Бависко без граніцох); и
16. Биљана Чакан („Дизајнерско партнерство“ / Дизайнерске партнерство).

Фотографії авторох написох стилізовані до поштанських маркох

Гоч кніжка „Виртуални мости Михайла Лікара“, як надпомла рецензентка др Валентина Чизмар, (авто)біографского характеру, вона заш лем не приповедка єдного чловека о себе самим. Вона созвизд’є хторе ше состої з рижних приповеданьох особох чийо ше искуства преплетаю зоз животними драгами самого др Лікара, гоч слово о його инженерской роботи, любови гу фотографії и природи, спортских активносцох и дружтвеним анганжмане, наукововигледавацким духу або иновативних рисох його особи. Але, пред тим треба додац же би тот монография не могла достац таки рижнородни тоналитет и ошвициц всестрани димензії Лікаровой животней драги кед би и сам пририхтовач, Боривой Миросавлевич, не видзел значносц його роботи за шириши дружтвени видогляди, конкретнейше – його діялносц и доприношене у модернизаций телекомуникацийней системи и ПТТ транспорту, але тиж так и у домену уметніцкей фотографії и рижних других активносцох и упущел ше до роботи пририхтовача тей кніжки як фотомонографії.

Кніжка „Виртуални мости Михайла Лікара“ барз крашне уметніцки пририхтане видане: од совершених фотографийох самого автора, по добре зачувани слики з фамелийного албума. У нїм обєдинени приповеданя рижних авторох, новински статї, документи з архивох и историографії власного живота, діла, творчосц и робота др Михайла Лікара. На самим початку у кніжки Азбучнік,

спрам хторого поскладани авторски прилоги (наприклад: Београд, Венеция, Руснаци, Мости, Копаоник, Чамци, Математика итд.), а окреме интересантни фотографії авторох положени на поштово марки.

Специфичносц тей кнїжки и у тим же вона як жвератко духа живота Руснацох на тих просторох пред Другу шветову войну, а на єй фотографийох видзимо окреме одношенє гу културному наслідству и скарбу, фрагменти даєдних обичайох, фамелийох, облечива, ремеслох нашого народу, цо, поправдзе, мултикултурна димензия тей фотомонографії.

Понеже др Михайло Лікар викладав своєю фотографії на велїх виставах, свой таланат виражовац комуникацию през фотографию преточел и до языка дизайну, та його уметніцко-комуникаційни печат уциснути и на велїх насловних боках кнїжкох хтори видало Дружтво за руски язык, литературу и культуру („Руска традиция“ Любомира Медеша, „Руснаци у етнографских записох“ Душана Дрлячи, „Сни малей Иринки спод єдней перинки / Снови мале Иренице испод једне дуњице“ Гелени Гафич Стойков, „Наша кухарка“ Маргити Лікар, Словнік медицинскей терминології – групи авторох, „Язык наш насущни“, „З червеним подцагнуте“, „З червеним прецагнуте“, „З червеним виправене“, „З червеним дописане“ Гелени Медеши итд.).

Михайло Лікар Руснак: вон своєю коренї не забува, бо ноши шицки гевти характеристики своїх предкох у чиєй ше фамелиї од давен-давна народзовали интелектуалци, учитеље, людзе прихильни вредней и гуманей роботи, цо др Лікар пренесол до своєї науковей и дружтвеной пракси.

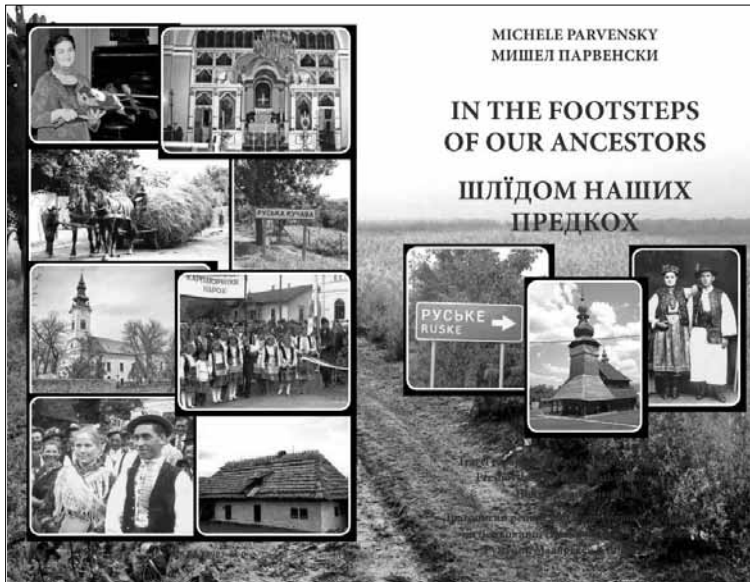
Евидентне, коло шицких спомнутих имагинацийох, же др Михайло Лікар през животну праксу и наукововигледавацку роботу звладав науково дисциплини математики, електротехніки и информатики, цо му оможливило обезпечиц квалитетни фахово и науково ришення хтори ошвицию черньову драгу теорії и єї применюваня у пракси дальшим генерацийом фаховцох.

Як виртуални мости.

За шицко цо Михайло Лікар посцигнул мож шлебодно повесц же – єден живот мало и же за шицко тото вредзело жиц!

Лєм, нажаль, о Руснакови др Михайлови Лікарови кнїжка написана по сербски.

**МИШЕЛ ПАРВЕНСКИ (MICHELE PARVENSKY)
 „IN THE FOOTSTEPS OF OUR ANCESTORS“ –
 „ШЛІДОМ НАШИХ ПРЕДКОХ“, 2018***

На початку того 2018. року вишла кнїжка з меном „Шлїдом наших предкох“ авторки др Мишел Парвенски, а видаватель Русински видавательни центр у Канади. Кнїжка друкована по англійски и паралелно по руски, преклад поробел Гавриїл Колесар хтори и одвичательни редактор. Дизайн рамикох, обробок и друкованє окончене у друкарнї Максимаграф у Петроварадине.

У Кнїжки презентовани драгописни репортажи и интервью з путованьох по Лемковини, Прешовщини, Закарпат'ю, Румунії, Мадярскей и Войводини.

Др Мишел Парвенски америцка Русинка, робела як професорка хемії у Нью Джерзію. Прешлого року пошла до пензії и teraz ше жада подполно пошвещиц своєї пасії, а то древени русински церкви. Мишел залюбена до шицкогго цо русинска култура и традиция, та ю тото привело до контактох з рижними людзми, медзи другима и зоз Гавриїлом Колесаром котрому писала драгописи у новинох „Руснаци у швецє“. Так настала и тота кнїжка.

* Пречитане у Културней панорамі Рускей редакції Радио Нового Саду, марца 2018. року

Факт же кнїжка писана по англійски и по руски найзначнейши за тото виданє. „Ми о себе шицко знаме, а други о нас барз мало знаю“ гвари ше у кнїжки. Правда би була же и ми о себе не барз знаме, а други о нас скоро нїч. Прето виданя на странских языкох, або двоязични, маю немерлїву вредносц за промоцію Русинох у цалим швецє.

Авторка др Мишел Парвенски одкрива за ню нови русински швет, з очми Американки. Пише лєгко, єдноставно, шорує свойо упечатки отворено, без унїманя виноши свойо роздумованя. Акцентує тото цо ю несподзивиює, з чим є розчарована, а з чим обчарована.

Перши боки кнїжки пошвецєла краткей историї Карпаторусинох. Тварда Русинка, на коляйох Павла Роберта Магочия, у кратких смужкох на приступни способ представя читателюм чежку историю Русинох у централней Европи. Не прєскакує, дава вельо факти, але кратко и концизно...

У драгописох зоз Польскей и Словацкей Мишел гвари: „Мала сом глїбоке чувство же сом дома“ и так остане по сам кєнєц кнїжки, дзе зоз каждого шорика вибива єй любов гу свойому народу.

Єдна значна часц кнїжки пошвецєна и наживи Рускому Керестуру, Коцуру, Новому Саду або Войводини, у двох нагодох, и то интересантна часц кнїжки зоз хторей мож видзиц як нас доживию людзе зоз швета, як нас задумую, а цо видза у контакту з нами, яки їх упечатки о нас. Вельо раз ше и несподзивамє, дакеди приємно, дакеди зме у чуду. Иинтересантне а и хасновите хто вицагне поуку. Бо, Карпаторусинске дружтво з Америки оргєнизує рочнє „Путованя по нашлїдствє“, а до тих путованьох не уключєни Войводина, Мадярска, Румуния, Горватска...

За нас зоз Войводини ище интересантнейши дальши путованя авторки дзе вона наживєла одредзєних интересантних людзох Русинох у Мадярскей, Румунїї, Польскей Лємковини, на Закарпат'ю у України. Людзох хтори населєни коло Тиси, по горох Карпатох у Ужгородзе. Дзекуючи тамтейшим Русином хтори чуваю и зазберую свою материялну културу, у кнїжки можеме видзиц и, гоч дробни, але барз добри и одлични фотографїї зоз русинского живота спомнутих крайох.

Єдну значну часц кнїжки авторка Парвенски пошвецє русинским маляром Карпатского ареалу. Пише о Васильови Сабови, Йосифови Бокшайови, спомина и познатих Петкия, Кондратовича, Манойла, Ерделїя. Хто мал щєсца видзиц голєм раз у живоце даєдєн з оригиналох спомнутих малярох, вшєлїяк похопи одушевиє з окремним способом мальованя, зоз щєточку карпатских малярох з чїїх малюнокх вибива шицка окремна краса природи и людзох у горох. Мала сом щєсца особнє буц на єднєй такєй вистави у Руским домє на стрєд Прєшова.

Др Мишел Первенскова була у можлївосци купиц и пар оригинали и як права схопна Русинка прєшвєрцовац их дому. Я ше мушєла задоволїц з

одличними репродукціями хтори сом купела у Немецкей, а дзекуючи тому же даєдни маляре, та и ту споминани Сабов, 1970. року постали члени Здруження малярох Советского Союзу, та советски власци зробели даєдни репродукції малюнокх.

На концу кніжки „Шлїдом наших предкох“ др Мишел Парвенски нащивює даєдних людзох у Україні и роздумує о русинских незлагодзеньох и политичних подїйох. Вона як рационална заходнярка свидома русинских проблемох, подзеленьох, нукашніх звадох. Гвари: „Вони ше не можу соглашиц ані з тим же би допустили другим групом же би хасновали їх будинок за концерти або голєм за бавене бриджа“. И ту зме ше шицки препознали. „Чи дакеди етнічна подзеленосц хтора егзистує медзи Українцями хтори пекельно инсистую на тим же Русини Українці и Русинами хтори знаю же су то не и же тото нігда не були, будзе превозидзена? Лем сам Господь Бог зна одвит на тото питанє“, гвари Мишел и закончує свойо путованє у тей кніжки зоз словами: „А надїя умера остатня“.

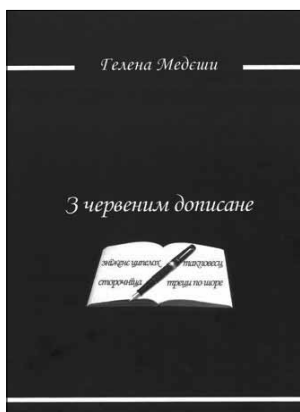
Кед вам ше у рукох найдзе кніжка Мишел Парвенски „Шлїдом наших предкох“, пречитйце ю вшелїяк.

Др Оксана Тимко Дітко, Загреб

МР ГЕЛЕНА МЕДЕШИ „З ЧЕРВЕНИМ ДОПИСАНЕ“

(Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2017, 90 боки)

Рецензия

Рукопис *З червеним дописане* авторки Гелени Медеши наставал роками на основи длугорочног искуства на роботах прекладаня и лекторованя. Кажди проблем анализовани у окременим тексту, подкритени зоз велїма илустрациями, прикладами котри виписани зоз реалних текстох з наших новинох, часописох, литературних творох або з радио-емисийох. З каждого тексту видно же тема обрабана роками, же ше приклади длуго зберали и же ше над тему роздумовало.

Авторка у каждом тексту анализує шицки варианти у котрих ше хаснує проблем о котрим слово и у каждом тексту дава препорученє як би було правилно бешедовац, писац. Каждє свойо

препорученє аргументує и анализує.

Часто тема окремих текстох незвичайна за людзох котри ше кажди дзень не стретаю зоз проблемами прекладаня, лекторованя. О велїх дилемох зме часто анї не роздумовали док их не пречитає у тим рукопису и аж вец ше здогаднеме же справди не знаме як би вони мали звучац. Авторка источашне розпатра питанє зоз шицких бокох, дава приклади хаснованя вжати зоз пракси, и ми ше здогаднеме же зме то так пречитали, же нам звучи познато, та аж же и сами так бешедуєме.

Не лєм же проблем поставени, ошвицени зоз шицких бокох, илустровани, але авторка вше дава и свойо видзенє, свойо препорученє, аргументовано пояснює чом праве так треба писац, бешедовац... У тим и найвекша вредносц рукопису. Вон наставал на самим жридлу уходзеня нових словох до языка. Док ше нови слова, деривати, ище не прилапя, док ище не постаню шицким звичайни – муша прејсц таки филтер прилаплївосци.

Верим же правописни, лексични и морфологийни препорученя котри зоз червеним дописани у тей кнїжки, найду свою драгу у наших будуцих правописох, словнїкох.

 Блаженка Хома Цветкович, Нови Сад

ИЩЕ ЄДНА ДРАГОЦИНОСЦ З ЯЗИКА

(Гелена Медєши, *З червеним дописане*,

Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2017)

Кнїжка хтора пред нами авторки Гелени Медєши вишла у едиції „Образованє“ Дружтва за руски язык, литературу и культуру; то уж єй пята кнїжка о язичних проблемох у руским языку и написани язични едукатор, кед же так мож вообщє повесц бо є, правда, не живе, але нас вшелїяк будзе поучовац – то порадиц, совитник и кажде хто ю вежне до рук може з ней вельо научиц.

Длугорочне авторково занїманє з руским языком и єй вельке язичне искуство у прекладательней и лекторскей роботї пренєшенє до велїх єй статїох, написох, рефератох и кнїжкох, а своєю призначки хтори роками зазначовала положила на папер до пейцох, по моїм барз драгоциних кнїжкох, и потолковала нам як мож дацо написац и иншак, як мож дацо преложиц а прилагодзиц гу духу нашей бешеди, як звучи кед дацо директно преложенє або пожиченє зоз цудзого языка, як треба розришиц кед маме даяку дилему у языку, на концу – и яки то тот наш, як и сама гвари, руски насущни язык, и подцагла, прецагла з червеним, виправела и дописала нови дополнєня гу лексики, морфологїї и правопису так же би то було розумлїве, яснє и краснє и у духу нашого языка.

Думам же не погришим кед повем же тота кнїжка, а и гевти цо видати пред тоту, то єдна файта правопису, не гевтого класичного на яки зме звикли и хтори нам, як и сама авторка спомла у єдней своєї кнїжки, бааарз потребни. И прето, окрем того же можеме дацо з ней научиц як треба, односно як не треба писац и бешедовац, источашнє нас и подгадує и нависцує нам уж у самих насловох кнїжкох же тото цо подцагнуте и виписане, прецагнуте и дописане як нове, то лєм указатель же ище вше єст вельо цо виправяц и подцаговац як неправилнє и же єст ище вельо неясносци. А кед ше понагля, не роздумує и не пише у духу руского языка а, щиро, и не барз ше о нїм дзба, вєц вшелїяк же ше гришиц будзе и далєй. Та, шицким хтори сцу буц дакус писменши, або сцу вецей знац и научиц праве о тим, совитуєм же би мали тоти кнїжки у своєї библиотеки.

О каждей з тих кнїжкох мож окреме бешедовац, а тото цо ше ми у нїх пачи, та и у тей з *Червеним дописане* то, же кажду дилему авторка дала до наслова и лєгко ю мож найсц, а то значнє, понеже векшина новинарох кед ма даяку дилему не ма кеди вичитовац и глєдац найлєпше ришенє и уж у самим змисту визначенє на хторим боку мож о тим пречитац. О каждей дилемї вона

пише кратко, розумліво і едноставно же би могли розумиц і тоті цо починаю писац і гевти цо уж маю искуства у писаню. За кждую дилему вона дала аж і вещей приклади і виписала на концу каждого прилогу того цо важне і цо вона дава як можлїве ришене. То вельо раз скоро цалком і досц, гоч лем і того пречитац, виписац і положиц на видлїве место же би ше запаметало.

Розришуюци дилеми, авторка хаснуе слова, словозлученя, прикметніцки конструкторі і так далей, хтори, нажаль, вше ридше чуц і у бешеди, а мало ше их хаснуе і кед ше пише як наприклад *страчи ножски, каче мидло, пойсц пиши лїцом, або до пишей, Гуши пияц, Жобрача гора, целїчка, яловка, штофови материал, шлївков маджун, а не маджун од шлївкох, грушкова, або паленка з грушки, а не паленка од грушки, як велї пишу, або цо значи замерац і замерац, кеди ше стретаме а кеди зиходзиме, або чи дахто занедзбани або незадзбани і чом не зніжуеце ципели але цени ципелох, шматох* итд., та нас і на тот способ подгадуе на красні слова і вислови нашого языка. Бо, як і сама раз спомла, не вше красне лем того цо ше преложи або похаснуе зоз сербского, англійского, або другого языка, але ест вельо красного цо треба запаметац і з руского языка. А зоз прикладах у ей кнїжкох, очиглядно, ест.

У тей кнїжки, маюци у оглядзе же іновациї зоз хорима ше стретаме маю уплїв і на язык, з новима технологиями язык ше меня як і шицко друге, авторка дава приклади нових слівох *терховальня, пи-ар і мудри телефони*, предклада як бизме могли наволац „*родендаоницу*“, пише о слівох як цо *напритарияда, колбасицияда, бруцошияда* і кеди не треба превершиц зоз словами цо ше закончую на *-ияда*. Окреме добре описане же кеди би требало писац слова ведно, а кеди окреме, зоз смужку, або без смужки, кеди і яки наводніки положиц. То шицко нови дилеми, положени су і описани у 47 насловох/прилогах тей кнїжки і покладзени до трох поглавїох: дописане гу лексики, дописане гу морфології і дописане гу правопису.

Окрем наших словнікох, Кочишового Правопису, Рускей лексики і Граматики я, як лекторка у „Руским слове“, часто хаснуем і обрацам боки праве тих кнїжкох і наисце ми помагаю розришиц даєдни дилеми, а тоті ми окреме будзе на хасен прето же потолковане як глаша даєдни правилні форми і як би то мало глашиц по правопису. Бо, нажаль, у єдиним Правопису цо го маме, вельо койчого нет. Тоту кнїжку окреме визначуе праве того. Кед би було часу длузей ше затримовац на текстох і виписовац частейше приклади з ей кнїжкох, на бокох наших новинох і часописох було би вещей красні слова, а виреченя би, вироятно, були яснейши. А цошка би ше і научело. Прето кажде хто тоту кнїжку будзе хасновац, прешвечена сом же му будзе на хасен. И нам, лектором, і прекладательом, новинаром і писательом, і наставніком, науковцом, але і шицким гевтим хтори дзбаю о руским языку, цо ше стараю же би вон бул і цо красши, а насампредз яснейши, правилнейши, точнейши, похлоплївши, логичнейши і написани по правилах рускей, правописней норми.

Здобуте знанє, з намиру же би ше зачувало красни руски язык, авторка несебично преноши и зоз своїма прилогами ше вше намага помогнуц и олегчац шицким хтори хасную руски язык. Прето ми, медзи иншим, вше на розуме єдно єй виреченє а то – „Зробиц шицко же би язык прегварел“. Винчуєм авторки на кніжки, винчуєм видавательом и тим хтори ю финансийно потримали и обчекуєм же будзе ище таки кніжки.

Промоция кніжки мр Гелени Медєши „З червеним дописанє“ и Studia Ruthenici 22 у сали Скупштини АП Войводини (18.11.2017)

Дюра Лікар, Миклошевци

СТРЕТНУЦА РУСКИХ ШКОЛОХ СУСРЕТИ РУСИНСКИХ ШКОЛА SUSRETI RUSINSKIH ŠKOLA

*Фотокаталог, Дружтво за руски язык, литературу и культуру,
Нови Сад, 2015 и 2017. рок*
Рецензия

З нагоди отримованя 20. стретнуцох руских основних и штредніх школах Дружтво за руски язык, литературу и культуру 2015. року видало пригодни каталог, под назву Стретнуца руских школах/Сусрети русинских школа/Susreti rusinskih škola (1994-2014) у чарно-билим формату, а 2017. року исти каталог вишол як друге обнове видане у фарбох.

З тим у вязи треба визначиц же Стретнуца руских школах почали такповесц спонтано, кед 4. юния 1994. року у Бачинцох отримана шветочносц на концу 1993/1994. школского року, односно кед того, 1993/1994. року, после длугошого часу, обнове виучоване руского языка у Шидзе и Бачинцох. На першим стретнуцу, попри школярох зоз Бачинцох и Шиду и їх родичох, перши госци були школяре зоз Нового Саду и Вербасу зоз своїма наставніцами, а учасц вжали и учителе хтори скорейших рокох організовали наставу руского языка у сримских местох. Од теди по 2014. рок були отримани дваецц Стретнуца, та з нагоди того 20-рочного юбилею 2015. року и видати каталог илустровани зоз

фотографіями руских школах и школских програмах хтори отримани з тих на годоx.

Воспитно–образовни задатки отримованя стретнуцох же би ше школяре, наставніки и директоре основних школах стретли, упознали и вичерали искуства; наставніки з обласци языка, литератури и настави руского языка, а школяре же би виведли заєдніцку културно–уметніцку програму и же би ше медзи собу зблїжели и упознали, а тиж же би видзели и нови штредки, школу и место у хторим ше отримовали Стретнуца.

Тих, 90–их рокох то були три основни школи зоз порядну наставу на руским языке: у Руским Керестуре, Коцуре и Дюрдьове и лем даскельо основни школи у наших руских штредкох. Медзитим, од 1994. року на Стретнуца руских школах приходзели и приходза школяре и наставніки зоз такповесц шицких 20 руских местох, а то: Бачинци, Беркасов, Бикич, Бачка Тополя, Вербас, Господінци, Дюрдьов, Коцур, Крушич, Кула, Миклошевци, Нове Орахово, Нови Сад, Петровци, Руски Керестур, Савино Село, Сримска Митровица, Суботица и Шид.

Термин отримованя Стретнуцох кажди рок концом мая, на початку юния, або концом августа и то у местох–штредкох (Бачка и Срим) у АП Войводини, Република Сербия у хторих жию Руснаци, односно дзе ше у основним и штреднім образованю виучує руски язык. Од 2004. року учашніки Стретнуцох и школяре и наставніки руских основних школах зоз Републики Горватскей, зоз надпомнуцом же два стретнуца: 2005. и 2015. року отримани у Миклошевцох.

Програма Стретнуцох почина зоз писню проф. Гавриїла Г. Надя (1913–1983) „Руским дзецом“ (на чийо стихи Магдалена Горняк компоновала музику, ноти у прилогу) и облапя школску програму, схацку Активу наставнікох руского языка, културни активносци школярох (литературни, подобово роботні и дзедински бависка), нащиву културним и образовним институцийом у местох итд. Стретнуца руских школах потримую компетентни институції образованя, култури и националних меншинох, а ту и родичи и почитователе руского языка и просвити.

У каталогу, попри уводного слова хтори зоз препатрунком потераз отриманих стретнуцох (по датумох и местох) написала Ирина Папуга, дати и тексти резимеа и писня Гавриїла Г. Надя „Руским дзецом“ по сербски и горватски. Стихи зоз руского на сербски язык прешпиwвал др Юлиан Рамач, а зоз сербского на горватски Изабела Млинаревич.

Каталог виходзи у Едиції: *Образованє* 8 и 10 Дружтва за руски язык, литературу и културу, не велького є формату и обсягу (ма 36 боки), але є на пригодни способ илустровани зоз понад 65 фотографіями у фарбох и фактами хтори маю вельке значенє у воспитаню и образованю рускей националней меншини/националней заєдніци и прето є и предложени за друкованє и як перше и як друге виданє.

Любомир Медеши, Канада

ВИСЛУХАНЕ И ЗАПИСАНЕ

(Мелания Арваї, *Не бац ше од живота*, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2017. рок)

Рецензия

Ест писательох хтори роздумую, здумую и задумую, та свойо роздумованя и задумки запишу, обявля за читане. Таке писане звичайно змистово и по способе приповеданя богате зоз описами основней теми, та аж и дорушующих змистох гу тей теми. Цо год таки писатель схопнейши (могло би ше повесц, з уродзену креативну прикмету, и здобутим искуством), написане з тим вецей интересантнейше за читане.

Ест и таких писательох хтори добре слухаю, поважно патра и замерковую, тримаю ше влашне здобутого, и записую. На таки способ написане, то жвератко правдивого живота, особох зоз живота, то слика яка наисце одражує правдиви живот. Меланию Арваї, по ей запису *Не*

бац ше од живота, могло би ше положиц до тей групи поважних писательох.

Зоз написаного Арвайовой виродзує ше слика валалского живота. Дахто би могол замерковац, же то идеалистична слика валаского живота, о людзох хторим живот у гармонії зоз способом як ше дакеди жило. З велькей мири, написане наисце одражує спокойство валаского живота. Голем такого живота як ше то сучасним поколеньом видзи же так було. Заш лем, з написаного мож препознац зложенши одношеня медзи людзми як цо то лем спокойство. Зоз того записаного и описаного (очигладне же авторка и слухала приповеданя, але тиж так допольнела слику зоз власним замеркованьом), виходзи же судьба каждого человека завиши од околїска у хторим жие, але тиж так завиши и од власних опредзеленьох и поступкох. На токи способ, авторка не лем записовач, документариста (за яку роботу треба мац схопносц), але тиж так вона и писатель хтори доприноши збогаценю знаня и думкох читача.

Окреме значне доприношене авторки у тим, же вона положила повагу на вше вецей тєраз уж стари (архаїчни) слова и на вше вецей призабути дух рускей бєшєди. Лингвисти, фаховци хтори преучую руски язык, буду мац нагоду о тим повесц свойо. Шицки други людзе, хторим руски язык у архаичней форми ише

вше бліски, годни препознац беседни формули у руским языку хтори випатраю прости як су виповедзени, або написани, але значенє тих беседних формулох зложене, вельо вещей примерене гу філософії живота рускей заєдніци, як цо то примерени сучасни висловйованя прилагодзени на способ як то у дзепоедних других языках.

Гу тому, зоз напису Арвайовой, збогацена слика о руским валалє зоз початку и першей половки прешлого, двацетого, века. То приповедка як ше дакеди жило, окреме як то було у рускей фамилии. Сучасна руска фамилия переважно иншак випатра як дакеди, иншаки одношеня медзи родичами и дзецми, медзи братами и шестрами, иншаки одношеня у родзинстве и сушедстве. Та заш лєм, сучасна особа з руского походзєня на даяки способ ноши у себе здобутки рускей прешлосци.

Тоти здобутки лєгчейше препознац у себе кед ше цо вещей зна о рускей прешлосци. Прето, „Не бац ше од живота“ би могла буц добра драга врацаня до рускей прешлосци же би ше препознали нїтки традиції хторих ше не лєгко, а анї не треба, позбуц. Чловек таки яке му було жренко зоз хторого настал и на яке надбудовал свойо одлуки и поступки, дзекеди добри, дзекеди не, шицко у зависносци од власного характеру. Напис „Не бац ше од прешлосци“ дава нагоду змоцніц, злєпшац власни характер, и збогациц мацерински язык, у руским духу. Прето ма вредносц за каждог хто го пречита.

Люпка Варга Цвеїч, Нови Сад

НЕ ЛЄГКИ ЧАСИ

(Мелания Арваї, *Не бац ше од живота*, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2017. рок)

Рецензия

Физичарка, математичарка, а тераз и авторка кнїжки, Мелания Арваї зоз приповедками, романом „Не бац ше од живота“ потвердзела же ше насправди не бої од живота, бо живот Руснацох преткала до рукопису. Шмело вошла до животох других, зохабяючи шлїд будучим генераційом же би спатрали животи наших предкох. Читачови зохабя думки, зоз детальним описованьом випатрунку особох и їх живота як Керестурцох, так и знаходзєня наших людзох у другим штрєдку.

То роман обдумани зоз приповедками о живоце наших керестурских предкох, прадїдох, дїдох, мацєрох, шєстрох, родзинох, сватових, сушєдох, а залапює аж штири генерації 19, 20. и 21. вику. Опис живи, дзе читача зошицким

уцагує до розличних викох, але их заш лєм повязує зоз їх подобнима судьбами, поровнуючи то зоз павукову мрежу. Описує анї кус не лєжки русначки живот, зоз бригами з якими ше стретали, дзе читача наводзи на роздумованє о власних предкох. Чувствує ше пах руского, керестурского живота яки дакеди бул, а питаючи ше самей себе яки є нешка. Хаснує часто мудри вирєчєня хтори каждой генерації були прєнєшєни як цо: „Кєд ше будзєш сам чувац, та цє будзє и Бог чувац“, Грушка под грушку пада“, „Бог ми дал вельо вєцєй як цо одо мнє вжал“, „Колєсо живота ше обраца“, хтори ше и нешка несвидомо памєта, хаснує и далєй прєноши. Тоти мудри вирєчєня уплївую же бизмє ше нє обавали од нешкайшого живота, а Мелания Арваї нас здогадаує и ошмєлює же бизмє прєз приповєдки научєли шмєло крачац.

Описуючи як по здогадованю слухала од давних предкох – дїдох, бабох, оца, мацєри, од дзєцинства по перши любви, малжєнство, народзованє дзєцох, нєщєшлївих и смутних здобуцох, дава нам знац же живот нє лєжки, але же ше анї нє шмємє бац од нього. Главни и ношаци слуп то фамєлия, а генераційнє воспитанє як нас нашо родичи учєли, а їх – їх родичи, то: буц чєсни, побожни, роботни. Дакеди змє анї нє свидоми же тото цо нас родичи научєли прєношимє и на нашо дзєци – буц чуварни, роздумовац о будучносци, чувац и старац

ше о своєї фамелії, о своїх дзєцох, попристановйовац их, цєшиц ше у нїх... Пристановиц дзєци було єдно з найвєкших бригох наших предкох, а тиж так и зачувац фамелию. То була найвєкша трапєза и потїха. Як би ше лєм цєшєли предки – пита ше през приповєдки авторка.

Турбулєнти живот, и тєди и нєшка, остал исти. Одход за лєпшим, до иножємства, потвєрдзую авторковє попреплєтани животни драги: вона их доживює як „павуковє мрєжи“ и подобни судьби хтори обачує и повязує. Озда у датих рокох кєд ше живот примири и зоз паматєня и здогадованя о видзєню живота, лєм тєди мож записац вєлї животни судьби. Частє жиємє живот хтори у тим нєшкайшим швидким тємпу ані нє обачуємє, а ту пред нами приповєдки хтори нє лєм жє нам дочаровую живот Руснацох, алє нас наводза на роздумованє о власним живоцє.

Прєто, тим младим гєнєрацийом, авторка Мєлания Арваї указує жє ше нє трєба бац од живота и у каждєй хвильки прилапйовац свою судьбу, дзє на концє кнїжки дарує щирєсц и радзєнє.

Тоти щирє думки, прєточєни до буквєх, словєх и вирєчєньєх финансийно потримали Руснаци добрєй дзєки як дароватєлє, а то: Мєдєши: Мария и Любомир, Мудри: Мария и мр Михайло, Олєяр: Дєна и мр Славомир, Орлович Марлєнка, Сєман: Мария и Яким, Шимко: Еуфємия и др Елємир з Канади и Шовш: Вєрица и др Дюра зоз ЗАД жє би Дружтво за руски язик, литературу и культуру у Едиций *Однятє од забуца* 21. видало тоту кнїжку.

Ирина Папуга, Мелания Арваї, мр Гелєна Мєдєши и Люпка Варга Цвєїч на промоций кнїжки Мєланий Арваї „Нє бац ше од живота“, 17. 03. 2018. року у РКУД „Др Гаврил Костельник“ у Кули

Мр Гелена Медєши, Руменка

НЄ БАЦ ШЕ ОД ЖИВОТА*

(Мелания Арваї, *Не бац ше од живота*, Дружтво за руски язык, литературу и културу, Нови Сад, 2017. рок)

Лєв Толстой у *Ани Каренїней* написал же шицки щєшлїви фамелиї здабу єдна на другу, а нещєшлїви – нещєшлїви каждая на свой способ. Так и у кнїжки Меланки Арвайовей *Не бац ше од живота* медзи єй предками було и щєшлїви фамелиї, алє и нещєшлїви. И у каждой фамелиї було и щєсца и смутку.

Так, наприклад, Маря, два раз гдовица, понеже єй перши муж и дзивчатко умарли, нашла кратке щєсцє у другим малженстве дзе ше им народзели тройо дзеци. Гварим: кратке, бо їх кум надумал пойсц з фамелию до Америки за хлєбом, та му пожичели пенєжи хтори и так не мали вельо. Кумово ше з Америки не являли, анї пожичени пенєжи не посилали, та ше Марїов муж похорел и од жалю умар. Цо Маря, як права Рускиня робела? Брала пацерки до рук, модлєла ше ведно з дзецми на клєчацo при мєшачку же би ше Бог о нїх остарал, модляци ше одходзєла и гу козом хтори дзецом млєско давали. Модлєла ше и за кумових же би ше врацєли з обєцанима пенєжми: не прєклїнала, не грожєла, не рубала на судьбу, не ругала на Бога. Мирєла ше же – озда єй така доля, же то Божа воля.

Накадзи єй дзивочка наполнєла 15 роки, мац ю пристала одац першому питацoви, гоч у себє думала: „Одлєци ми, а мнє оздаль шерцо пукнє за ню“. Алє, прєшвєчєнє же ше Бог остара за каждого, лєм дайбожє здравя, заш лєм прєвагло.

Кєд Дєнчийови жєна Юла умарла бо ю пшичок подрапал та достала склопци, син Митро бул вєцєй на тємєтовє як дома. Плакал и волац мацєр най ше враци дому, алє животно мудри оцєц му вшє патрєл дац до рук работи. Потим го нєодлуга и ожєнєл. Жєна му пошвидко постала мац – народзєло ше им дзивчатко, о пєйц роки хлапчик, о пєйц роки знова дзивчє, о два роки ищє єдно дзивчє, а аж о 12 роки знова дзивчє. Пєцєро дзеци у обисцу, вєлєка радосц и нєпрєповєдзєнє богатство. Шєстра єй, Марїова друга дзивка, мала сєдмєро дзеци: 6 хлапцoх и єдно дзивчє. Любoв у обисцу була вєлєка, бо ше зявїювали уж и унучата. Любєли же у обисцу єст вєлєо шмиху и радосци, так же ше шицким шерца ширєли. Як ше гвари – шицко ше з дзєлєньом змєншує, лєм ше любoв кєд ше дзєлї – звєкшє.

Вєшєля, алє и смутку було и при дальших гєнєрацийoх. Так, наприклад, Юлка, хтора ше осамєна школєла у варoшy, як нєсподзивану приємну хвильку запамєтала кєд єй, хорєй, пайташ принєсол кнїжку и указал цo ше ма учиц: пожадала же би ше єй таки дзєнь вєцєйраз случєл. Остал єй красни упєчаток и

* Прєчитанє 17. марца 2018. року на промоцї кнїжки Меланїї Арваї „Не бац ше од живота“ у РКПД „Др Гаврил Костельник“ у Кули

зачувала го у своїм шерцу занавше, тримаючи же ше красним хвильком треба знац радовац.

Серафа з мужом Симунот хторого ей вибрала родзина народзела тройо дзеци: перше ей умарло, дали му мено Ангелчок, а вец мала ище едно дзивчатко и хлапчика. Поради и щесца було у обисцу док Симун не надумал пойсц до швета, до Америки. Нашо людзе знали повесц же – дзе игла, там муши пойсц и цверна, та вони так у нини зохабели двойо дзеци и одпутовали занавше. Нігда ше не врацели, бо ше им там народзели ище тройо дзеци, о чим знали лем паноцец и нина, а Серафка и Симунко остали навики широтки.

Ильча и Верунка тиж остали широтки. Мац им умарла у положу. Ниа як то авторка описує: „Над раном шицки три поспали, а мали ангелчок, хтори праве той ноци мал присц на швет, заспал з мацеру занавше. Оцец пришол кед мац лежала вистарта под греду. Ильча и Верунка плакали як диждж хтори того дня рошел кед им мацер ховали. Вельки капки падали на труну як кед би знали же то слизи судьби хтора плаче над німа, широтками“.

Ильчова дзивка Фебронка мала тиж смутну долю: одала ше, народзело ше им дзивчатко хторе ше неодлуга похорело и умарло. Теди Ильча ознова почувствовала тот исти боль як кед ю таку жалосну дараз цешели, та у себе думала:

„Боже, чом так? Судьба ше нам повторює. Моей баби ше случело же ей судьба одняла од мацериного шерца двойо дзеци хтори остали широтки, потим ей мацери умарло едно дзечочко, а тєраз и моей дзивки судьба тиж вжала едно. То озда так Бог сцел, то Божа воля. Мацерино шерцо муши буц порихтане на шицко у живоце. Бог нам дава и Бог од нас бере.“

Кед мац Маря умарла и преселела ше на небо гу їх оцови, Ганча (мац Юлкова) облекла ше до чарного и нігда вецей не зоблєкла жалобу. Мала чувство же то ей мац заслужела, бо барз любела свойо дзеци и такповесц була їх *жертва* цалого живота.

Роздумованя руских хлопох заш лем иншаки. Ниа як гвари дїдо Денчи: „Бог ми дал вельо вецей як цо одо мнє вжал“, а препоминал и же тот ма щесца у живоце хто ше зна радовац щесцу других, бо вец и його шерцо полне з любову и спознава же ше виплаци жиц и робиц.

„Чи обдареносц – богатство цо ше не лєгко траци, а анї ше не троши?“,

Митрово видзєнє живота подобне: „Цешел ше бо було злагоди, а то ше видзело кед введзєлю пошедали на драже и зложно ше наприповедали. Кажде каждому давал чєсц и у шицким помагал“.

Нєшка бизмє поведли: „Хлопска тема зоз женским рукописом написана“.

Дзєпєдни гваря: „Нє писац о злу“. Його и так не мож премєрац. Споминац би го лєм тєльо же би ше доброму причину могло найсц. А добре не дзба за твардє и моцнє слово. Добре люби цихосц и зармуток, пребачованє, колїсанку, нїжносц и стримованє, як при Мєланки Арвайовей. И люби слово

межке, нерозмахане, стримане. Зведзене. Скоро скупе. Слово хторе прецихне. Лем же би нагадло, не поведло. Поведзене ту лем же би наведло же бизме ше прецихнутого здогадли сами, як и наша авторка. Бо, знаме же дим до комина врациц не мож, а до нічого солі не треба. Лем моцни корень длугоки ластари пуца. А кед жадаме ядро, мушине розбиц лупу, так як Меланка розбила лупу своєї ширшей фамелії же би нам указала на ей животопис, жадаючи же бизме нашу традицію чували, так як цо ширку чуваме од витру же би ше пламень не загашел, бо кождому дню вечар придзе. Даремно нам добре нашене, кед було подле оране.

Любов ше заслужує з чесноту и моцу чувствох. Любов ше достава з любову, поручує нам авторка приказуюци три особи хтори до того не були прешвечени: пайташка хтора пайташку несправедливо, фалшиво поогваряла при мужови цо бул *за катону*; сушед *газда* хтори на бридку спрєводзку преписал на себе маєток наївней гдовици а вєц ше оженел з младшу облєшніцу з другого валалу; и нещєшлїва Марча хтору одали за богатого дзе *анї вона, анї дзеци не достали анї мир, анї любов, лєм чєжки живот, вєльо бриги и дражку до сушєда* дзе росло ище єдно дзивчє хторе Марчов муж барз *допатрал* и даскєльо гольти жеми попредал, прецо дзвигла руку на себе. Без поносованя, без ненависци, без мержні або прикрих словох.

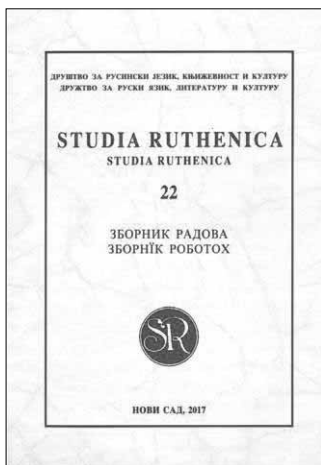
Руска жена героїна: циха, трапєзлїва, потульна, роботна, Богу ше моdlї а власц почитує и – **нє бої ше од живота**, свидома же цо ше у живоце препущи, у сну ше нє влапи и же найлєпше заварти тоти дзвери хтори мож зохабиц отворени. Намага ше вше патриц напредок, алє з часу на час заш лєм зна руциц око и на задні колеса, а дзєчносц и жито лєм у добрей жеми рошню.

Руска жена ма вєцєй нїжносци, а хлоп ма вєцєй доброти; руска жена вєльодушна, а хлоп племенїти. Жена пребачує, алє нє забува; хлоп забудзе и теди кед нє пребачи. Алє, дзєпєєдни рани ше нїгда нє загоря и – лєм любов нас може виратовац. Бо, нєт така глїбока вода же би ше у ней рибка задавєла и нєт така длугока шпиванка же би конца нє мала.

Ище раз винчєм авторки Меланки на тим своєродним женским родословє и сєрдєчнє жичим же би тота єй кнїжочка дошла до рук шицким добронамирним читачом.

ЗБОРНИК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA“

22. число, Нови Сад, 2017

Дружтво за руски јазик, литературу и културу (основане 1970. року у Новим Садзе, ма 1235 членох, од того 1021 порядних, 117 почесних и 97 помагајућих) издава свой глашник од 1975. року. Глашник/рочник по 1987. рок ношел назву „Творчосц“, а од 1988. року виходзи як „Studia Rutnenica“. Објавени 13 числа „Творчосци“ и 22 числа часопису „Studia Rutnenica“ (всёдно 35 глашніки). Од трецого числа „Studia Rutnenica“ виходзи як зборник роботох

У першей часци 22. числа Зборніку *Studia Ruthenica* (35. глашніку) објавени прилоги зоз Округлого стола, хтори у рамикох 26. Дньох Миколи М. Кочиша отримани 6. децембра 2016. року у Новим Садзе, под назву „Руски јазик и литература после Миколи М. Кочиша“.

Сход мал штири часци: у першей було слова о творчосци Миколи М. Кочиша, у другей о руским јазик и литератури, у трецей о рочніцох, култури и традиції и у штвартей о рускеј просвити и образовану. Прчитани вкупно 16 сообщеня хтори пририхтали 11 авторе: Леона Лабош Гайдук мала слово о Иновативним приступу гу педагогийно-учебніцкеј діялносци Микола М. Кочиш, др Юлиан Рамач бешедовал о Зборніку руских народних шпиванкох (2016), др Оксана Тимко Дітко и Ника Пресл о Метеорологийней лексика у руским, украинским и јужнославянских јазикох (сербским, горватским и болгарским), а др Михайло Фейса дал приказ кнїжки Юлиана Папа *Стретнуца зоз прешлосци*, под назву *Облак до рускеј и ангийскеј традиції*.

Мр Гелена Медеши пририхтала два сообщеня перше, под назву „Два Керерстури, а една бешеда“ и друге „Руснак – Евгений Джуня (1919-2000) снователь Прекладательней служби АПВ“. Славко Сабо написал статью „Завод за издавање учебнікох од снованя по нешка“, Дюра Латяк бешедовал о 200 рокох од народзения Петра Кузмья, о 150 рокох од народзения Михайла Врабеля и 80 рокох Друкарні у Руским Керестуре хторей вецей нет.

Гаврил Колесар написал прилог, под назву „Здогадоване на Єфрема Колесар“, а Юлиан Пап здогаднул на „Дньовник зоз лагуру Йовгена Папгаргая“.

Любица Отич беседовала о Фотографіях зоз скарбніці Будинскових як историйним жридлу, а Ирина Папуга здогадла на кніжку др Любивоє Церович „Руснаци ведно з другима“ и на Янка Шандора, учителя и управителя Основней школи у Руским Керестуре. Тиж беседовала и о „Руским языку у системи воспитания и образования“.

У другой часци *Studia Ruthenica* 22 обявени прилог о руским языку и литератури авторох др Михайла Фейси о Квантитативним звекшованю двовидових дієсловах, мср. Александра Мудрого о Назвох польоділских машинох при Русинацох у Войводини и мр Канапе Окано, под назву Семантика и дистрибуция дієсловах осцилації у войволянским руским языку.

У трецей часци назначени здогадованя на Гелену Сивч, Янка Чижмара, Василя Мудрого, Марию Кочиш Гаргаї, Марию Горняк Пушкаш и Мирона Жироша. Штварта часц пошвещена рочніцом и то: 160 роком од народзєня о. Йована Храниловича, 100-рочніці грекокатоліцкей церкви у Барбертону (ЗАД), 95 роком од народзєня и 30 роком шмерци Штефана Чакана и седемдзешат роком од народзєня поетеси Серафими Макаї зоз Коцура.

У пятей часци ше находза прилоги о новиших виданьох: о кніжки Мирона Жироша „Америцки мен“ о хторей писали Штефан Гудак и др Дюра Гарди, о Зборніку „Руски народни шпиванки“ хтору пририхтали: др Юлиан Рамач, Михал Лікар и Ирина Олеяр, а о ней писали Лидия Пашо и Владимир Медєши. Дати приказ и о двох числох Зборніку роботох *Studia Ruthenica* 20 и 21.

У шестей часци Награди и припознання назначене же награду „Кирил и Методий“ зоз Прешова достали мр Гелена Медєши, Ирина Папуга и Наталия Гнатко, припознанє „Проф. Гавриїл Г. Надь“ Мария Самарджич, професорка руского языка и литератури зоз Дюрдьова, а Светосавску повелю Општини Шид Златица Сивч Здравич, наставніца руского языка у Бачинцох, Бикичу, Беркасове и Шиду.

Седма часц Хроніка Дружтва облапя: Литературни прилог Дюри Латыка, под назву „Остали зме ведно/Остасмо заједно“ хтори пошвещеци Мирославови Античови. У тей часци ше находза и написи/школски роботи школярох штредніх школох у Новим Садзе: Даяни Рац, Ивана Чижмара и Давида Шанти о руским зыку.

Тиж дати и препатрунок активносцох Дружтва за руски язык, литературу и културу од януара 2015. по децембер 2016. року Програма Дружтва за руски язык, литературу и културу за 2017. рок и список членох Дружтва за руски язык, литературу и културу. У „*Studia Ruthenica*“ 22 обявени понад 40 написи хтори пририхтали вецей як 20 авторе, а за 16 дати и крадши биографски податки.

Зборнік роботох „*Studia Ruthenica*“ ма Редакцию у составе др Юлиан Рамач, главни редактор и др Александер Д. Дуличенко, мр Гелена Медєши, мр Ксенія Сегєди, др Оксана Тимко Дітко, мср. Сенка Бенчик и др Михайло Фейса, члени. Тексти у „*Studia Ruthenica*“ ше обявюю на руским языку зоз резимеами

по сербски и англійски. Прекадатель резимеох на англійски язык София Николаєвич.

*

„Studia Rutnenica“ єдини наукови часопис по руски хтори у Репозиториуме Народней библиотеки Сербії у Београдзе ма катеоризацию (M53). Видаване „Studia Rutnenici“ 22 за 2017. рок фінансийно потримали: Покраїнски секретарият за культуру, явне информованє и сотрудніцтво з вирским заєдніцами и Городска управа за культуру Нового Саду, зоз потримовку Покраїнского секретарияту за образованє, предписаня, управу и национални меншини-национални заєдніци – на чим им на тот завод щиро дзекуєме.

Промоция виданьох Дружтва (Нови Сад, 18.11.2017)

Любомир Медєши, Канада

ЖИВОТ ПРОСТИ И ЗМЕРВЕНИ

(Владимир Сабо-Дайко, Вибрани писні и проза, Дружтво за руски язык, литература и културу, Нови Сад, 2018)

Рецензия

Кед ше пречита тото цо Владимир Сабо-Дайко написал, а Дружтво за руски язык, литература и културу пририхтало за кнїжку „Вибрани писні и проза“, поставя ше питанє саме по себе: Як зрозумиц писательово слова, чи як припovedки зоз живота, чи як свойофайтови опис єдного часу. Чи то слово о чувстве гоч кого з нас о любви, о власним грунту и националносци, о прешлосци гоч хторого з наших русских валалох. Або, чи зрозумиц так, же то опис живота вообще, опис того и такого яке ше могло случиц (и найскорей же ше случело), а цо мож похасновац як поуку о живоце.

Кажде хто особне познал Владимира Сабо-Дайка, його вкупне діло не лєм на писаню, але тиж так його добродзечносц гу людзом и пестованю русской традиції, може потверdziц же бачи Сабо-Дайко (так бул ословйовани), шицко цо робел, не робел надаремно и не пре себе. Ридко мож найсц таку подобну особу по уродзеной мудросци и справедливосци, по витирвалосци у добродїйстве и по вири же лепше мож посцигнуц кед человек остава тварди у своїх прешвеченьох. Бул прешвечени Руснак, християн и насампредз творитель; вредни земледїлец, организатор, вше у рижнородних формах култури и уметносци. Прето би його писательску роботу требало похопиц з ровні просвितительства. Дзекеди барз успишне, дзекеди меней, але непрерывно мож чувствовац його намиру описат живот гу хторому ше дотхнул и яки може буц поучни за читателя. Поучни, на вещей заводи и емотивни, прето же тото цо ше дакеди збуло, не значи же занавше и вимарло.

Народна, або точнейше означена як усна народна творчосц, мала праве таку прикмету: подучиц. Бо, чи старогреческа поезия праве не у тим - през трагедию подучиц як ше живот одбува. Тиж так, и сербски гусларе вишпиовали славу прешлосц же би була лепша будучносц. Вук Караджич ше дал записац цо вещей з тей колективной творчосци, бо кед поведзене, а не записане, за вики-виков не остане. Кед ше чита Негошов “Горски венац“, цала позбєрана народна мудросц виходзи на поверхносц, не пре начишльованє або преказованє, але пре

поуку будучим поколеньом. И наш Костелник даскельо народни приповеданя овиковичел през литературну форму („Єфтайова дзивка“, наприклад). Михайло Ковач бул схопни видзиц и описац скоро шицко коло себе. Медзитим, тоти начишлени и велі други преславени писателе у векшей мири були припатраче, а не непоштредни учашніки. Владимир Сабо-Дайко, напроцив, жил живот хтори описує. У тим факту – же вон дожил того цо описує, лежи велька вредносьц його писательской роботи. Нешка ше од сучасного писателя вимага, попри уродзеной имагинації и схопносьци слова, же би власне дожил, спознал место або подію о хторей пише. Прето найчитанши романописателе нешка перше одпнутую и добре преуча место збуваня свойого приповеданя. Сучасного читателя чежко звесц лем през схопносьц слова, сучасни читатель добре информовани.

Спрам того кому цо по смаку, мож видвоїц вещей часци зоз кнїжки „Вибрани писні и проза“ Владимира Сабо-Дайка. Медзитим, до оч падаю дзепоедни окреме схопно викомпоновани огляднуца о спокусох хтори живот приноши. И гоч кельо о дачим знаме, знова и знова писательово опомнуце ма свою причину. Так у поетским запису „Дзе мойо щесце“ Сабо-Дайко припомина можлїву колективну злобу, а у „Смутку“ проклятьство спознатей любви. У „Балади о Руснакови“ скрацени идеализовани опис националней прешлосци, а у писні „Селян и ровніна“ розніженосц земледїлца гу полю хторе обрабя. „Писня о Костельникови“ з єдного боку даяка ода „велькому синову руского народу“, як дзепоедни знаю описац зачатнїка писаней рускей литературы и фундаментователя руского правопису, але з другого боку то тиж так авторов вибор спомедзи руских велїканах. Заш лем, свой чловечи характер Владимир Сабо-Дайко найвиродостойнеше виражел у писні „Я гледам“, а там и його тварда и през цалу кнїжку непрерывно присутна вира до Бога. Фасцинантне и окреме упечатлїве його знанє з якей нагоди и з якими словами ше медзи Руснацами спомина мено Возвишнього. Як кед би нам автор повторел же „Руснаци не споминаю мено Господа Бога надаремно“.

Спомина ше, а дзекеди ту и там написане, же Руснаци вше добре жили зоз своїма сушедами. Не дармо руска народна мудросц гвари же ше треба з каждым почитовац. Владимир Сабо-Дайко описує таке одношенє гу сушедом през очиглядни приклади. У приповедки „Тереза“ слово о Руснацох и Немцох, а у приповедки „Мирела“ о нових населенцох, колонистох. Описи таких одношенєх ище вше недостаточно заступени у литератури по руски.

Векшина з тих цо пречитаю вибор зоз написаних творох Владимира Сабо-Дайка у нарису за роман „Кеша“ препознаю авторово преживйованя пред Другу шветову войну, под час войны и по войны. То типична слика о єдним бачванским валалє дзе живот прилагодзени гу вимогом конкретного часу. Препозна ше же автор вибрал кобулу по мену Кеша як повязованє медзи рижними особами. Медзитим, єст у тим приповеданю ище єдна димензия, а то о прикмета чловека хтори дацо люби, розуми ше до того цо люби и зоз любви и знаня хасну ма на

вещей заводи. Так у приповідки дідо виєднал и купел доброго коня прето же ше розумел до коньох и любел их, русийски пилот победзел у обегованю и упознал дзивку з валалу бо бул добри конянік, Словак Яно добре одал свою дзивку прето же пришол назад викупиц свойого коня. Ту заш лєм у шицким и єден челеднік, вирни гу традицийом свойого роду буц вредни и чесни, хтори любі жем, та так находзи и свою пару. Просто чкода же роман „Кеша“ незакончени.

Понеже „Ровні цар“ означени як приповідки за дзеци, уж скорей обявени зоз таким поднасловом, остало же то приповідки за дзеци. И за дзеци су, понай вещей прето же автор нароком видумал якуш надлюдску подобу хтора людзом помага, але од хторей ше треба бац. Тото приповедане за дзеци и прето же то прикрашени живот зоз рускей прешлосци хтори описани на дзецом прилагодзени способ. Але, и одроснути можу у читаню ище кельо уживац, кед ше им тота надлюдска подоба попросто вимкне зоз поваги. Теди то приповідка як каждая приповідка, дзе приповедач не наводзи дознац цо було до конца. Читане за розвагу.

Пришол вигодни час видац избрани писні и приповідки Владимира Сабо-Дайка. Так нам дата добра нагода прешвечиц ше же вон бул не лєм мудри, добродушни валалски человек, але писатель, добри писатель. Маме нагоду прешвечиц ше же бачи Сабо-Дайко полноправни писатель медзи рускими писателями, найвещей по тим же знал о чим пише, же мал свойо теми писаня, и по порученьох за читательох. До конца, його власни живот, звонка патрено, бул по простей, узвичаєней драги валалского человека, земледілца, а у сушносци живот му бул барз змервени. Власни здобутки прето преноши читательом.

ЖИВОТ У СКЛАДЗЕ З ПРИРОДУ

(Владимир Сабо-Дайко, Вибрани писні и проза, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2018)

Рецензия

Редакция Дружтва за руски язык, литературу и культуру ше одлучела до рукопису Владимира Сабо-Дайка под назву „Вибрани писні и проза“ положиц 18 писні и 9 прозни авторово тексти, хтори з векшей часци обявени у рускей периодики. Ту и його роман Кеша хтори ше першираз обявює, а тиж и 18 приповедки зоз кнїжки Ровні цар (1996, 2005).

Поезия Владимира Сабо-Дайка углавним двояка: любовна (Дзе мойо щесце, Цмей летней ноци, Ешенська ноц, Чувства, Кеди ше врациш, Смуток, Мац) у хторей превладую смутни чувства пре утрату любеной особи, и родолюбива (Визия оцовщини, Балада о Руснакови, Руска писня, Селян и ровніна, Писня о Костельникови, Дзецко Бачки, Я гледам, Писня о Руснакови, Моя младосц, Канада, Канада), дзе ше слави оцовщину, Руснака, селяна, оца нашей писменосци Габра Костелника Гомзового, але и смуткує пре одход младих людзох до Канади.

Поезия написана єдноставно, не з „велькими словами“ але легко, щиро, чувствительно, на дзепоедних местох аж и поучно. До ней ше уходзи на вельку капуру, капуру пред хтору не заставаме пре єй цифровани украси, але пре красу виведзених поцагох и елеганцию линийох. Кед войдземе през тоту капуру, не указує ше нам двор, але ше уходзи до швета – малого, ослункованого, трепецацого. Там дзе нет шветлосци, там ше тужи за ню, там правдива мотивация и нукашне богатство. Огень хтори од дзединства ноши автор, шири тоту шветлосц и зохабя стару жажду. Тота стара жажда то енергия зоз хтору ше мали швети народзую, а вельки препородзую. Язична енергия, збита до ядровитих стихох, при Сабо-Дайкови бистатує же з писню заплюшне даяки други побережя. То шпиване о скоро неможливим, подперане снох и будзене огня. Того огня без хторого кажде творене позбуте успиху. А язични пламень, емотивна енергия, думковосц и пречисченосц нам залог и причина узрених плодох хтори пред нами.

На човековой драги єст вельо подобносци зоз швидкими бистрима водами и мутними цеками двох рикох хтори ше не могу нїгда стретнуц, лем у морю дзе ше зліваю по законах нужносци. Тота неминовносц каждой судьби хтора нас, випросцених, водзи до вичней цмоти и мира, то главна преокупация Владимира Сабо-Дайка и єй три точки (...) на слунечни часи и паданє дижджу шицкого у живоце, бо авторова слиза ма одблїски фалаткох скла даякого розбитого и милого жвератка.

З поезику хтора нас не несподивала, зоз здогадованьом на плодну розумносц опущеносци з младосци, з лексику незвичайней вредносци, зоз глібокими рефлексиями, з інформациями хтори окупирую и думкових людзох окриплюю, Владимир Сабо-Дайко указує нови вредносци своєї уметніцкеї твари и красу творчей дії. Питанє щесца го преокупирує и трапи, а щесце витор часу непрерывно ноши. Зоз стримовносцу человек може буц щешліви, але и зоз душевним спокойством яке нам необачліво понука тот творитель.

Наученому тайни и болю ніч не зохабиц, Сабо-Дайкови творене катализатор и випарйовач чежкосцох. Одгук и бліскавка розпраснутого и смутного празного неба. Його розглядніци прешлосци лем привидно керую одомкнути дзвери будучносци. Зоз жальом розточена думка оковала му любов зоз снами о прешлими. Дзекеди пожада з огньом, на каменю намальованим, поаяніц власни смуток и указац на мирни и моцни руки хтори розплетаю суетни немир и меняю будзене. То длані якєйшик твардоглавей огромносци хтори ламу страдни шерца и оформлюю моцни чувства, то надія у ошмиху слизи.

Авторов животни одбліск носталгично патиновани з пламеньовима язичками давно премахнутих дньох. Поета, пред вечаром живота, поліва празну заградку з цеплима капками памятокх.

Кед обнятосц з чувствительними габами шерцо заплюскує, з його дурканьох муша висц розумліви мелодії духа хтори над'живую кажди иншаки ритем. Сабо-Дайко поета огвиздованей, гоч знемиреней души, хтори бояжліво патри на чудне судьбове предодредзене потарганосци человека, несигурного и непредвидзуючого. Праве тота незводлівосц живота на жадани димензий, на чувство сигурносци пред импровизацию, представя причину людских найзложенших поривох думкох и шицких його блуканьох и гледаньох заклона у мире.

Язична вишивка Владимира Сабо-Дайка ма квалитетну лексичну и виреченську предзу. З богатством фигуративного языка оформена шицка трапеза и зложеносц тайни у чиїх ше циньох человек найдзечнейше препущує бувшому бависку любви, а з тим и часто обрахунку розума зоз шерцом.

У швецє любви и меланголичносци при ней, Сабо-Дайко прилапел поезию и нашол место за непрерывне менованє ей дуготирваого полету и живота. Вон ю подписує з пирком вирносци и нїжносци, з красу памятокх и смаком за кажде шерцо хторе не жада страциц бависко зоз животом.

Велї авторово стихи маю идею о огромносци мистериозного живота и упутью на заклочене же у тим и таким швецє поета муши, чисти и моцни, прейсц през слова и з правим своїм словніком буц на драги до поетского трону. Вон чувствує же зоз словами треба виражиц ясну и тайнствену линию єдного животного замаху и єдней невимерлівей видовитосци.

Дасдни писні указую и шицку противсловносц швета хтори моцно преокупирує и вичерпує сензибилного поету. Абсолютне щесце (як ані правда)

не постої. Човеково „я“ крегке и мегке; абсолютна лєм преходносц чийо ариї непрерывно заглушую и троша кжде ество. Шицкому цо постої, драга иста: водзи – нїгдзе. А на ней ест барз вельо людски паданя и дзвиганя, (не)потребни тайни, змерканя и розвидняня. Поета шицко того боляцо спознал и давно заключел же його животне нещесце тирва пребарз длуго.

Литературни зводи писных ше блїща з красу и цалосцу. Язык вирносци и любви гу прешлосци то чиста и щедрa студзенка радосци. Поетска бешеда ядровита у алузивносци, у одкриваню адекватних трепеценьох поетового ешеньского шерца. Як кед би сцел повесц же нас проклятво чловецей судьби не виратуе од вичней резигнації и болю. Шицко мож пременїц и висцерац, але по власней мири не и даяку ангелску подобу и шлїд любви. Час сцера побочни подїї у нашим живоце. Под тото поняце любов не мож звесц. Тото цо було пламень, може постац блїскавка хтора у цмоти и непогодох людского живота зоз своїм несподзиваним блїском рани враца и розятруе их. З ей одблїском настава якиш одгук и – пїсня, зоз хтору ше жада дачийо чувства и свой виеднани простор у нїх. Бависко шветлосци и циньох у його стихох суцно и поняцово барз згуснуте и значеньски вецейністо розконарене.

Шицки авторово приповедки (Санкане, Тереза, Иринкова вирносц, Широта, Мирела, Родичи и дзеци, Канада, Канада) преткани з моцними чувствами за доброту, гуманосц, чловечносц и чесноту, за любов гу людзом и природи, а приповедки за дзеци з роману «Кеша» (На вашаре, Перши купец, По млodu до Керестура, Война, Русийски авиони на пажици, Пилот Иван и полковнїк Фйодор, Обеговане, Любов, Знова на фронт, Велька ноц, Конец войни, По войни, Ярмила), пре свою тематику, буду незвичайно интересантни младшим, але и старшим читачом. Писани су лєтко, чувствительно, нїжно як гу людзом, так и гу природи и гу животиньом, окреме гу племенїтей кобулки хторей мено Кеша. Зтей приповедки можеме заключиц же приятеля и коня за пенєжи не мож анї предац, анї купиц.

Тиж так и приповедки з роману „Ровнї цар“ (Бабово приповедане, Кед Шандор завяло, Подїя з дзивима швинями, У сувачу, У Лєшику, Над за хорого, Толвае, Мали югас у молги, Ровнї цар забива фаркаша, Вандровкаше однїмаю баранче, Огень, Каменец, Збешнети пес, У долїни, Подїя з коньми, Мали шедлач, На хижи, Буря) старших читачох здогадню на давни часи, а младим приблїжа прешлосц, живот и трапезу, стирменя и наздаваня, радованя и смуткованя їх предкох. У красних, скоро лирских описах природи, почуствуєме авторово одношенє гу животу хтори жил и прежил у складзе з природу и живима существами хтори у сликовитих поровнаньох длуго останю паметлїви, як наприклад: шлєбодни як ластовка / як орел на небе; бежи як курче опрез квоки; лєцел як лїсток на витре; посцекалі як ярабици кед их орел поплаши; як донгов кед шедне на квиток пасулі итд.

Окремну вреднось тому рукопису даваю толкованя меней познатих або уж забутих словох у 139 фуснотох, як наприклад: панске – державни маєток; вербовац – одводзиц до войска; ерар – державни маєток; бохтерня – древена хижка чувара на гайзибанскей драги; пулински – овчарски и краварски; дуфадло – специялни “мех” зоз хторим коваль роздува огонь; адязовац – док не було машини за тлаченє, жито адязовали: розкладали снопи по дворе (гумне) и гонели доокола по нїм конї, та так витлукали зарно; обавеза – обовязне даванє держави у натури итд., зоз чим читаче през тексти збогаца свой словнїк за 139 слова.

Понеже ше Владимир Сабо-Дайко народзел и вирос у Коцуре, як гвари у послеслове проф. др Михайло Фейса, вон у каждодньовой бешеди хаснує коцурски форми (*булі, робелї, бежел*). У тей кнїжки, у творох у хторих юнаки Коцурци (*Тереза, Ровні цар*), вон хасновал коцурски форми, а у творох у хторих юнаки и Коцурци и Керестурци, и Руснаци и Серби и други – керестурски форми (*були, робели, бежал*).

Редакції того рукопису винчуєм на виборе позбраних писньох и прози Владимира Сабо-Дайка, а видавательови найширше препоручуєм дац рамки тому рукопису же би постал дзечне читана кнїжка.

СЛИКОВНІЦІ ЗА ПРЕДШКОЛСКИ ДЗЕЦИ

Рецензії

ЄШЕНЬСКА РОЗГВАРКА

(Сликовніца за предшколски дзеци, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2017)

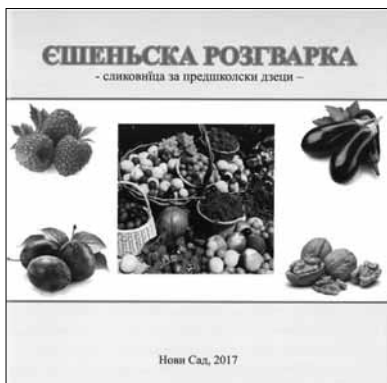
Сликовніца „Єшенська розгварка“ написана за дзеци предшколского возросту и зоз своїма стихами и сликами прибілжує дзецом розлични файти овоци и желєняви.

Дзеци назву овоци або желєняви легчейше запаметаю кед ю можу у истей хвилі повязац и зоз випатрунком.

Тота сликовніца будзе од велькей помощи виховательком, родичом аж и бабом и дідом котри сцу научиц своїо унуки и прибілжиц им руски язык и традицию.

Рижни подобни сликовніци котри зоз своїм змістом и випатрунком білзкі дзецом и котри легкі за читанє, даваю векшу можливість же би нашо дзеци научели мацерински язык.

Александра Колбас, вихователька

ЄШЕНЬСКА РОЗГВАРКА

(Сликовніца за предшкoлски дзеци, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2017)

Щешліве дзєцинство найкрасша часц живота. Бригу о дзецку длужни водзиц у першим шоре його родичи, же би було здраве, же би мало мирне дзєцинство, упознало швет коло себе и же би було воспитане.

Дзецко треба помали уводзиц до живота и пояшньовац му шицко цо го интересує. Так ше формує здрава особа. Надалей то предшкoлска установа, дзєцинска заградка, дзе ше дзецко научи уклопиц до заєднїци же би постало социялизована особа. Ту маю улогу воспитаче, тє. воспитачки/виховательки.

Воспитачки други хтори одвичательни за воспитанє и едукованє и же би дзецко научело точно свою бешеду. Улога воспитачох одвичательна и не легка, бо дзецко ту почина и барз важне як ше ту зоз нїм поступи.

Же би воспитачки могли окончовац квалитетно свою роботу, муша мац и одредзену литературу. По тим питаню му Руснаци ту маме скромну помоц. Прето потримуюм друкованє сликовници *Єшенська розгварка*.

Сликовніца красна, приемна за очи и слуханє, дзе дати крашне фотографовани єшеньски плоди, а попри нїх прикладни стихи за тот уровень хтори ше добре римую и легки су за паметанє. Мам лем дну заувагу: прецо не наведзени авторе тих красних стихох?

Жадам же би тоти нашо дзеци мали ище вещей таки красни сликовніци хтори розвиваю дзєцинску мрию и украшую им дзєцинство, а на радосц и їх родичом и воспитачком!

Серафина Макаї, писателька

ХТО ЦО РОБИ

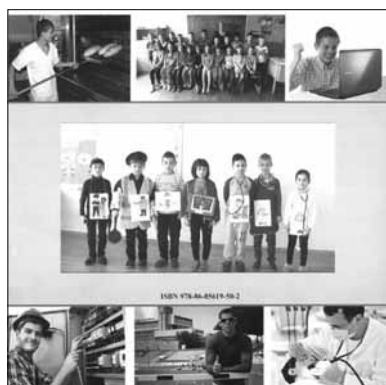
(Сликовніца за предшкoлски дзеци, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2017)

Сликовніца *Хто цо роби* состої ше зоз кратких писньочкох у хторих на интересантни способ представени рижни занїманя людзох. Тема хто цо роби предшкoлским дзецом окреме блїзка. Вони ше любя упатрац на старших, та так през бависко поставаю лікаре, майстрове, учительки...

Тоти писнї у сликовніци допринєшу же би дзеци упознали и заинтересовали и велї нови, а можебуц и забути занїманя. Стихи у писньох ше римую, а то помогне дзецом же би их легко запаметали, присподобени су гу дзецом предшкoлского возросту.

Ище єдна сликовніца на руским языку будзе вельо значиц виховательком у роботы зоз дзецми.

Оля Балїнт, вихователька

ХТО ЦО РОБИ

(Сликовніца за предшколски дзеци, Дружтво за руски язык, литературу и културу, Нови Сад, 2017)

Одношенє рукопису гу цильом и задатком пририхтуюцей предшколскей програми: програма пририхтованя дзецох за школу значи єдену систему активносцох и змистох, як и окремних методичких поступкох, зоз котрима ше унапредзує інтелектуалну, социалну и емоционалну порихтаносц за школски способ учєня.

Рукопис сликовніци *Хто цо роби* зоз своїм добре запланованим змистом вшелїяк виполнює цілі и задатки пририхтуюцей програми.

Фахова вредносц рукопису сликовніци *Хто цо роби*: зоз текстами у сликовніци оможливлене правилне вигваряє шицких гласох мацеринского языка на основи добре вибраних текстох.

Преширйованє и збогацованє лексичного фонду при дзецох: у рукопису ше находза слова и поняца котри цалком прилагодзени гу возрасту предшколского дзецка.

Терминология у сликовніци ясна, логична и препознатліва. Рукопис сликовніци *Хто цо роби* зоз своїма богатима илустрациями будзе на прави способ мотивовац дзецко же би тоту сликовніцу опатрало зоз дзеку и любову.

Заклучене: предкладам Дружтву за руски язык, литературу и културу же би видало сликовніцу *Хто цо роби* за предшколски дзеци.

Оленка Русковски, вихователька

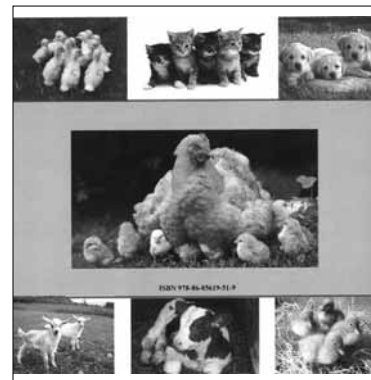
ДОМАШНІ ЖИВОТИНІ

(Сликовніца за предшколски дзеци, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2017)

Кед слово о сликовніци *Домашні животині*, можеме замерковац же у ней на интересантни способ през стишки и илустрації представени 13 домашні животині. Животині дзецом єдна з облюбених темох. Вони любя о животиньох бешедовац, але ше ище баржей любя на нїх припатрац, а то им оможліваю прекрасни илустрації хтори збогацую Сликовніцу. Окреме значне же през єдну таку дзецом блізку тему облапене и учене родох. Каждая представена домашня животиня у Сликовніци ма женски, хлопски и штредні род. Коло каждой илустрації ше находза писньочки у хторих описани животині. У писньочкох описане як животині випатраю, цо любя есц, чи ше млади вилягли зоз вайцох, чи ше оцелели, опрашели и др. Стихи у писньочкох ше римую, слова єдноставни же би их дзеци могли розумиц и легко паметац.

Цали змист сликовніци обдумани так же би бул дзецом интересантни. У подполносци одвитує предшколскому возрасту у гомогених штредкох, але и школским дзецом у гетерогених штредкох дзе ше руски язык виучує як виборни, а окреме виховательком будзе велька помоц у роботи и наставніком пестованя руского языка.

мр. Сенка Бенчик, професор руского языка

ДОМАШНІ ЖИВОТИНІ

(Сликовніца за предшколски дзеци, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2017)

Сликовніца по руски за предшколски дзеци о домашніх животиных по teraz не була ані єдна видата, же би животині були на єдним месце и насправди є потребна.

У тей сликовніци ме одушевели вирни фотографії, слики животиных. Як кед бим ше врацела до дзецинства кед сом их опатрала бо ми скорей жили там же у каждам обисцу було домашні животині: кури, швині, крави, коні, мачки, пес, заячки, а тиж и баранчата, коцата, качата, пульчата, гушата и морчата. Квоку з курчатми уж ридко дзе видно у дворе, а мнє вше придзе през главу писня „Хижочко стара“ и цепли криделка на нас пресцера як кед би то були праве тоти криделка квоково же би нас шицких позберала до єдней хижи котра нас защици.

Жадам повесц же стихи котри ше находза при каждей животині чи вони женского, чи хлопского роду, а чи штреднього барз прикладни и праве таки яки треба же би провадзели слики. Зоз ніх мож вельо научиц о каждей животині як су понаписовани у стихох и прикладни за паметанє, так су и едукативни.

Сликовніца о домашніх животиных нам вшеліяк необходима: тота украшена зоз вирнима фотографиями животиных и можеме их дожиц и видзиц и як вельки и як мали. Дзеци ше углавним барз фокусую на слику и зоз ней сцу препознац тото цо найважнейше при тей животині. Вони вецей не маю нагоду видзиц животині так як ми мали у наших домох.

Тераз ше дзеци можу лєм припатрац и учиц ше зоз сликох. Вельо знача и стихи котри за кжду животинг праве таки як треба: кратки, маю шицки характеристики тей животині, як и хасен од ніх за людзох, та ше наздавам же шицким виховательком буду *права рука* кед обрабяю животині, а поготов же спомнути шицки потребни податки о ніх: як ше волаю, як випатраю и цо єдза, як ше розмножую. Тиж так и каждому хто будзе мац нагоду хасновац тоту сликовніцу будзе помоц, бо вирази котри похасновани у стихох уж ше не так часто хасную, а ту су на правим месце.

Гоч така сликовніца требало давно же би вишла и виховала дзеци, нїгда не позна и вше добре кед ше вида таке дацо на руским языку. Потребне лєм же би цо скорей вишла и же би нашла своїх хасновательох и читачох у тим предшколским возросту, та чи буду тоти наймладши цо ше лєм уча бешедовац, чи предшколци котри уж жадаю дацо пречитац, а науча вельо зоз ней.

Серафина Яглица, вихователька

У НАШИМ КРАЮ ПТИЧКИ ШПИВАЮ

Сликовніца за предшколски дзеци, Дружтво за руски язык, литературу и культуру Нови Сад, 2018. рок

У сликовніци „У нашим краю птички шпиваю“ на єдним месце позберани и представени 26 птици котри биваю у наших крайох. Стихи вискладани у рими цо дзецом оможлівають же би их цо легчейше запаметали.

През писньочку и прекрасни фотографії котри илюстровани у сликовніци дзеци можу упознац птици за котри можебуц не чули по тераз и на тот способ прешириц свойо знанє о ніх (як випатраю, дзе биваю, цо єдза, як ше оздзиваю...).

Цали змист сликовніци добре обдумани, виховательком, учительком и наставніцом будзе од велькей помощи у роботі. Най тоту сликовніцу и велі други дзеци опатраю, а родичи най им читаю.

Марина Сабадош, вихователька

У НАШИМ КРАЮ ПТИЧКИ ШПИВАЮ

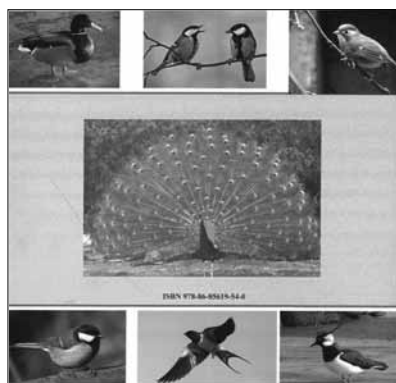
Сликовніца за предшколски дзеци, Дружтво за руски язык, литературу и культуру Нови Сад, 2018. рок

Як стої у уводніку, пісні наменєни за предшколски дзеци, але мали читаче их дзечне буду хасновац и у нїзших класох основней школи пре описи и основни информации. Пісні богато илюстровани з фотографіями у колору, яки можу видзиц и у популярних наукових часописох, цо тиж прицагне на частейше опатранє сликовніци.

Интересантне же медзи 26 птицами ошпивани и тоті цо не такі барз „познати“, як цо то на приклад цукровка и галка. Дзеци можу правилно научиц як ше птици оздзиваю: герлічка - гуркота, препилка - путьпурутька, гуска - гага... У духовитих описох похасновани стари слова хтори ше дакус занедзбало – „дзива качка округла як збуцок“, „говля ма ноги як щипаніци“..!

За велі птици ше у бешеди хасную сербски назви, а тоті пісні уж у наймладшим возросту поуча же ше гвари чайка (галеб), лесов дохтор (детлић), цинка (сеница), галка (чавка), цукровка (гугутка). Сликовніца мотивує же би дзеци ведно з родичами и виховательками вишли вонка, до природи и одкривали єй красу, припатрали ше на птици и препознали даєдну зоз тих цо видзели у сликовніци.

Мария Стрибер, професор класней настави

У НАШИМ КРАЮ ПТИЧКИ ШПИВАЮ

Сликовніца за предшколски дзеци, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2018. рок

Читаюци стихи у сликовніци „У нашим краю птички шпиваю“, думки ми одпирхли до мойого дзединства, кед сом праве тоті поняца попершираз чула од баби и діда. У бабовим дворе вше ше могло чуц гуркотане герлічкох и голубох на стрехи, а мали тащки правели гнізда на яблоньох. Одходзаци до школи, по керестурских улїчкох вше сом ше припатрала на високи комин Замка, бо праве там говлі на яр правели вельке гніздо.

Дзекуюци Дружтву за руски язык, литературу и культуру зоз тоту сликовніцу, през ей илустрації и легкопаметліви стихи нашо Русначата годни научиц и розпознац птички у природи, збогациц свой словнік и знанє, а вона тиж олегча роботу виховательком и тим цо ю буду хасновац.

мср. Ана-Мария Рац, професор руского языка

СЛОВО ГУ ШТИРОМ СЛИКОВНІЦОМ

Бешед дзецох предшколского возросту

Бешед ше при дзецох не може розвиц сама по себе и без порушовачох хтори ше находза у дзецковим социалним полю. Бешеду ше, як гваря фаховци, почина учиц од хвильки кед беба заплакала. То и початок такволаней прелингвистичней фази у розвою дзецинскей бешеди. Од того моменту учене бешеди у перших дньох живота ше состої од ученя артикуляції гласох. У перших мешацох живота дзецка учене бешеди огранічене на вокализацию, односно продукованє гласох. Одредзени вигледованя, медзитим, указую на присуство векшого числа дзецох з проблемами у гласу, бешеди и языку, та мож замерковац же од народзеня, та по перши або други рок живота гласи хтори дзецко виражує шлїдза з його одредзеных емоционалних станох. Так знаме же перши дзецински гласи виражую стан приємносци або неприємносци дзецка и маю одредзену емоционалну офарбеносц, цо значи же дзецко у стану приємносци *продукує* єдну файту гласох, а у стану неприємносци другу. Трима ше же дзецко прегварело теди кед першираз свидомо похасновало слово, а зоз свидомим хаснованьом першого слова закончує ше прелингвистична и почина лингвистична фаза у розвою бешеди дзецка. Перше слово ше, як вигледованя указали, зявює у 15-16. мешацу. Од тей хвильки приходзи до наглого звекшаня обсягу дзецинского словніка и розвою дзецинскей любопитлівосци. Дзецко почина повязовац два-три слова до виреченя. У третим и штвартим року дзецинска артикуляция поєдиних гласох ше прибіжує гу правилному вигваряню и дзецко почина хасновац зложенши вислови. На возросту пиятого и шестого року обсяг дзецинского словніка ше и далей звекшує, дзецко почина хасновац шицки файти словох и одредзени поняца о просторе, чаше, чувствох. З розвойом способносцох логичного думаня, дагдзе коло шестого року живота дзецка, почина и звладованє граматичних правилох. Од тей хвильки, та док не почне ходзиц до школи, воно звлада достаточни обсяг словніка, прилапи основни синтаксични структури и граматични правила мацеринского языка и удава ше му розвиц рижни форми бешеди. Вшелїяк же розвой бешеди дзецка того возросту не закончени. Вон ше предлужує и далей з одходом до школи.

Прецо сом шицко тото погугорела? Прето же сликовніци хтори вам нешка дзечне даваме до рук – єдно зоз средствох за розвиванє бешеди при дзецох. **Читац або приповедац дзецом барз важни сегмент живота. Читанє стимулує інтелигенцію, креативносц, язични розвой, збогацує словнік, преглїбує фантазію и розвива велї други способносци.** Вельо и досц причини же бизме цо скорей розвивали при дзецох початну основу – любов гу кнїжки и звик читац. Медзитим, же би дзецко полюбело кнїжку, родичи, алє и виховательки му у тим муша помогнуц. Но-та:

СЛИКОВНІЦІ

Сликовніці ушорени,
зоз сликами украшени,
стищки крашнє вискладани,
аж и нато ошпивани.

Овоци и желєнява,
животиня як настава,
хто цо роби най дознаю,
занїманє вибераю.

Дзеци буду лєм уживац,
дакус *читац* дакус шпивац.
И родичом мили буду,
уложа и дакус труду,
дзецом гнєтка почитаю,
и слички поопатраю.

Най маю виховательки,
а и руски учительки,
най науча дзеци мали
же би так повірастали.

На радосц и бабом, дідом
– годни рушиц нашим шлїдом!
У шицким им поможеме,
бо и знаме и можеме.

1. Першу сликовніцу у тей серії наволали зме „Єшенська розгварка“ и пошвецели зме ю рошліном. Єдна часц текстох о єшенських овоцох и желеняви обявена 2005. року у Зборніку текстох за предшколски дзеци Ластовички 2, а ту зме их Иринка Папугова и я дописали и за друковане пририхтали. Наша намира була збогациц литературу за руски дзеци, окреме задзеци предшколского возросту.
У нешкайшей ери компютерскей технології дзецом доступни рижни електронски досцигнуца, бависка на рахункарох, анимовани филми, сликовніци и иншаки кнїжочки и стрипи, але кажда кнїжка за руски дзеци, а окреме сликовніца, вше була и надалей будзе з вельким почитованьом привитана.
2. У рукох нам ище єдна сликовніца за предшколски дзеци. У ней нашоровани и крашне илюстровани 13 домашні животині. Кажда домашня животиня ма женски, хлопски и штредні род, як наприклад кура– когут– курчата; крава– буюк– целе; коза– цап– коще итд. Тиж спомнуте же кура, качка, гуска, пулька и морка нешу вайца и же ше їх млади *вилягну*; крава ше *целі*, кобула *жреби*, коза и заячица *коци*, овца *ягні*, а швиня *праши*. Кажда домашня животиня ма стищок, два або три – у зависносци хторому возросту дзецох ю будзеце читац. Пре легчайше паметане, стищки маю свою риму. Слова у ніх єдноставни, таки яки ше кажди дзень хаснуе, же би их дзеци могли розумиц. Та, най би и тота сликовніца, хтору Дружтво за руски язык, литературу и културу видало наймладшим дзецом, нашла драгу гу малим ручком цо ю поопатраю, и гу виховательком, родичом, бабом и дїдом цо им зоз ней почитаю.
3. Дружтво за руски язык, литературу и културу даруе вам ище єдну сликовніцу за предшколски дзеци. Наволали зме ю „Хто цо роби“ и у ней ошпивали трицец дзевец занїманя. Пошоровали зме их по азбучним шоре, так же под „а“ єст, наприклад, *агроном*, апод „ш“ *шивачка*. Занїманя представени у стицкох, а пре легчайше паметане, маю свою риму: дагдзе ше римуе перши и други шорик, а дагдзе други и штварти. Даєдни стищки маю осем склади, а даєдни шейсц. Єст и стародавни занїманя (байбер, ципелар, бициглар), але и тоти новши (комбайнер, новинар, компютериста). Слова у ніх єдноставни, же би дзецом того возросту були розумліви. При даєдних занїманьох єст лєм єден стищок, а при даєдних три, та аж и штири, же би виховательки могли виберац хторе дзецко кельо може запаметац. Кажде занїмане шумне илюстроване – або з продуктом яки тот роботнік прави, або зоз слику човека цо тоту роботу роби.
4. Пред нами ище єдна, штварта сликовніца за предшколски дзеци. Дали зме єй мено „У нашим краю птички шпиваю“. У ней на дзедински способ представени 27 птици яки жию у наших крайох. Пошоровани су тиж по азбучним шоре, же би було легчайше найсц птичку хтору ше гледа.

Птичком у стицкох дати їх найглавнейши прикмети, а илюстровани су зоз краснима фотографіями у фарбох, же би дзеци могли и опатриц птички о хторих бешеда. Тримає же и тотa сликовніца поможе и виховательком, учительком и родичом упознац дзеци зоз птицама яки жию у нашим краю и як нам шпиваю: яки су хасновити, цо єдза, як карма свойо мали, як ше оздзиваю, дзе жию, чи одходза до цеплих крайох чи оставаю ту през жиму, яку чкodu правя.

Най будзе щешліва драга и тей сликовніци до рук тим цо ю буду дзецом читац и указовац, док сами букви не звладаю и не почитаю.

Мр Гелена Медєши

IV

ЗДОГАДОВАНЯ

КСЕНИЯ САЛАМОН (1928-2017)

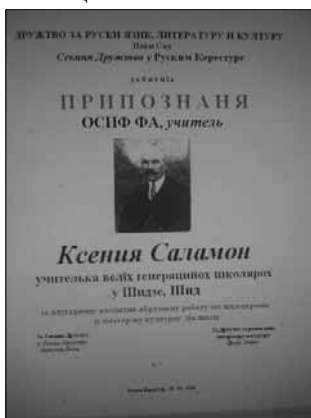
учителька – просвітни и културни творитель

Учителька Ксения Сенка Саламон ше народзела 27. октобра 1928. року у Бачинцох (оцец Янко Югас и мац Мелания нар. Джуня). До основней школи ходзела у Бачинцох, а гимназию и учительску школу закончала у Осеку. Як учителька робела у Истри и Петровцох, а потим у Шидзе. У августу 1952. року, ведно зоз супругом учителем Янком Саламоном (1926-1998), одходза по потреби служби до школи у Коцуре, дзе оставаю штири роки.

До Шиду ше врацели 1956. року и робели по одход до пензії. Окрем роботи у школи, учителька була ангажована и у КПД „Дюра Киш” у Шидзе и успишне водзела фолклорну секцию. Найвекшу помоц и потримовку учителька мала од родичох школярох и од супруга учителя Янка, хтори у тот час бул помоцник директора Основней школи „Сримски фронт”, а у Дружтве успишне водзел драмску секцию. Порядне наступали на Фестивале култури „Червена ружа” у Руским Керестуре и других програмах.

Учителька Сенка була, ведно зоз сримским руским учителями: Васильом и Меланку Мудрого, Марчу Ракичову и Славку Рогальову, учашнік першого Стретнуца руских школох, хторе на иницијативу Дружтва за руски язык, литературу и културу у Новим Садзе основане 4. юния 1994. року у Бачинцох, а присуствовала и на 10. и 20. юбилейних стретнуцох 2004. и 2014. року, тиж у Бачинцох.

За длугорочну и успишну просвітну и културну роботу учителька Сенка достала велї дипломи и награди, медзи хторима и припознане „Шести децембер” з нагоди означованя Дня ошлебодзенья Шиду 1984. року.

Учителька Сенка була член Дружтва за руски язык, литературу и културу од 1975. року (у матичней кнїжки Дружтва уписана є под числом 168). Добитник є и припознання „Осиф Фа, учитель“, хторе ей Дружтво додзелело 2016. року у Руским Керестуре, а придате є 2017. року у Шидзе. Учителька Сенка умарла 9. октобра 2017. року у Шидзе, дзе є и похована.

ДЮРА ЛІКАР (1941-2018)

учитель, публициста - просвітни и културни творитель

Дюра Лікар народзени 29. мая 1941. року у Миклошевцох. Основну школу закончел у Миклошевцох и Вуковаре, а Учительску 1961. року у Славонским Броду. После закончення школи робел як учитель у Миклошевцох у класней настави, а 1970. року почал водзиц наставу за руски дзеци на мацеринским языку. На тей длужносци робел по 1991. рок. Пре воєни збубаня на тих просторах не робел по 1997. рок, кед є знова уключени до класней настави.

У периодзе од 1961. по 1991. рок активно участвовав у роботы СД „Русин” и КУД „Яким Говля”. Водзел фолклорну секцию, а з помоцу наших визначних режисерох Витомира Биодянца и Драгена Колесара, на сцену поставел вещей як 40 дзедзински и театрални фалати за старших. Зоз фолклорну и драмску секцию наступал на „Петровским дзвону”, „Червеной ружи” и „Червеним пупчу”. Бул член Управного одбору „Червеной ружи” и Драмского мемориялу „Петро Ризнич Дядя”.

Попри роботы у школи и дружтвених организацийох, у Миклошевцох бул стаємни сотрудник НВУ „Руске слово”, Новинскей агенції „Рутенпрес”, „(Пионирскей) Заградки”, „Новей думки”, „Вуковарских новиных” и Рускей редакції ТВ Нови Сад. У тим чаше му обявени вещей як 1000 статї и фельтони на рижни теми, углавним зоз живота и о живоце миклошевских Руснацох. Бул еден з инициаторох и организаторох Културней манифестациї „Миклошевци...”.

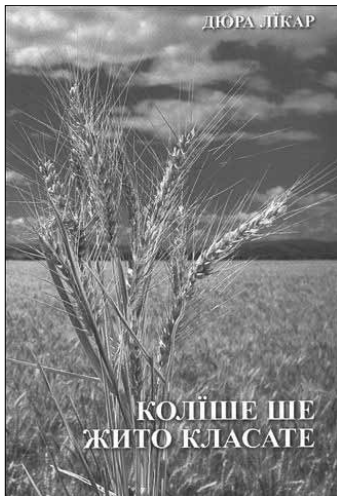
Попри своєї просвітней роботы и велїх културних и дружтвених активносцох, Дюра Лікар писал и обявйовал кнїжки, насампредз з обласци просвітного, културного, привредного, спортского и дружтвеного живота Руснацох у Миклошевцох. Вишли му 11 наслови. Чесц нам, ту зоз Нового Саду було зоз нїм сотрудзовац: писац рецензиї и представяц його виданя у Руским Керестуре, Коцуре, Новим Садзе (3), Бачинцох итд. Дюрови було окреме мило кед зме му, ведно зоз о. мр Дарком Рацом, организовали промоцию кнїжкох у Парохияльным доме нашей церкви у Бачинцох (2015), зоз надпомнуцом же Дюрова мац була Шованьова, по походзеню зоз Бачинцох.

Од 11 обявених кнїжкох два му вишли у рамикох Едиції „Одняте од забуца“ Дружтва за руски язык, литературу и културу, Нови Сад. То тоти наслови: *Колїше ше жито класате* (2011) и *Жвератко нашей младосци* (2014). Дюра Лікар зоз писаньом и обявйованьом кнїжкох приклад як мож зоз вельку дзеку и роботу прибліжиц гу читачом знане о прешлосци Руснацох. Факт же вон зоз вельку упартосцу, роботу и педантносцу приступел гу тей роботы и успишне

ю закончел. Мож констатовац же ше му удало, почитуюци историйни и други околносци часу, указац на факт дзе Руснаци були, дзе су teraz и кельо було потребне зробиц на очуваню власней култури, образования, вирского живота, обичайох итд.

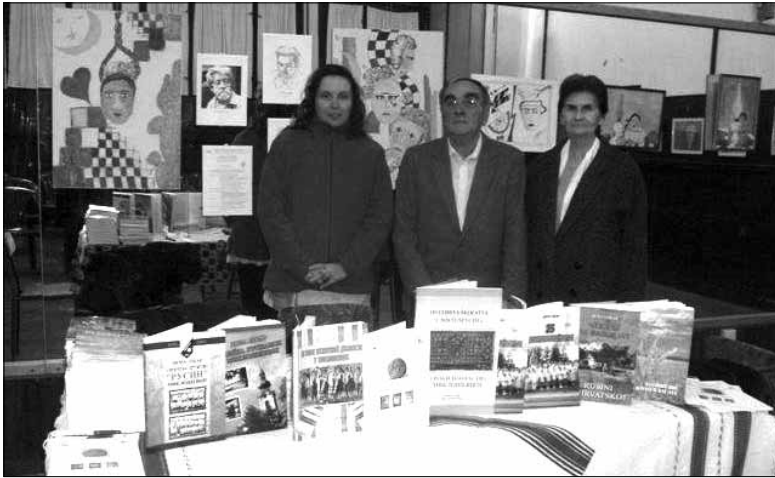
Шорики и шорики такей вредносци могло написац лем тото пирко хторе ше ту у тим краю народзело, ту научело писац и хторе мало за собу публицистичне и вигледовацке искуство, та так и настали 11 видати кнїжки з обласци рускей просвити, култури, демографії, церковного, привредного и спортского живота. То пирко Дюри Лікара (на сучасни способ поведзене - компютерски краснопис) хторому шицко тото була *уходніца* же би написал 11 кнїжки и *однял од забуца* децениї и децениї живота Руснацох под сримским, славонским, посавским ... слунком и небом!

Значносц рукописох Дюри Лікара у тим же то тирваци документи о преїдзеной драги и живоце Руснацох у Миклошевцох дзе сцигли пред коло двома виками гледаюци лепши живот, там ше отримали и остали. Виложени факти у рукопису науково засновани, документовани и подкрийени з прилогами и илустрациями. Тексти виложени преглядно, хронологийно, поступне и вирна су слика живота хтори вельо значел и значи нашим людзом и до того вше тримали и тримаю.

Треба ценїц Дюрову роботу на писаню кнїжкох и публикацийо, бо на таки способ зачувани од забуваня факти о прешлосци будучим генераційом. Таки и подобни кнїжки и хронїки би требали буц присутни у шицких наших руских местах – валалох и городох, насампредз у обисцох наших людзох (чийо ше мена, презвиска и фамелиї у його кнїжкох споминаю) и при шицких тих хтори вязани за тоти штредки и хтори почитую руску прешлосц и жадаю допринесц ей

дальшому розвою. Праве його кніжки би требаби *повязац* Руснацох зоз местами у Бачкей и Сриме зоз хторих ше у свой час висельовали и приходзели до тей часци Сриму, Славонії и Посавини, же би ше здогадли на тото цо крашело їх предки, на красу руского слова, на руски мена и презвиска, на родзински вязи, навикнуца и обичаї як заєдніцку нїтку хтора ше не шме претаргнуц, без оляду на оддалєносьц и уплїви ширшого и узшого штредку.

Примочия кніжкох Дюра Лікара у РКЦ у Новим Садзе (2011)

Дюра Лікар бул член Дружтва за руски язык, литературу и культуру од самого снованя 70-их рокох и председатель Секції Дружтва у Горватскей, хтора ма вецей як 30 членох. Бул и член Активу наставнікох руского языка, приходзел, зоз супругу учительку Ксению Сенку Лікарову на сходы до Нового Саду и Руского Керестура, а тиж бул и учашнік Стретнуцох руских школох. Иницировал и организовал, ведно з Основну школу у Чаковцох и Миклошевцох два Стретнуца руских школох хтори отримани 2006. и 2015. року у Миклошевцох.

Дюра Лікар умар 4. януара 2018. року у шпиталю у Осеку, а поховани є 5. януара 2017. року у Миклошевцох. Най му вудзе вична слава и подзековане !.

И. П.

МИХАЙЛО ЗАЗУЛЯК (1961-2017)

новинар, глумец, режисер – руски предняк

Михайло Зазуляк народзени 12. априла 1961. року у Руским Керестуре, дзе жил и робел. Основну школу закончел у Руским Керестуре, а Педагогийну академию у Зомборе, у першей генерації ей Оддзеленя по руски у Руским Керестуре. Єден рок (од 1982. по 1983) робел професийно як председатель тедишней Општинской конференції ССМВ (председатель младежи Општини Кула), а од 1984. року роби як професийни новинар.

З роботу почал у радио ище як омладинец, дзе концом 70-их и початком 80-их роках, у тедишней Радио Кули, раз до тижня (каждой суботи), ушорйовал и водзел радио-емисию по руски „Здраво,

здраво млади”. Робел як новинар и як шеф керестурского Дописовательства НВУ „Руске слово” Нови Сад, а тиж и як редактор Новинской агенції на руским языку „Рутенпрес”. Бул длугорочни и порядни дописователь Радио и Телевизії Нови Сад, насампредз програмах на руским, але и на сербским языку.

Попри новинарской роботы, Михайло Зазуляк и длугорочни активиста у русской культуры – стаємни член дакедишнього АРТ-РНТ „Дядя” и терашнього РНТ „Петро Ризнич Дядя” – як глумец, член органах управи (бул и перши председатель Управного одбору новоформованого РНТ), режисер и прекладатель драмских текстов. Як глумец у АРТ-РНТ витворел преїг 30 улоги (векшином ношаци), так же є (до тераз) глумец з найвцей витворенима улогами по руски у нашей заєднїци. Тиж так, бул стаємни глумец у радио-драмах у дакедишней Драмской програми РНС (по руски), дзе тиж зазначел барз вельке число улогов, а єден час бул глумец у емисії РНС „На габох музики и гумору”, ма вещей улоги зняти и за ТВ по руски. У АРТ-РНТ режирал представи за дзеци и за старших, а бул режисер и вещей монодрамах по наших местох (у Суботици, у Кули два и у Новим Орахове).

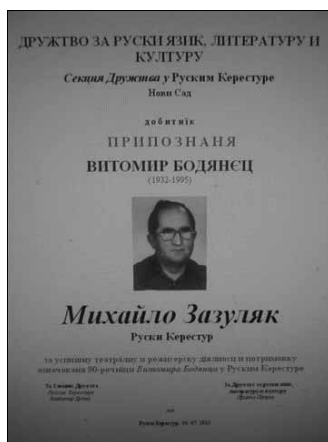
И сам як дакедишнї рецитатор, робел з рецитаторами по руски у Доме культуры Руски Керестур, але и у других наших местох и доставал награди покраїнского и републичного уровня. Зазуляк бул активни у організації и активносцох на твореню програмах „Червеной ружи”, Драмского мемориялу Петра Ризнича Дядї, „Костельниковей ешенї” и других манифестацийох и програмах. Бул автор велїх конферансох за нашо програми, а тиж так и автор коло 50 текстов за дзедцински нови композиції, за композиції у народним и забавним духу, котри виведзени на „Червеним пупчу”, „Червеной ружи” и на

„Ружовой заградки”. Бул член Национального совиту Руснацох и його Одбору за культуру.

Михайло Мижо Зазуляк бул єден з найвреднейших членох Дружтва за руски язык, литературу и культуру (у Мат. кнїжки Дружтва уписани є 1979. року под числом 329). По словох проф. Леони Лабош Гайдук, бул и єден з налєпших студентох Педагогийней акадеимїї у Зомборе, Одзелєня у Руским Керестуре. Добитнїк є припознания зоз меном „Витомир Бодянец“, хторе му Секция Дружтва за руски язык, литературу и культуру додзелєла 2012. року у Руским Керестуре.

Мижо Зазуляк умар 3-4. новембра 2017. року после чежкей хороти, у вербаским шпиталю. Поховани є у Руским Керестуре.

И. П.

ЛЮБКА СЕГЕДИ ФАЛЦ

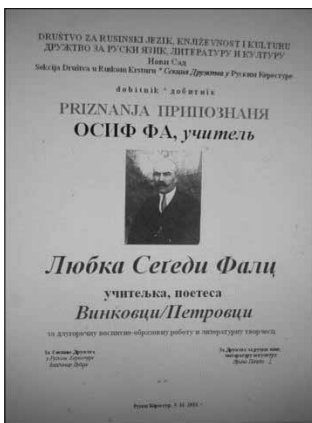
учителька, поетеса (1932-2018)

Любка Сегеди Фалц, народжена 10. априла 1932. року у Петровцох, дзе закончила штири класи теди основней пучкей школи. Штири класи гимназії и малу матуру закончила у Вуковаре, а учительську школу у Осиеку. Уж зоз 18 роками почина робити на Овчари, дзе започина писац и поезию. Як учителька робела у Миклошевцох и Петровцох, а потим длуґши час жила и робела у Дреновцох.

Як еденацрочне дзивче пошла зоз своїх Петровцох и зоз собу однесла вельку любов хтору уляла до писньох. Перша ей збирка писньох *Подоба з далека вишла* 1975. року, друга *Класки* друкована 1999. року, а пририхтала и збирку *Шерцо на червеном партку*.

Любка Фалцова - поетеса, учителька була вельки почитователь рускей шпиванки и култури. У часописах, новинох, календарох и антологийох видруковани ей понад 250 писні. Добитніца є награди Александра Духновича за руску литературу. Титулу лауреата и награду достала 2006. року у Криніци на штвартим Биеналу русинскей/лемковскей култури, за кнїжку поезії *Класки*. Була еден од сновательох Дружтва Руснак, його перши, а потим почесни председатель, а тиж и перши член Ради Шветового конгресу Русинох/Руснацох/Лемкох з Републики Горватскей.

Була и длуґорочни член Дружтва за руски язык, литературу и културу, хторе ей з нагоди 70-рочнїци од народзєня 2002. року організовало литературне стретнуце у Новим Садзе (теди КПЗ Войводини) кед о ей литературней творчосци бешедовали Штефан Гудак, Дюра Латак и Наталия Канюх, писателе зоз Нового Саду.

Добитнік є Припознання Секції Дружтва у Руским Керестуре зоз меном учителя Осифа Фа за 2015. рок.

По конец свойого живота жила у Винковцох дзе и умарла 10. априла 2018. року. Похована є у Петровцох.

И. П.

СЛАВКО ЗАГОРЯНСКИ (1947-2018)

композитор, популяризатор русской песни

У Шидзе, 7. мая 2018. року умар културни діяч и композитор руских шпиванкох Славко Загорянски. Народзел ше 15. децембра 1947. року у Бачинцох (оцц Силво и мац Олга, народжена Кулич зоз Шиду мали шесцero дзеци: трох синов и три дзивчата. Славко бул зоз братом Звонком, хтори жиє у Бачинцох двойнята). До основней школи ходзел у Бачинцох и Куковцох (Кукуєвцох). После законченей тарговецкей школи робел як тарговец у Бачинцох, Бикич Долу, Соту и Шидзе.

Славко Загорянски бул композитор и популяризатор русской песни медзи Руснацами. Музику полюбел од малючка. Окреме любел руску песню. На 17 роки ше научел грац на гармоник и на гитари. Бул член хору Здруженя пензионероу у Шидзе, дзе наступал и як солист и як инструменталист. Попри тим, бул и активни член КПД „Дюра Киш” у Шидзе.

Першу композицию на власни текст *Чекал сом милу* послал на „Червену ружу” 1972. року, та по 2017. рок, кед на „Пупчу” виведзена и його композиция. Найвещей компоновал на тексти Василя Мудрого, а писал и на свойо тексти и на тексти других автороу. Медзи познатима композициями Славка Загорянского и тоти: *Розчарованє* з „Ружовой заградки” 1992. року, *Заграйце ми* з „Ружовой заградки” 1994. року, *Руснак* з „Ружовой заградки” 1995. року, *Привит* з „Червеной ружи” 1995. року, *Любов мацерины* з „Червеной ружи” 1995. року, *Привит ластовичком* з „Червеного пупча” 1996. року, *Свадебна писна* з „3 ружовой заградки”

1996. року, *Препадли надї* з „Ружовой заградки” 1996. року, *Моя заграда* з „Ружовой заградки” 2004. року, *Тайна* з „Червеного пупча” 2000. року итд.

Бул член Дружтва за руски язык, литературу и культуру од 1993. року (у матичней книжки Дружтва уписани є под числом: 536). Добитник є Припознания зоз меном „Витомир Бодянец” хторе му Секция Дружтва у Руским Керестуре додзелела 9. октобра 2015. року у Руским Керестуре. Славко бул учашник и организатор велїх програмоу Дружтва у Шидзе, Бачинцох и ширше. Поховани є у Шидзе 8. мая 2018. року.

Славко Загорянского на додзелованю припознаня 9.10.2017. року у Руским Керестуре -
шедзи треци з лівого боку

V

РОЧНІЦИ И ЮБИЛЕЇ

ЯНКО ЕРДЕЛІ (1897-1971)

120 роки од народзенья професора и иноватора

Янко Ерделі, професор исторії и географії, иноватор и полиглота, народзени 06. 06. 1897. року у Липовцу (недалеко од Шиду, заходни Срим, тераз Република Горватска), дзе закончел основну школу. Филозофски факултет, групу за историю и географию, закончел у Загребе. Бул син Миколи Ерделя и мацери Юлијани Ерделі, нар. Арваї, по походзеню з Руского Керестура, чия ше фамелия у другей половки XIX вику приселела до Липовцу при Шидзе.

Микола и Юлијана Ердельово мали 12 дзеци (8 остали живи): Марию, Якова, Серафину, Илию, хтори народзени у Руским Керестуре, и Миколу, Юлку, Янка и Зорку, хтори народзени у Липовцу,

у Сриме. Ердельово були маестнейши людзе, та ше старали о школованю своїх дзецох. Так дзивка Серафина (1884-1961), познейше ч. шестра др Софрония Ерделі, по законченей основней школи у Шидзе и гимназії у Загребе, познейше студирала у Львові (Україна) и у Познаню (Польска). Раз, кед бул при дзивки у Львові, Микола ше стретнул зоз Володимиром Гнатюком, Иваном Франком, Михайлом Павликом и другима за Руснацох значними особами. Володимир Гнатюк у етнографских материялох з того часу (Етнографични материали з Угорскей Руси, Львов, 1902, бок 124) призначел єдну анегдоту вязану за перебуванє Миколи Ерделя у Львові. Кед ше му питали на хторим то вон язичу бешедує („Що ви за Русини, коли ви говорите якоюсь мовою не подібною до руської?“), Миколу Ерделя тот заувага увредзела, та му одвитовал шлідуюче: „То ваша бешеда не є чиста руска, а наша оправдзива руска! Панє, як ми ещи дахто пове же я не Руснак, дораз будзем биц!“ Володимир Гнатюк тот приклад призначел, бо сцел указац на глібоку свідомосц Руснацох у тих крайох, алє и на Миколу Ерделя, интелігентного человека-селяна яких було надосц у тутейшим краю, у Бачкей и Сриме.

Янко Ерделі по закончених студийох робел перше у Сримскей Митровици у фаху, а потим длугши час у Дрезовим комбинату. Службованє у Дрезовим комбинату му створело, як всестрано образованому човекови, простор и за иновациї. Бул автор вецей иновацийох и патентох хтори прилапени у Союзним заводзе за патенти. Бешедовал вецей язичи: попри англійского и руского (хтори му бул мацерински) добре знал русийски, французки и немецки язич. И други члени фамелиї Миколи Ерделя були образовани: попри спомнутей Софронії Ерделі, єден спомедзи Ердельових синых, односно братох проф. Янка Ерделя,

о. Микола Ерделі (1890-1921) бул священік, Яков и Илия Ерделі ше учели за машинистох (у Червинки), син Илиї Ерделя (Микола Ерделі младши), бул тиж священік, а його син лікар итд.

Янко Ерделі историчарови Радомирови Прицови дал податки о живоце и обичайох Руснацох у Сримскей Митровици за роботу з насловом „Руснаци у Митровици од 1851. по 1914. рок“ хтора обявена у Зборніку за историю Матици сербскей у Новим Садзе. Часц рукопису з того часу зачувана (дзекуюци Славкови Папови) и презентована на 2. округлим столе „150 роки Руснацох у Сримскей Митровици“, хтори отримани 4. юлия 2003. року у Музею Сриму у Сримскей Митровици под назву „Даскельо податки о Руснацох у Сримскей Митровици (1851-1940)“. Робота була написана з нагоди 100-рочніци приселеня Руснацох до Сримскей Митровици 1950. року, а обявена є у кніжки “Руснаци у Сримскей Митровици“, хтору видало Дружтво за руски язык, литературу и культуру 2004. року.

Янко Ерделі мал шейсц дзивки. Єдна дзивка проф. Янка Ерделя, др Аница Стоянович Ерделі, жиє у Сримскей Митровици, робела як лікар стоматолог. Проф. Ерделі умар у Задру 1971. року. Поховани є у фамелийней крипти на Руским теметове у Шидзе.

Стодваецрочніца народзена професора Янка Ерделя отримана 10. децембра 2017. року у рамиках 27. Дньох Миколи М. Кочиша зоз школярами хтори виучую руски язык з елементами национаней култури зоз мср. Монику Абоді, професорку руского языка у Основней школи „Йован Попович“ у Сримскей Митровици.

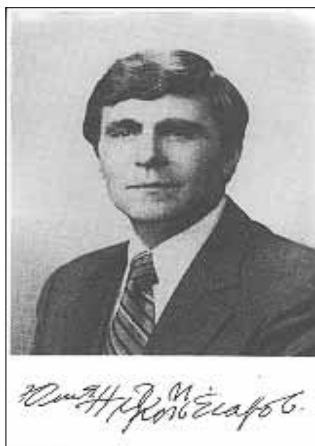
И. П.

Програма у ОШ „Йован Попович“ у Сримскей Митровици (10.12.2017)

ЮЛИЯН Д. М. КОЛЕСАР (1927-1992)

90 роки од народзенья Юлиана Колесара подобового уметніка

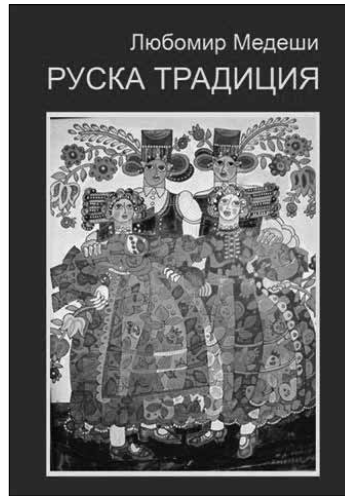
Юлиан Колесар народзени 1927. року у Дюрдьове (оцец Драген, мац Мелана, та ше прето часто подписовал зоз: Драгенов и Меланов). До основней школи ходзел у Дюрдьове, а у Новим Садзе ше школовал за маляра-уметніка (закончел штредню школу за применєну уметносц и висшу педагогийну школу). Попри малярства, вигледовал и виучовал и дзепоедни обласци з нашей етнографії – облєчиво, орнаментику, давни мальовани образи на склу, керамику, тканя, вишивки, обичаї, як и особни мена и презвиска у валалох дзе жию нашо людзе.

Познейше ше почина интересовати за нашу историю и язык. Од 1958. року жил у Бриселу, у Белгії, потим (знова) у Новим Садзе, Загребе и Пули. Од 1966. по 1968. рок перебувал у Паризу, кед одходзи до Филадельфії у ЗАД, потим до Ньюйорку, вец знова у Филадельфії, кед прешол жиц и робиц до Монтреалу у Канади. За шицок тот час занїмал ше зоз шлєбодним малярством, викладав свойо малюнки по рижних местох, од того ше и претримовал зоз фамелию. Самостойне викладав у Ньюйорку (два раз), Филадельфії (три раз), Чикагу, Вилмингтону, Детроїду (два раз), Монтреалу и Торонту (два раз), а колективно у Београдзе, Новим Садзе, Старей Пазови, Торонту, Лонг Айланду, Дженкинтауну итд.

Интензивно читал, писал и виучовал нашу историю и етнографию. Свойо роботи писал на некодификованым бачванско-руским языку и розпосилал по найвисших наукових институцийох у швецє. У своєй домашней друкарні у Монтреалу видал вецей кнїжки з обласци нашей истории и языка.

Першу композицию на власни текст Чекал сом милу послал на „Червену ружу“ 1972. року, та по 2017. рок, кед на „Пупчу“ виведзена и його композиция. Найвечей компоновал на тексти Василя Мудрого, а писал и на свойо тексти и на тексти других авторов. Медзи познатима композициями Славка Загорянского и тоти: Розчарованє з „Ружовой заградки“ 1992. року, Заграйце ми з „Ружовой заградки“ 1994. року, Руснак з „Ружовой заградки“ 1995. року, Привит з „Червеной ружи“ 1995. року, Любов мацерины з „Червеной ружи“ 1995. року, Привит ластовичком з „Червеного пупча“ 1996. року, Свадзєбна писна з „3 ружовой заградки“ 1996. року, Препадли надї з „Ружовой заградки“ 1996. року,

Моя заграда з „Ружовей заградки“ 2004. року, Тайна з „Червеного пупча“ 2000. року итд.

Юлиян Колесар мал два дзивчата (двойнята) Ану Ганчу (1950-2004), подобового педагога и уметніка хтора од 1987. року жила и творела у Канади (умарла 2004. року) и Верунку (Веру Иванович) хтора тиж же и Канади.

Юлиян Колесар ше упокоел 1992. року у Канади, дзе є и поховани. Постгумно му видата кніжка под назву „История русского народного мена“, 1996. року. Рецензенти кніжки були: Любомир Медеша и о. Михаил Холошней-Матійов, а на рамикох кніжки Любомира Медеша *Руска традиция* положени праве малюнок Юлияна Колесара *Летине и дзивки, Руснаци*.

У Дюрдьове, у Рускей одлоги, основана стаємна вистава його подобових роботох и другого вигледовацкого и етно-материялу. Заступени є у Монографії подобовей творчосци Руснацох, зоз подобову роботу „Руска дзивка“. То лєм даскельо слова о Юлиянови Колесарови, але його малюнки бешедую вельо вещей од тих словох.

Дзеведзешатрочніца народзєня Юлияна Колесара отримана 30. юлия 2017. року у рамикох 13. Подобовей колонії „Стретнуце у Боднарова“ у Господінцох.

Г. М.

ГЕЛЕНА ГАФИЧ СТОЙКОВ

80 роки од народзенья поетеси и писательки

Поетеса и писателька за дзеци Гелена Гафич Стойков народзена у Руским Керестуре 1. октобра 1938. року. Там ходзела до основней школи, гимназию закончала у Вербаше, а висшу административну школу у Београдзе. Єден час робела як банкарски службєнік у Кули и Новим Садзе, а потим на подобних роботах у Офенбаху у Немецкей.

Кед ше врацела до родного краю, до Кули, була єдна з инициаторох и сновательох и перша председацка Културно-уметніцкого дружтва „Др Гавриїл Костельник“ и Секції Дружтва за руски язык, литературу и культуру у Кули. Активни

є член Дружтва за руски язык, литературу и культуру од 1996. року (под шорним числом 679).

Свойо прозни и поетски роботи обявйовала у часопису за дзеци „Заградка“, часопису за литературу, культуру и уметносц „Шветлосц“, „Литературним слове“ (подлістку „Руского слова“), рочних календарох, часопису „Мост“ Заводу за культуру Войводини итд.

Написала кнїжку поезії „Колїска и ноц“ (Дружтво заруски язык, литературу и культуру, 2001. року), поему Мацери Рускині“ (Дружтво за руски язык, литературу и культуру и „Руске слово“, 2004. року), приповедки за дзеци „Сни малей Иринки спод єдней перинки“ / „Снови мале Иренице испод єдне дуњице“ – по руски и по сербски (Дружтво за руски язык, литературу и культуру, 2008. року).

У поезії Гелени Гафич Стойков з часу на час пирхнул даяки хладнейши витрик, але ше вона под тим витром судьби не схилела. Пребуванє при ней значи тирванє и на крижней драги не вибера напрям по логики и рахунку, але по инстинкту – як кед би лецела за мотильом, як кед би не ношела свою судьбу, але судьба ю. Одгукне з часу на час дацо вистате у стиху, розбите: виражує ше цихе жаданє прейг шицкого руциц плащ несвідомосци, а вец, як кед би животни одношеня постали зложенши, Стойкова змирює свой стих и постава необходимо смутнейша. Але, тот смуток або аж горкосц не зменшую єден начални оптимизем. Вони лем цинь хтори ту прето же би правда о людзох постала релефнейша, але радосц, тоту розшпивану, пре людзох и живот, у єй поезії не находзиме.

Тота радосц затримана лем у одношеню гу природи: рано кед швита, у паху вашильцу, винїци, бегелю, белавкастей трави, черяку ружох, розмарії зоз хтору заквецена мешачна ноц, уплаканим коритку бисера, кед єшень така як яр,

кед гадваб з лісцом ожеленї. Затримана є и гу животиным, гу птицом – билей голубици, герлічки кед лето джубка, лебедови, павурови... Озда прето и написала сликовніцу за дзеци „Сни малей Иринки спод єдней перинки“, дзе у дзецинских снох, хтори ше шорую єден за другим, як у басни, описала норови и звикнуца домашніх животиных, їх карменє и медзисобне згваряє, а през ономатопейни мена яки тим животиным дала, скрива ше їх прикмета (швиня – Риня, прашатка Тушко, Брушко и Груглюшко, качка – Талябачка, пулька – Булька итд.).

Природа и человек – як кед би при ней були два швети: необлаплїва питома природа и чловеке друство зоз своїма неправдами и зраженнями хтори завадзаю чистоти природних елементох: одушевенє пред природу и смутна задуманосц над социалну проблематику мацерох Рускиных. Вона реалиста, але у єй реализме єст вше дацо о чим ше пре ганьбу або боль просто – не бешедує. З незасициним смаком пренаходзача живота хтори, и пре себе и при других, гледа незнани жридла уживаня, наша поетеса то роби з таку заводлївосцу же читатель дзекеди баржей ужива у тим же вона розуми жице, як цо же розуми саме писанє. Вона не дзба ані за етичне, ані за филозофске, ані за уметніцке „треба“, але бере того цо любї и цо ше єй пачи.

Гафич Стойкова як кед би сцїха цагала зоз щеточку и фарбу, та з тей привидней поверхвносци видзе правдива, добра людска сущносц. Прето ше знаме дзекеди опитац: на яки ше єй то способ удава свою и поезию и прозу преткац зоз гуманосцу, так же би вона була и чиста мирна слика, и човекова доброта, и правда, и сказка о людзох? Звонка патрене, шицко ту: и опис, и деталь, и мира, и яносц, и богатство и моц виражуючого средства. Але, накадзи почнеме читац, постали зме заробровани до чогошик основнейшого, глїбшого.

Теди ше зявює тота нукашня моц поетесова хтора того преплета з таку людскосцу, з таку цеплоту, же и сами поставаме кус лепши.

Гелена Гафич Стойков нешка як осемдзешатрочна пенсионерка жиє у Новим Садзе. Редакция часопису „Studia Ruthenica“ єй винчує родзени дзень – на многая и благая лїта, а вона нам, читачом, подаровала писню „Турня керестурска“ и приповедку Леонка.

ТУРНЯ КЕРЕСТУРСКА

Наштред Керестура била церква стої.
Каждому хто войдзе, шерцу рани гої.

З коруну на глави, з крижиком на верху,
людзом у потреби олегчує терху.

Нашу красавицу видно зоз далека,
кед слунко зашвици, крашнє ю облека.

Кед витриско дує, шніщок кед завесє,
зоз свою цеплоту души нам зогресє.

Кед глас штирох дзвонох на молитву вола,
до Велькей, до Малей, чуц го доокола.

И до саночного, а и до вечурні,
крашнє дзвони дзвоня з керестурскей турні.

На Вельки пияток дзвони мира маю.
Вони вец не дзвоня: смутне керепкаю.

А на Паску святу, кошарки ше швеци,
вец мили глас дзвонох гет по польох лєци.

Людзох полна порта, шицки барз приборани,
шерца им весели, души споведани.

Хлоп кед, нажалъ, умре, так му предзваняю
же аж трираз дзвони дзвоніц преставаю.

Кед покойна жена, же най людзе знаю,
вецка нашо дзвони лєм двараз ставаю.

У дзвоніци часто мудри сови куча.
Добре им у цмоти, з часу на час гуча.

У порти гестинї гордо ше пишели,
потим их платани вельки заменели.

Роштель доокола, розкошни, ковани,
обичаї руски ту вец зачувани.

При Марії людзе потїху глядаю,
на молитву руки побожно складаю.

Церкво керестурска, у це ше цешиме,
и молитви свойо у це вимодліме.

ЛЕОНКА

– Мамо, цо то з нашим оцом? – опитала ше Фебронка.

– Конї, випатра, сами нашли драгу на салаш. Оцец ми чудне випатра,
якош ми є скривени добока.

Леонка, Фебронкова и Иринкова мац, лєм змахла з главу и руку и поволала
дзивчата нука до хижи.

Вона и ей человек Дюра уж велї роки жили на салашу, на такволаней
Лалицкей драги. Мали досц жеми на правим боку кед ше идзе до Лалитю.

През жиму дзивчата були у баби на Капушаним шоре и ходзели до школи,
а Леонка и Дюра недзелями и на вельки швета приходзели до валалу, кед ше
ишло до церкви.

Кед конечно вишла вонка, мала цо видзиц. Конї були немирни, а Дюра бул
чудне схилени. Калап ше му викривел на глави.

Леонка перше цо зробела, дзвигла сукні, одбегла до заднього двора и скричала на бачика Михала хтори Дюрови помагал коло статку и жеми.

– Бачи, бачи, поце такой на драгу, з Дюром ше цошка чудне случело, – ледво вигварела Леонка.

Бачи Михал вилецел з двора на калдерму и кед видзел Дюру, було му такой ясне.

– Газдиньо, пошліце дзивчата до сушедових Чижмарових, а Ви ми поможеце коло газди и коча.

Леонка убегла до хижи и наказала дзивчатом най такой иду до сушедових. Якош у себе почувствовала же цошка не у шоре.

Бачи Михал и Леонка дзвигли Дюрово цело з коча и унесли го до хижи на отоман. На бешеди шпорovali. Знали же ше Дюра преселел до вичносци.

Тото цо шлідзело, Леонки не дало роздумовац о своєї судьби.

Познейше ей пришло на розум шицко як на длані. Подумала же добре так як ше збуло, а могло ше и обчековац таке дацо бо ше Дюра не сановал у роботы. Чувствовала вона же ше цошка меня и же Дюра вше далей од ней и од дзивчатох. Не указовал вон ані у бешеди ані у обходзеню, лем часто закуковал до фляшки з паленочку.

Мали вони двойо красни живот ведно у злагоди и любови вецей як петнац роки. Фебронка ходзела до школи и закончала шейсц класи, вец ишла до Кули до шивачки учиц ше шиц, а Иринка тераз виходзела три класи, мала лем дзешец роки.

Знала Леонка же ма поволац дохтора и паноца, обявиц же Дюра умар у драже, поховац го и предлужиц далей.

У наступним живоце ей ей не було легко: жем дала бачикови Михалови под аренду. Вон ше цалком з фамелию преселел на салаш и робел за ню и за себе як ше догварели.

Леонка збрала пенєж, преселела ше до валалу гу родичом и рихтала придани за дзивчата. На салаш вецей не одходзела. Дзешка у шерцу чувствовала же ей Дюра остал длужен.

По Другей шветовой войны умарла у старшей дзивки Фебронки, нашмеяна и задовольна.

Поховали ю гу Дюрови на керестурским теметове.

VI

НАГРАДИ И ПРИПОЗНАНИЯ

ОЛЯ ЯКОВЛЄВ

професорка руского языка и литературы, Нови Сад, добитница 10. юбилейного припознания - плакети „Проф. Гаврил Г. Надь“ за 2017. рок

Оля Яковлєв народжена 3. фебруара 1978. року у Новим Садзе, дзивоцке презвиско Гаргаї. Основну школу „Иван Гундулич“ (1992) и Гимназию „Светозар Маркович Тоза“ (1996) закончила у Новим Садзе. На Катедри за руски язык и литературу Филозофского факултета у Новим Садзе дипломоваала 2008. року, а мастер на Учителским факултету у Зомборе положила 2017. року. Преподава руски язык як виборни предмет з елементами националней култури школяром основних школах у Новим Садзе. Назва дипломской роботи на Катедри ей була „Уплїв поезії Мирослава Антича и Огдена Неша на дзезинску поезию Дюри

Папгаргая“ (робота обявена у „Studia Ruthenici“ 14, Нови Сад, 2009, б. 11-29). Жие у Новим Садзе.

Такой после студийох достала роботу у вещей основних школах у Новим Садзе у вторих и тераз преподава руски язык як виборни предмет з елементами националней култури. Окрем настави у новосадских школах: „Жарко Зренянин“, „Иво Лола Рибар“, „Йожеф Атила“, „Перша войводайска бригада“, „Коста Трифкович“, „Петефи Шандор“, „Иван Гундулич“, „Васа Стаїч“, „Дюра Даничич“, „Йован Йованович Змай“ у Сримскей Каменїци и „Йован Дучич“ у Петроварадине итд., рихта школярох на змагане у рецитованю, а поставела и вещей дзезински бабкарски представи у Руским културним центре у Новим Садзе. Активно участвую у роботы Активу наставників руского языка и на Стретнуцох руских школах.

Професорка **Оля Яковлєв** посциговала и постигує найзначнейши резултати зоз школярами на змаганю з руского языка и язичней култури. Пририхтує школярох од V по VIII класу за медзиокружне змагане и школярох, VII и VIII класох за Републичне. Так наприклад:

- 2011. року у Руским Керестуре на Републичним змаганю ей школярка VIII класи завжала I место;
- 2013. року у Коцуре на Медзиокружним змаганю ей два школярки V класи завжали I места и еден школяр VIII класи III место, а исти школяр тиж и на Републичним завжал III место;
- 2014. року у Руским Керестуре на Медзиокружним змаганю ей една школярка V класи завжала I место, два школярки VI класи II и одна школярка VII класи I место, а тиж и I на Републичним;

- 2015. року у Дюрдьове на Медзиокружним змаганю ей єдна школярка V класи завжала I место и єдна II, а тиж и два школярки VII класох завжали єдна I и єдна II место. Тоти два школярки и на Републичним змаганю були найлєшпши и завжали I места;
- 2016. року у Коцуре на Медзиокружним змаганю ей єдна школярка V завжала I место, єдна школярка VI перше место, єдна II и єден школяр III место, а на Републичним єдна школярка завжала I мести и єден школяр II место;
- 2017. у Руским Керестуре на Медзиокружним змаганю ей єдна школярка V класи завжала I место, єдна школярка VII класи тиж I место, єдна школярка VIII класи завжала II и єден школяр III место, а на Републични исти школяре завжали єдна школярка VII класи I место, єдна з VIII класи II и єден школяр VIII класи III место.

Медзи найлєшпшима школярами хтори проф. Оля Яковлев рихтала за змаганє и хтори посциговали найлєшпи резултати то: Альоша Виславски, Силвестер Тот, Марина Сакач, Томислав Пап, Андреа и Мелита Рускаи, Никола Грубеня, Марина Грубеня, Фиона Грубеня, Ана и Лара Петкович, Дина Мудрох, Кристина Гарди, Наташа Джуджар, Лука Вуячич итд.

Оля Яковлев длугорочни член Дружтва за руски язык, литературу и културу и член Активу наставнїкох руского языка. Шицки спомнути активносци и робота проф. Олі Яковлев допринєсли же би була тогорочни дзешати (10) юбилейни добитнїк награди хтора ноши мєно проф. Гавриїла Г. Надя за 2017. рок. Жичимє Олі Яковлев вельо успиху у роботы и живоце, а школом у Новим Садзе най будзе чєсц же медзи ей наставнїками роби профєсорка руского языка и литератури хторей додзелєне припознанє зоз мєном и подьбу проф. Гавриїла Надя, хтори тиж роками преподавал руски язык и литературу у основней школи. Була то основна школа зоз руским наставним языком у Коцуре.

Зоз додзельованя припознання Олі Яковлев (Нови Сад, 1.12.2017)

Обґрунтованє

Дружтво за руски язык, литературу и культуру, у рамикох програмних активносцох, 2003. року основало Мемориялни одбор „Проф. Гавриїл Г. Надь“, по мену визначного руского лингвісти, писателя и педагоґа *Гавриїла Г. Надя (Вербас, 17.04.1913 - Коцур, 15.10.1983)*. Перши председатель Одбору бул писатель Дюра Папгаргаї (1936-2008). Одбор предложел додзельованє припознання наставніком хтори доприноша виучованю руского языка и посцигую замерковани резултати у тей обласци. Авторе плакети зоз подобу проф. Гавриїла Г. Надя - Силвестер Макаї (1941), подобови уметнік и педагоґ зоз Коцура и Янко Микита (1939-2015), вилівач зоз Кули.

Потерашні добитніки припознання: Славка Сабадош (2003), Златица Сивч Здравич (2004), Мария Бесерминї (2005), Сенка Бенчик (2006), Ксения Варґа (2007), Славица Мали (2008), Мелания Сабадош (2010), Снежана Шанта (2013) и Мария Самарджич (2015).

Професорка мср. Оля Яковлев преподава руски язык як виборни предмет з елементами националней култури у вещей основних у Новим Садзе и у достаточней мири доприноши же би ше воспитно-образовна робота на плане руского языка и литератури популяризовала медзи школярами, родичами и у дружтвеним штредку.

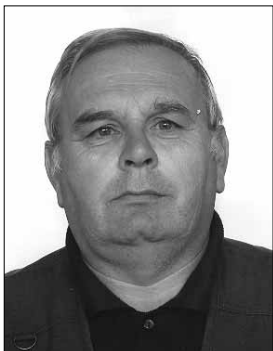
Воспитно-образовна робота мср. Олі Яковлев ше припознава и ценї. Вона успишне участвує на медзиокружним и републичним змаганю з руского языка и язичней култури и других програмах и манифестацийох и културних активносцох, стретнуцох руских школах, смотрах рецитаторох, та ше ей прето припознанє и додзелює зоз жаданьом же би и надалей успишне організовала наставни активносци и зоз свою педагоґийну и културну роботу була приклад другим наставніком.

Припознанє професорки Олі Яковлев уручене 1. децембра 2015. року у рамикох 27. Дньох Миколи М. Кочиша у Новим Садзе.

И. П.

ВЛАДИМИР САЛОНСКИ

добитнік Митровданскей повелі Општини Жабель за 2017. рок

Владимир Салонски (оцц Любомир, мац Олга, нар. Иванов) народзени 5. септембра 1953. року у Господінцох. Основну школу „Жарко Зренянин“ закончел у Господінцох. Руска учителька у нїзших класох му была Ана Горняк Кухар. До штредней школи ходзел у Новим Садзе, дзе потим робел у „Центрославиї“ и „Агровойводини“.

До культурних активносцох ше укапчал под час означованя 250-рочниці насельованя Руснацох (1745–1995). Бул председатель Організаційного одбору за преславу у Господінцох. Тиж ше укапчал до активносци на обновйованю виучованя руского языка у Господінцох (за дзеци основней школи), хтору у тот час порушало Дружтво за руски язык и литературу и культуру зоз Нового Саду.

Владимир Салонски активни член Дружтва за руски язык, литературу и культуру од 1996. року. Председатель є Управного одбору Дружтва у Новим Садзе и порушовач активносцох Секції Дружтва у Господінцох. Окреме ше заклада коло організації Подобовей колонії „Стретнуце у Боднарова“ у Господінцох: отримани петнац дзедцински колонії, тринац колонії подобових уметнікох, порядяне виходза каталоги зоз колонийох, видата Монографія *Стретнуце у Боднарова* (2005-2014), основана Подобова галерія у Месней заедніци у Господінцох. Тиж ше ангажує и на плане популяризованя руского языка (стретнуца руских школах), на оранизованю подобових виставох у других руских штредкох.

Општина Жабель кажди рок додзелює Подзекованя и Митровдански повелі з обласци культури и уметносци аниматором культурних и просвитних активносцох хтори посцигую замерковани резултати у роботі свого штредку. Владимир Салонски добитнікох обидвох припознаньох Општини Жабель:

2009. року
достал
Подзекованє , а

2017. року и
Митровданску
повелю

VII

ХРОНІКА

ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

РУСКИ ЯЗИК ПРЕЗ ПЕРИОДИ И ЧАСИ

Наш руски язык, як и шицки други язики, непереривно ше меня. Гоч кадзи Руснаци жию, до свого языка беру позички з других языков.

Док зме були на Горніці, жичали зме од Словацех, Українцех, кед зме пришли до Бачкей и Сриму почали зме жичац од Мадярох, Немцох, Румунох, а найвецей од Сербох. Уплів сербского языка на наш язык найочигляднейши и найвираженши, понеже ше Руснаци у Сербії каждодньово стретаю зоз сербску беседу, медиями, культуру и обичаями.

Так Руснаци у Немецкей, Канади, Америки, Австралії и рижних других державох почали жичац слова з языков котри ше у тих державох беседую. Пре тоту причину у нашим языку ше зявюю и позички з англійского, немецкого и веліх других языков.

Желько Сопка, I класа
Електротехнічна школа „Михайло Пупин“, Нови Сад

РУСКИ ЯЗИК ПРЕЗ ПЕРИОДИ И ЧАСИ

Руски язык ше през историю барз менял. Менял ше пре велі причини: пре селенє Руснацех, прето же ше даєдни предмети вецей не хасную та ше їх назви забуло, а пришли други.

Кед ше Руснаци селели зоз Горніці до Панонскей равніни, знали же буду мушиц асимиловац язык, але думам же не обчековали же ше тельо вельо слова у подполносци забуду. Накадзи ше приселели, були под моцним уплівом перше сербского, а вец як часи преходзели, и мадярского и немецкого. Тераз у новших часох маме вше векши уплів англійского языка. Велі слова у веліх подручйох ше уж не хасную, або ше место ніх хасную позички, як цо наприклад кудзель, кошарочка, фитюла, дзбан, коршов итд.

Зоз напредованьом техніки, до нашого языка уходза вше вецей англицизми як цо наприклад компютер, миш, тастатура, монитор ... але и даяки жаргонизми як цо: смар, кул, океј и ще велі други хтори ше хасную у других подручох, не лєм комуникації, але и за даяки бависка. Велі людзе хтори ше одселели до Канади, Немецкей и других державох помали забуваю руски слова бо вше меней контактую на руским языку и то причина прецо ше велі слова забуваю.

* Літературні роботи школярів шкільних шкіл прочитани на години руского языка у Доме школярів „Бранковим колу“. 4.12. 2017. року у Новим Садзе

Мойо думанє же тоті слова хтори вошли до нашого языка не треба меняц и на їх места видумовац дайки слова хтори би були у духу руского языка, але треба же бибизме не забули слова хтори хасновали нашо предки, а и ми треба же бизме их хасновали.

Наш язык покус траци свой дух и свойо жридлово слова, але думам же кед би не було тих нових позичених словох, ми би не могли функционовац у модерним и сучасним швецє. А заш лєм чкода же ше траца тоті жридлово слова.

Иван Чижмар, II класа
Електротехнічна школа „Михайло Пупин“, Нови Сад

На години руского языка у Доме школярох „Бранковим колу“
у Новим Садзе (4.12. 2017)

РУСКИ ЯЗЫКА ПРЕЗ ПЕРИОДИ И ЧАСИ

Руски язык спада до групи од коло 5000 языкох, кельо утврѣдзєне же нешка на планети Жеми єст, односно постоя. Руски язык, тиж „живи“ язык прето же єст бєшєднїкох, односно постой народ котри бєшєдує на тим языку, а тот народ то ми, Руснаци. Постоя и „неживи“ языки, а то значи же ше вєцєй не хасню, односно не бєшєдує ше на нїх и не постоя народи котри би бєшєдовали на нїх. Вони не постоя пре рижни историйно-социологийни причини (напр. асиміляция, войни, социални причини итд).

Тврѣдзєне же ше неживи языки вєцєй не бєшєдує углавним точне, але постоя приклади и у нешкайшим чашє же дзєпєднї языки исную гоч и не маю функцию спорозумїюваня и каждодньового комуникюваня мєдзи собєшєднїками,

але заш лем нашли применку у других обласцох. Наприклад, найпознатиш неживи язык котри ше ище вше хаснуе то латински язык котри нашол применку у медицини и служи же би ше дохторе зоз рижних державох швета легчейше спорозумйовали.

Руски язык спада до славянских языкох. Медзи фаховцями ище вше дилема же чи припада гу восточнославянкей, чи гу заходнославянскей групи народох. Лингвистика, як велька наука о языкох подзелена на вацей часци, односно на обласци и подобласци котри ше подробнейше занімаю з одредзенима характеристиками языка. Так ше и лингвистика руского языка не заніма лем з вигледованьом походзеня нашого языка, але и зоз веліма другима стварами котри ше дотикаю нашого языка.

Єдна часц тих обласцох заніма ше зоз виучованьом пременкох котри ше у руским языку зявйовали през рижни периоди и часи. Понеже руски язык „живи“ язык, тоти пременки ше часто зявйовали, а то значи же и вон през рижни периоди и часи роснул, розвивал ше и мянял. Сигурно же ше, наприклад, язык Руснацох на Горніци розликуе од нешкайшого руского языка на котрим ми бешедуєме, але заш лем язык Руснацох зоз Горніци представя основу нешкайшого руского языка, бо кед би не було так, ми би ше зоз нешкайшима Руснацами зоз Словацкей лебо України не розумели або би спорозумйоване було барз чежке.

По приселеню єдней часци Руснацох до тих крайох тот язык ше розвивал независно од руского языка на котрим бешедує Руснаци цо остали на Горніци. На язык Руснацох по приселеню до Войводини уплївовали языки других народох котри ту жили, а то насампредз Мадяре, Нємци и Сербї, та прето ми нешка у нашим языку маме досц гунґаризми, германизми и сербизми. Нешка ше вше вецей и вецей до руского языка уводза и англицизми, односно слова з анґлийского языка.

На руски язык не уплївовали лем географски фактори и интеракция зоз другима народами котри ту жили, лебо ище вше жию, але наприклад наш язык ше розвивал и зоз розвитком технологій. Понеже уводзени нови ремесла и одкривани нови ствари котри ше хасновали, лебо ше ище вше хасную у каждодньовим живоце, було потребне же би ше и їх назви преберало, та ше здумовало нови слова або ше пожичовали и прилапйовали слова з других языкох.

През час ше даєдни ремесла и ствари мяняли: лебо неставали лебо були заменьовани зоз модернейшима, сучаснейшима, та ше вецей ані не хасную. Находза ше євентуално у даєдних словнікох лебо старих кнїжкох. Руски язык ше и нешка меня и розвива, а будзе ше мяняц у розвивац покла єст бешеднікох, односно нас Руснацох котри бешедуєме на нїм и треба же бизме го шицки ведно и надалей учели, розвивали и чували

Давид Шанта, IV класа
Медицинска школа „7. април“, Нови Сад

АКТИВНОСТИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

(2017. рок)

Януар:

- 06. 01. – вистава зоз 12. подобовой колонії „Стретнуце у Боднарова“ у Галерії у Господїнцох (зоз каталогом)
- 06. 01. – 60 роки од народзєня Юлиана Надя (1957-1989), писателя и новинара (Руски Керестур/Нови Сад)
- 16. 01. – 110 роки од народзєня Юрия Августина Шерегия (1907-1990), режисера и драматурга
- 17. 01. – 10. шветочносц з нагоди означованя Национального швета Руснацох – 266 роки од подписованя Контракту о насельованю Руснацох до Р. Керестура (1751-2017) зоз културно-уметнїцку програму у Бикичу и Шиду (14.01.2017)
- 21. 01. – 90 роки од народзєня Вири Гудак (*Шид*, 1927 – *Петроварадин*, 2011), учительки и културного роботнїка, Нови Сад
- 25. 01. – умарла Мария Марча Гаргаї, нар. Кочиш (*Дюрдьов*, 1931 – *Н. Сад*, 2017), учителька, шестра Миколи М. Кочиша
- 29. 01. – прилог на ТВ Нови Сад о гробних местох писательох у Алеї писательох на Городским теметове у Новим Садзе

Фебруар:

- 01-10. 02. – посиланє вимогах на конкурси зоз обласци култури за 2017. рок до Београду и Шиду
- 06. 02. – руским школом доручени инф. о змаганю з руского языка, а секцийом Дружтва програма за 2017. рок
- 20. 02. – умарла Мария Горняк Пушкеш (1931-2017), редакторка емисийох за дзеци, новинарка Радио Нового Саду
- 21. 02. – Медзинародни *Дзень мацеринского языка* (UNESCO) и *Дзень Координацийного одбору* (1974-2017)
- програми зоз школярами хтори виучую руски язык у „Бранковим колу“ у Новим Садзе (20.02) и дзецох предшколского возросту у „Палочки“ (22.02), а тиж и 41. сх. КОО дружтвох з языка (21.02)
- 22. 02. – посиланє вимогах на конкурси образования, култури и нац. меншинох за 2017. рок до Покраїни и Городу Нового Саду
- 25. 02. – 90 роки од народзєня Владимира Бильнї, писателя, публицисти (*Вербас*, 1927 – *Нови Сад*, 2005)

Марец:

- 03. 03. – 14. схадзка Управного одбору зоз промоцію Зборніка роботох *Studia Ruthenici* 21 за 2016. рок
- 06-12. 03. – 23. Салон кніжкох у Новим Садзе зоз представляньом виданьох на штанду националних меншинох (11.03)
- 08. 03. – програми з нагоди 8. марца: промоция *Studia Ruthenici* 21 и других виданьох Дружтва у КПД „Карпати“, Вербас
- 12. 03. – 60 роки од народзєня о. Михайла Режака (1957), пароха шидского и декана сримского (Р. Керестур/Шид)
- 14. 03. – литературна програма з нагоди рочніци народзєня Мирослава Антича (1932-1986) у Дунавким парку у Новим Садзе
- 15. 03. – дзевец роки од шмерци Дюри Папгаргая (Р. Керестур, 11.11.1936 – Нови Сад, 15.03.2008), писателя, редактора
- 16. 03. – прием у Националним совиту Руснацох у Р. Керестуре коло конкурсох, порадяней діялносци и програмох у 2017. року
- до 15. 02. – школскі змаганя з руского языка и язичней культуру у основним образowaniu 2016/2017 (календар МПНТР)
- 17. 03. – подобова вистава Сонї Папуга Андєлич *Енкаустика* у рамикох 49. Мемориялу „П. Р. Дядї“ у Руски Керестуре
- 18. 03. – рочніца народзєня др Мафтя Виная (Р. Керестур, 18.03.1898 – Суботица, 8.12.1981) – 17. „Яр Мафтя Виная“
- 19. 03. – у Дюрдьове умар о. Йоаким Холошняй (Р. Керестур, 25.01.1832 – Дюрдьов, 19.03.2017), парох у Дюрдьове
- 21. 03. – Шветови *Дзєнь поезії* (UNESCO), 27. 03 – Шветови *Дзєнь театралней діялносци* – литературни сходи
- 23. 03. – 140 роки о. Дюри Биндаса (Р. Керестур, 23.03.1877 – Вербас, 24.01.1950) – квецє на Руским теметове у Вербаше
- 23. 03. – у Кули умарла Гелєна Гелєнка Пап, нар. Чакан, длугорочна наставніца хемії и газдовства у Школи у Керестуре

Април:

- 05. 04. . подобова вистава уметнікох зоз Вербасу у Руским културним центре у Новим Садзе зоз каталогом
- 09. 04. – 8. медзиокружне змаганє з руского языка и язичней культуру у Основней школи у Руским Керестуре зоз
- схадзку Активу наставнікох руского языка коло 17. Републичного змаганя и 23. стретнуцох руских школах
- 10. 04. – активносци Литературней секції „Штефан Чакан“ и Секції Дружтва у Новим Ораховє
- 12. 04. – виписованє дипломох зоз 8. медзиокружного змаганя у Школи у Руским Керестуре и порада о Републичним

16. 04. – дзень Миколи М. Кочиша – промоція виданьох Дружтва у рамикох роботних целох и секцийох Дружтва
17. 04. – дзень народзенья проф. Гавриїла Г. Надя (*Стари Вербас*, 17. 04. 1913-*Коцур*, 15.10.1983)
17. 04. – 90 роки од народзенья Єлисавети Славки Рогаль (*Р. Керестур*, 1927 – *Шид*, 1999), учительки и культурного роботніка
18. 04. – у Општини Шид контакт зоз компетентнима коло фин. средствох за 23. стретнуце туских школах у Бикичу и Шидзе
21. 04. – у Сримскей Митровици умар Живан Кнежевич (1931-2017), супруг учительки Ани Ганчи Кнежевич Ждиняк (1932-2000), член Дружтва
23. 04. – Шветови *Дзень кніжки и авторских правох* – приятна донация двох почитователюх зоз Немецкей за видавательну діял.
25. 04. – дзень народзенья Надї Волко (*Беркасов*, 1943 – *Београд*, 1983), таписеристкинї подобового уметніка

Май:

02. 05. – у Вербаше умарла Амалия Паланчанин (*Дюрдьов*, 1931 – *Вербас*. 2017), длугорочна руска учителька у Вербаше
04. 05. – руским школом и наставніком послати инф. у вязи зоз 17. републичним змаганьом и 23. стретнуцом руских школах
09. 05. – у Школи у Руским Керестуре контактоване коло фин. средствох за 8. медзиокружене змагане зоз Покраїни
12. 05. – у ОШ „Сримски фронт“ у Шидзе отримана 1. схадка коло 23. стретнуца руских школах у Бикичу и Шидзе 3.06.2017. року
– нацива школяром хтори виучую руски язык у Бачинцох и dze še Божидар Загорнянски з VIII класи пририхтує за Републичне
13. 05. – 71-рочніца насельованя Руснацох до Нового Орахова (1946-2017) и 70 роки КУД „Петро Кузмяк“ у Новим Орахове
25. 05. – дзень Основней и штредней школи „Петро Кузмяк“ у Руским Керестуре зоз школску програму
27. 05. – 17. републичне змагане у зоз руского языка и язичней культуру у Основней школи у Руским Керестуре
30. 05. – 70 роки од народзенья Владислава Славка Надьмитї, *Руски Керестур*, 1947, композитора, Нови Сад, Канада
31. 05. – 50 роки од нар. и 13 роки од шмерци Славки Сабадош (*Р. Керестур*, 13. 06. 1967 – *Нови Сад*, 31.05.2004)
31. 05. – порада у Гимназії, Библиотеки, Општини Шид и Месней заєдніци у Бикичу коло 23. стретнуца руских школах

Юний:

- 03. 06. – отримане 23. стретнуце руских школах у Бикичу и Шиду зоз плановону програму у Гимназії, Библиотеки, на Памятним теметове „Сримски фронт“ у Адашевцох и у ОШ „Сримски фронт“ зоз школску програму
- 03. 06. – 90 роки од народзєня Миколи Сегедия (1927-1988), писателя, новинара, редактора, гумористи (Дюрдьов)
- 05. 06. – у Школи у Руским Керестуре виписани дипломи зоз Републичного змаганя з руского языка
– у Библиотеки отримана схадзка Секції коло промоції *Studia Ruthenici* 19 и 21 под час „Червеной ружи“
- 06. 06. – 120 роки од народзєня Янка Ердєля (професора и иноватора, Сримска Митровица, Шид
- 08. 06. – у Министерстве просвити у Београдзе подписани дипломи зоз Републичного змаганя и контракт коло фінансованя
- 11. 06. – 16. Фестивал дзецинскей творчосци зоз культурно-уметніцку програма „Веселинка“ у РКЦ, Нови Сад
- 16. 06. – консултации у РКЦ и додзелованє припознаньох *Славка Сабодош* дзецом и школяром у Новим Садзе
- 23. 06. – схадзка у Управи ПУ „Радосне дзецинство“ коло предшколских активносцох у Новим Садзе у наступним чаше
- 29. 06. – у Новим Саду умарла Верунка Тимкова (*Бачинци*, 1941 – *Нови Сад*, 2017), член Дружтва

Юлий:

- 01. 07. – промоції *Studia Ruthenici* 19 и 21 и додзелованє припознаньох *Славка Сабодош* и *Янко Олеяр* у Руским Керестуре
- 07. 07. – 15. схадзка Управного одбору Дружтва зоз фін. звитом, видавательну програму и активносцями по кєнец 2017. року
- 10. 07. – схадзка Форуму за культуру (конститутивна) у Городскей управи за культуру Нового Саду коло фін. у 2007. року
- 15. 07. – 90 роки од народзєня Юлияна Колесара (*Дюрдьов*, 15.07.1927 – *Канада*, 1992), подобового уметніка
- 23. 07. – у Руским Керестуре умар Владимир Сегеди (1949-2017), член Дружтва и Секції у Руским Керестуре
- 24. 07. – пририхтани и дати на друкованє „*Studia Ruthenica*“ 22 и кнїжка мр Гелени Медєши „3 червеним дописанє“
- 28-30. 07. – 13. подобова колония „Стретнуце у Боднарова“ и 16. колония за школярох у Господінцох

Август:

01. 08. – 80-рочниця народження Івана Ковача (1936-1992), композитора, музичного педагога (Нови Сад);
02. 08. – 90 роки од снованя Союзу руских школярох у Коцуре (1927), Коцур;
05. 08. – умарла Цецилия Планкош, една зоз плеяди длугорочних учительох коцурских школярох
12. 08. – порада зоз виховательку Емилию Костич коло отримованя 17. схадзки Активу вихователькох у Руским Керестуре
17. 08. – нащива Управи ПУ „Бамби“ у Кули и розгварка коло активносцох отримованя схадзки Активу вихователькох
24. 08. – подписоване контракту коло средствох за Подобову колонию *Стретнице у Боднарова* у Општини Жабель
25. 08. – видруковане и представене у РКЦ – 22. число Зборніку роботох „*Studia Ruthenica*“ за 2017. рок
25. 08. – схадзка Активу наставнікох руского языка на початку школского 2017/2018. року у Новим Садзе
27. 08. – схадзка на Парохії у Бачинцох коло питаньох и проблемох виучованя руского языка и виронауки на початку шк. рока

Септембер:

1. 09. – Схадзка у Матици сербскей у Новим Саду коло нарису Стратегії культури Републики Сербії (2017-2027)
2. 09. – схадзка Активу вихователькох руского языка у ПУ „Бамби“ у Руски Керестуре зоз тему Сликавниця за дзеци
10. 09. – Мединародни *Дзень писменосци* (UNESCO) – активносци, комуникация и потримовки коло виучованя руского языка у 2017/2018. року у руских штредкох и порушоване роботи литературних секцийох
12. 09. – достати похвални одвит од министра просвити Младена Шарчевича коло виучованя руского языка у Шиду
15. 09. – у Руским Керестуре умар Юлиана Гербут (1943-2017), наставнік технічного образования, най му будзе вична слава
20. 09. – почали воспитно-образовни активносци предшколских дзецох у Палчочки ПУ „Радосне дзецинство“ у Новим Садзе
20. 09. – почало виучоване руского языка у Основней школи „Жарко Зренянин“ у Господінцох
21. 09. – видрукована пията кнїжка Мр Гелени Медеши „З червеним дописане“. Промоция ше отрима октобру 2017. року
23. 09. – почало виучоване руского языка на штреднім ступню у ТШ „Милева Мариц Айнштан“ у Новим Садзе

24. 09. – почало виучоване руского языка у ОШ „Йован Попович“ у Сримскей Митровици. Придати 17 припознання „Ана Кнежевич“

Октобер:

- 02-08. 10. – Дзедцински тидзень и 05. 10. Медзинародни *Дзень учительох* просвити (UNESCO), школски програми
 03. 10. – у Шидзе умарла учителька Ксения Сенка Саламон (*Бачинци*, 1928 – *Шид*, 2017), най ей будзе вична слава
 08. 10. – стретнуце зоз Медешовима Марию и Любомиром, членми Дружтва зоз Канади и порада коло средствох зоз донації
 09.10-10.11 – 11. *Поетски нїтки Меланїї Павлович* у руских школах и библиотеках зоз дзецми-читачами кнїжкох
 12. 10. – у Руским Керестуре умарла Агафия Афка Рамач (1832-2017), културни творител – най ей будзе вична слава
 15. 10. – активносцох Мемориялног одбору проф. Гавриїла Г. Надя и Секції у Коцуре, пририхтоване промоция СР 21
 18. 10. – промоци „*Studia Ruthenici*“ 22 и кнїжки Мр Гелени Медеша „З червеним дописане“ у Скупштини АП Войводини
 20. 10. – 11. Поетски нїтки *Меланїї Павлович* у ОШ и Дзедцинскей заградки и Награда „Амалия Хромиш“ у Дюрдьове
 24. 10. – 11. Поетски нїтки *Меланїї Павлович* у Дзедцинскей заградки „Герлічка“ у Коцуре – прип. зоз Меланковим меном

Новембер:

- 03-04. 11. – умар Михайло Мижо Зазуляк (*Р. Керестур*, 1961 – *Вербас*, 2017), руски предняк, член Дружтва од 1979. року
 04. 11. – присуствовање културно-уметніцкей програми „Бугарияда 2017. року“ у Гимназії „Лаза Костиц“ у Новим Садзе
 13. 11. – у Новим Садзе умар о. др Роман Миз (*Дрогобич*, 14.08.1932 – *Нови Сад*, 13.11.2017), парох новосадски, публициста
 14. 11. – активносци коло подобовей вистави зоз 13. колонії и зредзованя архиви Дружтва за прешли час у Господінцох
 16. 11. – Медзинародни *Дзень толеранції* (UNESCO) – литературни сходи на тему толеранції
 18. 11. – 24. Костельникова ешень: участвовање школярох рецитаторох на 24. Костельниковей ешенї у Кули
 22. 11. – у Руским Керестуре умарла учителька Мелания Планчак (1929-2017), най ей будзе вична слава

Децембер:

- 01-14. 12. – 27. манифестация „Дні Миколи М. Кочиша“ у Нови Сад и други руски места
01. 12. – 16. схаdzка Управного одбору, 8. схаdzка Скупштини Дружтва, награда Олі Яковлев и Округли стол
02. 12. – квецe писательом: Миколови М. Кочиш, Меланиї Павлович и Владимирови Билня у Новом Садзе
04. 12. – годзина руского языка пошвeцeна М. М. Кочишови и читанє литературних составох у „Бранковим колу“ у Н. Садзе
06. 12. – годзина руского языка пошвeцeна М. М. Кочишови у Основней школи „Жарко Зренянин“ у Господінцох
08. 12. – вистава зоз 12. подобовой колонії „Стретнуце у Боднарова“ у Галерії Дружтва писательох Войводины, Нови Сад
10. 12. – годзина руского языка пошвeцeна М. М. Кочишови у Основней школи „Йован Попович“ и означованє 120-рочніци од народзєня професора и иноватора Янка Ерделя у Сримскей Митровици
13. 12. – годзина руского языка пошвeцeна М. М. Кочишови у Основней школи „Иса Баїч“ у Кули и прикл. кнїжки М. Арваї
14. 12. – годзина руского языка пошвeцeна М. М. Кочишови у Основней школи „18. октобер“ у Новим Орахове зоз школярами зоз Основней школи „Чаки Лайош“ зоз Б. Тополї и промоция пейцох кнїжкох мр Гелени Медєши и Studia Ruthenici 22
15. 12. – 70 роки од народзєня Славка Загорянского (Бачинци, 1947), композитора (Шид)
18. 12. – на Одсеку за русинистику Филозофского факултета у Н. Садзе придати прикл. Studia Ruthenici 22 автором прилогох
22. 12. – 40 роки од вибудови и отвераня *найновишого* школского будинку у Руским Керестуре (1977-2017)
28. 12. – придаванє звитох зоз финансиїнима прилогами компетентним институцийом за 2017. рок

РЕЗІМЕ

У 2017. року витворени значни програмни активносци Дружтва за руски язык, литературу и культуру (*препатрунок сстойна часц звиту*), медзи хторима и шлїдуюци: Виучованє руского языка у порядней и виборней настави: отриманє 8. медзиокружнє и 17. республичнє змаганє з руского языка и язичней культури у Основней и штредней школи зоз домом школярох „Петро Кузмяк“ у Руским Керестуре. Отриманє 23. стретнуце руских школох у Бикичу и Шидзе. Предложене же би ше 24. стретнуце отримало як засідницка схаdzка Активу наставнікох руского языка и Активу словацких педагогох у юнїю, або концом авуста у Руским Керестуре 2018. року як врацанє нашиви кед 2016. року подобни сход бул у Бачким Петровцу.

Виучовнє руского языка на штреднім ступню предлужене у Технічней школи „Милева Марич-Айнштайн“ и у Доме школярох „Бранково коло“ у Новим Садзе (преподава Ванеса Медєши), а тиж и у Гимназії „Сава Шуманович“ у Шидзе (преподава мср. Зденко Лазор). У „Палчочки“ ПУ „Радоснє дзєцинство“ зоз вихователку Александру Колбас предлужене предшколске вихованє по руски за новосадски дзєци. Програми 11. манифестациї *Поетски нїтки* Меланії Павлович отримани у Новим Садзе, Дюрдьове и Коцуре.

Видавательства діялносц: видате 22. число „*Studia Ruthenici*“, у хторим обявени роботи зоз Округлого стола хтори бул под час 26. Днєох Миколи М. Кочиша и други написи, а тиж и пята кнїжка мр Гелєни Медєши „3 червеним дописанє“. Отримани и промоції кнїжкох хтори вишли у 2016. и 2017. року: „*Studia Ruthenica*“ 21 у Руским Керестуре, „*Studia Ruthenica*“ 22 и кнїжка мр Гелєни Медєши у Скупштини АПВ у Новим Садзе итд.

Отримана 13. подобова колония *Стретнуце у Боднарова* и 16. дзєцинска у Господїнцох у рамикох хторей означена 90 роки од народзєня Юліяна Колєсара (1927-1992) и 70 роки подобовой уметніци Любини Пантїч (1947), зоз Господїнцох, додзелєни награди *Славка Сабодош* и *Янко Олеяр* за виучованє руского языка, припознаня *Меланїя Павлович* у рамикох 11. *поетских нїткох* итд.

Нажалє, страцєли зме и вєцєй наших члєнох и почитоватєлєвох, медзи хторима: Марїя Марча Гаргаї, Марїя Горняк Пушкаш, о. Йоаким Холошнїй, Гелєна Гелєнка Пап, Живан Кнєжєвич, Амалїя Паланчанїн, Вєрунка Тимкова, Цєцїлїя Планкош, Юліян Гєрбут, Ксєнїя Сєнка Саламон, Агафїя Афка Рамач, Мїхайло Мїжо Зазуляк, о. др Роман Мїз и Меланїя Планчак До Дружтва прїятї вєцєй новї члєнї.

Отримани три схаdzки Управного одбору, схаdzка Скупштини Дружтва, схаdzки Активу наставнікох (Нови Сад) и Активу виховатєлєвох руского языка (Руски Керестур), а тиж и вєцєй схаdzки секційох и других роботних цєлох Дружтва у наших мєстох. Вжата учасц на схаdzкох и програмох Координаційного одбору дружтвох за язики, литературу и культуру и других інституційох и організаціїох Города Нового Саду, Покраїни итд.

НОВИ ЧЛЕНИ ДРУЖТВА

(2017-2018)

Порядни члени:

1020. мр Канаме Окано, Исе, Япон/Нови Сад, 2017

1021. Елена Велькович, Нови Сад, 2017

Почесни члени:

116. др Милош Зубац, Нови Сад 2017

117. Адриан Борка, Нови Сад, 2017

118. др Вирдїнија Попович, Нови Сад, 2018

119. др Александар Раич, Нови Сад, 2018

120. др Велїс Браун, Ньюјорк, ЗАД, 2018

121. Весна Буроевич, Шид, 2018

122. Славица Варничич, Шид, 2018

123. Предраг Лазаров, Бачинци/Шид, 2018

124. Јулијана Молнар с. Ћосафата, Руски Керестур, 2018

Помагајући члени:

97. Марија Злата Надь, Руски Керестур, 2018

98. Душан Йованович, Нови Сад, 2018

99. Васка Чергоска, Нови Сад, 2018

100. Марија Молнар, Вербас, 2018

101. Слађана Маховац, Шид, 2018

102. Велинка Масал-Античевич, Шид

В с д н о

1247

Порядни члени1021

Почесни124

Помагајући102

ВИДАВАНЄ ЧАСОПISY „STUDIA RUTHENICA“ 23

зоз уплатами членарини за 2018. рок помогли:

1. др Михайло Лікар, Нови Сад
2. Любица Малацко, Нови Сад
3. Мария Надь, Руски Керестур
4. мр Гелена Медеши, Руменка
5. Олгица Лендер Радович, Београд
6. Ирина Папуга, Нови Сад
7. Любица Отич, Дюрдьов/Нови Сад
8. др Юлиан Рамач, Коцур
9. Татьяна Тагасович Винай, Суботица
10. Сузана Мамужич, Суботица
11. Саша Сабадош, Зомбор
12. Владимир Сабадош, Зомбор
13. Агнета Буила Маслар, Нови Сад
14. Владимир Кочиш, Нови Сад/Дюрдьов
15. Светлана и Мирослав Папуга, Руски Керестур
16. Люпка Варга Цвеїч, Нови Сад
17. др Радмила Шовлянски, Нови Сад
18. Олена Папуга, Руски Керестур/Нови Сад
19. Гелена Гафич Стойков, Нови Сад
20. Мария Канюх Йозанов, Нови Сад
21. Мария Молнар, Вербас
22. Славко Сабо, Вербас

АВТОРЕ ПРИЛОГОВ „STUDIA RUTHENICI“ 23

1. **Мср. Сенка Бенчик** (дивоцке Папуга, народжена 1973. року у Бачкей Тополї), професорка класней настави и руского и сербского языка и литературы. Штредне образоване педагогийного напрям закончала у Руским Керестуре, Педагогийну академию у Суботици и Учительски факултет у Зомборе. Авторка є кнїжки „Гунгаризми у руским языку“, хтору видало Дружтво за руски язык, литературу и культуру (2014), а то була и єй мастер-робота хтору 2012. року одбрanela на Одсеку за русинистику Филозофского факултету у Новом Садзе. На Одсеку за сербски язык и литературу Филозофского факултету у Новим Садзе 2017. року одбрanela и мастер-роботу: „Заєдніцки гунгаризми у сербским и руским языку“. Роби як професорка сербского языка и преподава руски язык як виборного предмету з елементами националней култури у основних школах у Новим Ораховє и у Бачкей Тополї.
2. **Соня Виславски**, дипломовани психолог, моментално на мастер-студийох на Филозофским факултету у Новим Садзе, напрям тиж психология. Народжена 2. новембра, 1992. року у Вербаше, а жиє у Руским Керестуре. Гоби єй писане: свойо авторски тексти поряднє обявює у християнским часопису *Дзвони*, а з часу на час и у младежским часопису МАК. Координатор є Телефонского центру за слуханє *Нітка* хтори формовани у рамикох Каритасу Апостолского єгзархату, автор є радио-емисії на руским языку пошвєценей особом з почежкосцями у розвою.
3. **Др Оксана Тимко Дїтко** народжена 1965. року у Вербаше. Дипломовала общу лингвистику и фонетику на Филозофским факултету у Загребе. Магистровала 1997. року на Филологийним факултету у Ужгородзе, а 2006. року докторовала на Филозофским факултету у Загребе. Роби як позарядови професор на Катедри за украински язык на Филозофским факултету у Загребе. Обявела вєцей науково и фахово роботи з обласци руского языка, а 2016. року єй вишла и кнїжка „Назви рошлїнох и животиньох у руским языку“. Жиє у Загребе.

4. **Гавриїл Колессар**, народзени 1948. року у Руским Керестуре. Основну школу закончел у родним месце, Гимназию у Вербаше а Филозофски факултет у Новим Садзе, дзе дипломовал 1972. року. Робел од 1970 року як новинар у Радио Новим Садзе и од 1976. року як новинар и редактор у НВУ „Руске слово”, у МАК-у и новинох „Руске слово”. Член є Дружтва за руски язык и литературу од його снованя, бул главни и одвичательни редактор рочніка Дружтва „Творчосц”, та секретар и председатель Дружтва. По одход до Канади ушорел и зредаговал даскельо кніжки. Року 1998. утемелел на Інтернету вебсайт „Руснаци у Панонії”, „Русинска Тюбе“ и ище пар вебсайти пошвечени Руснацом у Войводини. Од 2002. по 2013. видавал часопис за Руснацох виселенцох у швецє „Руснаци у швецє”. Як пензионер ше пошвечел пласованю податкох о Руснацох на интернет порталох у видео и писаней форми. Жиє у Киченеру у Канади.

5. **Леона Лабош Гайдук**, професор педагогії, народзена 23. новембра 1935. року у Шидзе, диломовала педагогию на Филозофско-историйним факултету у Београдзе. Видати єй вецей авторски кніжки и понад 100 написи и прилоги, як по сербски, так и по руски. Автор є кніжки о оценьованю успиху и провадзеню напредованя школярох, у єй коавторстве зоз другима фаховцями вишли кніжки: о професийней орієнтації школярох, о воспитаню за гумани одношеня медзи особами розличних полох, зоз др Владимиром Гайдуком написала монографію о Беркасове, автор є двоязичних сербско-руских кніжкох о Руснацох у Шидзе, о штверих діяцох у култури зоз Шиду з презвиском Лабош итд. Жиє у Новим Садзе.

6. **Дюра Латяк** народзени 31. октобра 1933. року у Руским Керестуре, писатель, публициста. Написал значне число литературних творох: писні, приповідки, гуморески. Обявел кніжку приповідкох *Тал и други приповідки* (Нови Сад, 1982), два монографії *Руске слово* 1945–1985 (Нови Сад, 1985) и *Двацец пейц роки АРТ/РНТ „Дядя“* (1970-1995) (Нови Сад, 1997) и кніжку гуморескох *Ферков дньовнік* (Нови Сад, 2007). Автор є капиталного діла *Театрални живот Руснацох, часц I* (Нови Сад, 2008) и *Театрални живот Руснацох, часц II* (Нови Сад, 2011), котре вишло двоязично – на сербским и руским языку и двотомного діла *Руснаци* (Нови Сад, 2018). Дюра Латяк член Дружтва писательох Войводини од 1974. року, а єден час и його председатель. Робел як новинар у Рускей редакції Радио Нового Саду, як новинар, познейше як главни и одвичательни редактор новинох „Руске слово“ и директор НВП „Руске слово“, а вец як главни и одвичательни редактор Редакції видавательней діялносци НВП „Руске слово“. Жиє у Новим Садзе.

-
7. **Любомир Медєши** народзени 1949. року у Руским Керестуре. Дипломовал на Филозофским факультету у Београдзе и по фаху є етнолог. Робел у Музею Войводини у Новим Садзе, а єден час бул директор НВУ „Руске слово“. Написал велї студії з обласци етнології, фолклористики и историй хтори обявйовани у рижних часописах на сербским, руским и англійским языку, як и кнїжки „Лісце яворово“ (1991) „Руска традиция“ (2007) и „Часокрок“ (2014). Рецензовал, ушорйовал и писал прикази вецей кнїжкох. Од 1992. року жиє у Канади и єден є зоз сновательох руских культурних организацийох у Канади.
8. **Мр Гелена Медєши** народзена 1948. року у Руским Керестуре. Учительську школу закончала у Зомборе, Филозофски факультет, Групу за южнославянски языки у Новим Садзе, постдипломски студії зоз социології языка на Филологийним факультету у Београдзе. Коавторка є Приручніка за розвиванє и пестованє мацеринского и немацеринского языка и интеркултурализма при предшколских дзецох *Нашио пупчата, Сербско-руского и Руско-сербского словника*, авторка пейцох кнїжкох язичних розправах: *Язык наш насущни, З червеним подцагнуते, З червеним прецагнуते, З червеним виправене и З червеним дописане*. Роботни вик препровадзела як лекторка и прекладателька за руски и сербски язык. Жиє у Руменки.
9. **Мр Канаме Окано** народзени 1986. року у варошу Исе (Япон). Дипломовал 2010. року и магистровал 2012. року з обласци русийскей филології на Универзитету за странски студії у варошу Кобе (Япон), од новембра 2014. року докторанд Филозофского факультету Университета у Новим Садзе. Бешедує по японски, англійски, мадярски, сербски, русийски, болгарски, словацки и на нашим руским (хтори вон вола войводянски русински). Публикації з обласци русинистики – „Глаголи кретања у води / на води у русинском језику.“ (*Славистика XX*, pp. 208–213. Београд: Славистичко друштво Србије, 2016); „Руски дієслова ротациї з перспективи типологичного преучованя лексики.“ (*CONTEXTS III*. Novi Sad: Filozofski fakultet, друкує ше); Семантика и дистрибуция дієсловах осцилації у войводянским руским языку (Зборник роботох з медзинародней науковей конференції 2016. року на Прешовским университету, 224-234 и *Studia Ruthenica* 22/2017, 144-157).

-
- 10. Мр Славомир Олеяр** народзени 1948. року у Дюрдьове. По законченей основней, военей воздухоплівней штредней школи и факультету за зашту на роботы у Нишу, закончел и постдипломи студії у обласци заштити животного штредку у Центре за мултидисциплинарни студії у Београдзе. Активно пише и обявює приповедки у часопису «Шветлосц», а на англійски язык преложел збирку писньох Дюри Папгаргая „Путоване на юг“ и часц кніжки Елен Русинко „Бог напевно Русин“. На интернету поставел зоз синами русинско-англійски двонапрямови словнік. У Календаре обявює тексти з нашей историйней прешлосци, а обявена му и збирка приповедкох «Нашене». Тераз жиє и твори у Канади.
- 11. Юлиян Пап** народзени у Руским Керестуре 1943. року. Робел як новинар-редактор у „Руским слове“ и „Добрим ютру“, як фаховец за польопривреду у Вивершней ради Войводини, ПК ССРН Войводини и СК ССРН Югославії, преподавал англійски язык. Написал приручнік за учене англійского языка *Good morning / Добре рано*, два кніжки гуморескох *Бачи Дюра з Керестура*, приповедки и писньочки за дзеци *Чом ше качка з воду мачка*, пририхтал кніжочку духовних писньох *Хвалім Це, Господи*, памятки на звичайних людзох *Стретнуца з прешлосци* и числени прилоги з рижних обласцох. Преклада з англійского языка. Участвовав у виробку русского словніка. Жиє у Новим Садзе.
- 12. Ирина Папуга**, професор педагогії, народзена 12. новембра 1946. року у Бачинцох. Филозофски факультет закончала у Новом Садзе. Робела у Покраїнским секретариату за образование, науку и культуру, Културно-просвитней заедніци Войводин и Заводу за культуру Войводини у Новом Саду. Обявени ей вещей написи и прилоги з обласци образования, просвити и култури на сербским и руским языку у часописох и едицийох. Ирина Папуга автор трох кніжкох: „Русинска гимназија –Руска гимназия“ (2000), „Основна школа Бачинци“ (2008) и Русинска „Просвета“ у Бачинцима – Руска „Просвета“ у Бачинцох (2013). Член є Дружтва за руски язык, литературу и культуру, а тиж и редактор и пририхтовач вещей кніжкох, публикацийох и часописох. Жиє у Новим Садзе.

- 13. Єлена (Шантова) Перкович** народжена у Руским Керестуре 1950. року. До основней школи ходзелау Руским Керестуре и Вербаше. Гимназию закончила у Вербаше, дипломовала на Филозофским факултету у Београдзе 1983. року на одсекох за филозофию и историю уметности. Професийно робела як новинарка у Вербаше. Була дописователька веліх београдских и новосадских медийох. Кариєру закончила як главна и одвичательна редакторка новинох *Руске слово*. Як активистка у невладовим секторе, заніма ше зоз людскима правами и положеньом и статусом националних меншинох и медийох, дзе є авторка и коавторка даскеліх проектох, вигледованьох и публикацийох. Жие у Петроварадине.
- 14. Олена Планчак Сакач** народжена у Руским Керестуре 1961. року. Закончила Филозофски факултет, студийну групу Югославянски литератури и сербскогорватски язык 1987. року у Новим Садзе. Од 1988. року роби у НВУ „Руске слово” як лекторка, потим новинарка, а тера є редакторка рубрики *Култура и просвита*. Ушорйовала додаток за литературу *Литературне слово*, була членіца конкурсних комисийох за вибор найлепших драмаох хтори розписовала НВУ „Руске слово”, як и рецензентка у оценьованю кніжок. Пише литературну и театралну критику, поезию и прозу. Свойо тексти обявйовала у „Руским слове”, „Шветлосци”, „Литературним слове”, „Дневнику”, „Трагу”, „Свитку” и словенским е-часопису „Provincia”. Обявела кніжку литературних критикох „Шитко” 2017. року, а истого року, на 18. Медзинародним конкурсу поезиї у Мелнику у Болгарскей достала другу награду за поезию. Жие у Новим Садзе.
- 15. Др Юлиан Рамач** (Руски Керестур, 1940), рядови професор руского языка на Филозофским факултету у Новим Садзе (у пензиї). Редактор є двотомного *Сербско-руского словніка* (1995-1997), автор *Граматики руского языка за I, II, III и IV класу гимназиї* (2002), редактор *Руско-сербского словніка* (2010) и двотомного *Словніка руского народного языка* (2017). Др Юлиан Рамач автор ище даскеліх приручнікох за студентох и школярох, двох монографийох (кніжок) и векшого числа фахових и наукових статьяох. Пририхтал за виданє и штири кніжки, медзи нїма популярне виданє за младих Идилски венец „З мойого валала” др Гавриїла Костельника, преложел на сербски язык (зоз поетом Мирославом Алексичом) вибор з поезиї и прози др Гавриїла Костельника (Др Габријел Костелник, *Поезија и проза*, Нови Сад, 2013) итд. Жие у Коцуре.

16. **Михайл Римар** народзени у Новим Садзе 1994. року, дзе закончел основну школу „Светозар Маркович-Тоза“ и гимназию „Исидора Секулич“, а школского 2013/2014. року ше уписує на Природно-математични факультет у Новим Садзе на студийну програму дипломовани професор географії. На першим року студийох постава активни член Дружтва младих вигледовачох „Бранислав Букуров“ при Департману за географию, туризем и готелиерство, зоз хторим участвує у числених едукативних роботных, наукововигледовацких теренох и кампох. У школским 2016/2017. року вибрали є за председателя Дружтва младих вигледовачох „Бранислав Букуров“. Дочасово роби як новинар-спикер у Рускей редакції Явней медийскей установи Радио-телевизиї Войводини, Нови Сад. Жие у Петроварадине.

17. **Др Михайло Фейса** народзени 1957. року у Коцуре, здобул англистичне и славистичне образование: магістровал на Филологийним факультету у Београдзе, а докторовал на Филозофским факультету у Новим Садзе. Роби як рядови професор за предмет Руски язык на Одзеленю за русинистику Филозофского факультету у Новим Садзе. Обявел: *Английски елементи у руским языку; Час и вид у руским и английским языку; Функціоноване конструкції В-ø у преношеню часово-видових одношеньох у приповедкох Гавриїла Костельника; Нова Сербия и єї руска менишина; Виреченьово конструкції у руским и английским языку* и коло сто науково-фахово роботи. Главни редактор велїх виданьох, коавтор або коредатор: *Бешедуїме по английски и по руски; Сербско-руски и Руско-сербски словнік; Бешедуїме по руски / Говоримо русински; Правописни словнік руского языка; медзи иншим преложел з английского Шекспирового Гамлета и Керолову Алису у Жеми Чудох.*

18. **Блаженка Хома Цветкович**, народзена у Руским Керестуре 1963. року, дзе закончела основну и штредню школу, а дипломовала на Катедри за руски язык и литературу на Филозофским факультету у Новим Садзе. Єден а робела и як библиотекарка на Славистики на Филозофским факультету, а тиж и як професор руского языка як виборного предмету з елементами националней култури у основней школах у Господїнцох. Од 2001. року є лекторка НВУ „Руске слово, ма обявени коло 40 роботи на руским и сербским языку, була сотрудніца на Сербско-руским словніку и Словніку руского народного языка, як и на медзинародних проектах вязаних за язык. Коавтор є Русийско-руского словніка (видати у Ростове на Дону). Жие у Новим Садзе.

- 19. Мария Тот** народжена у Вуковаре 1959. року, до основней школи ходзела у Петровцох, гимназию закончила у Сримских Карловцох, Филозофски факултет, Групу за немецки язык и литературу зоз руским языком и руску и українску литературу у Новим Садзе, а мултидисциплинарни постдипломски студії роду Милева Марич Айнштайн у Новим Садзе. Обявела кнїжку *Рускинї – женски приповедки*. Новинарка, редакторка є у Рускей редакції Радио Нового Саду, дзе провадзи обласци: култура, литература, уметносц, екология, а тиж є и редакторка драмскей програми по руски. Жие у Петроварадине.
- 20. Миломир Шайтош** народзени 1960. року у Новим Садзе. Фахове музичне образование здобул у нїзшей и штредней музичней школи «Исидор Баїч» у Новим Садзе, як и на Музичней академїї новосадскей Академїї уметносцох. Од 1968. по 1986. рок прешол шицки розвойни етапи фолкорного танечнїка, участвовав на шицких осем семестрох за фахове оспособйованє кадрох у обласци танечно-фолклорней творчосци з окреммим акцентом на виучованє истории танцох, народного облєчива и сценского применьованя танцох. Поставел 15 авторски кореографїї, написал даскельо статї з обласци руского фолклору и фолклористики. Сотрудзує зоз кореографами визначних руских фолклорних ансамблех и уключени є до пан-русского/русинского/лемковского проекту писаня енциклопедїї руского/русинского/лемковского народного облєчива. Жие и роби у Новим Садзе.

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ НОВИ САД
(1970-2018)

Зборнік роботох
STUDIA RUTHENICA
23
(36)

Редакция
др Юлиан Рамач, главни редактор
др Александер Д. Дуличенко
мр Гелена Медєши
мр Ксенія Сегеди
др Оксана Тимко Дітко
мр. Сенка Бенчик
др Михайло Фейса

За видавателя
Ірина Папуґа

Преклад резимеох на анґлийски язык
Софія Николаєвич
мр Славомир Олеяр

Компютерски обробок и
технічне ушорене
Kalu, Нови Сад

Друкарня
FB PRINT, Нови Сад

2018.

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
 (1970-2018)

Видавање Зборніка роботох
STUDIA RUTHENICA 23 (36)

помогли:

Покраїнски секретаријат за културу, јавне информисање
 и одношења з вирским заједницама
 Покраїнски секретаријат за образовање, предписивање, управу
 и национални мањини - национални заједнице
 Национални савет руске националне мањини Србије
 Градска управа за културу, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
 Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.161.2(497.11)+811.161.2

STUDIA Ruthenica : зборник радова = Studia Ruthenica :
 зборник роботох / за редакцију: Јулијан Рамач, за издавача:
 Ирина Папуга. - 1988/89- . - Нови Сад : Друштво за руски
 јазик, литературу и културу, 1989-. - 23 cm

Годишње.

ISSN 0354-8058

COBISS.SR-ID 28571404

Зборник роботох „Studia Ruthenica“ 23 (36), Издавач: Друштво за руски јазик,
 литературу и културу, 21101 Нови Сад, Ћирићева 27, пф. 55, Тираж: 300
 Објем: 16,5 друкарских табела, Друковала Друкарња „FB PRINT“ Нови Сад, 2018.
 064 19 75 281 * papugai@mts.rs * 021 453 365

ISSN 0354-8058